

การศึกษาเชิงวิเคราะห์อุจเจตทิกฺกุฐิในพระพุทธศาสนาเถรวาท
: ศึกษาเฉพาะกรณีทีปรากฏในวรรณคดีไทย
AN ANALYTICAL STUDY OF UCCHEDA-DITṬHI IN THE
THERAVĀDA BUDDHISM : A CASE STUDY OF THAI LITERATURE

นางวนิดา เศาภายน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๔๗

ISBN 974-364-121-1

การศึกษาเชิงวิเคราะห์อุจเจตทวิภูฏีในพระพุทธศาสนาเถรวาท
: ศึกษาเฉพาะกรณีทีปรากฏในวรรณคดีไทย

นางวนิดา เสาภายน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๔๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

AN ANALYTICAL STUDY OF UCCHEDA-DIṬṬHI IN THE
THERAVĀDA BUDDHISM : A CASE STUDY OF THAI LITERATURE

MRS. WANIDA SAOPAYON

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement For The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

.....

(พระมหาสมจินต์ สมุมาปญฺโญ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ..... ประธานกรรมการ

(พระมหาต่วน สิริธมฺโม)

..... กรรมการ

(พระเมธีรัตนดิลก)

..... กรรมการ

(รศ.น.อ.ทองใบ ธีรานันท์ทางกูร(หงษ์เวียงจันทร์) ร.น.)

..... กรรมการ

(ผศ.ดร.สายวรุณ น้อยนิมิตร)

..... กรรมการ

(นายสนิท ศรีสำแดง)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระเมธีรัตนดิลก

ประธานกรรมการ

รศ.น.อ.ทองใบ ธีรานันท์ทางกูร

กรรมการ

(หงษ์เวียงจันทร์) ร.น.

นายสนิท ศรีสำแดง

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์อุจเฉททิฎฐิในพระพุทธานุชาต
ศึกษาเฉพาะกรณีทีปรากฏในวรรณคดีไทย

ผู้วิจัย : นางวนิดา เสาภายน

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธานุชาต)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระเมธีรัตนดิลก ป.ธ.๕, M.A., Ph.D.

: รศ.น.อ.ทองใบ ธีรานันท์ทางกูร(หงษ์เวียงจันทร์) ร.น. ป.ธ.๕,
B.A.(Buddhism), M.A.(Panjab), M.Phil(London)

: นายสนิท ศรีสำแดง ป.ธ.๕, พ.ม., พช.บ., น.บ.(ธรรมศาสตร์),
M.Ed.

วันสำเร็จการศึกษา ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๗

บทคัดย่อภาษาไทย

การศึกษานี้ มีจุดหมายเพื่อจะศึกษาถึงแนวคิดเรื่องอุจเฉททิฎฐิทีปรากฏ
ในคัมภีร์พระพุทธานุชาต กรณีตัวอย่างบุคคลผู้เป็นอุจเฉททิฎฐิในสมัยพุทธกาล
และแนวความคิดของนักปรัชญาตะวันตก รวมไปถึงอุจเฉททิฎฐิของตัวละครในวรรณคดี
ไทย ตลอดจนทศนะเกี่ยวกับการตายแล้วไม่สูญในพระพุทธานุชาต

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) โดยผู้วิจัยได้
แบ่งการศึกษาออกเป็น ๕ บทและในแต่ละบทมีเนื้อหาหลัก ดังนี้

บทที่ ๑ บทนำ

บทที่ ๒ ศึกษาแนวคิดเรื่องอุจเฉททิฎฐิทีปรากฏในคัมภีร์ พระพุทธานุชาต
และพื้นฐานวรรณกรรมไทยในแง่ความหมาย ประเภทและบ่อเกิด วรรณคดีไทย

บทที่ ๓ ศึกษากรณีตัวอย่างอุจเฉททิฎฐิทีปรากฏในวรรณคดีไทย เรื่อง ขุนช้าง
ขุนแผนและพระอภัยมณี

บทที่ ๔ ศึกษาทศนะเกี่ยวกับการตายแล้วไม่สูญในพระพุทธานุชาต
ทศนะเรื่องการตายแล้วเกิดใหม่ของพระพรหมโมลี (วิลาส □□□□□โร), พระเทพสิงห

บูรจารย์(จรัล ๘๖๐๘๐๘โม), อาจารย์พร รัตนสุวรรณ ในประเด็นดังกล่าว ตลอดทั้ง
แนวทางแก้ไข

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยพบว่า มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสอดแทรกอยู่ในเสภาเรื่อง
ขุนช้างขุนแผนและพระอภัยมณีอย่างมากมาย แต่คำสอนที่สำคัญที่ส่วนใหญ่ยอมรับและ
นำไปปฏิบัติในวิถีชีวิตจริงก็คือเรื่องกรรมและไตรลักษณ์ โดยมีการเชื่อว่า การเวียนว่าย
ตายเกิดของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในสังสารวัฏฏ์ เป็นไปด้วยอำนาจของกรรม วิถีชีวิต
ของมนุษย์และสรรพสัตว์ในโลกนี้จะต้องดำเนินไปตามกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ความไม่
เที่ยงแท้แน่นอน ทุกขัง ความเป็นทุกข์และอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตนที่ไม่สามารถบังคับได้
หลักดังกล่าวจะต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ตัวละครบางตัวในเรื่องขุนช้างขุนแผนและพระอภัยมณีเป็นแนวคิดของลัทธิ
สสารนิยม เพราะเป็นการกล่าวถึง การตายแล้วสูญ ไม่มีเกิดใหม่และถึงเกิดมาใหม่ก็ไม่ใช่
เรา เพราะฉะนั้นตัวละครบางตัวในเรื่องขุนช้างขุนแผนและพระอภัยมณีจึงเป็นตัวละครที่มี
ความคิดว่าเมื่อตนได้ทำความชั่วหรือเบียดเบียนทำลายผู้อื่นแล้ว ก็ไม่ส่งผลให้ตนต้องได้รับ
ผลของการกระทำนั้น จึงเกิดการไม่เกรงกลัวต่อบาปกรรมที่ตนก่อขึ้น ซึ่งเป็นตัวละครที่แฝง
ไว้ด้วยภัยอันตรายยิ่งต่อสังคม เมื่อไรก็ตามที่ผู้อ่านไม่มีวิจารณญาณในการอ่านอาจจะเป็น
เสมือนการชักนำให้คนทำความชั่วได้โดยไม่เกรงกลัวต่อบาปเพราะเหตุที่มีแนวคิดในเรื่อง
การตายแล้วสูญ คือเชื่อว่าแม้จะทำชั่วอย่างมากขนาดไหน ผลกรรมที่ตนทำนั้นก็จะไม่
ส่งผลสะท้อนกลับมาและไม่มีผู้รับผลกรรมนั้นและเมื่อแนวคิดนี้แพร่หลายออกไปก็เกิดเป็น
กลุ่มที่สร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัญหาความตกต่ำทางด้าน
ศีลธรรม วิถีชีวิตดำเนินไปอย่างถอยห่างและไม่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม โดยค่านิยมนี้
จะก่อให้เกิดปัญหาด้านอาชญากรรม ปัญหาคอร์รัปชันกันในทุกวงการและทุกระดับสังคม
และปัญหาอื่น ๆ ที่ตามมา

หลักธรรมที่เป็นตัวละครหรือทำลายอุจเฉททิฏฐิ ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ คือความเห็นที่
ถูกต้องในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ซึ่งสัมมาทิฏฐิจะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวในสังคมได้
เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามการอ่านวรรณคดีก็ต้องย้อนมาดูผู้ศึกษาถึงวรรณคดีเช่นกันว่า ถ้า
นำประโยชน์จากการศึกษาถึงตัวละครบางตัวที่มีแนวคิดเรื่องอุจเฉททิฏฐิ แล้วผลสรุป

สุดท้ายว่า ตัวละครนั้นได้รับผลกระทบที่ตนทำไว้ ผู้อ่านก็จะเกิดการเกรงกลัวและละอายต่อบาปกรรมนั้น จึงจะนับได้ว่าเป็นการศึกษาที่ได้ประโยชน์ เพราะบทพิสูจน์ก็ชี้ชัดแล้วว่าบุคคลผู้มีแนวคิดเรื่องอุจเฉททิฏฐิจะได้รับทุกข์ภัยอย่างไร

ผลสืบเนื่องที่ได้รับจากการศึกษาครั้งนี้ ถ้ามองในแง่วรรณคดีไทยก็คือวรรณคดีนั้นสามารถใช้เป็นภาษาสื่อสาร เป็นสื่อที่จะถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและอุดมการณ์ทางสังคม จากยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่งได้ ทำให้เกิดความสืบทอดผลงานทางวรรณคดีที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมา ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า วรรณคดีไทยเป็นบันทึกเรื่องราวในอดีตให้เห็นภาพลักษณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมหรือวิถีชีวิตของคนไทยสมัยก่อน จนกระทั่งเป็นมรดกตกทอดมาถึงปัจจุบัน ทั้งเป็นเครื่องชี้นำทิศทางการสำคัญของสังคมไทยในอนาคตอีกด้วย

□□□□□□□□

Thesis Title : An Analytical Study of Ucccheda-Ditthi in The
Theravāda Buddhism : A Case Study of Thai Literature

Researcher : Mrs. Wanida Saopayon

Degree : Master of Art (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phramedhiratanadilok. Pali IX, B.A., M.A., M.Phil.,Ph.D.

: Captain Associate Professor Thongbai Theerananthangkoon
(Hongviang chan) RTN. Pali IX, B.A.(Buddhism), M.A.(Panjab),
M.Phil(London)

: Mr. Sanit Srisamdaeng, Pali IX. B.A., LL.B.,M.ED.

Date of Graduation : 1 MAY 2004

ABSTRACT

The objectives of this thesis are to study the concept of Ucchedaditthi found in Theravada's Tipitaka Scripture, case studies of people holding Ucchedaditthi in the time of the Buddha, the concepts of Western philosophers, including Ucchedaditthi of the characters in Thai literature as well as views regarding non-extinction after death in Buddhism.

The contents of research works are divided into 5 chapters

Chapters 1 Introduction.

Chapter 2 studies the idea of Ucchedaditthi that appears in the Theravada Buddhist scripture and the Thai literature background in terms of the meaning, the type and the source of origin of Thai literature, for example.

Chapter 3 studies sample cases of Ucchedaditthi appearing in Thai literature, the Stories of Khun Chang Khun Phaen and Phra Aphaimani.

Chapter 4 studies views regarding non-extinction after death in Theravada Buddhism, the views regarding re-incarnation after death of Phra Phrommoli (Vilas Yanavaro), Phra Thepsinghaburacharaya (Charan Thitathammo), Archarn Phorn Rattanasuwan on the said point, including solutions.

Chapter 5 sums up the research and recommendations.

Regards the principle of Buddhism, quite a lot of Lord Buddha's teaching appear in Sepha Khunchang Khunphaen and Phra Aphaimani. The teaching most practically accepted in daily life concerning karma and Tilakkhana. Or the three characteristics. This makes most Thai people believe in the rebirth of all human being and also of all the living creatures. The Law of Karma will bring about the lives they of all the living things to Samsaravatta. However, it is believed that all the creatures fate and ways of life, past, present and future and even birth or rebirth, will be led by Anicca or Impermanent or transience, Dukkha or suffering and Anatta or nonself. According to the three Characteristics of Tilakkhana will continuously be the change of the all life.

Some of the characters in the Stories of Khun Chang Khun Phaen and Phra Aphaimani represent the idea of matterism because they represent talking about extinction after death, that there is no re-incarnation and even if one was re-incarnated, one would not be the same old being. So some of the characters in the Stories of Khun Chang Khun Phaen and Phra Aphaimani are characters having the idea that when they have done evil deeds oppressed or undermined others, their deeds do not effect in their having to suffer the consequences of those deeds, so they do not become fearful of the consequences of the sins they commit, which are characters with very great latent danger to society. Whenever readers are wanting in the discretion of reading, those characters might be as inducing people to do evil deeds without fear of sin for reason that they have the

idea of extinction after death, i.e. although one may have committed however many evil deeds, the effect of the deeds that one has committed, those deeds will reflect no consequences and there is no one suffering any consequence and when this idea spreads, it results in the coming into being of a group of people who create trouble for society, which effects in moral deterioration, a way of life that withdraws from and does not conform to the principle of Buddhist teachings, for this value will give rise to criminal problems, the problem of corrupt practices in all circles and all social strata and other problems following suit.

The Ucchedaditthi can be destroyed by sammaditthi (the right view) Sammaditthi (the right view) will be well able to help solve the said problem in society. However, reading a literary work also requires a look back at the student of the literary work to see that if he makes use of his study of some characters that have the idea of Ucchedaditti and then make the final conclusion that the character has suffered the consequences of his deed, the reader will become fearful and shameful of that sin in order that the study can be regarded as a useful one because the proof has clearly indicated how a person who has the idea of Ucchedaditti will suffer.

As a consequence from this study, if we look for Thai literature which has been functioned as a communication tool conveying the concrete thoughts and ideal from one generation or period of time to another. As the establishing of literature has been undertaken continuously, the history will have been simultaneously recorded, that reflects its cultures, traditions, rituals or the old way of Thai – living.

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

กิตติกรรมประกาศ

สารบัญ

คำอธิบายอักษรย่อบอกชื่อคัมภีร์

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓	ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔	คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๕	ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๖	วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๗	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	๑๑

บทที่ ๒ แนวคิดอุจเฉททฤษฎีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๑	ความหมายของอุจเฉททฤษฎี	๑๒
๒.๒	คำไวพจน์ของอุจเฉททฤษฎี	๑๘
๒.๓	มูลเหตุแห่งการเกิดอุจเฉททฤษฎี	๒๑
๒.๔	ประเภทของทฤษฎีที่สัมพันธ์กับอุจเฉททฤษฎี	๒๔
๒.๔.๑	อกิริยทฤษฎี	๒๕
๒.๔.๒	นัตถิกทฤษฎี	๒๖
๒.๕	อุจเฉททฤษฎีที่สัมพันธ์กับมิจฉาทฤษฎีอื่น ๆ	๓๐
๒.๕.๑	สัสสตทฤษฎี	๓๐
๒.๕.๒	สั๊กกายทฤษฎี	๓๗

**บทที่ ๓ อุดมคติที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน
และพระอภัยมณี**

๓.๑	วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน	๔๕
๓.๑.๑	อุดมคติภูมิของขุนแผน	๕๐
๓.๑.๒	อุดมคติภูมิของขุนช้าง	๕๙
๓.๑.๓	อุดมคติภูมิของนางสร้อยฟ้า	๖๓
๓.๑.๔	อุดมคติภูมิของเถรवाद	๖๘
๓.๑.๕	อุดมคติภูมิของพลายเพชรพลายบัว	๗๔
๓.๑.๖	อุดมคติภูมิของทิดจิว	๘๒
๓.๒	วรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี	๘๘
๓.๒.๑	อุดมคติภูมิของสินสมุทร	๙๒
๓.๒.๒	อุดมคติภูมิของเสาวคนธ์	๙๖
๓.๒.๓	อุดมคติภูมิของหัสไชย	๑๐๐

บทที่ ๔ ทศนะเกี่ยวกับการตายแล้วไม่สูญในพระพุทธศาสนา

๔.๑	กำเนิด ๔	๑๐๖
๔.๒	องค์ประกอบในการเกิดของมนุษย์	๑๐๗
๔.๓	ลำดับของการพัฒนาการของทารกในครรภ์	๑๐๙
๔.๔	ภพภูมิที่สัตว์โลกไปเกิด	๑๑๓
๔.๔.๑	ภพ ๓	๑๑๕
๔.๔.๒	ภูมิ ๔	๑๑๖
๔.๕	ทศนะเรื่องการตายแล้วไม่สูญ	๑๑๙
๔.๕.๑	พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร)	๑๒๐
๔.๕.๒	พระเทพสิงหนราจารย์ (จรัล จิตตมโม)	๑๒๙
๔.๕.๓	อาจารย์พร รัตนสุวรรณ	๑๓๒

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๔๑
-----	----------------	-----

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๑๔๔

บรรณานุกรม

๑๔๕

ประวัติผู้วิจัย

๑๕๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า หลังคำย่อ ชื่อ คัมภีร์ เช่น ที.สี. (บาลี) ๕/๓/๓๖ หมายถึง สุตตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขนฺธวคฺค พระไตรปิฎก ภาษาบาลี เล่มที่ ๕ ข้อที่ ๓ หน้า ๓๖, ที.สี. (ไทย) ๕/๑๓๐/๕๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๕ ข้อที่ ๑๓๐ หน้า ๕๖

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (บาลี)	=	สุตตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขนฺธวคฺคปาฬิ (ภาษาบาลี)
ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
ที.ม. (บาลี)	=	สุตตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคฺคปาฬิ (ภาษาบาลี)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา. (บาลี)	=	สุตตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวคฺคปาฬิ (ภาษาบาลี)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค (ภาษาไทย)
ม.ม. (บาลี)	=	สุตตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณฺณาสกปาฬิ (ภาษาบาลี)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณฺณาสก (ภาษาไทย)
ม.มฺ. (บาลี)	=	สุตตปิฎก มัชฌิมนิกาย มุลปณฺณาสกปาฬิ (ภาษาบาลี)
ม.มฺ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มุลปณฺณาสก (ภาษาไทย)
ม.อุ. (บาลี)	=	สุตตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณฺณาสกปาฬิ (ภาษาบาลี)
ม.อุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณฺณาสก (ภาษาไทย)
สํ.สพฺ. (บาลี)	=	สุตตปิฎก สํยุตตนิกาเย สพฺยตนวคฺคปาฬิ (ภาษาบาลี)
สํ.สพฺ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สํยุตตนิกาเย สพฺยตนวรรค (ภาษาไทย)
สํ.ข. (บาลี)	=	สุตตปิฎก สํยุตตนิกาเย ขนฺธวคฺคปาฬิ (ภาษาบาลี)
สํ.ข. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สํยุตตนิกาเย ขันธวคฺค (ภาษาไทย)
สํ.ม. (บาลี)	=	สุตตปิฎก สํยุตตนิกาเย มหาวคฺคปาฬิ (ภาษาบาลี)
สํ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สํยุตตนิกาเย มหาวรรค (ภาษาไทย)

องฺ.เอกก. (บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺตปิฎก อกฺคฺตฺตฺรนิกาย เอกกนิปาตฺปาติ (ภาษาบาลี)
องฺ.เอกก. (ไทย)	=	สุตฺตฺนุตฺตปิฎก อกฺคฺตฺตฺรนิกาย เอกกนิบาต (ภาษาไทย)
องฺ.จตุกก. (บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺตปิฎก อกฺคฺตฺตฺรนิกาย จตุกกนิปาตฺปาติ (ภาษาบาลี)
องฺ.จตุกก. (ไทย)	=	สุตฺตฺนุตฺตปิฎก อกฺคฺตฺตฺรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
องฺ.สตุตฺก. (บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺตปิฎก อกฺคฺตฺตฺรนิกาย สตุตฺกนิปาตฺปาติ (ภาษาบาลี)
องฺ.สตุตฺก. (ไทย)	=	สุตฺตฺนุตฺตปิฎก อกฺคฺตฺตฺรนิกาย สตุตฺกนิบาต (ภาษาไทย)
องฺ.ทสก. (บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺตปิฎก อกฺคฺตฺตฺรนิกาย ทสกนิปาตฺปาติ (ภาษาบาลี)
องฺ.ทสก. (ไทย)	=	สุตฺตฺนุตฺตปิฎก อกฺคฺตฺตฺรนิกาย ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
องฺ.นวก. (บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺตปิฎก อกฺคฺตฺตฺรนิกาย นวกนิปาตฺปาติ (ภาษาบาลี)
องฺ.นวก. (ไทย)	=	สุตฺตฺนุตฺตปิฎก อกฺคฺตฺตฺรนิกาย นวกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ป. (บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย ปฏิสฺมภิทามคฺคฺปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ป. (ไทย)	=	สุตฺตฺนุตฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย ปฏิสฺมภิทามวรรค (ภาษาไทย)
ขุ.ม. (บาลี)	=	สุตฺตฺนุตฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย มหานิทฺเทสฺปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตฺตฺนุตฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย มหานิทฺเทส (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สงฺ. (บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก ธมฺมสงฺคณีปาติ (ภาษาบาลี)
อภิ.สงฺ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี (ภาษาไทย)
อภิ.วิ. (บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก วิภงฺคฺปาติ (ภาษาบาลี)
อภิ.วิ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

ข. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยระบุ เล่ม/(ข้อ)/หน้า หลังคำย่อ ชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี.อ.(บาลี) ๑/๔๑๔/๓๐๘ หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขนฺธวคฺค อรรถกถา ภาษาบาลี เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๔๑๔ หน้า ๓๐๘, ขุ.ป.อ.(ไทย) ๑/๗๓/๓๑๓ หมายถึง ขุทฺทกนิกาย สัทธรรมปกาสิณี ปฏิสฺมภิทามวรรค อรรถกถาภาษาไทย เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๗๓ หน้า ๓๑๓

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.สี.อ. (บาลี)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรคคชฌกถา (ภาษาบาลี)
ที.สี.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ที.ม.อ. (บาลี)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรคคชฌกถา (ภาษาบาลี)
ที.ม.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ม.มู.อ. (บาลี)	=	มัชฌิมนิกาย ปปญฺจสุทนี มูลปณฺณาสกคชฌกถา (ภาษาบาลี)
ม.มู.อ. (ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย ปปญฺจสุทนี มูลปณฺณาสกัอรรถกถา (ภาษาไทย)
อง.ตีก.อ. (บาลี)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรทปฺปวณฺณี ติกนิปาตคชฌกถา (ภาษาบาลี)
อง.ตีก.อ. (ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรทปฺปวณฺณี ติกนิปาตอรรถ (ภาษาไทย)
อง.สตุตค.อ. (ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรทปฺปวณฺณี สัตตคนิปาตอรรถ (ภาษาไทย)
อง.อฏ.ก.อ. (บาลี)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรทปฺปวณฺณี อฏฐกนิปาตคชฌกถา (ภาษาบาลี)
อง.ทสก.อ. (บาลี)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรทปฺปวณฺณี ทสกนิปาตคชฌกถา (ภาษาบาลี)
อง.ทสก.อ. (ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย มโนรทปฺปวณฺณี ทสกนิปาตอรรถ (ภาษาไทย)
สัง.ข.อ. (บาลี)	=	สังยุตตนิกาย สารตถปฺปกาสินี ขนฺธวารวคคชฌกถา (ภาษาบาลี)
สัง.ข.อ. (ไทย)	=	สังยุตตนิกาย สารตถปฺปกาสินี ขันธวารวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)
ชุ.อุ.อ. (บาลี)	=	ชุตฺตนิกาย ปรมตฺถทีปนี อุทานคชฌกถา (ภาษาบาลี)
ชุ.อุ.อ. (ไทย)	=	ชุตฺตนิกาย ปรมตฺถทีปนี อุทานอรรถกถา (ภาษาไทย)
ชุ.ป.อ. (บาลี)	=	ชุตฺตนิกาย สทฺธมฺมปฺปกาสินี ปฏิสมฺภิทามคคชฌกถา (ภาษาบาลี)
ชุ.ป.อ. (ไทย)	=	ชุตฺตนิกาย สทฺธมฺมปฺปกาสินี ปฏิสมฺภิทามวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

อภ.สง.อ. (บาลี)	=	อภิมฺมปิฎก ธมฺมสงคณฺี อฏฐกถา (ภาษาบาลี)
อภ.สง.อ. (ไทย)	=	อภิมฺมปิฎก ธรรมสังคณฺี อฏฐกถา (ภาษาไทย)

ค. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์ฎีกา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยจะระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ม.ม.ฎีกา มัชฌิมนิกาย (บาลี) ๒/๒๔๑/๑๑๐ หมายถึง ลีนตฺถปฺปกาสินี มุลปฺณฺณาสกฏีกา เล่มที่ ๒ ชื่อที่ ๒๔๑ หน้า ๑๑๐

ฎีกาพระสูตรต้นปิฎก

ม.ม.ฎีกา (บาลี) = ลีนตฺถปฺปกาสินี มุลปฺณฺณาสกฏีกา (ภาษาบาลี)

ม.ม.ฎีกา (บาลี) = ลีนตฺถปฺปกาสินี มชฺฌิมปฺณฺณาสกฏีกา (ภาษาบาลี)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์เกิดมาพร้อมกับบอวิซซา กล่าวคือ ความมืดบอดต่อโลกและชีวิต ยังไม่รู้จักตัวเองอย่างแท้จริง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มนุษย์ต่างค้นหาคำตอบเกี่ยวกับเรื่องความจริงของชีวิตว่า “ชีวิตคืออะไร หลังจากตายไปแล้วจะไปไหนและชีวิตจะสิ้นสุดลงเมื่อไร อะไรคือ แก่นแท้ของโลกและชีวิต” ด้วยเหตุนี้จึงมีลัทธิความเชื่อทางศาสนาเกิดขึ้นในโลก มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยก่อนพุทธกาล ซึ่งได้มีสมณพราหมณ์เป็นจำนวนมาก ผู้เป็นเจ้าของลัทธิที่มีความเห็นและความเชื่อต่าง ๆ แตกต่างกันไป

ในทัศนะของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงตรัสถึงทัศนะและหลักปฏิบัติจำนวนหนึ่งซึ่งเป็นทัศนะสุดโต่งและได้ทรงจัดไว้เป็นคู่ๆ แต่ละคู่จะมีเนื้อความตรงกันข้ามกันอย่างสิ้นเชิงทัศนะและหลักปฏิบัติที่สำคัญดังกล่าวได้มีปรากฏในวรรณคดีไทยอันเป็นรอยต่อของวรรณกรรมทางพุทธศาสนาและบางครั้งก็ได้รับอิทธิพลของหลักธรรมทางพุทธศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อมอีกด้วย และหนึ่งในจำนวนที่พระองค์จัดไว้เป็นคู่ ๆ ได้แก่ สัสสตทิวฐิ กับอุจเฉททิวฐิ

ในพรหมชาลสูตร^๑ พระพุทธเจ้าตรัสถึง สัสสตทิวฐิว่าเป็นทัศนะของพวกปุพพันตักปัปิกทิวฐิ ซึ่งหมายถึงการปรารภเบื้องต้นของสิ่งทั้งหลาย ที่มีความเห็นและความเชื่อว่าอัตตาและโลกเที่ยง อีกทั้งสัสสตทิวฐิยังแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ พวกสัสสตทิวฐิ คือ เห็นว่าเที่ยงทั้งหมดและพวกเอกัจจสัสสตทิวฐิ คือ เห็นว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง ในพระสูตรเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึง อุจเฉททิวฐิว่าเป็นทัศนะของพวก อปรันตักปัปิกทิวฐิ ซึ่งหมายถึง การปรารภเบื้องปลายของสิ่งทั้งหลายที่มีความเห็นและความเชื่อว่าอัตตาและโลกขาดสูญ

^๑ที.สี.(ไทย) ๙/๓๑-๕๐/๑๓ -๒๒.

อุจเฉททิฏฐิ (annihilationism) ที่มีความเห็นและความเชื่อว่าอัตตาและโลกชาติสูญสิ้น เมื่อไรก็ตาม ที่มีมนุษย์ได้ตายจากโลกนี้ไปแล้ว ย่อมขาดสูญ ไม่มีการสืบต่อ ไม่มีการเกิดอีกต่อไปและอัตตาที่มีอยู่ในมนุษย์นั้นไม่ได้แยกจากกันอยู่กับร่างกาย แต่เป็นผลผลิตของร่างกาย เมื่อไรก็ตามที่ร่างกายของมนุษย์ถูกทำลายไป มนุษย์ได้ตายลง สสารที่ประกอบเป็นกลุ่ม แยกสลายออกจากกัน อัตตาซึ่งเป็นผลผลิตก็อยู่ไม่ได้ ทำให้ขาดสูญไปพร้อมกับการตายของมนุษย์ นั่นคือทัศนะความเห็นและความเชื่อของกลุ่มอุจเฉททิฏฐิ

หนังสือวรรณคดีไทยที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ดำเนินเรื่องโดยอาศัยพุทธประวัติและหลักธรรม ตลอดถึงเรื่องราวที่เกี่ยวกับพระสูตรต่าง ๆ เป็นโครงเรื่องนั้น ทั้งยังได้มีการสอดแทรกเรื่องความเชื่อที่ปรากฏในลัทธิศาสนาพราหมณ์และวรรณคดีอินเดียไว้หลายเรื่อง มีตัวละครที่มีความเชื่อในเรื่องอุจเฉททิฏฐิ คือ ความเชื่อเรื่องการตายแล้วสูญอยู่เป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาค้นคว้าในเรื่องของอุจเฉททิฏฐิในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณคดีไทยสองเรื่อง คือ เรื่องขุนช้างขุนแผนและเรื่องพระอภัยมณี ด้วยว่าวรรณคดีทั้งสองเรื่องนี้จัดว่าเป็นวรรณคดีแท้ของชาติหรือ วรรณคดีไทยแท้ (Indigenous Thai Literature) ที่แต่งด้วยภาษาประจำชาติ ได้วัดดูดีมาจากท้องถิ่นภายในประเทศ^๒ เป็นวรรณคดีที่นักประพันธ์ในประเทศเป็นผู้แต่งขึ้นเป็นคนแรก สองเรื่องนี้ยังได้รับการยกย่องและกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในแวดวงวรรณคดีรวมถึงประชาชนทั่วไป มีอิทธิพลต่อสังคมไทยทั้งด้านความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีในทุกยุคทุกสมัยตลอดมา ตัวละครในวรรณคดีทั้งสองเรื่องดังกล่าวที่มีความเชื่อเป็นอุจเฉททิฏฐินั้นเป็นภาพสะท้อนให้เห็นว่า ความเชื่อเช่นนั้น อาจเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีในการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมและอาจเป็นผลร้ายต่อตนเองและสังคมได้

ในพระพุทธศาสนามีหลักความเชื่อในเรื่องของการตายและสภาพหลังการตายว่าตราบใดที่มีมนุษย์นั้นยังมีวิชาอยู่ กระบวนการของชีวิตก็จะยังคงดำเนินต่อไปเป็นกระแสไม่สิ้นสุด แม้ตายไปแล้วกระบวนการนี้ก็มิได้สิ้นสุดลง มีการเวียนว่ายตายเกิดไม่มี

---

^๒ วิชา กงกะนันท์, **พระเอกในวรรณคดีไทย**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๗.

ที่สิ้นสุดวนเวียนกันไปเป็นสังสารวัฏ^๓ ในการเกิดหรือการปฏิสนธิใหม่ในสุคติและแม้แต่การ
บรรลุมรรค ผล นิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในชีวิตของมนุษย์ บุคคลจะบรรลุถึงได้ก็
ต่อเมื่อเข้าใจเรื่องชีวิตและปฏิบัติตามหลักการที่จะนำชีวิตไปสู่เป้าหมายนั้นอย่างถูกต้อง
ถ้ายังมีความเห็นและความเชื่อที่ผิด บุคคลย่อมไม่สามารถเข้าถึงจุดหมายดังกล่าวได้
เพราะฉะนั้น ความเห็นและความเชื่อรวมไปถึงความเข้าใจจึงมีอิทธิพลและมีบทบาทในการ
กำหนดวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมเป็นอย่างมาก โดยจะเห็นได้จากทฤษฎีในกรรมบท ที่ถูกจัด
เข้าในฝ่ายมโนกรรม^๔ ซึ่งเป็นกรรมที่สำคัญยิ่งกว่ากายกรรมและวจีกรรม เพราะมโนกรรม
ซึ่งเป็นตัวบันดาลกายกรรมและวจีกรรมอยู่เบื้องหลัง สามารถนำชีวิตและสังคมของ
มนุษยชาติทั้งหมด ไปสู่ความเจริญอกงาม ความหลุดพ้น หรือนำไปสู่ความเสื่อม ความ
พินาศก็ได้ โดยเฉพาะความเห็นและความเชื่อที่เป็นอุจเฉททฤษฎีพระพุทธรเจ้าทรงปฏิเสธ
อย่างสิ้นเชิง เพราะทัศนะพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาไม่สุดโต่งเช่นนั้น แต่เป็นทัศนะแบบ
ทางสายกลาง อีกทั้งถ้าผู้ใดมีความเชื่อในอุจเฉททฤษฎีแล้วจะก่อให้เกิดผลร้ายต่อตนเองและ
ผู้อื่นทั้งในชาตินี้และชาติหน้า^๕

ดังนั้น การศึกษาก็เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องในแนวคิด
เรื่องอุจเฉททฤษฎี เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในกรณีที่จะต้องทำความเข้าใจกับผู้
มีความเห็นและความเชื่อดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์แนวคิด
อุจเฉททฤษฎีในประเด็นเหล่านี้ คือ ความหมาย คำไวพจน์ ประเภทกรณีตัวอย่างที่ปรากฏใน
วรรณกรรมไทยตลอดทั้งโทษอุจเฉททฤษฎี พร้อมทั้งบทพิสูจน์จากหลักคำสอนของ
พระพุทธศาสนาและความเห็นของนักการศาสนาบางท่านที่กล่าวยืนยันว่าตายแล้วไม่สูญ
เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่สังคมและแก่โลก

---

^๓ หลวงปริญญาโยคินุญญ์, **คนตายแล้วเกิดอีกหรือไม่**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สัมมา
อาชีวศิลป์มูลนิธิ, ๒๕๒๐), หน้า ๒.

^๔ ม.มู.(ไทย) ๑๒/๔๘๕/๕๒๓, อิง.ทสก.(ไทย) ๒๔/๑๖๕/๒๘๗.

^๕ อิง.ทสก.(ไทย) ๒๔/๑๖๗๑/๓๐๒.

๑.๒ วัดอุปสรรคในการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาอุจเฉททฤษฎีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธรศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษากรรณัตถ์อย่างอุจเฉททฤษฎีที่ปรากฏในวรรณคดีไทย
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาถึงบทพิสุจน์ในพระพุทธรศาสนาถึงการตายแล้วไม่สูญ

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยอาศัยหลักฐานและข้อมูลในพระไตรปิฎก คัมภีร์ชั้นอรรถกถา หนังสือวรรณคดีไทยเป็นหลัก ได้ศึกษาวิเคราะห์ในวรรณคดีไทยสองเรื่อง คือ เรื่องขุนช้างขุนแผนและเรื่องพระอภัยมณี เป็นศึกษาถึงแนวคิดของตัวละครที่มีแนวคิดเป็นอุจเฉททฤษฎี

๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ทฤษฎีวิบัติ หมายถึง วิบัติแห่งทฤษฎี, ความผิดพลาดแห่งความคิดเห็น, ความเห็นคลาดเคลื่อนผิดวินัย อันเป็นเหตุให้ประพัตินนอกแบบแผน ทำความผิดอยู่เสมอ^๖

มิจฉาทฤษฎี หมายถึง ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม และ เป็นความเห็นที่ไม่นำไปสู่ความพ้นทุกข์ เช่น มีความเห็นว่า ทำดีได้ชั่ว ทำชั่วได้ดี บุญคุณของมารดาบิดาไม่มี การเวียนว่ายตายเกิดไม่มี เป็นต้น^๗

สัมมาทฤษฎี หมายถึง ความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บุญคุณของมารดาบิดามีจริง การเวียนว่ายตายเกิดมี เป็นต้น มีจริงและความเห็นแจ้งในชั้น ๕ ว่าเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่อัตตาตัวตน^๘

---

^๖ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙๕.

^๗ ส.ม.(ไทย) ๑๙/๑/๒ , อ.ทสก.(ไทย) ๒๔/๑๑๓-๑๑๔/๒๕๘-๒๖๐, ช.ป. (ไทย)๓๑/๒๓/๓๓.

^๘ ส.สพ.(ไทย) ๑๘/๑๖๕-๑๖๗/๒๐๐-๒๐๑.

อกิริยทฤษฎี หมายถึง ลัทธิที่ถือว่าทำแล้วไม่เป็นอันทำ กล่าวคือ การกระทำ
ทุกอย่างไม่มีผล ทำดีก็ไม่ได้ดี ทำชั่วก็ไม่ได้ชั่ว เป็นความเห็นที่ปฏิเสธเหตุและผลของการ
กระทำ^๙

นัตถิกทฤษฎี หมายถึง ความเห็นว่า สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่จริง เช่น เห็นว่าผลบุญผล
บาปไม่มี คุณของมารดาบิดาไม่มี โอบปาดิกะไม่มี เป็นต้น^{๑๐}

อุจเฉททฤษฎี หมายถึง ลัทธิที่ถือว่าหลังจากตายแล้วอัตตาขาดสูญ^{๑๑}

วรรณคดี หมายถึง บทประพันธ์ทุกชนิดที่ผู้แต่งมีวิธีเขียนอย่างดี มีศิลปะ
ก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้อ่าน สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินให้แก่ผู้อ่านทำให้อ่าน
มีมโนภาพไปตามจินตนาการของผู้แต่งทำให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจไปตามความรู้สึกของ
ผู้แต่ง^{๑๒}

วิภว หมายถึง การเวียนเวียน ,การเวียนเกิด เวียนตาย, การเวียนว่ายตายเกิด^{๑๓}

สังสารวัฏ หมายถึง ภพที่มีการเวียนเกิดเวียนตาย, การเวียนว่ายตายเกิดอยู่
ในโลกสาม^{๑๔}

๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ แสง จันทร์งามได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องอุจเฉททฤษฎี ไว้ในหนังสือพุทธ
ศาสนวิทยา สรุปความสำคัญได้ ดังนี้ อุจเฉททฤษฎีเป็นความเห็นที่ถือว่าอัตตาและโลกขาดสูญ

---

^๙ ที.สี.อ.(บาลี) ๑๖๖/๑๔๕ , ม.ม.อ.(บาลี) ๓/๑๔๓/๙๗.

^{๑๐} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๙๔/๙๗.

^{๑๑} ที.สี.(ไทย) ๙/๑๗๐-๑๗๒/๕๖-๕๗.

^{๑๒} สิทธา พิณภูวดลและนิตยา กาญจนวรรณ, **ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย**, พิมพ์
ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๒๐), หน้า ๓.

^{๑๓} สรุปความจาก พระเทพเวที(ประยุทธ์ ประยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับ
ประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า
๒๖๖.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๗.

เป็นกลุ่มคนอีกประเภทหนึ่งที่เชื่อว่าคนเราตามหลักตายแล้วสูญทั้งกายและใจ ทั้งจิตหรือวิญญาณเป็นเพียงการทำงานของตน ซึ่งเป็นผลพลอยได้จากร่างกาย เมื่อร่างกายแตกสลายใช้การไม่ได้ วิญญาณก็ดับ เพราะฉะนั้นพวกที่มีความเห็นแบบนี้ ในสมัยพุทธกาลเรียกพวกวัตถุนิยม (materialist) พระพุทธเจ้าทรงกล่าวว่า อุดมคติที่ปฏิวัติเป็นมิจฉาทิปฏิวัติ เช่นเดียวกับพวกสัสสตทิปฏิวัติ ที่มีความเห็นว่าอัตตาและโลกเพียง ^{๑๕}

๑.๕.๒ สนิท ศรีลำแดง ได้กล่าวถึงแนวคิด เรื่อง อุดมคติที่ปฏิวัติ ไว้ในหนังสือปรัชญาเถรวาท (Buddhist Philosophy (Theravada)) สรุปความสำคัญได้ ดังนี้ พวกอุดมคติวาท(Nihilism)หรือพวกกลุ่มอุดมคติที่ปฏิวัติ ลัทธินี้เราควรจะได้ศึกษาโดยละเอียด เพราะเป็นลัทธิที่มีอิทธิพลครอบงำความคิดของมนุษย์ในโลกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและคงจะมีอิทธิพลไปในอนาคต โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่เรียกตนเองว่าปัญญาชนสมัยใหม่ คนพวกนี้จะไม่ยอมรับกฎแห่งสังสารวัฏ(กระบวนการเวียนว่ายตายเกิด) คนพวกนี้มีความคิดว่าจะจิตหรือวิญญาณขาดสูญ เราสามารถเรียก กลุ่มอุดมคติที่ปฏิวัติว่าเป็นลัทธิวัตถุนิยม(โลกายัต) พวกหนึ่งก็ว่าได้ กลุ่มนี้จะถือว่าความจริงที่มีอยู่ คือ ธาตุ ๔ และปฏิเสศความมีอยู่ของทั้งโลกนี้และโลกหน้า ซึ่งนับได้ว่าเป็นอันตรายต่อสังคมและกฎแห่งศีลธรรมเป็นอย่างยิ่ง ^{๑๖}

๑.๕.๓ พรพวรรณ ธารานุมาศ ได้แต่งตำราวรรณกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ได้กล่าวถึงวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผนไว้ว่า เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนนั้นได้รับยกย่องว่าเป็นหนังสือขุมนุมนกลอนเสภาที่มีชื่อเสียง เป็นหนังสือที่มีความเด่นที่สุดเล่มหนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของคนธรรมดาสามัญทั่วไปในสมัยโบราณตามแบบไทย ๆ รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ในตอนต่าง ๆ ของขุนช้าง ขุนแผน ได้มีตัวละครที่มีแนวคิดเรื่องอุดมคติที่ปฏิวัติมากมาย ได้แก่ อุดมคติที่ปฏิวัติของพลายแยง การวางแผนฆ่าผู้อื่นหรือยุยงให้ผู้อื่นฆ่าคนที่ศัตรูกับตนจนเสียชีวิต ในเรื่องขุนช้างขุนแผนนี้จะเห็นได้ว่ามีการใช้ไสยศาสตร์ไปทำร้ายผู้อื่นจนเสียชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องที่ผิดทำนองคลองธรรมและจะ

---

^{๑๕} สรุปความจาก แสง จันทร์งาม, พุทธศาสนวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิริยะการพิมพ์, ๒๕๓๕)

^{๑๖} สรุปความจาก สนิท ศรีลำแดง, ปรัชญาเถรวาท (Philosophy Theravada), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔)

ก่อให้เกิดผลร้ายต่อตนเองและผู้อื่นทั้งในชาตินี้และชาติหน้า แนวคิดเช่นนี้เป็นแนวคิดที่ไม่ได้คำนึงถึงบาปบุญคุณโทษและผลของกรรม ผู้ที่กระทำเช่นนี้มักจะไม่มีความเชื่อเรื่องของการให้ผลของกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด แสดงให้เห็นว่า ตัวละครเหล่านั้น มีแนวความคิด เรื่องการตายแล้วสูญ ซึ่งเป็นอุจเฉททิฏฐิ^{๑๗}

๑.๕.๔ พระมหาสุทัตน์ ติสฺสุรวาทิ (นักการเรียน) ได้วิจัย เรื่อง "อนิจจตาในพุทธปรัชญาเถรวาท" กล่าวถึง เรื่อง อุจเฉททิฏฐิ โดยสรุปความว่า ความเชื่อของกลุ่มอุจเฉททิฏฐินั้น ก็คือ ความเชื่อที่ว่าอัตตาขาดสูญ คือ จิตหรือวิญญาณ ปฏิเสธอัตตาด้วยเหตุผลว่า สิ่งที่เราเรียกว่าอัตตาหรือจิต วิญญาณ ซี่งะนั้นเป็นเพียงผลผลิตของร่างกายที่ประกอบกันขึ้นอย่างพอเหมาะ มันไม่เป็นใหญ่ในตัวเอง ต้องอาศัยสิ่งอื่นเกิด จึงมีการเปลี่ยนแปลงได้และมีการขาดสูญไปพร้อมกับการแยกสลายของร่างกายที่เป็นตัวก่อเกิดนั่นเอง การปฏิเสธเช่นนี้จึงเป็นการปฏิเสธอัตตาแบบลัทธิสสารนิยม^{๑๘}

๑.๕.๕ นางเยาว์ หนูไชยะ ณ กาฬสินธุ์ ได้ทำวิจัย เรื่อง "การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิด เรื่อง มิจฉาทิฏฐิในพระพุทธศาสนาเถรวาท" โดยกล่าวถึง อุจเฉททิฏฐิ สรุปความว่า แนวคิดอุจเฉททิฏฐิ คือ ความเห็นว่า อัตตาและโลก หลังจากตายแล้ว ขาดสูญ พินาศไม่เกิดอีกและเป็นแนวความคิดที่ปฏิเสธผลของการกระทำทุกอย่างที่จะได้รับทั้งชาตินี้และชาติหน้า ปฏิเสธความดี ความชั่ว ปฏิเสธนรก สวรรค์ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิด ไม่มีผี สางเทวดา สัตว์ในโลกอื่นที่จะมาเกิดในโลกนี้หรือสัตว์ในโลกนี้ จะมาเกิดในโลกอื่นไม่มี เพราะหลังจากตายแล้ว ทุกอย่างขาดสูญหมด ปฏิเสธอภิญาญาณ และปฏิเสธผลของการทำพละกรรมต่างๆ สัตว์ทุกชนิด ทุกจำพวกมีอยู่ เป็นอยู่แต่เพียงชาตินี้เท่านั้น ชาติหน้าไม่มี โครงสร้างของมนุษย์ทุกคนประกอบด้วยธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงเป็นเพียงผลที่เกิดจากการรวมตัวกันของธาตุทั้ง ๔ เมื่อตายแล้วร่างก็สูญสลาย

---

^{๑๗} สรุปความจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรพรรณ อารานุมาศ, **วรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเรื่องศิลป์จำกัด, ๒๕๒๔)

^{๑๘} สรุปความจาก พระมหาสุทัตน์ ติสฺสุรวาทิ(นักการเรียน), "อนิจจตาในพุทธปรัชญาเถรวาท", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) , ๒๕๔๐.

กลายเป็นธาตุ ๔ ธาตุ ไม่มีภพหน้า ไม่มีการเกิดใหม่ ธาตุแต่ละอย่างก็กลับคืนสู่ธรรมชาติตามเดิม จิต (วิญญาณ) หรืออาตมันไม่ได้เป็นสิ่งเอกเทศต่างหากจากร่างกาย^{๑๙}

๑.๕.๖ ประจักษ์ ประภาพิทยากร ได้ทำรายงานการวิจัยพระเอกในวรรณคดีคลาสสิกของไทย เรื่อง ขุนแผน : พระเอกนักรบ ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยาเป็นหลักสำคัญในการวิเคราะห์ตัวละคร โดยเน้นรายละเอียดที่ตัวละครเอกคือขุนแผน สรุปผลการวิจัยได้ว่า ขุนแผน เป็นผู้ที่ใฝ่ในการศึกษา เฉลียวฉลาด กล้าหาญ รักเพื่อน เจ้าชู้ ทุ่มความและใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้พิจารณา ค่านิยมในระบบครอบครัว ระบบการศึกษา ระบบการปกครอง ด้านคำสอนทางศาสนา และอุดมคติที่แฝงอยู่ ซึ่งได้ข้อค้นพบว่า สังคมไทยสมัยอยุธยาตอนปลายและรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีลักษณะครอบครัวขยาย (Extended Family) ฝ่ายชายเป็นใหญ่ในครอบครัว (Paternal Family) มีภรรยาได้หลายคน (Polygamy) มีระบบการศึกษาที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง การปกครองเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีคำสอนทางศาสนาโดยเฉพาะศาสนาพุทธเป็นปรัชญาพื้นฐานต่อความเชื่อและพฤติกรรมของคนในสังคม โดยมีภาวะของความเป็นนักรบที่ยอมพลีชีพเพื่อบ้านเมืองและมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เป็นอุดมคติสูงสุด^{๒๐}

๑.๕.๗ พระมหาสุรเดช สุรสกโก ได้ทำวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อวรรณคดีไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน” สรุปความได้ว่าอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ในบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนในด้านความเชื่อมีลักษณะผสมผสานกับความเชื่อทางไสยศาสตร์และศาสนาพราหมณ์ที่ประกอบเข้าเป็นโครงสร้างทางสังคม พิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมทุกระดับชั้น ตั้งแต่ชาวบ้านจนกระทั่งถึงพระมหากษัตริย์ และอิทธิพลด้านคำสอนทางพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่เป็นคำสอนที่ประยุกต์ให้สอดคล้องกับระบบความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคม โดยมีหลักกรรมและกฎไตรลักษณ์เป็นคำสอนที่มีอิทธิพลสูง ซึ่งเชื่อว่า การเวียนว่ายตายเกิดของ

^{๑๙} สรุปความจาก นางเยาว์ หนูไชยะ ณ กาฬสินธุ์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมัจฉาทิฎฐิ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔.

^{๒๐} สรุปความจาก ประจักษ์ ประภาพิทยากร, **รายงานผลการวิจัยพระเอกในวรรณคดีคลาสสิกของไทย เรื่องขุนแผน : พระเอกนักรบ**, (กรุงเทพมหานคร : ชัยศิริการพิมพ์, ๒๕๒๗)

มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในสังสารวัฏ เป็นไปตามอำนาจของกรรม วิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมมีความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นเครื่องนำทาง มินิพพานเป็นเป้าหมายในอุดมคติที่ปรารถนาไว้ในภพหน้า^{๒๑}

๑.๕.๘ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร ได้ศึกษาเรื่องพระอภัยมณีในเชิงวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่ (The New Criticism) ของตะวันตก ซึ่งได้ข้อค้นพบโดยสรุปได้ว่า แก่นเรื่อง ตัวละครและสัญลักษณ์ ในเรื่องพระอภัยมณีสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้แต่งกับงานประพันธ์อย่างชัดเจน สุนทรภู่ได้สร้างตัวละครให้มีลักษณะเฉพาะตัว โดยได้รับอิทธิพลจากบุคคลที่ใกล้ชิดหรือร่วมสมัยกัน ในส่วนของแก่นเรื่องเป็นการสะท้อนลักษณะทางวรรณคดีไทยประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ทั่ว ๆ ไป ระบบสัญลักษณ์และภาพพจน์นั้นได้ ชัดเจนให้แก่เรื่องและทัศนคติของผู้แต่งชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ผู้ศึกษายังได้ จัดเรื่องพระอภัยมณีให้อยู่ในกลุ่ม วรรณคดีประเภทโรมานซ์ (Romance) ตามประเภทในการกำหนดแนววรรณคดีสากลอีกด้วย^{๒๒}

๑.๕.๙ ประจักษ์ ประภาพิตยากร ได้ศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องพระอภัยมณี สรุปได้ว่า โครงเรื่องพระอภัยมณีเป็นสิ่งที่ผู้แต่งกำหนดขึ้นเอง มีลักษณะเป็นจินตนิยาย บางส่วนเป็นความคิดเชิงจินตนาการถึงโลกวิทยาศาสตร์ในอนาคต (Scientific Fiction) มีฉากที่หลากหลาย และไม่ซ้ำแบบใคร ตัวละครมีเกือบทุกประเภท เช่น หม่อม สว คนแก่ ปิศาจ ยักษ์ เงือก ฯลฯ จึงทำให้เรื่องราวน่าติดตามชวนอ่าน โดยมีกลีบ เช่น โลก โกรธ หลง พยาบาท รัก เกลียด เป็นพื้นฐานอารมณ์ของตัวละครนั้น ๆ ผู้ประพันธ์ยังได้แทรกภาพิตคำสอนที่มีทั้งคติโลกและคติธรรมเป็นคติสอนใจสำหรับผู้อ่าน จึงทำให้วรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีมีคุณค่าต่อชีวิตและจิตใจเป็นอย่างยิ่ง^{๒๓}

---

^{๒๑} สรุปความจาก พระมหาสุรเดช สุรสถุโก, “อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อวรรณคดีไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๙.

^{๒๒} สรุปความจาก สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร “การศึกษาเรื่องพระอภัยมณีในเชิงวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่” **ปริญญามหาบัณฑิต**, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๑๓.

^{๒๓} สรุปความจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจักษ์ ประภาพิตยากร, **วรรณคดีวิเคราะห์พระอภัยมณี**, (กรุงเทพมหานคร : ศรีเดชา, ๒๕๒๒)

๑.๕.๑๐ พระมหาสมพงษ์ สุขุมมาโล (สิงห์สุพรรณ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่อง สังสารวัฏในพุทธศาสนาเถรวาท ได้กล่าวถึง เรื่อง การเวียนว่ายตายเกิด สรุปความว่า กระบวนการแห่งสังสารวัฏหรือการเวียนว่ายตายเกิด ที่เป็นไปตามหลักแห่งเหตุปัจจัยในแง่หนึ่งก็คือ กระบวนการแห่งปัจจุสมุปบาทนั่นเอง หรือจะมองในแง่ของกรรม ได้แก่ วัฏฏะ ๓ คือ กิเลส กรรม วิบาก นั่นคือบุคคลที่ยังมีกิเลส การกระทำของบุคคลนั้นย่อมเป็นกรรมและกรรมนั้นย่อมก่อให้เกิดวิบากคือผลของกรรมจะเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับเหตุ คือกรรมที่ได้กระทำลงไป ด้วยเหตุนี้ กรรมจึงมีอำนาจในการกำหนดหรือ ควบคุมการให้ผลของกรรมด้วยกระบวนการของมันเอง ไม่เกี่ยวกับอำนาจยิ่งใหญ่เหนือออกไปแต่อย่างใด กรรมย่อมมีอำนาจในการกำหนดความเป็นไปของสัตว์ทั้งหลายด้วยตัวของมันเอง เป็นไปตามหลักที่ว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมไปเป็นไปตามกรรม กรรมจึงเปรียบเหมือนเป็นแดนเกิดของสัตว์ สัตว์ทั้งหลายจึงเกิดมาแต่กรรม มีกรรมเป็นกำเนิดและต้องเป็นไปตามกรรม^{๒๔}

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบวิเคราะห์ (Analytical Research) โดยศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary Investigation) มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑.๖.๑ ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกและวรรณกรรมไทย

๑.๖.๒ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) มีอรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสอื่น ๆ ตลอดจนหนังสือตำรา เอกสารที่เป็นงานเขียนและวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๓ ศึกษาข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาด้วยการวิเคราะห์ ตีความ แปลความแล้ว รวบรวมและเรียบเรียงนำเสนอผลของการวิจัยด้านเอกสาร

---

^{๒๔} สรุปความจาก พระมหาสมพงษ์ สุขุมมาโล (สิงห์สุพรรณ), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่อง สังสารวัฏในพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (ภาควิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์), ๒๕๓๘.

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอุจเฉททิฏฐิที่ปรากฏในคัมภีร์
พระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในกรณีตัวอย่างอุจเฉททิฏฐิที่ปรากฏใน
วรรณคดีไทยสองเรื่อง คือ ขุนช้างขุนแผนและพระอภัยมณี

๑.๗.๓ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจถึงบทพิสูจน์ในพระพุทธศาสนาถึงการตาย
แล้วไม่สูญ

บทที่ ๒

แนวคิดอุจเฉททิวฎฐิตึที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธรศาสนาเถรวาท

ความเชื่อ(ทิวฎฐิตึ) มีบทบาทสำคัญต่อกรอบความคิดของบุคคลในการดำเนินชีวิต ความเชื่อที่ถูกต้อง ช่วยปรับให้ทัศนัะแห่งการมองโลกตรงตามเป็นจริง ซึ่งพุทธรศาสนาใช้ ศัพทึว่าอุจเฉททิวฎฐิตึที่ช่วยให้การดำเนินชีวิตไม่สุญเปล่า(อโมฆชีวิต) ความเชื่อบางอย่าง แม้จะเกิดมาหลายพันปี แต่ยั้งนานวันยั้งมีอิทธิพลแผ่คลุมโลก ชาวโลกส่วนใหญ่ไหลไป ตามกระแสนั้น เช่น ความเชื่อว่ตายแล้วสุญ เป็นต้น เป็นเหตุให้ขาดความรับผิดชอบ ทางด้าน ศีลธรรม(Moral responsibility)

วรรณคดีไทยมีหลายเรื่องทีสะท้อนภาพความเชื่อว่ ตายแล้วสุญ โยงไปถึง ความคิดว่การทำดี ไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว อันเกิดจากความรู้สึกทีแท้จริง หรือต้องการ พุดประชดประชันของตัวละครก็ตาม ล้วนเป็นเรื่องควรแก่การศึกษาวิเคราะห์ทั้งสิ้น

ในบทนี้ ผู้วิจัย จึงได้วางกรอบของการศึกษาแนวคิดอุจเฉททิวฎฐิตึที่ปรากฏใน คัมภีร์ พระพุทธรศาสนาเถรวาทและพื้นฐานวรรณคดีไทยทีอย่างน้อยที่สุด ซึ่ให้เห็นว่ไม่ได้ มีพระพุทธรศาสนาเป็นแกนหลัก แต่อิงไสยศาสตร์ซึ่งปนเปื้อนด้วยมิจฉาทิวฎฐิตึไม่โดยตรงก็ โดยอ้อม

๒.๑. ความหมายของอุจเฉททิวฎฐิตึ

คำว่า “อุจเฉททิวฎฐิตึ” ประกอบมาจากคำสองคำคืออุจเฉท(ขาดสุญ, ขาดสิ้น, ตัวขาด)และทิวฎฐิตึ^๑ (ความเห็น, การเห็น, ลัทธิ, ทฤษฎี, ทัศนัะ) อุจเฉททิวฎฐิตึ หมายความว่า ทัศนัะทีเชื่อว่อดีตาและโลกขาดสุญ ในความเห็นว่ขาดสุญ หมายความว่า เห็นว่หลัง

---

^๑ ทิวฎฐิตึ หมายถึง ลัทธิ คือ คติความเชื่อถือ ความเห็น มีความหมายเป็นกลาง ไม่ได้ ไม่ชั่ว ขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ประสมกับคำอื่น เช่น ใช้กับ “มิจฉา” เป็น มิจฉาทิวฎฐิตึ ได้แก่ ความเห็นผิด ใช้กับ “สัมมา” เป็น สัมมาทิวฎฐิตึ ได้แก่ ความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง แต่ทิวฎฐิตึในที่นี้ หมายถึง ความเห็นผิด (ล.สพ.า.ไทย) ๑๘/๓๖๕/๔๓๘).

จากตาย อุตตาและโลกจะพินาศสูญหมด กล่าวคือ หลังจากตายแล้ว อุตตาทุกประเภท
ไม่มีการเกิดอีก^๒

ในคัมภีร์ธรรมสังคณี อภิธรรมปิฎก นิยามความหมายของอุจเฉททิฏฐิไว้ว่า
อุจเฉททิฏฐิ คือ แนวคิดที่ถือว่า อุตตาและโลกขาดสูญ^๓

อีกนัยหนึ่ง อุจเฉททิฏฐิ หมายถึง การปฏิเสธความไม่มีแห่งผลของการกระทำ
ทุกอย่าง คือ ไม่ยอมรับว่ามีผลย้อนกลับมาถึงตัวผู้ทำ ทุกอย่างจบสิ้นเพียงแค่เชิงตะกอน
ดังข้อความต่อไปนี้

๑. หลังจากตายแล้ว อุตตาขาดสูญ

. . .หลังจากตายแล้ว อุตตาย่อมขาดสูญ เพราะองค์ประกอบของคนเรานี้ เป็น
แต่เพียงการประชุมของมหาภูตทั้งสี่ หลังจากตายแล้ว ธาตุดินไปตามธาตุดิน ธาตุน้ำไป
ตามธาตุน้ำ ธาตุไฟไปตามธาตุไฟ ธาตุลมไปตามธาตุลม สิ่งต่างๆย่อมเลือนลอยไปใน
อากาศ คนทั้งหลายมีเดียงเป็นที่ ๕ ที่จะห้ามเขาไป ร่างกายจะปรากฏอยู่แค่ป่าช้า หลังจาก
นั้นก็กลายเป็นกระดูกที่มีสีดุดสนกพิราบ. . .เมื่อสิ้นชีวิตไม่ว่าคนเขลาหรือคนฉลาด ย่อม
ขาดสูญไม่มีเกิดอีก. . .^๔ อุตตาของมนุษย์. . .อุตตาที่เป็นทิพย ชั้นกามาพจร^๕ . . .อุตตาที่
เป็นทิพย

---

^๒ อภิ.สง.(ไทย) ๓๔/๑๓๒/๒๙๘.

^๓ อภิ.สง.(ไทย) ๓๔/๘๔๗.

^๔ ที.สี.(ไทย) ๙/๑๗๐-๑๗๒/๕๑-๕๗.

^๕ หมายถึง อุตตาของเทวดาในสวรรค์ชั้นกามาพจรภูมิ ๖ คือ (๑) ชั้นจาตุมหาราช (๒) ชั้น
ดาวดึงส์ (๓) ชั้นยามา (๔) ชั้นดุสิต (๕) ชั้นนิมมานรดี (๖) ชั้นปรนิมมิตวสวัตตี (ที.ม.อ.(บาลี) ๒/๑๒๗/๑๐๙,
ที.สี.อ.(บาลี) ๘๖/๑๑๑).

มีรูปสำเร็จทางใจ... อุตตาที่เป็นอากาศานัญญาตนะ^๖ . . . อุตตาที่เป็นวิญญานัญญาตนะ^๗

.....

อุตตาที่เป็นอากิญจัญญาตนะ^๘ . . . อุตตาที่เป็น เนวสัณญานาสัญญาตนะ^๙
หลังจากตายแล้ว ย่อมขาดสูญ^{๑๐}

๒. หลังจากตายแล้ว อุตตาและโลกไม่เกิดอีก

. . . ปุถุชนผู้มีได้สดับ (ยังไม่ทราบถึงความจริง) อาจไม่มองรูปว่าเป็นอุตตา อาจไม่มองเวทนาว่าเป็นอุตตา อาจไม่มองสังขารว่าเป็นอุตตา อาจไม่มองวิญญานว่าเป็นอุตตา ทั้งอาจไม่มีความเห็นอย่างนี้ว่า เรานั้น คือ อุตตา เรานั้นคือโลก เรานั้นตายไปแล้ว จะยังคงเที่ยงแท้ถาวรไม่แปรเปลี่ยน กระนั้นก็ตาม เขาก็อาจมีความเห็นอย่างนี้ว่า ตัวเราไม่ควรมี โลกของเราไม่ควรมี ตัวเรายังไม่มี โลกของเราจักไม่มี . . . นี้คือ อุกฺเขททิฏฐิ^{๑๑}

เท่าที่ได้อธิบายมาเพียงแสดงให้เห็นถึงค่านิยาม ซึ่งยังไม่ปรากฏข้อความใดที่อธิบายค่านิยามอย่างที่ว่าอุตตาและโลกไม่มีเกิด ดังนั้น ผู้วิจัยจะได้อธิบายให้เห็นในส่วนนี้

---

^๖ หมายถึง อุตตาของผู้ที่ได้รูปฌานชั้นอากาศานัญญาตนะ หลังจากตายแล้วไปเกิดเป็นรูปพรหมชั้นอากาศานัญญาตนภูมิ (ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๒๗/๗๒-๗๓, ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๓๒/๓๓๕-๓๓๖, อัง.นวก.(ไทย) ๒๓/๒๔/๔๘๑-๔๘๒, ที.ม.อ.(บาลี) ๑๒๗/๑๐๙,๔๔-๔๕/๑๘๐).

^๗ หมายถึง อุตตาของผู้ที่ได้รูปฌานชั้นวิญญานัญญาตนะ หลังจากตายแล้ว ไปเกิดเป็นรูปพรหมชั้นวิญญานัญญาตนภูมิ (ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๒๗/๗๒-๗๓, ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๓๒/๓๓๕-๓๓๖, อัง.นวก.(ไทย) ๒๓/๒๔/๔๘๑-๔๘๒, ที.ม.อ.(บาลี) ๑๒๗/๑๐๙,๔๔-๔๕/๑๘๐).

^๘ หมายถึง อุตตาของผู้ที่ได้รูปฌานชั้นอากิญจัญญาตนะ หลังจากตายแล้ว ไปเกิดเป็นรูปพรหมชั้นอากิญจัญญาตนภูมิ (ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๒๗/๗๒-๗๓, ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๓๒/๓๓๕-๓๓๖, อัง.นวก.(ไทย) ๒๓/๒๔/๔๘๑-๔๘๒, ที.ม.อ.(บาลี) ๑๒๗/๑๐๙,๔๔-๔๕/๑๘๐).

^๙ หมายถึง อุตตาของผู้ที่ได้รูปฌานชั้นเนวสัณญานาสัญญาตนะ หลังจากตายแล้วไปเกิดเป็นรูปพรหมชั้นเนวสัณญานาสัญญาตนภูมิ (ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๒๗/๗๒-๗๓, ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๓๒/๓๓๕-๓๓๖, อัง.นวก.(ไทย) ๒๓/๒๔/๔๘๑-๔๘๒, ที.ม.อ.(บาลี) ๑๒๗/๑๐๙,๔๔-๔๕/๑๘๐, ที.สี.อ.(บาลี) ๘๔/๑๑๐).

^{๑๐} ที.สี.อ.(บาลี) ๑/๘๔/๑๑๐.

^{๑๑} ส.ข.(ไทย) ๑๗/๑๘๐/๑๓๓.

ว่าด้วยทัศนะของชาวอุชเชททิฏฐิที่เชื่อว่ามนุษย์คือกลุ่มก้อนของสสาร สิ่ง que เรียกว่า อตตะ เป็นผลผลิตของสสาร ในขณะที่คนตาย สสารที่มารวมกันแยกกระจายจากกัน อตตะซึ่งเป็นผลของการรวมตัวกันอย่างเหมาะสมของสสารก็ดับสลายไป ในกรณีเช่นนี้ทำให้เห็นว่ สิ่งที่ดับสูญไปมีเพียงอตตะเท่านั้น ส่วนโลกซึ่งหมายถึงสสารหรือวัตถุธาตุที่ประกอบกันเป็นร่างกายและวัตถุต่าง ๆ รอบตัว มิได้ดับไปด้วย ดังจะเห็นจากข้อความที่ อชิตะเกสสัมพล ได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่า เมื่อมนุษย์ตายไปแล้ว ธาตุ ๔ ก็กลับคืนเข้าสู่ธาตุ ๔ ธาตุเหล่านี้มิได้หายไปไหน

เมื่อเป็นเช่นนี้ ความเชื่อว่าโลกขาดสูญ โลกในความหมายว่คือสสารหรือธาตุสี่ที่ประกอบกันขึ้นเป็นวัตถุในจักรวาล ก็อาจไม่ใช่ความหมายของอุชเชททิฏฐิ แต่โดยความจริง โลกก็ยังมีตามเดิมนั้น

๓. ปฏิเสธความ “มีอยู่” ทุกอย่าง

. . . การเช่นสรวงมีเ้าเป็นที่สุด ทานนี้ คนเขลาบัญญัติไว้ คำที่คนบางพวกยกว่ มีผลนั้นว่างเปล่า เท็จ ไร้สาระ^{๑๒} . . . ทานที่ให้แล้วไม่มีผล การเช่นสรวงไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี คุณของมารดาไม่มี คุณของบิดาไม่มี โอบปาติกสัตว์ไม่มี สมณพราหมณ์ที่บรรลุนิพพานซึ่งเป็นผู้กระทำ โลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้คนอื่นรู้ตาม ไม่มีในโลก. . .^{๑๓}

แนวคิดแบบอุชเชททิฏฐิดังกล่าวข้างต้น แยกอธิบายเชิงวิเคราะห์ในแต่ละประเด็น ดังนี้

๑. ประเด็นที่ว่ “หลังจากตายแล้ว อตตะขาดสูญ”

แนวความคิดที่ว่ หลังจากตายแล้วอตตะขาดสูญนั้น หมายความว่า ลัทธินี้ถือว่ อตตะทุกประเภทของสัตว์ทั้งหลายในภพภูมิต่างๆทั่วสากลจักรวาล ทั้งที่เป็นอตตะชนิด

^{๑๒} ที.สี.(ไทย) ๙/๑๗๐-๑๗๒/๕๑-๕๗.

^{๑๓} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๙๔-๙๕/๙๗-๙๙, ม.อุ.อ.(บาลี) ๓/๑๔๓/๙๗.

หยาบ เช่น มนุษย์ เป็นต้น^{๑๔} หรืออัตตาชนิดละเอียดที่เป็นทิพย์ที่เกิดจากใจและสัญญา เช่น อัตตาของเทวดาชั้นกามาวจร อัตตาของรูปพรหมและอัตตาของอรูปพรหม^{๑๕} หลังจากตายแล้ว อัตตาทั้งหมดขาดสูญ (จากภพชาติเดิมที่ตนเคยเกิด) ไม่มีการเกิดใหม่อีกในภพอื่นต่อไป สิ้นสุดในภพชาติปัจจุบันเท่านั้น^{๑๖} ความเชื่อในประเด็นที่ว่าหลังจากตายแล้ว อัตตาชนิดหยาบขาดสูญ เกิดจากแนวความคิดที่ว่า อัตตาชนิดนี้ เป็นผลมาจากธาตุ ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมที่มีการประชุมกันอย่างเหมาะสม จึงทำให้เกิดเป็นคนหรือสัตว์

---

^{๑๔} แม้อัตตาของสัตว์ที่เกิดในอบายภูมิ ๔ กล่าวคือ นรก เปรต อสุรกายและกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หลังจากตายแล้ว ก็ขาดสูญเช่นกัน คำว่า **อบาย** เพราะปราศจากความงอกงาม คือความเจริญ หรือความสุข ชื่อว่า **ทุกคติ** เพราะเป็นคติคือเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์ และคำว่า **ทุกคติ** หมายถึง คติหรือภูมิเป็นที่ไปอันเป็นทุกข์แบ่งเป็น ๒ อย่าง ได้แก่ อคาริยทุกคติ คือ คติของคฤหัสถ์ผู้ตายแล้วไปเกิดในนรกบ้าง กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง และ อนาคาริยทุกคติ คือ ทุกติของบรรพชิตผู้มรณภาพแล้ว ไปเกิดในนรก เป็นต้น เป็นสมณยักษ์ สมณเปรต มีกายลุกโชติช่วงเพราะผ้าสังฆาฏิเป็นต้น ชื่อว่า **วินิบาต** เพราะเป็นสถานที่ตกไปของหมู่สัตว์ที่ความชั่ว ชื่อว่า **นรก** เพราะปราศจากความยินดี เหตุเป็นที่ไม่มีความสบายใจ ม.ม.อ.(บาลี) ๑/๗๐/๑๘๐, ม.ม.อ. (บาลี) ๑/๑๕๓/๓๕๘. ม.ม.ฎีกา.(บาลี) ๑/๗๐/๑๘๐.

^{๑๕} พระพรหมมี ๒ ประเภท คือ รูปพรหม (พรหมมีรูป) และอรูปพรหม (พรหมไม่มีรูป) **รูปพรหม** แบ่งย่อยเป็น ๑๖ ภูมิ คือ (๑) พรหมปราสาทภูมิ (๒) พรหมบโรหิตาภูมิ (๓) มหาพรหมภูมิ (๔) ปริตาราภูมิ (๕) อัปมาณภูมิ (๖) อภัสสรภูมิ-ภูมิแห่งพรหมผู้มีรัศมีรุ่งโรจน์ (๗) ปริตตสุภาภูมิ (๘) อัปมาณสุภาภูมิ (๙) สุภิกินหาภูมิ (๑๐) เวทีผลภูมิ (๑๑) อสัณญีสัตตาภูมิ-ภูมิแห่งพรหมที่ไม่สัญญา คือมีแต่รูปขันธ์ ไม่มีนามขันธ์ (๑๒) อวิหาภูมิ (๑๓) อตปปาภูมิ (๑๔) สุทัสสาภูมิ (๑๕) สุทัสสีภูมิ (๑๖) อกนิฐฐาภูมิ **อรูปพรหม** ได้แก่ พรหมที่ไม่มีรูป มีแต่นาม คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งแบ่งย่อยเป็น ๔ ภูมิ คือ (๑) อากาสาณัญจายตนภูมิ-ภูมิแห่งอรูปพรหม ผู้ได้อากาสาณัญจายตนฌาน คือฌานอันอาศัยอากาศ อันได้แก่ ที่ว่าง (space) ไม่มีที่สิ้นสุดเป็นอารมณ์ (๒) วิญญาณัญจายตนภูมิ-ภูมิแห่งอรูปพรหมผู้ได้วิญญาณัญจายตนฌาน คือ ฌานที่อาศัยวิญญาณอันไม่สิ้นสุดเป็นอารมณ์ (๓) อากิญจัญญายตนภูมิ-ภูมิแห่งอรูปพรหมผู้ได้อากิญจัญญายตนฌาน คือฌานที่อาศัยบัญญัติที่ว่ามีวิญญาณเหลืออยู่แม้แต่นิดหนึ่งเป็นอารมณ์ (๔) เนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ-ภูมิแห่งอรูปพรหมผู้ได้ เนวสัญญานาสัญญายตนฌาน คือ ฌานที่อาศัยความประณีตอย่างยิ่ง มีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ เป็นอารมณ์ (อจ. สุตตค.(ไทย) ๒๓/๔๔/๖๗-๖๘, อจ. สุตตค.อ.(บาลี) ๓/๔๔-๔๕/๑๘๐, ที.สี.อ.(บาลี) ๑/๔๑๔/๓๐๘, ที.ม.อ.(บาลี) ๒/๑๒๗/๑๐๙-๑๑๐).

^{๑๖} ที.สี.อ.(บาลี) ๑/๘๔/๑๑๐.

จิตหรือวิญญาณของมนุษย์หรือสัตว์ทั้งหลายเป็นผลสะท้อนจากสมอง เพราะฉะนั้น เมื่อใด ร่างกายตาย เมื่อนั้นธาตุทั้งหลายย่อมสลายตัวไปตามธรรมชาติ กล่าวคือ ธาตุดิน ย่อม ไปตามธาตุดิน ธาตุน้ำ ย่อมไปตามธาตุน้ำ ธาตุไฟ ย่อมไปตามธาตุไฟ ธาตุลม ย่อมไป ตามธาตุลม ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย (ซึ่งเป็นผลมาจากการประชุมกันของธาตุทั้ง ๔) ย่อม สิ้นสุดลง

๒. ประเด็นที่ว่า “หลังจากตายแล้ว อตฺตาและโลกไม่เกิดอีก”

แนวความคิดที่ว่า หลังจากตายแล้ว อตฺตาและโลกไม่เกิดอีก^{๑๗} คำว่า อตฺตาใน ที่นี้ หมายถึงอัตตาทุกประเภทดังที่กล่าวแล้วในประเด็นแรก ส่วนคำว่า “โลก” ในที่นี้ หมายถึง โอกาสโลก ได้แก่ โลกคือแผ่นดิน^{๑๘} อันเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทั้งหลายในภพภูมิ ต่างๆ อตฺตาและโลกดังกล่าว หลังจากตายแล้ว ก็ขาดสูญ ไม่เกิดอีกเช่นเดียวกัน

๓. ประเด็นที่ว่า “ปฏิเสธความมีอยู่ทุกอย่าง”

แนวความคิดในประเด็นที่ว่า “ปฏิเสธความมีอยู่ทุกอย่าง” หมายความว่าปฏิเสธ ความไม่มีอยู่แห่งผลของการกระทำทุกอย่าง คือ สิ่งที่ได้กระทำไปแล้ว ย่อมไม่มีผลของการ กระทำย้อนกลับมาหาผู้กระทำอีก กล่าวคือ การกระทำความชั่วทุกอย่างไม่เป็นบาป การ กระทำความดีทุกอย่างไม่เป็นบุญ เช่น การให้ทาน การเคารพบูชาสักการะ เช่นสรวงต่างๆ สักแต่ว่าเป็นเพียงการกระทำเท่านั้น ไม่บังเกิดผลใดๆทั้งสิ้นแก่ผู้กระทำ ผลของการทำดีชั่ว ทุกอย่างไม่มี เมื่อผลของการทำดีและชั่วทุกอย่างไม่มี นรก-สวรรค์ซึ่งเป็นภพภูมิอาศัยของ สัตว์ทั้งหลายอันเป็นผลแห่งการทำดีและชั่ว ย่อมไม่มีและสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้ที่ได้ บรรลุธรรมมีปัญญาผู้แจ้งซึ่งโลกนี้และโลกหน้าเป็นอย่างดี ก็ไม่มี แม้ความดับแห่งภพ คือ

---

^{๑๗} คำว่า อตฺตาและโลก โดยนัยทั่วไป แยกอธิบายได้ ดังนี้ คำว่า อตฺตา และ โลก มีความหมาย ๕ นัย คือ (๑) หมายถึงขั้นที่ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ (๒) หมายถึง อหังการ และมมังการวัตถุ คือ เหตุให้เกิดมานะว่าเป็นเราและของเรา (๓) หมายถึง ตนเองและผู้อื่น (๔) หมายถึงขั้นที่ใด ขั้นหนึ่งในขั้นที่ ๕ และสิ่งอื่นนอกจากขั้นที่ ๕ (๕) หมายถึงขั้นที่มั่นคงที่มีวิญญาณ และไม่มีวิญญาณ (ช.อุ.อ.(บาลี) ๕๕/๓๖๙).

^{๑๘} ที.สี.(ไทย) ๙/๓๐, ๕๔-๕๗/๑๑, ๒๒-๒๓.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์บางคนยอมแล่นเลยไกล กล่าวคือ เพราะอึดอัด ระอา เกลียดภพ^{๒๓} จึงเพ็ดเพลินในความขาดสูญว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า เมื่อใด อุตตานี้ หลังจากตายแล้ว ย่อมขาดสูญ ย่อมพินาศ ไม่เกิดอีก

วิภวทิกฺขุญฺญิ เกิดจากวิภวตัณหา^{๒๔} คือไม่ต้องการเกิดอีก หลังจากตายแล้ว เพราะ เชื่อว่าตายแล้วสูญ ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกันกับอุจเฉททิกฺขุญฺญิ^{๒๕}

๒. นัตถิกทิกฺขุญฺญิ ได้แก่ ความเห็นว่าสิ่งทั้งปวงไม่มี คำว่า สิ่งทั้งปวง ในที่นี้ หมายถึง อายตนะภายในและอายตนะภายนอก^{๒๖} อายตนะภายใน (อวัยวะที่อยู่ภายใน ภายสำหรับเชื่อมต่อกับอารมณ์หรือโลกภายนอก) มี ๖ ประการ คือ^{๒๗}

๑. จักขวายตนะ ได้แก่ จักขุประสาท (ตา) หมายถึง ส่วนของอวัยวะที่มี ลักษณะที่ทำให้เกิดการมองเห็น มีความสามารถรับคลื่นแสง (รูปารมณฺ) ทำให้เกิดเห็น ภาพขึ้นมา เป็นที่อาศัยเกิดของจักขุวิญญาณ

๒. โสตายตนะ ได้แก่ โสตประสาท (หู) หมายถึง อวัยวะส่วนที่มีลักษณะ สามารถรับคลื่นเสียง (สัททารมณฺ) ทำให้เกิดการได้ยินขึ้น เป็นที่อาศัยเกิดของโสต วิญญาณ

---

^{๒๓} ภพ หมายถึง ภาวะชีวิตของสัตว์ หรือ โลกเป็นที่อยู่ของสัตว์ แบ่งออกเป็น ๓ ประการ คือ (๑) กามภพ คือ ภพที่เป็นกามาวจร หรือ ภพของสัตว์ผู้ยังแสวงกามคุณคืออารมณ์ทางอินทริย์ทั้ง ๕ ได้แก่ อบาย ๔ มนุษยโลก และกามาวจรสวรรค์ทั้ง ๖ (๒) คือ รูปภพ หรือภพที่เป็นรูปาวจรเป็นภพของสัตว์ผู้เข้าถึงรูป ฌาน ได้แก่รูปพรหมทั้ง ๑๖ (๓) อรูปภพ คือ ภพที่เป็นอรูปาวจร หรือ ภพของสัตว์ผู้เข้าถึงอรูปฌาน ได้แก่อรูป พรหม ๔ (ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๒๘, ม.ม.ุ.(ไทย) ๑๒/๔๙๘/๕๓๙).

^{๒๔} อภ.สง.(ไทย) ๓๔/๘๔๕/๓๒๘, อภ.วิ.(ไทย) ๓๕/๙๑๒/๔๘๕.

^{๒๕} ชุ.ม.(ไทย) ๒๙/๔๒๐/๒๙๔, วิสุทฺธิ(บาลี) ๒/๖๔๔/๒๒๘.

^{๒๖} คำว่า อายตนะ แปลว่า ที่ต่อ หรือความเชื่อมต่อ หมายความว่าที่เชื่อมต่อเพื่อให้เกิดความรู้ หรือ แหล่งที่มาของความรู้ กล่าวคือ ทางรับรู้ (ส.สพ.า.(ไทย) ๑๘/๒๔/๒๒).

^{๒๗} ที.ปา. (ไทย)๑๑/๓๒๓/๓๑๕-๓๑๖,๓๔๖/๓๘๙.; สงฺ.นิ.(ไทย) ๑๖/๒/๖.; สงฺ.สพ.า.(ไทย) ๑๘/ ๑/๑-๒.

๓. ฆานายตนะ ได้แก่ ฆานประสาท(จุมุก) หมายถึง ส่วนของอวัยวะที่มีลักษณะที่สามารถรับกลิ่น (คันธารมณ) ทำให้เกิดการได้กลิ่นขึ้น เป็นที่อาศัยเกิดของฆานวิญญาน

๔. ชิวหายตนะ ได้แก่ ชิวหาประสาท (ลิ้น) หมายถึง ส่วนของอวัยวะที่มีลักษณะสามารถรับรส(รสารมณ) ทำให้เกิดการรู้รสขึ้นเป็นที่อาศัยเกิดของชิวหาวิญญาน

๕. กายายตนะ ได้แก่ กายประสาท (ผิวหนัง) หมายถึง ส่วนของอวัยวะที่มีลักษณะสามารถรับสัมผัสจากความเย็น ร้อน อ่อน แข็ง (โณฏฐัพพารมณ) ซึ่งมีอยู่ทั่วกาย ทำให้เกิดการรับรู้สัมผัสทางกาย เป็นที่อาศัยเกิดของกายวิญญาน

๖. มนายตนะ ได้แก่ อายตนะคือใจ มนายตนะ แปลว่าที่เชื่อมต่อกับวิญญานรับรู้อารมณ์ คือธรรมารมณอันเป็นที่คิดนึกของใจ^{๒๘} ในประเด็นนี้ จึงมุ่งกล่าวถึงสมอง ในฐานะที่เป็นอายตนะที่สำคัญกว่าบรรดาอายตนะทั้ง ๕ มีจักขวยตนะ เป็นต้น เพราะสมองนั้นมีเซลล์ประสาทที่เป็นตัวเอื้อให้วิญญานทำหน้าที่รู้ธรรมารมณในทางมโน ทวาร กล่าวคือ ทำให้เกิดการนึกคิดได้^{๒๙}

อายตนะภายนอก(สิ่งที่ถูกรู้ หรือ สิ่งที่ถูกรับรู้ ซึ่งอยู่ภายนอกสำหรับเชื่อมต่อกับอายตนะภายใน) มี ๖ ประการ คือ^{๓๐}

๑. รูปายตนะ หรือ รูปารมณ รูป ได้แก่ คลื่นแสง และสีต่าง ๆ
๒. สัททายตนะ หรือ สัททารมณ คลื่นเสียง
๓. คันธายตนะ หรือ คันธารมณ กลิ่น
๔. รสายตนะ หรือ รสารมณ รส(ไอชะ)
๕. โณฏฐัพพายตนะ หรือ โณฏฐัพพารมณ สิ่งสัมผัสได้ทางผิวหนัง
๖. ธรรมายตนะ หรือ ธรรมารมณ สิ่งที่ใจเก็บมาคิดนึก

^{๒๘} ม.ม.ุ.(ไทย) ๒๑/๙๙/๙๔. ; ม.อ.ุ.(ไทย) ๑๔/๑๐๑/๑๒๐/๓๐๕/๓๖๘-๓๖๙. ; อภิ.วิ.(ไทย)๓๕/๑๖๑/๑๑๔.

^{๒๙} พระพุทธโฆษาจารย์, **วิสุทธิมรรค เล่ม ๓**, แปลโดย พระเมธีกิตติยตม (พิณ กิตติปาโล), และ ธนิต อยู่โพธิ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๔๑), หน้า ๒๔.

^{๓๐} ม.อ.ุ.(ไทย) ๑๔/๓๐๕/๓๖๙.,ม.ม.ุ.(ไทย) ๑๒/๙๙/๙๔.,ส.นิ.(ไทย) ๑๖/๒/๖., ส.สพ.(ไทย) ๑๘/๑/๑-๒.

ธรรมารมณีนั้นมีหลายอย่าง แต่กล่าวโดยย่อ ได้แก่ นามชั้น ๓ คือ เวทนา
ชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้นและนิพพาน^{๓๑} เพราะฉะนั้น ความเห็นว่า สิ่งทั้งปวงไม่มี
จึงหมายถึงอายตนะภายในและภายนอกไม่มี ความเห็น ความเข้าใจเช่นนี้ เป็นความเห็น
แบบสุดซั้วหรือสุดโต่ง ไม่ตรงตามความเป็นจริง ดังข้อความที่ว่า

. . .ชาณฺฐสโสนิพราหฺมณฺ . . .โลกายิกพราหฺมณฺนํลง ญ ที่สมควรแล้ว
ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่ ใช่ไหม
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า พราหฺมณฺ ความเห็นที่ว่า สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่ เป็น
ทัศนะที่ สุดซั้วอย่างที่สอง. . .^{๓๒}

ดังนั้น คำว่า วิภวาทิฏฐิและนัตถิกิฏฐิจึงมีความหมายสอดคล้องกัน กับอุจเฉท
ทิฏฐิ กล่าวคือ มีความเห็นว่า อัตตาและสิ่งทีเนื่องด้วยัตตาไม่มีอยู่จริง ปฏิเสธ บุญ บาป
เป็นต้น

๒.๓ มูลเหตุแห่งการเกิดอุจเฉททิฏฐิ

อุจเฉททิฏฐิชื่อว่าเป็นความเห็นผิด (มิจฉาทิฏฐิ) ประเภทหนึ่ง มูลเหตุแห่งการ
เกิดมิจฉาทิฏฐินั้น มี ๘ ประการ คือ

๑. ชั้น ๕ (องค์ประกอบของชีวิต)
๒. อวิชชา(ความไม่รู้แจ้ง)
๓. ผัสสะ(การรับรู้อารมณ์ทางอายตนะ)
๔. สัญญา(ความสำคัญผิด)
๕. วิตก (ความคิดนึก)
๖. อโยนิโสมนสิการ (การไม่พิจารณาอย่างรอบคอบ)
๗. ปาปมิตร (เพื่อนซั้ว)
๘. พรโตโฆสะ (เสียงจากผู้อื่นที่ไม่ดี)^{๓๓}

^{๓๑} อภ.วิ.(ไทย) ๓๕ /๑๖๗/๑๑๗.

^{๓๒} ส.น.(ไทย) ๑๖/๔๗-๔๘/๙๔-๙๕.

^{๓๓} อจ.เอกก.(ไทย) ๒๐/๑๒๖, ๒๙๘/๓๘, ๑๑๕.

บรรดามูลเหตุแห่งการเกิดมัจฉาทิฏฐิเหล่านั้น มีคำอธิบายเชิงวิเคราะห์ ดังนี้
ชั้น ๕ ในที่นี้หมายถึง อุปาทานชั้น^{๓๔} คือ การยึดมั่น ถือมั่นในรูป เวทนา
สัญญา สังขารและวิญญาณ ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความหลงผิด สำคัญผิดคิดว่า เบญจ
ชั้นนี้เป็นอัตตาตัวตน (สัkkายทิฏฐิ) เพราะเหตุนี้ เบญจชั้น จึงเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น
ถือมั่น(อุปาทาน)

อวิชชา ได้แก่ ความไม่รู้แจ้งในอริยสัจ ๔ คือ ไม่รู้จักทุกข์ (ปัญหา) สมุทัย เหตุ
แห่งทุกข์ (สาเหตุแห่งปัญหา) นิโรธ ความดับทุกข์ (ปัญหาเป็นสิ่งที่แก้ไขได้)มรรค วิธีการ
แห่งการดับทุกข์(วิธีการแก้ปัญหา)และปฏิจสุมุขบาท คือ การอาศัยการเกิดขึ้นของสิ่งทั้ง
ปวง เช่น เพราะไม่รู้ชีวิตตามความเป็นจริง(อวิชชา) ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร คือ เจตนา
ในการปรุงแต่งให้เกิดความรัก ความชัง ความหลงผิด เพราะอาศัยสังขาร การสืบทอดแห่ง
ชีวิตใหม่ย่อมเกิดขึ้น (วิญญาณ) และทำให้เกิดความต้องการ(ตัณหา)ความยึดมั่นถือมั่นใน
สิ่งนั้น (อุปาทาน) ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งกรรม และทำให้มีการเวียนว่ายตายเกิดตามมาไม่มีสิ้นสุด
อันเป็นความมีติดบอดแห่งชีวิต

ผัสสะ หมายถึง การสัมผัสผัสวารมณระหว่างอายตนะภายนอกกับอายตนะภายใน
กระทบกัน เช่น ตากระทบรูป เป็นต้น การเกิดขึ้นของความเห็นผิดต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่อาศัย
ผัสสะ กล่าวคือ เมื่อมีผัสสะ ย่อมทำให้เกิดเวทนา(ความรู้สึก) เมื่อเวทนาเป็นปัจจัยจึงเกิดมี
ตัณหา (ความอยาก) เมื่อตัณหาเป็นปัจจัยจึงมีอุปาทาน(ความยึดมั่น) เมื่อมีอุปาทานเป็น

---

^{๓๔} อุปาทานชั้น มาจาก อุปาทาน+ แยกอธิบายความหมายได้ ดังนี้

(๑) **อุปาทาน** แปลว่า ความถือมั่น มีความหมายหลายนัย เช่น หมายถึง ชื่อของราคะที่
ประดักขามคุณ ๕ บ้าง หมายถึง ความถือมั่นด้วยอำนาจตัณหาและทิฏฐิบ้าง (๒) **ชั้น** แปลว่า กอง,
ส่วน, หมวดหมู่ หรือ กลุ่มก้อนแห่งธรรม ๕ ประการ มีรูป เป็นต้น ดังนั้น อุปาทานชั้น จึงหมายถึง การเข้าไป
ยึดมั่น ถือมั่นชั้น ๕ ด้วยความสำคัญว่าเป็นเรา ของเรา เมื่อนำองค์ธรรม คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ มารวมกับอุปาทานชั้น เช่น วิญญาณอุปาทานชั้น จึงแปลได้ว่า ส่วนแห่งความยึดมั่น คือวิญญาณ
เมื่อกกล่าวโดยสรุป อุปาทานชั้น หมายถึงกองแห่งทุกข์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ว่าโดยย่ออุปาทานชั้น ๕ เป็นตัว
ทุกข์” (ส.ข.อ.(บาลี) ๒/๑,๖๓/๑๖,๓๐๘,อภิ.ส.อ.(บาลี) ๕,๑๒๑๙/๑๙๒,๔๔๒, ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๑๑/
๒๐๔,๓๑๕/๒๐๘, ส.ส.พ.(ไทย) ๑๘/๓๒๘/๒๗๗, ส.ม.(ไทย) ๑๙/๑๗๙/๕๖, อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๒๐๒/๑๖๖,วิ
สุทธิ. ๒/๕๐๕๑๒๒).

ปัจจัย จึงมีภพ(ความมีความเป็น) เมื่อภพมีจึงมีชาติ (ความเกิด) เมื่อมีชาติเป็นปัจจัยจึงมี
ชรา (ความแก่) มรณะ(ความตาย) โสกะ(ความเศร้าโศก) ปริเทวะ(ความคร่ำครวญ) ทุกข์
(ความไม่สบายกาย) โทมนัส(ความไม่สบายใจ) และอุปายาส(ความคับแค้นใจ) เมื่อไม่มี
สติสัมปชัญญะกำหนดรู้ตามความเป็นจริง ย่อมก่อให้เกิดความเห็นที่คลาดเคลื่อน ไม่ตรง
ตามความเป็นจริง ^{๓๕}

สัญญา ในที่นี้ หมายถึง สัญญาวิปลาส ^{๓๖} ได้แก่ ความจำได้ หมายถึงที่
ผิดพลาด คลาดเคลื่อนไม่ตรงตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความสำคัญผิดอื่น ๆ
ตามมา กล่าวคือ ทิฏฐิวิปลาส อันเป็นเหตุให้เกิดทิฏฐุปาทาน ได้แก่ การยึดมั่นใน
ความเห็นและจิตวิปลาส ความคิดที่คลาดเคลื่อน ทำให้เกิดความสำคัญผิด ความเข้าใจ
ผิด ความคิดผิดในสิ่งที่ไม่เที่ยง(อนิจจัง)ว่า “เที่ยง (นิจจัง)” ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่า “สุข” ในสิ่ง
ที่ไม่ใช่อัตตา(อนัตตา) ว่าเป็น “อัตตา” และในสิ่งไม่งาม(อสุภะ)ว่า “งาม(สุภะ)” วิตก
หมายถึง การใช้ความคิดนึกตรึกตรองเพื่อจะหยั่งรู้ความจริงของชีวิต ซึ่งวิตกนี้ ไม่ใช่
เครื่องมือที่สามารถ จะนำมาพิสูจน์หรือตรวจสอบความจริงได้ โดยเฉพาะความจริงชั้น
สูงสุด เช่น มรรค ผล นิพพาน เป็นสิ่งที่ละเอียดลึกซึ้ง ไม่อาจจะเข้าถึงได้โดยการใช้ตรรกะ
คือ การคิดตรึกตรองตามเหตุผล เพราะยิ่งคิด ยิ่งทำให้เกิดความสงสัยและทำให้เกิดความ
เข้าใจผิดได้อีกด้วย

อโยนิโสมนสิการ หมายถึง การไม่ได้พิจารณาไตร่ตรองสิ่งต่างๆด้วยความ
รอบคอบ ได้แก่ การขาดปัญญาในการหยั่งรู้สิ่งนั้นตามความเป็นจริงนั่นเองและเพราะ
อาศัยอโยนิโสมนสิการนี้เอง อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้นและกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว
ก็เสื่อมไป ^{๓๗}

บาปมิตรหมายถึงเพื่อนชั่ว คนพาลหรืออัสตินุรุษ การคบกับบาปมิตรนั้นย่อมทำ
ให้ได้ยินได้ฟังแต่สิ่งที่ไม่ถูกต้องและนำไปสู่ความเห็นผิด การพูดผิด การกระทำผิด และนำ
ความเดือดร้อนมาให้ เพราะคนพาล มีลักษณะ ๓ ประการ คือ (๑) ชอบคิดแต่เรื่องชั่ว

^{๓๕} ที.สี. (ไทย) ๙/๑๔๔/๔๔-๔๕, ที.สี.อ.(บาลี) ๑/๑๔๔/๑๑๖.

^{๓๖} อญ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๔๙/๕๘, ชุ.ป.(ไทย) ๓๑/๒๓๖/๓๙๙, ชุ.ป.อ.(บาลี) ๒/๒๓๖/๒๐๙.

^{๓๗} อญ.เอกก.(ไทย) ๒๐/๖๖/๑๒.

(ทฤษฎีจิตินุติ)^{๓๘} (๒) ชอบพูดแต่เรื่องชั่ว(ทฤษฎีสติภาสี)^{๓๙} (๓) ชอบทำแต่กรรมชั่ว(ทฤษฎีการวิ)^{๔๐} ปรโตโมสะที่ไม่ดี ได้แก่ สิ่งแวดล้อมภายนอกหรือเสียงจากคนอื่นที่ไม่ดี ไม่เป็นประโยชน์ เช่น การฟังอสังกรรมหรือความเห็นผิดจากผู้อื่น ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความเห็นผิด ความเข้าใจผิดได้ ปรโตโมสะในที่นี้ มีนัยเหมือนกันกับบาปมิตร^{๔๑}

มูลเหตุทั้ง ๘ ประการนี้ เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดความเห็นผิด ไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ปิดกั้นความเห็นที่ถูกต้องและก่อให้เกิดความเห็นผิดอื่น ๆ ตามมา แนวความคิดอุจเฉททิวฐิตตามทัศนะของพระพุทธศาสนา เป็นความเห็นที่ละเอียดลึกซึ้ง มีความหมายกว้างขวางซับซ้อนอย่างมาก และความเห็นผิดอื่น ๆ ที่แยกย่อยออกไปจากอุจเฉท ทิวฐิตนี้

๒.๔ ประเภทของอุจเฉททิวฐิต

มิจฉาทิวฐิตที่จัดอยู่ในกลุ่มอุจเฉททิวฐิตซึ่งปฏิเสธความมีอยู่แห่งเหตุและผลของการกระทำ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท

๑. อภิรียทิวฐิต (ความเห็นว่าเป็นอันทำ)

---

^{๓๘} หมายถึงประกอบมโนทุจริต ๓ ประการ คือ (๑) อภิขณา (เพ่งเล็งอยากได้ของเขา) (๒) พยาบาท (ความคิดร้าย) (๓) มิจฉาทิวฐิต (ความเห็นผิด) (อภ.ติก.อ.(บาลี) ๒/๓/๗๙).

^{๓๙} หมายถึงประกอบวจีทุจริต ๔ ประการ คือ (๑) มุสาวาทา(พูดเท็จ) (๒) ปิสุณาวาจา (พูดส่อเสียด) (๓) ผรุสวาจา(พูดคำหยาบ) (๔) สัมผัสปลลาปะ(พูดเพ้อเจ้อ) (อภ.ติก.อ.(บาลี)๒/๓/๗๙).

^{๔๐} หมายถึงประกอบกายทุจริต ๓ ประการ คือ (๑) ปาณาติบาต(ฆ่าสัตว์) (๒) อทินนาทาน (ลักทรัพย์) (๓) กาเมสุมิฉฉาจาร(ความประพฤติดีในกาม), อภ.ติก.อ.(บาลี) ๒/๓/๗๙, อภ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗๑/๒๐๘.

^{๔๑} อภ.เอกก.(ไทย) ๒๐/๑๒๖,๒๙๘/๓๘,๑๑๕, อภ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๑๔/๒๕๙, ชุ.ป.(ไทย) ๓๑/๑๒๔/๑๙๒-๑๙๓, อภ.ทสก.อ. (บาลี) ๓/๙๖/๓๖๙, ม.ม.อ.(บาลี) ๒/๒๔๑/๑๖, ม.ม.ฎีกา มชฺฌิมนิกาย (บาลี) ๒/๒๔๑/๑๑๐).

๒. นัตถิกทฤษฎี (ความเห็นว่ามี) ^{๔๒}

บรรดาความเห็นขาดสูญ ความเห็นว่ามี โดยปฏิเสธความมีอยู่เหล่านี้ มีคำอธิบายเชิงวิเคราะห์ในแต่ละทฤษฎี ดังนี้

๒.๔.๑ อภิปริยทฤษฎี

คำว่า อภิปริยทฤษฎี (View of the inefficacy of action) ประกอบด้วยคำสองคำ คือ อภิปริยะ = ไม่เป็นอันทำ และ ทฤษฎี = ความเห็น อภิปริยทฤษฎี จึงแปลว่า ความเห็นว่ามีเป็นอันทำ หมายถึง ความเห็นว่าการกระทำทุกอย่างทั้งดีและชั่วที่ทำแล้ว ถือว่า ไม่เป็นการทำดีและชั่ว หรือ ผลจากการทำดีและชั่วไม่มี และไม่มาถึงผู้ทำ ดังพุทธพจน์ที่ว่า

...สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง กล่าวว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ให้ผู้อื่นทำ ตัดเอง ใช้ให้ผู้อื่นตัด เบียดเบียนเอง ใช้ผู้อื่นให้เบียดเบียน ทำเขาให้เศร้าโศกเอง ใช้ผู้อื่นทำเขาให้เศร้าโศก ทำเขาให้ลำบากเอง ใช้ผู้อื่นทำเขาให้ลำบาก ดิ้นรนเอง ทำเขาให้ดิ้นรน ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ตัดที่ต่อ ปล้นไม่ให้เหลือ ทำโจรกรรมในเรือนหลังเดียว ชุ่มอยู่ที่ทางเปลี่ยว ทำชู้ภริยาเขา พุดเท็จ ผู้ทำไม่ชื่อว่าทำบาป แม้หากผู้ใดจะใช้จักรซึ่งมีคมโดยรอบ เหมือนมีดโกน สังหารเหล่าสัตว์ในปฐพีนี้ ให้เป็นลาน เป็นกองมังสะอันเดียวกัน บาปที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคลจะไปยังฝั่งขวาแห่ง แม่น้ำคงคา ฆ่าเอง ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า ตัดเอง ใช้ให้ผู้อื่นตัด เบียดเบียนเอง ใช้ผู้อื่นให้เบียดเบียน บาปที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคลจะไปยังฝั่งซ้ายแห่งแม่น้ำคงคา ให้เอง ใช้ให้ผู้อื่นให้ บุกาเอง ใช้ให้ผู้อื่นบุกา บุญที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา ด้วยการให้ทาน การทรมาน อินทรีย์ การสำรวจมศีล การกล่าวคำสัตย์ บุญที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา. . . ^{๔๓}

---

^{๔๒} ส.ข.อ.(บาลี) ๒/๖๒/๓๐๗.

^{๔๓} ส.ข.อ.(บาลี) ๒/๖๒/๓๐๗.

แนวคิดแบบอกิริยาทฤษฎีข้างต้น หมายความว่า เมื่อบุคคลทำบาปหรือบุญลงไป แล้วพวกนี้ถือว่า เป็นเพียงสักแต่ว่า การกระทำเท่านั้น ไม่นับว่าเป็นบาป หรือเป็นบุญ และ ถือว่าไม่มีผลจากการกระทำนั้นสะท้อนกลับถึงผู้ทำ เพราะฉะนั้น ถึงจะทำความดีหรือความชั่วก็ไม่ถือว่าเป็นการทำความดีหรือความชั่ว และผลของความดีความชั่วก็ไม่มี การที่บุคคล ได้รับความสุขทุกข์ต่างๆนั้นเป็นผลมาจากความบังเอิญ บุคคลประเภทนี้ จึงมีความเห็นว่า แม้จะฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ หรือ ทำบาปอย่างไรก็ตาม ถ้าได้รับผลดี ก็ถือว่าเป็นความดี ถ้า ได้รับผลไม่ดี ก็ถือว่าเป็นไม่ดี(คำว่า ผลในที่นี้ หมายถึง ความสุข ความทุกข์ ความเจริญ หรือ ความเสื่อมในชีวิตนี้เท่านั้น)

๒.๔.๒ นัตถิกทฤษฎี (Nihilistic view)

คำว่า นัตถิกทฤษฎี ประกอบมาจากคำสองคำ คือ นัตถิ = ไม่มี และทฤษฎี = ความเห็น ฉะนั้น นัตถิกทฤษฎี จึงแปลว่า ความเห็นที่ไม่มี หมายความว่า ความเห็นที่ยอมรับแต่ความไม่มี ปฏิเสธความมีอยู่ทุกอย่าง หรือ ความเห็นที่ว่าสิ่งที่ทำแล้วไม่มีผล ย้อนกลับต่อผู้ทำความดี เป็นความเห็นที่ปฏิเสธผลของการกระทำ^{๔๔} เป็นต้น ดังพุทธ พจนที่ว่า

. . .สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาตะอย่างนี้มีความเห็นอย่างนี้ว่าทานที่ ให้แล้วไม่มีผล การบวงสรวงไม่มีผล การบูชาไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่สัตว์ ทำดีทำชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี คุณของมารดาไม่มี คุณของบิดาไม่มี โอบปาดิกสัตว์ไม่มี สมณพราหมณ์ที่ปฏิบัติชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ่ม ชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้รู้ทั่ว ไม่มีในโลก. . .^{๔๕}

ตามนัยพุทธพจน์ข้างต้น แนวความคิดของพวกนัตถิกทฤษฎี แสดงให้เห็นว่าเป็น ความเห็นที่ปฏิเสธความไม่มีแห่งผลของการกระทำทุกอย่าง กล่าวคือ เมื่อกระทำเหตุไปแล้ว ถือว่าไม่มีผลของการกระทำนั้นๆ เพราะฉะนั้น การทำความดี หรือ ความชั่ว ก็สักแต่ว่า กระทำเท่านั้น แต่ไม่มีผลของความดีชั่ว เพราะลัทธินี้ เชื่อว่า ผลของการให้ ผลของการ

^{๔๔} ม.อ.อ.(บาลี) ๓/๑๔๓/๙๗, ส.ช.อ.(บาลี) ๒/๖๒/๓๐๗.

^{๔๕} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๙๔-๙๕/๙๗-๙๙.

บูชา เคารพสักการะ กราบไหว้ หรือ การเซ่นบวงสรวง ผลของกุศลกรรม อกุศลกรรมทุก
อย่าง เป็นเรื่องของคนโง่ปัญญาติไว้ ผลจากการกระทำในสิ่งเหล่านี้ไม่มีอยู่จริง ทิฏฐิข้อที่ว่า
โลกนี้และโลกหน้าไม่มี หมายความว่า สัตว์ในโลกอื่นที่จะมาเกิดในโลกนี้ หรือสัตว์ในโลกนี้
ที่จะมาเกิดในโลกอื่น ก็ไม่มี เพราะว่าลัทธินี้เชื่อว่า สัตว์ทั้งหลาย หลังจากตายแล้ว ย่อม
ขาดสูญหมด ไม่มีการเกิดอีก ทิฏฐิข้อที่ว่า บุญคุณของบิดามารดาไม่มี หมายความว่า
บุคคลผู้มีทิฏฐิเช่นนี้มักถือว่า ไม่จำเป็นต้องกตัญญูตเวที่ตอบแทนพระคุณของพ่อแม่
เพราะลูกที่เกิดมาถือว่าเกิดตามกฎธรรมชาติ การเลี้ยงเป็นหน้าที่อันจำเป็นของพ่อแม่ แต่
ลูกคนใดจะไม่เลี้ยงพ่อแม่ ก็ถือว่าไม่ผิดแต่ประการใด ส่วนพ่อแม่ที่ไม่เลี้ยงลูกนั้น ผิดหน้าที่
โดยตรง

สำหรับทิฏฐิข้อที่ว่า สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ รู้แจ้งโลกหน้า แล้ว
สอนให้ผู้อื่นรู้ตาม ไม่มี หมายความว่า คนทั่วไปคิดว่า การละกิเลสให้หมดสิ้นเป็นสิ่งที่
เป็นไปไม่ได้ เพราะผิดกฎธรรมชาติ ทั้งกรณีตัวอย่างของบุคคลที่สามารถยืนยันได้ว่า เป็นผู้
ที่สามารถละกิเลสได้เด็ดขาด ก็หาไม่ได้ง่ายนัก หากมีอยู่จริงก็ไม่มีใครกล้าแสดงออกมา
และคิดว่าผู้ที่ได้อภิญญา เช่น มีตาทิพย์ มีหูทิพย์ มีความสามารถระลึกชาติได้ และสามารถ
ติดต่อกับผีสาวเทวดาได้นั้นไม่มี เพราะสิ่งเหล่านี้เกินวิสัยของมนุษย์ที่จะทำได้เป็นต้น

อีกข้อความหนึ่ง นักคิดในสมัยพุทธกาลที่จัดเป็นอุจเฉททิฏฐิอย่างชัดเจน คือ
อชิตะเกสกะมพล ได้แสดงทัศนะของเขาแก่พระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าอชาตศัตถ์ ความว่า

ผลกรรมที่บุคคลทำ ทั้งดีและชั่วไม่มี.... โลกหน้าไม่มี.....โอบปาดิก
สัตว์(เช่นเทวดา) ไม่มี ..... มนุษย์นี้เป็นแต่ประทุมมหาภูตรูปทั้งสิ้น เมื่อตายไป
ธาตุดิน ย่อมกลับเข้าไปสู่ธาตุดิน ธาตุน้ำย่อมกลับเข้าไปสู่ธาตุน้ำ ธาตุไฟย่อม
กลับเข้าไปสู่ธาตุไฟ ธาตุลมย่อมกลับเข้าไปสู่ธาตุลม อินทรีย์ ทั้งหลายย่อม
เลื่อนลอยไปในอากาศ คนทั้งหลายมีเตี๋ยเป็นที่ห้า จะห้ามเขาไป ร่างกาย
ปรากฏอยู่แค่ป่าช้า.... เพราะกายแตกสลายทั้งคนพาลและบัณฑิตย่อม ขาด
สูญ พินาศสิ้น เบื้องหน้าแต่ตายย่อมไม่เกิด^{๔๖}

---

^{๔๖} ที.สี.(ไทย) ๙/๑๗๑/๕๕.

ตามที่กล่าวมาแล้วนั้น อุดมคติของอริสโตเติลเป็นวัตถุนิยมหรือสสารนิยม (materialism) ที่เชื่อว่า สสารและปรากฏการณ์ของสสารเท่านั้นเป็นจริง ชีวิตเป็นผลผลิตของการที่สสารรวมตัวกัน เมื่อสสารแยกออกจากกัน ชีวิตก็ไม่มี ปฏิเสธความมีอยู่ของอัตตาอันมีอยู่อย่างอิสระจากร่างกาย

มีนักปรัชญาอีกท่านหนึ่งที่มีความคิดเป็นอุดมคติของอริสโตเติลเขาชื่อ เอพิคิวรัส (Epicurus) เขาได้กล่าวว่า

ชีวิตและสรรพสิ่งเกิดจากการรวมตัวของอะตอม ความตายก็คือการที่อะตอม ซึ่งสร้าง(ก่อ) ขึ้นเป็นร่างกายและจิตแยกออกจากกัน ร่างกายกับจิตไม่ใช่คนละอย่าง เป็นเพียงจำนวนของอะตอมที่แตกต่างกัน พอตายแล้วเป็นสิ่งเดียวกัน คือ กลับไปเป็นวัตถุอย่างเดิม เพื่อดำเนินการก่อตัวเป็นรูปแบบใหม่เป็นวัฏจักร (cycle) วัตถุเท่านั้นที่มีอยู่จริงและในชีวิตของมนุษย์ เราารู้ได้เฉพาะร่างกายนี้ และสิ่งที่เราประสบอยู่ในปัจจุบันขณะเท่านั้น ธรรมชาติของมนุษย์เกิดจากอะตอมที่มีขนาดรูปร่างต่างกัน อะตอมใหญ่กว่าเป็นร่างกาย เล็กกว่าเรียกว่าเปลี่ยนแปลงเร็วกว่า เป็นความรู้สึกและความคิด เขาได้กล่าวไว้อีกว่าไม่มีกฎเกณฑ์ใดที่จะนำมาอธิบายธรรมชาติของมนุษย์ ไม่มีพระเจ้า เพราะฉะนั้นจึงไม่มีชาติหน้า การเป็นอิสระจากการกลัวพระเจ้าและกลัวความตาย กำหนดให้เป็นขั้นตอนของชีวิตที่สมบูรณ์ โดยการอยู่ภายใต้การพึ่งตนเอง^{๔๗}

จะเห็นได้ว่าความคิดของเอพิคิวรัสนั้นจัดว่าเป็นอุดมคติของอริสโตเติล เพราะมนุษย์นั้นประกอบด้วยร่างกายและจิตใจ ร่างกายและจิตใจเป็นคนละส่วนกันแต่มีความสัมพันธ์ต่อกัน คือ ต่างเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันนั่นเอง การเชื่อว่าไม่มีชาติหน้าของเอพิคิวรัสนั้นนับว่าเป็นความเชื่อที่ผิดจากหลักธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องเวียนว่ายตายเกิดด้วยอำนาจของ กรรม กิเลสและวิบาก แม้มนุษย์จะเป็นผู้ที่พึ่งพาตนเองได้ แต่ไม่ได้หมายความว่า

---

^{๔๗} สนิท ศรีลำแดง, **ปรัชญาเถรวาท**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๒.

พ้นจากกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ หนทางเดียวที่จะไม่มีชาติต่อไปก็คือต้องเข้าสู่กระบวนการของการฟื้นฟู คือ เข้าสู่นิพพาน ตามจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา

ในความคิดเรื่องอุจเฉททิฏฐินี้ ยังมีนักคิดชาวตะวันตกอีกท่านหนึ่ง คือ เบิร์กเลย์ เขาเชื่อว่า สิ่งที่เป็นพื้นฐานของการมีอยู่แห่งโลกทางกายภาพคือจิต สิ่งที่เขาเรียกว่าจิตในปรัชญาเบิร์กเลย์นี่คือจิตตามที่คณะของศาสนาคริสต์ ซึ่งเชื่อว่าพระเจ้าทรงอยู่ในรูปของจิต เมื่อพระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ พระองค์ได้ทรงเป่าลมหายใจเข้าทางรูจมูกมนุษย์ มนุษย์ก็มีชีวิต มีจิตวิญญาณขึ้นมา ต่อมานักปราชญ์ในศาสนาคริสต์ได้อธิบายว่า ลมหายใจที่พระเจ้าทรงประทานแก่มนุษย์นั่นก็คือจิต^{๔๘} สรุปแล้วจิตในทัศนะของศาสนาคริสต์มีอยู่สองส่วนคือ จิตในตัวมนุษย์กับจิตอันได้แก่พระเจ้า^{๔๙} จิตสองอย่างนี้เกี่ยวเนื่องถึงกันคือ จิตในตัวมนุษย์ทั้งหมดต่างเป็นส่วนหนึ่งของจิตพระเจ้า^{๕๐}

ในทัศนะของศาสนาคริสต์ เมื่อคนเราตาย จิตของเขาจะยังคงอยู่เพื่อรอคำพิพากษาครั้งสุดท้าย จะเห็นได้ว่า สิ่งที่เขาเรียกว่าจิตในปรัชญาของเบิร์กเลย์นั้นแตกต่างจากสิ่งที่เรียกว่าอัตตาในอุจเฉททิฏฐิแบบจิตนิยม เบิร์กเลย์ก็เหมือนชาวคริสต์ทั่ว ๆ ไปที่เชื่อว่าเมื่อคนเราตาย จิตของคนคงอยู่เพื่อรอคำพิพากษาและหลังจากวันพิพากษาแล้ว จิตเหล่านั้นยังคงอยู่ตลอดไป ในนรกบ้าง ในสวรรค์บ้าง อย่างไรก็ตามปรัชญาของเบิร์กเลย์ที่เป็นอุจเฉททิฏฐิ ตรงที่มองว่า มองทางกายภาพเป็นมโนภาพของจิต เพราะอุจเฉททิฏฐิเชื่อว่าอัตตาในตัวตนไม่เป็นอมตะ เมื่อคนตาย โลกซึ่งเป็นมโนภาพของอัตตาก็พลอยสูญสลายไปด้วย ส่วนเบิร์กเลย์เชื่อว่าจิตในตัวตนเป็นอมตะ ดังนั้น เมื่อคนเราตาย โลกจึงมิได้ดับไปด้วย สิ่งที่ได้ดับไปคือโลกอันเป็นมโนภาพในจิต ส่วนโลกในฐานะเป็นมโนภาพของพระเจ้ามิได้ดับ ความเชื่อของเบิร์กเลย์จึงแบ่งจิตเป็น ๒ ลักษณะดังกล่าว คือ จิตมนุษย์ที่ดับไปแล้วเมื่อมนุษย์ตายไปและจิตของพระเจ้าที่เป็นอมตะไม่ดับไป แต่นั่นก็คือแนวคิดของ

---

^{๔๘} เสรี พงศ์พิศ, **ศาสนาคริสต์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เอ็ดดิสัน, ๒๕๒๙), หน้า ๑๑๗ - ๑๗๒.

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓ - ๑๒๔.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๑ - ๑๗๓.

อุจเฉท ญาณ ซึ่งจริง ๆ แล้ว จิตไม่ได้ดับสูญหายไปไหน แต่จิตมีการสืบต่อเป็นสันตติและสืบต่อเกี่ยวพันกับจิตดวงใหม่อย่างที่เราเรียกว่า เป็นปัจจัยให้กับจิตดวงใหม่นั้นเอง

ความเห็นผิดเช่นนี้ นับว่าอันตรายต่อกฎศีลธรรมอย่างยิ่ง เพราะเมื่อเห็นว่าการทำอะไรไม่มีความหมายแล้ว ย่อมทำทุจริตต่างๆได้ง่าย ความเดือดร้อนวุ่นวายของสังคมย่อมเกิดขึ้นจากบุคคลประเภทนี้ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ความเห็นผิดประเภทนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ญาณวิบัติ คือ ความเห็นที่นำไปสู่ความพินาศ เป็นความเห็นที่ปฏิเสธหลัก จริยธรรมหลักศีลธรรมที่เป็นความถูกต้องดีงามทุกอย่าง

๒.๕ ความสัมพันธ์ระหว่างอุจเฉทญาณกับมิจฉาทิฎฐิอื่น ๆ

มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมมีความเห็นแตกต่างกันและเหมือนกัน มีความเห็นขัดแย้งกันและสอดคล้องกันไปตามความหยาบ ละเอียด ประณีตของจิตของแต่ละบุคคล ดังนั้นเมื่อมีอุจเฉทญาณ ย่อมมีทิฎฐิที่มีความเห็นขัดแย้งหรือตรงข้าม ซึ่งผู้วิจัย จะนำเสนอในที่นี้ ๒ ทิฎฐิ คือ สัสสตทิฎฐิและสักกายทิฎฐิ

๒.๕.๑ สัสสตทิฎฐิ (Eternalism)

คำว่า สัสสตทิฎฐิ แปลว่า ความเห็นว่ายั่งยืน คงที่ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง หมายความว่า ความเห็นว่ายั่งยืนและโลกเที่ยงแท้ คงอยู่ตลอดไป^{๕๑} ซึ่งปกติลักษณะนี้จะไม่ปฏิเสธความรับผิดชอบทางศีลธรรม เพราะยึดว่าชีวิตนิรันดร์ แนวคิดแบบสัสสตทิฎฐิแบ่งตามทัศนคติต่าง ๆ ได้หลายกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ : ความเห็นว่ายั่งยืน “อตฺตาและโลกเที่ยง”

ดูก่อนนิกายทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ อาศัยความเพียรเครื่องเผากิเลส อาศัยความเพียรที่ตั้งมั่น อาศัยความประกอบเนื่อง ๆ อาศัยความไม่ประมาท อาศัยมณสิการโดยชอบ แล้วบรรลุเจโตสมาธิ^{๕๒} อันเป็นเครื่องตั้งมั่นแห่งจิต ตามระลึกถึงขันธที่เคยอาศัยอยู่ในกาลก่อนได้หลายประการ

^{๕๑} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๙๖/๔๒๗, ส.ข. (ไทย) ๑๗/๗๘/๑๑๙, อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๒๓๖/๑๐๖-๑๐๗.

^{๕๒} สมาธิแห่งจิต กล่าวคือ สมาธิในรูปาวจรจตุตถฌาน (ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๓๑/๙๗).

คือ ตามระลึกชาติได้ หนึ่งชาติบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้า
ชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติ
บ้างร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง หลายร้อยชาติบ้าง หลายพันชาติ
บ้าง หลายแสนชาติบ้าง. . . หนึ่งสังวัฏฏวิวัฏฏกัปบ้าง. . . สิบสังวัฏฏวิวัฏฏ
กัปบ้าง. . . สี่สิบ

สังวัฏฏวิวัฏฏกัปบ้าง ว่าในภพ. . . ในกัป^{๕๓} โน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่าง
นั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มี
กำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น
เราก็ได้มีชื่อ อย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น
เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้น แล้ว
ได้ มาบังเกิด ในภพนี้ เขากล่าวอย่างนี้ว่า อดีตตาและโลก^{๕๔} เทียง คงที่ ตั้งอยู่
มั่นคงจยอดภูเข่า ตั้งอยู่มั่นคงจเสาระเนียด ส่วนเหล่าสัตว์นั้น ย่อมเล่นไป ย่อม

---

^{๕๓} คำว่า กัป แปลว่า กาลกำหนดช่วงระยะเวลา ดังนั้น ๑ กัป จึงมีความยาวนานมากไม่
สามารถคำนวณได้ว่ากี่ล้านล้านล้านปี เปรียบเทียบกับภูเขาสิลาแห่งทิบลูกใหญ่ มีความยาว ๑ โยชน์(เท่ากับ
๑๖ กม.) กว้าง ๑ โยชน์ สูง ๑ โยชน์ ทุก ๆ ๑๐๐ ปี จะมีคนเอาผ้าเนื้อละเอียดมาลูบภูเขา ๑ ครั้ง ทำอยู่
อย่างนี้ จนภูเขานั้นราบเสมอแผ่นดิน ถึงกระนั้น ก็ไม่สามารถเทียบกับกัปหนึ่งได้ อนึ่ง กัปนั้น แบ่งออกเป็น ๒
ประเภท คือ ๑. สังวัฏฏกัป หมายถึง ช่วงระยะเวลาที่โลกกำลังเสื่อม แบ่งย่อยออกได้อีก ๓ อย่าง คือ (๑)
อาโปสังวัฏฏกัป หมายถึงกัปเสื่อมเพราะน้ำ (๒) เตโชสังวัฏฏกัป หมายถึงกัปเสื่อมเพราะไฟ (๓) วาโยสังวัฏฏ
กัป หมายถึง กัปเสื่อมเพราะลม ๒. วิวัฏฏกัป หมายถึง ช่วงระยะเวลาที่โลกเริ่มเจริญ กล่าวคือมีดวงอาทิตย์
และดวงจันทร์เกิดขึ้น (ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๒๘-๑๓๐/๒๑๙-๒๒๑, อัง.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๑๕๖/๓๘๔, อัง.จตุ
กก.ฎีกา. (บาลี) ๒/๑๕๖-๑๕๘/๔๒๑).

^{๕๔} คำว่า **อดีตตาและโลก** โดยนัยทั่วไป แยกอธิบายได้ ดังนี้ คำว่า **อดีตตา** และ **โลก** มี
ความหมาย ๕ นัย คือ (๑) หมายถึงชั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ (๒) หมายถึง อหังการ
และมมังการวัตถุ คือ เหตุให้เกิดมานะว่าเป็นเราและของเรา (๓) หมายถึง ตนเองและผู้อื่น (๔) หมายถึงชั้นใด
ชั้นหนึ่งในชั้น ๕ และสิ่งอื่นนอกจากชั้น ๕ (๕) หมายถึงชั้นสันดานที่มีวิญญาณ และไม่มีวิญญาณ
(ช.อุ.อ.(บาลี) ๕๕/๓๖๙). แต่อดีตตาในที่นี้ หมายถึง อาตมัน หรือวิญญาณที่เป็นอมตะ เป็นสภาพที่เที่ยง
ไม่เปลี่ยนแปลง เป็นนิรันดร (ที.สี.(ไทย) ๙/๓๐, ๕๔-๕๗/๑๑, ๒๒-๒๓).

ท่องเที่ยวไป ย่อมจืด ย่อมเกิด แต่สิ่งที่เที่ยงเสมอคงมีอยู่แท้ . . . . . ดูก่อน
ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือ

พราหมณ์บางคน ในโลกนี้ เป็นนักตรรกะ^{๕๕} นักอภิปรัชญา^{๕๖} กล่าวแสดง
ปฏิภาณของตนตามที่ให้เหตุผล แล้วมีความเห็นอย่างนี้ว่า อัตตาและโลก
เที่ยง. . .^{๕๗} วิญญาณนี้แลมิใช่อื่น ท่องเที่ยวไป แล่นไป และวิญญาณนี้ เป็น
ภาวะที่เที่ยง วิญญาณดวงเดิมนั้นแหละที่เป็นไปและเป็นผู้เวียนว่ายตายเกิดใน
สังสารวัฏมิใช่ดวงอื่น^{๕๘}

กลุ่มที่ ๒ : ความเห็นว่า “เบญจขันธ์เที่ยง”

. . . ท่านพระโคตม พืชพันธุ์ไม้เหล่าใดเหล่าหนึ่งที่ตั้งความเจริญงอกงาม
ไพบูลย์ พืชพันธุ์ไม้เหล่านั้นทั้งหมดต้องอาศัยแผ่นดิน อยู่ในแผ่นดิน จึงถึง
ความเจริญงอกงามไพบูลย์ได้ หรือการงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่คุณคคลต้องทำ
ด้วยกำลัง การงานเหล่านั้นทั้งหมดบุคคลต้องอาศัยแผ่นดิน ต้องอยู่บนแผ่นดิน
จึงทำได้ แม้ฉันใด บุคคลเราก็เหมือนกันฉันนั้น คือ ต้องมีรูปเป็นอัตตา
มีเวทนาเป็นอัตตา มีสัญญาเป็นอัตตา มีสังขารเป็นอัตตาและมีวิญญาณเป็น

---

^{๕๕} นักตรรกะ (ตักกิ) ผู้ที่ใช้เหตุผลตามแนวของตรรกศาสตร์(Logic) มี ๔ จำพวก คือ **อนุสสติ**
กะ อนุমানจากข้อมูลที่เป็นประสบการณ์ **ชาติสสระ** อนุমানโดยการระลึกชาติ **ลาภิตักกิกะ** อนุমানจาก
ประสบการณ์ภายในของตน และ **สุทธิตักกิกะ** อนุমানโดยใช้เหตุผลล้วน ๆ (ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๓๔/๙๘-๙๙).

^{๕๖} นักอภิปรัชญา (วิมังสี) ผู้ที่ใช้เหตุผลโดยการคาดคะเนความจริงจากการเทียบเคียงจนพอใจ
ถูกใจแล้ว ยึดถือเป็นทฤษฎี เช่น คาดคะเนในเรื่องที่เกี่ยวกับปฐมเหตุของโลกและจักรวาล (ที.สี.อ. (บาลี) ๑/
๓๔/๙๙).

^{๕๗} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๗/๓๖-๓๗.

^{๕๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๙๖ -๔๑๔/๔๒๗-๔๕๑.

อิตตา จะต้องดำรงอยู่ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงจะประสบบุญหรือบาปได้...^{๕๙}

กลุ่มที่ ๓ : ความเห็นว่า “ฐานะแห่งพรหมเที่ยง และเทวดาบางพวกเที่ยง”

...ฐานะแห่งพรหม (ความเป็นพรหมและพรหมโลก)นี้ เที่ยง ยั่งยืน ติดต่อกัน คงที่ ไม่มีความเปลี่ยนแปลง ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่จุติ ไม่อุบัติ...^{๖๐} ...เทวดาบางพวกเที่ยง^{๖๑}

กลุ่มที่ ๔ : ความเห็นว่า “สภาวะ ๗ กอง เที่ยง”

...สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้บันดาล ไม่มีผู้เนรมิต ไม่มีผู้ให้เนรมิต เป็นสภาพยั่งยืน ตั้งอยู่มั่นดุจยอดภูเขา ดุจเสาระเนียด ไม่หวั่นไหว ไม่แปรผัน ไม่กระทบกระทั่งกัน ไม่ก่อให้เกิดสุขหรือทุกข์ หรือทั้งสุขหรือทุกข์แก่กันและกัน สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ คือ กองดิน กองน้ำ กองไฟ กองลม กองสุข กองทุกข์ กองชีวะ ในสภาวะ ๗ กอง เหล่านี้ ไม่มีผู้ฆ่า ไม่มีผู้ใช้ให้คนอื่นฆ่า ไม่มีผู้รับคำสอน ไม่มีผู้สอน ไม่มีผู้รู้ ไม่มีผู้ที่ทำให้คนอื่นรู้ ใครก็ตาม แม้จะเอา ศาสตร์อาอย่างคมตัดศีรษะกัน ก็ไม่เชื่อว่าเป็นการฆ่าใครได้ เพราะเป็นเพียง ศัสตราแทรกผ่านไปในระหว่างสภาวะ ๗ กองเท่านั้นเอง^{๖๒}

แนวคิดแบบสัสตติภูมิที่กล่าวมา แยกอธิบายเชิงวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นได้

ดังนี้

---

^{๕๙} ม.มู.(ไทย) ๑๒/๓๕๔-๓๖๓/ ๓๙๐-๓๙๒.

^{๖๐} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๑๗๕/๒๓๗-๒๓๘.

^{๖๑} แต่มีเทวดาพวกชิททาปโตสิกา ได้แก่ พวกที่ต้องจุติเพราะชอบเล่นสนุกมากเกินไป และพวกมโนปโตสิกา ได้แก่ พวกที่ต้องจุติเพราะคิดร้ายต่อกันและกัน ไม่เที่ยง (ที.สี.(ไทย) ๙/๔๕-๔๘/๑๘/๒๐).

^{๖๒} ที.สี.(ไทย) ๙/๑๗๔/๕๘, อง.ติ.(ไทย) ๒๐/๖๒/๒๓๘, ส.ข.(ไทย) ๑๗/๒๑๓/๒๙๒-๒๙๓.

กลุ่มแรก : พวกสมณพราหมณ์ผู้เป็นเจ้าของลัทธิ หรือ ศาสดาที่มีความเห็นว่
อิตตาและโลกเที่ยงนั้น แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ ได้แก่ เจ้าของลัทธิ หรือศาสดาผู้ได้ฌานสมาบัติ^{๖๓} อาศัยเจโตสมาธิ เพื่อ
หยั่งรู้ความจริง ระลึกชาติได้หลายชาติตั้งแต่ หนึ่งชาติ จนถึงสี่สิบสังวัฏฏวิวัฏฏกับ แต่ระลึก
ได้ไม่ตลอดสายไปถึงภาวะติดตันอยู่ในช่วงใดช่วงหนึ่ง ในชั้นตอนที่ตรวจสอบได้ พบว่า
อิตตาของตนนิรันดรไม่ขาดสูญ เป็นอนันต์เป็นอนันต์นั้น จึงทำให้เกิดความเข้าใจผิดสรุปว่า
อิตตาและโลกเที่ยง

กลุ่มที่ ๒ เจ้าของลัทธิ หรือศาสดาผู้เป็นนักตรรกะและนักอภิปรัชญา จะใช้หลัก
เหตุผลและการคาดคะเนในการหยั่งรู้ความจริง

ลัทธิทั้งสองนี้เชื่อว่า แม้ร่างกายเดิมจะเปื่อย ผุพังไปตามธรรมชาติก็ตาม แต่จิต
หรือ วิญญาณที่เป็นตัวการทำให้เวียนว่ายตายเกิดนั้น ยังคงอยู่ เป็นอมตะ ไม่สูญสลายไป
ตามร่างกาย และวิญญาณนี้เอง ย่อมถือกำเนิดในอภิปภพใหม่ตามสมควรแก่กรรม ส่วนโลก
คือ ภพภูมิอันเป็นที่อาศัยของสัตว์ทั้งหลายนั้น ก็ยังคงอยู่เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากประโยค
ที่ว่าในภพโน้น ในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหาร
อย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วได้

---

^{๖๓} ฌานสมาบัติ หมายถึง สมาธิขั้นสูง แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ รูปฌานและอรูปฌาน รูป
ฌานแบ่งย่อยออกเป็น ๔ คือ (๑) ปฐมฌาน (๒) ทุตติยฌาน (๓) ตติยฌาน (๔) จตุตถฌาน อรูปฌาน ๔
แบ่งย่อยเป็น ๔ คือ (๑) อากาสาณัญญาตนฌาน คือ ฌานอันอาศัยอากาสา อันได้แก่ ที่ว่าง (space) ไม่มีที่
สิ้นสุดเป็นอารมณ์ (๒) วิญญาณัญญาตนฌาน คือ ฌานที่อาศัยวิญญาณอันไม่สิ้นสุดเป็นอารมณ์ (๓) อา
ภิกขัญญาตนฌาน คือ ฌานที่อาศัยบัญญัติที่ไม่มีวิญญาณเหลืออยู่แม้แต่นิดหนึ่งเป็นอารมณ์ (๔) เนว
สัญญานาสัญญาตนฌาน คือ ฌานที่อาศัยความประณีตอย่างยิ่ง มีสัญญาที่ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาที่ไม่ใช่ เป็น
อารมณ์ (อง.สตตก.(ไทย) ๒๓/๔๔/๖๗-๖๘, ที.สี.อ.(บาลี) ๑/๔๑๔/๓๐๘, ที.ม.อ.(บาลี) ๒/๑๒๗/๑๐๙-๑๑๐,
อง.สตตก.อ.(บาลี) ๓/๔๔-๔๕/๑๘๐).

ไปเกิดในภพนั้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้น ๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้น แล้วได้มาบังเกิด ในภพนี้ เพราะฉะนั้น การบัญญัติว่า อตฺตาและโลกทุกอย่งเที่ยง จึงมีความหมายเพียงแค่ว่า หลังจากตายแล้ว อตฺตาและโลกทุกอย่งไม่ขาดสูญ ยังคงอยู่ตลอดไป มีเพียงการเปลี่ยนแปลงในแง่ของโครงสร้างทางร่างกายเท่านั้น

ด้วยเหตุที่เจ้าลัทธิติ หรือ ศาสดาเหล่านั้น รู้ไม่ตลอดสาย จึงทำให้ยึดมั่นถือมั่นด้วยความเข้าใจผิดโดยลงความเห็นซึ่งขาดลงไปว่า “สิ่งนี้เท่านั้นจริง อย่งอื่นผิด”^{๖๔} จึงบัญญัติอตฺตาและโลกว่าเที่ยง

กลุ่มที่สอง : แนวความคิดที่ว่า เบญจขันธ์เป็นสภาพเที่ยงนั้น คือ ความเห็นผิด ความ เข้าใจผิดว่า ขันธ์๕ เป็นอตฺตาตัวตนของคนและสัตว์และมีสภาพเที่ยง ในประเด็นนี้ จะเห็นได้จากทัศนะของสังฆกนิครนถ์ ซึ่งเป็นนักคิด นักปรัชญา และเป็นนักไต่วาทะ ที่มีฝีปากเป็นเลิศ เขาเข้าใจว่า ขันธ์ ๕ ซึ่งได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ เป็นอตฺตาของสัตว์และเป็นสิ่งที่มีอยู่อย่างแท้จริง โดยให้เหตุผลว่า ถ้าเบญจขันธ์ไม่ใช่ตัวตนของสัตว์แล้ว อะไรเล่าจะเป็นผู้เสวยผลบุญเสวยผลบาปที่ทำไว้ในภพภูมินั้นๆ

ในข้อนี้ พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธว่า มีอตฺตาโดยปรมาตฺถ์ และทรงแย้งว่า ถ้าเบญจขันธ์เป็นอตฺตา กล่าวคือ เป็นสิ่งที่เที่ยง คงที่แล้ว เราย่อมสามารถบังคับ บัญชาเบญจขันธ์นั้นให้เป็นไปตามต้องการได้ แต่เพราะเหตุที่เราไม่สามารถบังคับบัญชารูปหรือวิญญาณของเรา นั้นให้เป็นไปตามต้องการได้ โดยเหตุที่สิ่งเหล่านี้ มีการเปลี่ยนแปลง แปรสภาพเป็นปวยใช้ เป็นต้น^{๖๕} เบญจขันธ์จึงไม่ใช่อตฺตาของสัตว์ เพราะฉะนั้น จึงมีสภาพไม่เที่ยง ไม่คงที่ มีความเปลี่ยนแปลง ไม่สามารถบังคับให้เป็นไปตามความปรารถนาได้

กลุ่มที่สาม : แนวความคิดที่ว่าฐานะแห่งพรหมเที่ยง ในประเด็นนี้ จะเห็นได้จากเรื่องพบพรหม ผู้เป็นท้าวมหาพรหมในพรหมโลก มีความเข้าใจผิดคิดว่า ความเป็นพรหมและพรหมโลกนั้น เป็นสิ่งที่เที่ยง ยั่งยืน คงที่ ไม่มีความเปลี่ยนแปลง เป็นอยู่อย่างนั้นตลอดไป พระพุทธเจ้า ได้เสด็จไปโปรด โดยทรงแสดงธรรมชี้แจงให้เห็นว่าฐานะแห่งพรหม

^{๖๔} อ.ทสก.(ไทย) ๒๔/๙๓/๒๑๗-๒๓๘.

^{๖๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๕๔-๓๖๓/ ๓๙๐-๔๐๐.

นั้น เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง ไม่ได้ยั่งยืน ไม่คงที่ เปลี่ยนแปลงได้ ทำให้พวกพรหมนั้นละสัสตติภูมิ มีความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง นอกจากนี้ยังมีแนวคิดที่ว่า เทวดาบางพวก (นอกจากพวก ชีททาปโทสิกาและพวกมโนปโทสิกา)เที่ยง แนวคิดมิจฉาทิฐิเหล่านี้ เกิดมาจากการระลึกชาติได้ของเจ้าลัทธิติ หรือ ศาสดาที่ได้ฌานสมาบัติ โดยอาศัยเจโตสมาธิ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ เทวดาเหล่านี้เคยเกิดเป็นบริวารของมหาพรหม ระลึกชาติได้ว่า ครั้งหนึ่งตนเองเคยเกิดเป็นบริวารของท้าวมหาพรหม ซึ่งเป็นพระเจ้า เป็นพระบิดา เป็นผู้ยิ่งใหญ่ เป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง มหาพรหมนั้น ดำรงอยู่อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนแปลง คงที่ เป็นนิรันดร แต่พวกที่มหาพรหมสร้างขึ้นไม่เที่ยง

กลุ่มที่ ๒ บางคนระลึกชาติได้ว่า ครั้งหนึ่ง ตนเองเคยเกิดเป็นเทวดาพวกหนึ่ง ชื่อว่า ชีททาปโทสิกา คือ พวกที่ต้องจุติเพราะชอบเล่นสนุกสนานเฮฮาเกินเวลา แต่เทวดาพวกอื่นที่ไม่ชอบเล่นสนุกสนานเฮฮาเกินเวลา ยังไม่จุติ และ บางคนระลึกชาติได้ว่า ครั้งหนึ่งตนเองเคยเกิดเป็นเทวดาอีกพวกหนึ่ง ชื่อว่า มโนปโทสิกา คือพวกที่ต้องจุติเพราะคิดร้ายต่อกันและกัน แต่เทวดาพวกอื่นที่ไม่คิดร้ายต่อกันและกันยังไม่จุติ เนื่องจากเจ้าลัทธิติ หรือ ศาสดาเหล่านี้ ระลึกชาติได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ถัดจากนั้นไประลึกไม่ได้ จึงทำให้เกิดความเห็นผิดว่า พรหมบางพวกเที่ยง บางพวกไม่เที่ยง

กลุ่มที่สาม : แนวความคิดที่ว่าโลกและชีวิตเป็นสิ่งที่ยั่งยืน คงที่ หมายความว่า สภาวะ ทั้ง ๗ กองเหล่านี้ คือ กองดิน กองน้ำ กองไฟ กองลม กองสุข กองทุกข์ กองชีวะ กล่าวโดยสรุป คือ ธาตุ ๔ ความสุขความทุกข์ และวิญญาน หรือจิต สภาวะทั้งหมดนี้ ถือว่า เป็นสภาพคงที่ เป็นนิรันดร ไม่เปลี่ยนแปลงแปรผัน แต่ละฝ่าย ต่างดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระ ไม่ขึ้นตรงต่อกัน แนวความคิดเช่นนี้ มีความชัดเจนว่าเป็นสัสตติภูมิ

โดยสรุปแล้วแนวความคิดดังที่กล่าวมาข้างต้น เกิดจากเจ้าลัทธิติ หรือ ศาสดา ๒ ประเภทคือ ประเภทที่ได้เจโตสมาธิ และประเภทที่เป็นนักตรรกะหรือนักอภิปรัชญา ซึ่งไม่มีญาณหยั่งรู้ตลอดสาย จึงทำให้เกิดความเข้าใจผิด ยึดถือผิด และลงความเห็นอย่างมั่นคงว่า

สิ่งที่ตนเองรู้เท่านั้นจริง สิ่งที่ผู้อื่นรู้นอกเหนือไปจากนี้ถือว่าผิด ทักษะต่างๆเหล่านี้จัดเป็น สัสสตทิวฏฐิ ซึ่งเป็นความเห็นสุดโต่งอย่างหนึ่ง ^{๖๖}

๒.๕.๒ สักกายทิวฏฐิ

สักกาย ^{๖๗} ทิวฏฐิ แปลว่า ความเห็นผิดเกี่ยวกับเรื่องตัวตน หมายถึง ความเข้าใจผิด หรือ ความสำคัญผิดในเบญจขันธ์ว่าเป็นอัตตาตัวตน แบ่งออกเป็น ๒๐ อย่าง ดังนี้

๑. เห็นว่ารูปเป็นตัวตน
๒. เห็นว่าตัวตนมีรูป
๓. เห็นว่ารูปมีอยู่ในตัวตน
๔. เห็นว่าตัวตนมีอยู่ในรูป
๕. เห็นว่าเวทนาเป็นตัวตน
๖. เห็นว่าตัวตนมีเวทนา
๗. เห็นว่าเวทนามีอยู่ในตัวตน
๘. เห็นว่าตัวตนในเวทนา
๙. เห็นว่าสัญญาเป็นตัวตน
๑๐. เห็นว่าตัวตนมีสัญญา
๑๑. เห็นว่าสัญญามีอยู่ในตัวตน
๑๒. เห็นว่าตัวตนในสัญญา
๑๓. เห็นว่าสังขารเป็นตัวตน

---

^{๖๖} สั.น. (ไทย) ๑๖/๔๗-๔๘/๙๔-๙๕.

^{๖๗} คำว่า สักกายะ แปลว่า ภายของตน มีความหมายหลายนัย คือ หมายถึงขันธ์ ๕ มีรูปขันธ์ เป็นต้น ซึ่งมีอยู่โดยสภาวะ อีกนัยหนึ่ง หมายถึง อุปาทานขันธ์ ๕ (ขุ.ม.อ.(บาลี) ๑๓/๑๖๓, ที.ปา.อ.(บาลี) ๓/๓๐๕/๑๘๖. อจ.จตุกก.อ.(บาลี) ๒/๓๓๓/๓๓๓, ม.มู.ฎีกา.(บาลี) ๑/๖/๑๑๒. ม.มู.ฎีกา. (บาลี) ๓/๒๕/๒๗๐).

- ๑๔. เห็นว่าตัวตนมีสังขาร
- ๑๕. เห็นว่าสังขารมีอยู่ในตัวตน
- ๑๖. เห็นว่าตัวตนในสังขาร
- ๑๗. เห็นว่าวิญญาณเป็นตัวตน
- ๑๘. เห็นตัวตนมีวิญญาณ
- ๑๙. เห็นว่าวิญญาณมีอยู่ในตัวตน
- ๒๐. เห็นว่าตัวตนในวิญญาณ

สัkkายทิฏฐิที่ตั้งกล่าว มีคำอธิบายโดยสังเขป ดังนี้

๑. บุคคลที่เห็นว่ารूपเป็นตัวตน หมายความว่า เขาเพ่งปฐวีกสิณเพื่อให้เกิดฌาน พิจารณาเห็นปฐวีกสิณว่าเป็นอัตตาตัวตน(ของตนเอง) คือ เห็นว่าปฐวีกสิณและอัตตาเป็นสิ่งเดียวกัน อุปมาเหมือนบุคคลผู้ที่เห็นว่าเปลวไฟกับแสงสว่างเป็นสิ่งเดียวกัน ฉะนั้นอีกนัยหนึ่ง ความเห็นว่ารूपเป็นอัตตาตัวตน หมายถึง มีความเห็นว่า รูป(วัตถุ)กับตัวตน(จิต)เป็นสิ่งเดียวกัน ไม่ใช่คนละอย่าง ซึ่งเป็นแนวคิดของนักวัตถุนิยมที่มีความเห็นว่าจิต คือปรากฏการณ์ทางวัตถุ

๒. บุคคลที่เห็นว่าตัวตนมีรูป หมายความว่า เขาพิจารณาเห็นว่า เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . พิจารณาเห็นวิญญาณเป็นอัตตาตัวตน โดยเข้าใจว่า สิ่งเหล่านี้ เป็นอัตตาของเรา และอัตตานี้มีรูป(ร่างกาย)นี้ อุปมาเหมือนบุคคลรู้ว่า ต้นไม้ย่อมมีเงา ต้นไม้และเงาเป็นคนละอย่าง แต่ต้นไม้จะต้องมีเงา ฉะนั้น อีกนัยหนึ่ง ความเห็นว่าอัตตาตัวตนมีรูป คือ เห็นว่า รูปกับตัวตน หรือร่างกาย (วัตถุ) กับจิต เป็นคนละอย่างแยกจากกัน และรูปอิงอาศัยอยู่ภายในอัตตานี้

๓. บุคคลเห็นว่ารूपมีอยู่ในตัวตน หมายความว่า เขาพิจารณาเห็นว่า เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . พิจารณาเห็นวิญญาณเป็นอัตตาตัวตน โดยเข้าใจว่า สิ่งเหล่านี้ เป็นอัตตาของเรา และในอัตตานี้ ก็มีรูป(ร่างกาย) เช่นนี้ อุปมาเหมือนดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม เมื่อบุคคลพุดถึงดอกไม้ ย่อมพุดว่า “นี่ดอกไม้ นี่กลิ่นหอม ดอกไม้และกลิ่นหอม(ของดอกไม้) เป็นคนละอย่าง แต่กลิ่นหอมนี้มีอยู่ในดอกไม้ ฉะนั้น อีกนัยหนึ่ง ความเห็นว่ารूपมีอยู่ในอัตตาตัวตน คือ มีความเห็นว่า อัตตา (จิต) เป็นที่อาศัยของรูป

๔. บุคคลเห็นว่าตัวตนมีอยู่ในรูป หมายความว่า เขาพิจารณาเห็นว่า เวทนา . . . สัญญา . . . สังขาร . . . พิจารณาเห็นวิญญาณเป็นอัตตาตัวตน โดยเข้าใจว่า สิ่งเหล่านี้ เป็นอัตตาของเรา และอัตตานี้ มีอยู่ในรูป(ร่างกาย) อันนี้ อุปมาเหมือนแก้วมณีที่ใส่ไว้ในขวด แก้วมณีกับขวดไม่ใช่สิ่งเดียวกัน บุคคลย่อมรู้ว่า นี่เป็นแก้วมณี นี่เป็นขวด แต่แก้วมณีนี้มีอยู่ในขวดนี้ ฉะนั้น^{๖๘}

อีกนัยหนึ่ง ความเห็นที่ว่า อัตตาตัวตนมีอยู่ในรูป กล่าวคือ เข้าใจว่ารูป(ร่างกาย) เป็นที่อาศัยของอัตตา หรือจิต (วิญญาณ) และสำหรับคำอธิบายตั้งแต่ข้อที่ ๕ - ๒๐ เป็นไปในแนวเดียวกัน

สักกายทิฏฐิ เป็นอัตตวาทุปาทาน คือ การยึดมั่นถือมั่นในเรื่องอัตตา และเป็นต้นเหตุแห่งความเห็นผิดทั้งหลายทั้งปวง พระโศตบับละสักกายทิฏฐิได้

อิทธิพลของความเห็นหรือทิฏฐิต่อวรรณกรรมของชาติ อาจเกิดจากความตั้งใจของผู้ประพันธ์ ด้วยผู้ประพันธ์มีความรู้สึกอย่างไรก็แสดงความรู้สึกนั้นในตัวละคร บางทีผู้ประพันธ์ไม่ได้รู้สึกอย่างนั้น แต่เอาความรู้สึกนั้นใส่ลงในตัวละคร เพื่อให้ตัวละครแสดงบทบาทให้สมกับเรื่องในตอนนั้น ๆ โดยหวังจะให้ผู้อ่านเห็นโทษของความชั่ว เห็นคุณของ ความดี

ความเห็นที่ตั้งบนฐานความไม่ถูกต้อง เป็นความเห็นผิดซึ่งคนทั่วไปอาจไม่รู้ แต่พระพุทธองค์ทรงรู้ ดังตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เรารู้ชัดเรื่องนี้ว่า ฐานของความเห็นเหล่านี้อัน บุคคลรับมาอย่างนี้ ยึดถือกันอย่างนี้ จักมีคติ (ความเป็นไป) อย่างนี้^{๖๙}

การนำวรรณคดีมาประกอบการวิเคราะห์เรื่องพฤติกรรมของตัวละครอัน สอดคล้องกับอุจเฉททิฏฐิ ก็เพื่อความเข้าใจของผู้ศึกษา จะได้ไม่หลงพลัดตกลงไปสู่กระแส อิทธิพลของความเห็น หรือทิฏฐิต่อวรรณคดีของชาติ อาจเกิดจากความตั้งใจของผู้ประพันธ์ ด้วยผู้ประพันธ์มีความรู้สึกอย่างไร ก็แสดงความรู้สึกนั้นใส่ลงในตัวละคร บางทีผู้ประพันธ์ไม่ได้รู้สึกอย่างนั้น แต่เอาความรู้สึกนั้นใส่ลงในตัวละคร เพื่อให้ตัวละครได้แสดงบทบาทให้ สมกับเรื่องในตอนนั้น ๆ โดยหวังจะให้ผู้อ่านเห็นโทษของความชั่ว เห็นคุณของ ความดี ตัว

^{๖๘} ชุ.ป.(ไทย) ๓๑/๑๓๑-๑๓๕/๒๐๐-๒๐๖.

^{๖๙} ที.อ.(บาลี) ๑/๓๖/๙๙.

ละครเหล่านี้สามารถชักจูงให้นำมาศึกษาเรื่องอุจเฉททิฏฐิได้ เนื่องจากแต่ละตัว มีพฤติกรรมที่โหดร้ายและมีการจองเวรโดยไม่นึกถึงเรื่องกรรม ซึ่งในสุดตันตปิฎก ที่ชมนิกาย กล่าวว่

ความเห็นที่ตั้งประสานความไม่ถูกต้อง เป็นความเห็นผิดซึ่งคนทั่วไป อาจไม่รู้ แต่พระพุทธองค์ทรงรู้ ดังตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เรารู้ชัดเรื่องนี้ว่า สฐานของความเห็นเหล่านี้อันบุคคลรับมาอย่างนี้ ยึดถือกันอย่างนี้จักมีคติ (ความเป็นไป)อย่างนี้^{๗๐}

การนำวรรณคดีมาประกอบการวิเคราะห์ เรื่องพฤติกรรมอันสอดคล้องกับ อุจเฉททิฏฐิ เพื่อความรู้ของผู้ศึกษา จะได้ไม่หลงพลัดตกลงไปสู่กระแสของความชั่ว โดยไม่เกรงกลัวต่อบาปเพราะเหตุที่มีแนวคิดในเรื่องการตายแล้วสูญ คือเชื่อว่าแม้จะทำความชั่ว อย่างมากมายขนาดไหน ผลกรรมที่ตนทำนั้นก็จะไม่ส่งผลสะท้อนกลับมาและไม่มีผู้รับผล กรรมนั้นและเมื่อแนวคิดนี้แพร่หลายออกไปก็เกิดเป็นกลุ่มที่สร้างความคิดร้อนให้แก่สังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัญหาความตกต่ำทางด้านศีลธรรม

แนวคิดแบบอุจเฉททิฏฐิได้หยั่งรากฝังลึกต่อความเชื่อของบุคคลมาตั้งแต่ก่อน สมัยพุทธกาล โดยมีความเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างขาดสูญ โลกและชีวิตจบสิ้นเพียงชาตินี้ บุญ และบาปไม่มีผลใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนฐานคติที่ไม่ถูกต้อง(มิจเฉททิฏฐิ) ซึ่ง บุคคลทั่วไปที่ยังไม่สิ้นกิเลสอาจถูกครอบงำได้โดยง่าย เพราะประกอบด้วยอวิชชา (ความไม่ รู้) เป็นสาเหตุหลัก แต่พระพุทธองค์ทรงรู้ ดังตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เรารู้ชัดเรื่องนี้ว่า สฐาน ของความเห็นเหล่านี้อันบุคคลรับมาอย่างนี้ ยึดถือกันอย่างนี้ จักมีคติ (ความเป็นไป) อย่างนี้^{๗๑}

ดังนั้นแนวคิดแบบอุจเฉททิฏฐิจึงมีอิทธิพลสูงต่อความเชื่อของบุคคลในการใช้ ชีวิตและการมองโลก ซึ่งส่งผลต่อความเชื่อทางสังคมที่ปรากฏผ่านผลงานสร้างสรรค์ด้าน สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และวรรณกรรม รวมถึงวรรณคดี ซึ่งเป็นงาน

---

^{๗๐} ที.สี.(บาลี) ๙/๓๖/๑๗, ที.อ.(บาลี) ๑/๓๖/๙๙.

^{๗๑} ที.อ.(บาลี) ๑/๓๖/๙๙.

สร้างสรรค์แขนงหนึ่งที่มีคุณค่าต่อสังคมก็ย่อมได้รับอิทธิพลแนวคิดแบบอุจเฉททิฏฐิอยู่เช่นกัน

วรรณคดีแม้จะได้รับการยกย่องว่า เป็นหนังสือที่แต่งหรือประพันธ์ดีในทุกด้าน เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่า แต่วรรณคดีส่วนหนึ่งและส่วนมาก เกิดจากจินตนาการหรือสอดแทรกจินตนาการไว้ จินตนาการแม้จะมีความจริงอยู่บ้าง แต่ไม่ใช่ความจริงแท้เป็นความจริงคลุกเคล้าด้วยอารมณ์ของผู้แต่ง มุ่งความรื่นรมย์เป็นสำคัญ กวีได้สร้างวรรณคดีขึ้นโดยอาศัยสถานการณ์หรือเหตุการณ์หรือความเชื่อ เป็นต้น ของบุคคลในยุคสมัยของตน โดยบางครั้งต้องนำเสนอตามความเป็นไป และหลักการที่ปรากฏ เช่น รามายณะและมหาภารตะ ของฮินดู หรือแม้แต่ขุนช้างขุนแผนและพระอภัยมณีของไทยก็สอดแทรกลัทธิความเชื่อ (ทิฏฐิ) ไว้มากมาย ความเชื่อดังกล่าวมีผลต่อการปฏิบัติในชีวิตของบุคคลผู้เชื่อตาม ในวรรณคดีมหาภารตะ ศรีกรุงณะมีความเชื่อหรือทิฏฐิที่ว่า การตายเหมือนการเปลี่ยนเสื้อผ้าชุดเก่าเป็นชุดใหม่ โดยชี้ให้อรชุนเห็นว่า วิญญาณไม่ตาย มีแต่ร่างกายเท่านั้นแตกดับ วิญญาณ เหมือนผู้สวมเสื้อผ้า ร่างกายเหมือนเสื้อผ้าที่สวม จึงไม่ได้ฆ่า (วิญญาณ) ใครให้ตาย เพียงแต่การใช้อาวุธสอดแทรกเข้าไปในกลุ่มอณูของธาตุ เหมือนเอาฟันทิ้งน้ำ ไม่มีบาปกรรมอะไร แก่ผู้ทำ หลักการนี้ตรงกับแนวคิดของอชิตะเกสท์กล่าวว่า บุคคลประกอบขึ้นจากธาตุ ๔ เมื่อทำกาละ ธาตุดินไปสู่กลุ่มธาตุดิน ธาตุน้ำไปสู่กลุ่มธาตุน้ำ ธาตุไฟไปสู่กลุ่มไฟ ธาตุลมไปสู่กลุ่มลม..”^{๗๒}

ทิฏฐิหรือลัทธิความเชื่อจึงมีบทบาทสำคัญต่อ วรรณคดีของชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์วรรณคดีไทยว่าได้รับอิทธิพลลัทธิอุจเฉททิฏฐิไว้มากน้อยเพียงไร โดยศึกษาเฉพาะวรรณคดีไทย แท้ ๆ คือ ขุนช้างขุนแผนและพระอภัยมณี โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่าพฤติกรรมใดของ ตัวละครที่ไม่คำนึงบาปบุญคุณโทษ ชาตินี้ชาติหน้าทำไปตามแรงผลึกของตัณหา อวิชชาขาดจิตสำนึกเกี่ยวกับผลกรรม จึงอยู่ในความประมาทเป็นมิจฉาทิฏฐิทั้งสิ้น โดยเฉพาะความเห็นว่าขาดสูญหรืออุจเฉททิฏฐิ(Nihilism) อันขัดต่อสัมมาทิฏฐิหลักการขั้นแรกของอริยมรรค(ทางสู่ความเป็นอริยชน)

---

^{๗๒} ที.สี.(ไทย) ๙/๑๗๑/๕๕.

บทที่ ๓

อุจเฉททิฏฐิที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนและพระอภัยมณี

คำว่า “วรรณคดี” ในพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่า หนังสือที่ได้รับความนิยมว่าแต่งดี^๑ และความหมายตามรูปศัพท์ หมายความว่า “แนวทางของหนังสือ” ทั้งนี้เพราะวรรณคดีเป็นคำสมาส ประกอบด้วยคำ “วรรณ” จากรากศัพท์ สันสกฤต วรรณ แปลว่า หนังสือและคำว่า คดี จากรากศัพท์บาลี คดี แปลว่า การดำเนิน, การไป, ความเป็นไปแบบอย่าง, ทาง, ลักษณะ

ความหมายตามที่ใช้กันในสังคมไทย หมายความว่า “หนังสือที่ได้รับการยกย่องว่าแต่งดี” และมีความหมายตามที่ภาษาอังกฤษ เรียกว่า literature^๒

สำหรับในภาษาไทย คำว่า “วรรณคดี” มาจากการสมาสระหว่างคำว่า “วรรณ” กับคำว่า “คดี” วรรณ แปลว่า หนังสือ ผิด สนิท คดี แปลว่า ทาง เรื่อง มาจากคำว่า “คม” ซึ่งเป็นธาตุในภาษาบาลี เต็ม “ติ” บัจฉัย เป็น “คดี” แปลว่าไป แผลง “คดี” เป็น คดี, คดี แปลว่า การไป เคลื่อน วิถี แบบอย่าง ทาง คำว่า “วรรณคดี” จึงหมายถึง ทางของหนังสือ เรื่องราวของหนังสือ หรือหนังสือที่ได้รับการยกย่องว่าแต่งดี^๓

---

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕๔.

^๒ สิทธา พิณจิววดล และนิศา กาญจนะวรรณ, ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๒๐), หน้า ๓.

^๓ ประทีป เหมือนนิล, วรรณกรรมไทยปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : สรรพการพิมพ์, ๒๕๑๗), หน้า ๓.

พระวรเวทย์พิสิฐ กล่าวไว้ว่า วรรณคดี คือ หนังสือที่มีลักษณะเรียบเรียงถ้อยคำ
เกลี้ยงเกลาเพราะพริ้ง มีรสปลุกมโนคติ (Imagination) ให้เพลิดเพลิน เกิดกระทบกระเทือน
อารมณ์ต่าง ๆ เป็นไปตามอารมณ์ของผู้ประพันธ์^๔

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า บทประพันธ์ที่เป็นวรรณคดี คือ
บทประพันธ์มุ่งให้ความเพลิดเพลิน ให้เกิดความสำนึกคิด (Imagination) และอารมณ์ต่าง ๆ
ตามผู้เขียน นอกจากนั้นบทประพันธ์ที่เป็นวรรณคดีจะต้องมีรูปศิลปะ(Form of art)^๕

เสริมจิตร สิงหนณี มีความเห็นว่า วรรณคดีเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่อยู่อาศัย
จินตนาการ และความสามารถพิเศษในการใช้ถ้อยคำ สร้างภาพขึ้นในความนึกคิดของผู้ฟัง
หรือผู้อ่าน ลักษณะสำคัญของวรรณคดี มีดังต่อไปนี้ คือ

๑. สร้างขึ้นโดยอาศัยจินตนาการ
๒. สร้างขึ้นเพื่อความรื่นรมย์เป็นสำคัญ
๓. มีเค้าโครงและส่วนประกอบซึ่งทั้งลักษณะและความสัมพันธ์ต่อกันมีแบบแผน
ที่สังเกตได้
๔. รัตรึงตรึงใจผู้ฟังหรือผู้อ่านด้วยความสามารถพิเศษในการใช้ถ้อยคำ^๖

ปัญญา บริสุทธิ์ ได้ให้นิยามไว้ว่า วรรณคดี หมายถึง หนังสือที่แต่งดี นั่นก็คือ มี
การใช้ภาษาอย่างดี และภาษานั้นให้ความหมายแจ่มแจ้ง เด่นชัด ทำให้เกิดการโน้มน้าว
อารมณ์ผู้อ่านให้คล้อยตามด้วย^๗

วรรณคดี จึงหมายถึง หนังสือที่แต่งได้อย่างมีศิลปะหรือหนังสือที่ได้รับการ
ยกย่องว่าแต่งได้ดี อันได้แก่บทประพันธ์ทุกชนิดที่ผู้แต่งมีวิธีเขียนอย่างดี มีศิลปะก่อให้เกิด
ความประทับใจแก่ผู้อ่าน สร้างความสนุกสนาน เพลิดเพลินให้แก่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านมีมโน

---

^๔ พระวรเวทย์พิสิฐ, **วรรณคดีไทย**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๒),
หน้า ๔.

^๕ ดร.วิทย์ ศิวะศรียานนท์, **วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์**, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมภาษา
และหนังสือ, ๒๕๑๔), หน้า ๕.

^๖ ดร.เสริมจิตร สิงหนณี, **ความรู้เบื้องต้นวรรณคดีอังกฤษและอเมริกัน**, (กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๘), หน้า ๕.

^๗ ศาสตราจารย์ ดร. ปัญญา บริสุทธิ์, **วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท**, พิมพ์ครั้งที่ ๒.
(กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

ภาพไปตามจินตนาการของผู้แต่ง ทำให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจไปตามความรู้สึกของผู้แต่ง^๘
ดังนั้นหนังสือที่เป็นวรรณคดี จึงควรมีลักษณะที่สำคัญดังนี้ คือ

๑. ใช้สำนวนภาษาที่ประณีตบรรจง มีสำเนียงไพเราะ ไม่ขัดความรู้สึกของผู้อ่าน
๒. ดำเนินการแต่งตามเกณฑ์ของภาษา คือ ถูกแบบแผนตามลักษณะคำประพันธ์นั้น ๆ
๓. มีโครงเรื่องที่เพลิดเพลินชวนอ่าน ทั้งประกอบด้วยคุณค่าและสาระประโยชน์
๔. มีรสทำให้เกิดจินตนาการ (Imagination) ทำให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม^๙

บรรดาวรรณคดีไทยที่ปรากฏในวรรณพิภพมีหลายเรื่องที่สะท้อนภาพความเชื่อ
ว่า ตายแล้วสูญ โยงไปถึงความคิดว่าการทำดี ไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว อันเกิดจาก
ความรู้สึกที่แท้จริง หรือต้องการพูดประชดประชันของตัวละครก็ตาม ล้วนเป็นเรื่องควรแก่
การศึกษาวิเคราะห์ทั้งสิ้น ซึ่งอย่างน้อยที่สุด ก็ชี้ให้เห็นว่าความเชื่อหรือแนวคิดที่ปรากฏใน
วรรณคดีไทยไม่ได้มีพระพุทธศาสนาหรือวัฒนธรรมแบบพุทธเป็นแกนหลักอย่างเดียว แต่อิง
ด้วยไสยศาสตร์ซึ่งปนด้วยมิจฉาทิฎฐิไม่โดยตรงก็โดยอ้อม

ในบทนี้ ผู้วิจัย จึงได้ศึกษาวิเคราะห์อุจเจททิฎฐิที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องขุนช้าง
ขุนแผนและพระอภัยมณี ซึ่งถือว่าเป็นงานประพันธ์ที่ทรงคุณค่ายิ่งและเป็นวรรณคดีไทยแท้
ที่ได้รับการยกย่องเป็นพิเศษจากวรรณคดีสโมสรว่า มีความดีเด่นเป็นยอดในด้าน

---

^๘ สิทธา พินิจภูวดล และนิตา กาญจนวรรณ, *ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย*, หน้า ๖.

^๙ ศรีวิไล ดอกจันทร์, *การสนวนวรรณกรรม วรรณคดีไทย*, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๙), หน้า ๓-๔.

ของกลอนสุภาพและเป็นยอดของกลอนนิทานตามลำดับ^{๑๐} นอกจากนี้วรรณคดีเรื่องขุนช้าง ขุนแผนและพระอภัยมณียังเป็นที่ยุ้จักกันแพร่หลายและมีอิทธิพลต่อสังคมไทยมาหลายยุค ดั้งเห็นได้จากผู้ประพันธ์หรือเหล่าศิลปินแขนงต่าง ๆ ได้รังสรรค์ผลงานโดยมีแรงบันดาลใจ จากวรรณคดีทั้งสองเรื่องปรากฏอยู่มากมาย เช่น บทละคร ภาพยนตร์ จิตรกรรม เป็นต้น

๓.๑ วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนนับได้ว่าเป็นวรรณคดีชิ้นเยี่ยมที่สำคัญของไทยเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องที่ยึดกันตั้งแต่สมัยปลายกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์และได้ชำระ เป็นฉบับสมบูรณ์ในรัชกาลที่ ๖ เป็นนิยายพื้นเมืองของจังหวัดสุพรรณบุรี และนับเป็นนิยาย พื้นเมืองที่ยาวที่สุดของไทย ที่มีเค้าความจริงอยู่บ้าง เป็นบันทึกเหตุการณ์ทาง ประวัติศาสตร์ แสดงขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี ศิลปะ การปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา การคมนาคม การศาล ภูมิศาสตร์ ชีวิตในสังคมและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ ชีวิตประจำวันของคนธรรมดาสามัญ ตั้งแต่การเกิดจนกระทั่งตาย อาจกล่าวได้ว่า มหา กาพย์ อีเลียดและโอเดสซีของกรีกสะท้อนให้เห็นชีวิตของชาวกรีก และมหากาพย์ภารตะ และรามายณะ เป็นกระจกส่องให้เห็นชีวิตของชาวอินเดียในสมัยโบราณอันใด ขุนช้าง ขุนแผนก็สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของคนไทยในสมัยก่อนได้ฉนั้น^{๑๑}

---

^{๑๐} วรรณคดีสโมสร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ตั้งขึ้นเมื่อปี พุทธศักราช ๒๔๕๗ ได้ยกย่องวรรณคดีที่มีความดีเด่นเป็นยอดในด้านต่าง ๆ ไว้ ดังนี้ คือ ๑. ลิลิตพระลอ เป็นยอดของ ลิลิตสุภาพ ๒. สมุทรโฆษคำฉันท์ เป็นยอดของคำฉันท์ ๓. สามก๊ก เป็นยอดของร้อยแก้วประเภทนิทาน ๔. อิเหนา เป็นยอดของกลอนบทละครรำ ๕. ขุนช้างขุนแผน เป็นยอดของกลอนสุภาพ ๖. พระอภัยมณี เป็นยอด ของกลอนนิทาน ๗. พระราชนิพนธ์สิบสองเดือน เป็นยอดของความเรียงเชิงอธิบาย ๘. หัวใจนักรบ เป็นยอดของ บทละครพูด ๙. มัทนพาคำฉันท์ เป็นยอดของบทละครพูดคำฉันท์, สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ, **พื้นฐานวรรณคดี ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๒, หน้า ๑๙.

^{๑๑} รองศาสตราจารย์ประจักษ์ ปรภษาพิทยากร, **รายงานผลการวิจัยพระเอกในวรรณคดี คลาสสิกของไทยเรื่อง ขุนแผน** : พระเอกนักรบ, (กรุงเทพมหานคร : ชัยศิริการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๖.

ผู้แต่ง เดิมเป็นสำนวนของนักเสภาสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่เหลือจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์เพียงบางตอน รัชกาลที่ ๒ จึงโปรดชุมนุมกวีช่วยกันแต่งขึ้นใหม่ เท่าที่ทราบแน่นอน มีดังนี้

รัชกาลที่ ๒ พระราชนิพนธ์บางตอนคือ ตอนปลายแก้วเป็นชู้กับนางพิม ตอนปลายแก้วได้เป็นขุนแผนและขุนช้างได้นางวันทอง ตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างได้นางแก้วกิริยา ตอนขุนแผนพานางวันทองหนี

รัชกาลที่ ๓ ตอนขุนช้างขอนางพิม ตอนขุนช้างตามนางวันทอง

สุนทรภู่ ตอนกำเนิดพลายงาม ครูแจ้ง ตอนกำเนิดกุมารทองบุตรนางบัวคลี่ ตอนขุนแผนแก้พระทำยน้ำ ตอนขุนแผนพลายงามจับพระเจ้าเชียงใหม่ ตอนขุนแผนพลายงามยกทัพ ตอนถวายนางสร้อยทองสร้อยฟ้า ตอนจระเข้เถรขวาด^{๑๒}

นอกจากนี้ ปัญญา บริสุทธิ์ ยังกล่าวไว้ว่า เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนมีหลายสิบตอน และมีกวีแต่งหลายสิบคน เป็นการแต่งคนละตอนสองตอนตามความพอใจ เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงแต่งตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างพานางวันทองหนี กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (รัชกาลที่ ๓) ทรงแต่งตอนปลายแก้วแต่งงาน สุนทรภู่แต่งตอนกำเนิดพลายงาม นอกนั้นส่วนใหญ่เป็นฝีปากของครูแจ้ง ซึ่งถือว่าเป็นครูเสภาคนสำคัญที่สุดในสมัยนั้น นอกจากนี้ก็เป็นของครูเสภาคนอื่น ๆ เช่น หลวงพิชณูเสนีย์ (ทองอยู่) พระแสนทองฟ้า (บ่อ) พระประดิษฐไพเราะ (มี) เหล่านี้เป็นต้น^{๑๓}

ลักษณะการแต่ง ใช้กลอนสุภาพ

ระยะเวลาที่แต่ง เริ่มแต่งครั้งกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งชำระใหม่เสร็จสมบูรณ์

เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๘-๒๔๖๑

ความมุ่งหมายที่แต่ง เพื่อใช้ขับเสภา^{๑๔}

^{๑๒} สุวิทย์ สังกะ และประทีป เหมือนนิล, *ประวัติวรรณคดีไทย*, หน้า ๑๙๙.

^{๑๓} ศาสตราจารย์ดร.ปัญญา บริสุทธิ์, *วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท*, หน้า ๕๙.

^{๑๔} สุวิทย์ สังกะ และประทีป เหมือนนิล, *ประวัติวรรณคดีไทย*, หน้า ๑๒๐.

วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนมีความดีเด่นในทุกด้าน ทั้งเนื้อเรื่องสำนวนโวหาร และการถ่ายทอดสภาพสังคมไทยออกมาในรูปวรรณคดี เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนจึงมีคุณค่าหลายประการซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

๑. เนื้อเรื่องสนุกสนานต้องใจคนอย่างสูงยิ่งกว่าวรรณคดีเรื่องอื่น ทั้งนี้เพราะเป็นการชิงรักหักสวาทระหว่างชายสองหญิงหนึ่ง และแทรกเรื่องการรบ อิทธิปาฏิหาริย์ที่เร้าใจตลอดเรื่อง ได้รสทางวรรณคดีครบทุกรส

๒. ใช้สำนวนได้ไพเราะอ่อนหวาน

๓. อ่านแล้วสามารถมองเห็นภาพพจน์ได้

๔. มีการเล่นคำทั้งสัมผัสอักษรและสัมผัสสระ

๕. มีบทเปรียบเทียบที่คมคาย

๖. ใช้คำพูดได้เหมาะสมกับเหตุการณ์และสภาพของตัวละครอ่านแล้วทำให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม

๗. มีคติสอนใจมากมาย

๘. กล่าวถึงวรรณคดีเก่า ๆ ไว้มากมาย เช่น เรื่องศิลปะสุริยา เรื่องรามเกียรติ์ พระปฐมสมโพธิกถา ไตรภูมิพระร่วง อิเหนา อุณรุท ไชยเชษฐี และคาวี เป็นต้น

๙. ให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยมากมาย เช่น

๙.๑ การเชื่อมั่นและความเคารพในพระพุทธศาสนาในเทศกาลต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ ก็พากันไปทำบุญฟังเทศน์

๙.๒ อาชีพทำนาทำไร่ เป็นอาชีพหลักของคนไทยมาแต่โบราณ เช่น บ้านขุนช้างทำนาบ้านนางพิมทำไร่ฝ้าย

๙.๓ การละเล่นของเด็ก ๆ เช่น เด็กผู้หญิงเล่นหุงข้าวต้มแกง เล่นเก็บดอกไม้ เล่นทำบุญทำทาน เด็กผู้ชายเล่นตีหม้อเล่นเป็นผีเป็นเมียกัน

๙.๔ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นในหมู่ญาติ เมื่อแต่งงานแล้วก็อยู่ในบ้านพ่อแม่หรืออาจปลูกเรือนหอขึ้นใหม่ในบริเวณเดียวกัน

๙.๕ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์มากมาย ตัวละครหลายตัว เช่น ขุนแผน พระไวย พลายชุมพล เถรฆาต ฯลฯ ล้วนอยู่ยงคงกระพัน มีคาถาอาคมมากมาย

เวลาจะไปไหน ทำอะไรก็ต้องดูฤกษ์ยาม และเชื่อโชคลางต่าง ๆ เช่น แมงมุมตีกิ่ง จิ้งจก
ทัก เป็นลางไม่ดี รวมทั้งเรื่องกุมารทอง ดาบฟ้าฟื้น เป็นต้น

๑๐. ให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีของไทยหลายอย่าง เช่น การเกิด การฝัน
การแพ้ท้อง การคลอดลูก การตั้งชื่อ การโกนจุก การทำขวัญ การไว้ผม การ
แต่งกาย การศึกษา การแต่งงาน การยกขันหมาก การยกทัพ การเข้ารับราชการ
ประเพณีเกี่ยวกับศาสนาในเทศกาลสงกรานต์ ตรุษ สารท รวมทั้งนิติประเพณี ซึ่งมีพิธี
เกี่ยวกับการดำเนิน การลุยไฟ เพื่อพิสูจน์ความจริง เป็นต้น

๑๑. การสร้างลักษณะของตัวละครเด่นชัดเหมือนมีชีวิตจิตใจอย่างคนจริง ๆ
ทำให้ผู้อ่านประทับใจกับตัวละครในเรื่องมากมาย เช่น ขุนแผน ขุนช้าง และนางวันทอง
เป็นต้น นอกจากนี้เนื้อเรื่องขุนช้างขุนแผนยังมีคุณค่าด้านอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก ซึ่งทำให้
ยืนยันได้ว่า ขุนช้างขุนแผน เป็นวรรณคดีที่มีเนื้อเรื่องแบบไทย ๆ สะท้อนสภาพสังคมไทย
ออกมาอย่างเด่นชัดและเป็นยอดของวรรณคดีไทยอย่างแท้จริง^{๑๕}

วิภา กงกะนันทน์ ได้กล่าวถึงเหตุและผลที่เรื่องขุนช้างขุนแผนมีอิทธิพลต่อ
สังคมไทยอย่างกว้างโดยสรุปไว้ว่า บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นยอดของกลอนสุภาพมี
คุณค่าในระดับเดียวกับกาพย์มหาชาติคำเทศน์ นิทานคำฉันท์เรื่องสมุทรโฆษ ลิลิตพระลอ
สามก๊ก พระราชนิพนธ์สิบสองเดือน ฯลฯ ทั้งจิตรกร นักร้อง นักดนตรี นักแสดงละครรูปแบบ
ต่าง ๆ ทั้งละครเวที และละครโทรทัศน์ รวมทั้งนักเชิดหุ่น แม้แต่นักสร้างพระพิมพ์ล้วนเคย
สร้างสรรค์ผลงานโดยได้วัดตฤติบหรือแรงบันดาลใจจากวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน รวมถึง
นักสร้างภาพยนตร์อีกด้วย นอกจากนี้ก็มีผู้เล่าเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นภาษาอังกฤษ
ตีพิมพ์เผยแพร่มาแล้ว มีนักวิจารณ์เขียนบทความเรื่องการขับเสภาและเรื่องราวของขุนช้าง
ขุนแผนเป็นภาษาอังกฤษตีพิมพ์ในวารสารของสยามสมาคมตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นต้นมา
ทั้งนี้ก็เพราะว่าบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนมีเนื้อหาที่ถูกใจคนหลายแบบ เช่น ผู้ต้องการหา
ความสนุกสนานตื่นเต้น สยดสยอง ไร้ใจจากจินตนาการ คนประเภทชอบสร้างหรือดูหนึ่ง
ฆาตกรรมสยองขวัญ คนชอบดูเรื่องรัก เรื่องปੈ เรื่องตลก เรื่องเด็ก เรื่องชิงรักหักสวาท
เรื่องธรรมชาติ เรื่องอำนาจของเครื่องรางของขลัง เรื่องการใช้เสน่ห์ เรื่องคนทะเลาะกัน
ทั้งด้วยโวหารเปรียบเทียบและคำพูดตรง ๆ เรื่องสงคราม ฯลฯ บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๒ - ๑๒๖.

สนองตอบความต้องการเหล่านี้ได้ จนทำให้มีผู้คนที่สนใจเรื่องราววิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภูมิปัญญา ค่านิยม โลกทัศน์ ของคนในสังคมที่สร้างและสืบทอดวรรณคดีเรื่องนี้^{๑๖}

เรื่องโดยสังเขป ขุนไกรพลพ่าย เดิมชื่อพลายจันทน์ บ้านอยู่สุพรรณบุรี เป็นพลายประจำยาม รับราชการอยู่กรมอาสาหกเหล่าได้แต่งงานกับนางทองประศรี จนนางให้กำเนิดบุตรคนหนึ่ง ชื่อ พลายแก้ว ต่อมาได้หนีราชภัยตามมารดาไปอยู่กาญจนบุรี และได้บวชเป็นสามเณรเล่าเรียนวิชาอาคม เวทมนตร์ต่าง ๆ จนเก่งกล้าเชี่ยวชาญ ภายหลังสึกออกมาแต่งงานกับนางพิมซึ่งเคยเป็นเพื่อนเล่นกันมาแต่ครั้งอยู่เมืองสุพรรณบุรีและนางก็ยังเป็นที่หมายปองของขุนช้างเพื่อนอีกคนด้วย คราวนั้นพระพันวษาผู้ครองกรุงศรีอยุธยาได้ทรงทราบข่าวศึกเมืองเชียงทอง พระองค์จึงให้หาทหารกล้าอาสาออกศึก ขุนช้างตอนนั้นรับราชการอยู่เห็นได้ช่องจะกำจัดพลายแก้วศัตรูความรักคนสำคัญจึงทูลเรื่องทายาทของขุนไกรว่ามีวิชาอาคมดี พระองค์จึงทรงแต่งตั้งพลายแก้วเป็นแม่ทัพไปปราบเชียงทอง ขณะพลายแก้วพักรักษาที่เชียงทอง นางพิมได้ล้มป่วยจึงสะเดาะเคราะห์โดยเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นวันทอง ฝ่ายพลายแก้วชนะศึกกลับมาดีความชอบจึงได้รับโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งเป็นขุนแผนแสนสะท้าน คุมไพร่พลห้าร้อย มีหน้าที่รักษาเขตแดนทางเมืองกาญจนบุรี และยังได้นำลาวทองลูกสาวนายบ้านจอมทองเป็นภรรยาอีกคน จนทำให้ทะเลาะกับนางวันทอง ขุนแผนจึงได้พานางลาวทองไปอยู่เมืองกาญจนบุรี แต่ใจก็ยังรักและคิดถึงนางวันทองอยู่ตลอดเวลา

ครั้งหนึ่งขุนแผนฝากเวรกับขุนช้างเพื่อไปเฝ้าใช้นางลาวทอง ขุนช้างจึงได้กราบทูลพระพันวษาว่าขุนแผนหนีเวร พระองค์ทรงกริ้วมากจึงปลดยศขุนแผน ให้นำนางลาวทองไปกักขังไว้ในพระราชวัง ขุนแผนถึงคราวตกยาก ซัดเซพเนจรไปในที่ต่าง ๆ จนได้นางบัวคลีบุตรของหมื่นหาญเป็นภรรยาและฆ่าท้องนางเอาลูกทำกุมารทอง วันหนึ่งได้ลอบสะกดขึ้นเรือนขุนช้างและได้นางแก้วกิริยาที่บิดานำมาชดชอกกับขุนช้างเป็นภรรยาอีกคน และพานางวันทองหนีไปครองรักกันที่ชายป่า ขุนช้างพาพวกตามไปแต่สู้ไม่ได้จึงไปกราบทูล พระพันวษาใส่ความขุนแผนว่าคิดกบฏ พระองค์จึงทรงสั่งทหารไปปราบแต่สู้ขุนแผนไม่ได้ ในที่สุดขุนแผนเข้ามอบตัวและต่อสู้อุบัติความจนชนะขุนช้าง จึงได้พานางวันทองและนาง

---

^{๑๖} วิภา กงกะนันทน์, **พระเอกในวรรณคดีไทย**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๘๐-๘๑.

แก้วกิริยามาอยู่บ้านจมีนศรี ต่อมาไม่นานขุนแผนคิดถึงนางลาวทองจึงขอร้องให้จมีนศรี กราบทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้นาง พระพันวษาทรงกริ้วที่ขุนแผนกำเริบ รับสั่งให้จำคุก อยู่หลายปี

ฝ่ายนางวันทองถูกขุนช้างขุดไปอยู่ร่วมชายคา นางให้กำเนิดบุตรชื่อพลายงาม ซึ่งเป็นที่รังเกียจของขุนช้างยิ่งนัก เมื่อโตขึ้นพลายงามอาสาปราบศึกเชียงใหม่และได้ขอ พระราชทานอภัยโทษให้ขุนแผนไปช่วยรบด้วยจนชนะกลับมา พระพันวษาจึงโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งขุนแผนเป็นพระสุรินทรภาไชยมไหสุริย์ภักดี รั้งเมืองกาญจนบุรี และพลายงามได้ เป็นจมีนไวยวรรณาท หัวหมื่นมหาดเล็กฝ่ายขวา พร้อมกับได้นางสร้อยฟ้ากับนางศรีมาลาเป็น ภรรยา และพระองค์ยังทรงให้ไต่สวนคดีความของนางวันทองกับขุนช้างและขุนแผน จนทำ ให้นางต้องถูกประหารชีวิตในที่สุด

ฝ่ายนางสร้อยฟ้ากับนางศรีมาลามีเรื่องทะเลาะกันบ่อยครั้งเพราะความหึงหวง จึงทำให้นางสร้อยฟ้าทำเสน่ห์พระไวยโดยความช่วยเหลือของเณรवाद อันเป็นปมเรื่อง ที่นำไปสู่ความอาฆาตแค้นและจองเวรเช่นฆ่ากันเองระหว่างเครือญาติตระกูลพลายใน ภายหลัง

๓.๑.๑ อัจฉริยภาพของขุนแผน

ขุนแผน เดิมชื่อพลายแก้ว ตัวละครเอกในเรื่องนี้ เป็นบุตรของขุนไกรกับนางทอง ประศรี บ้านเดิมอยู่สุพรรณบุรี เมื่อบิดาเสียชีวิตต้องโทษประหาร จึงอพยพตามมารดาไปอยู่ กาญจนบุรี จนกระทั่งอายุสิบห้าปี มีความปรารถนาอยากจะเป็นทหารเหมือนบิดา จึง อ้อนวอนให้มารดาพาไปบวชเป็นสามเณรเรียนเพื่อเรียนวิชาอาคมทั้งอยู่ยงคงกะพันชาตรี ล่องหนหายตัว พิชัยสงคราม สาริกาลิ้นทอง ฯลฯ จนกระทั่งเชี่ยวชาญเจนจัด ขุนแผนมี ภรรยาห้าคน คือ นางพิมหรือวันทอง นางสายทอง นางลาวทอง นางบัวคลี่ และนางแก้ว กิริยาและมีบุตรสี่คน คือ พลายงาม บุตรนางพิม พลายณรงค์ บุตรนางลาวทอง กุมารทอง บุตรนางบัวคลี่ และพลายชุมพล บุตรนางแก้วกิริยา

ขุนแผนเป็นทหารเอกแห่งกรุงศรีอยุธยาที่เก่งกาจมีความสามารถทำศึกได้ชัยชนะ ทุกครั้ง แต่เกือบทั้งชีวิตของขุนแผนต้องชิงรักหักสวาทกับขุนช้างเพราะนางพิมหลายครั้งต่อ หลายคราวจนบางครั้งเกือบเอาชีวิตไม่รอด จึงทำให้ขุนแผนมีชีวิตที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ อาศัยว่า เป็นผู้มีความสามารถดีจึงสามารถผ่านพ้นภัยร้ายแรงต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี

พฤติกรรมของบุคคลเป็นเครื่องบ่งบอกเจตนา ส่วนการกระทำนั้นสะท้อนความคิด แม้ไม่มีกลอนเสภาตอนใดระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ขุนแผนตกอยู่ในอิทธิพลอุจเฉททิฎฐิ แต่พฤติกรรมของเขาแสดงว่า ตัวเขาไม่เชื่อกฎแห่งกรรม ไม่คำนึงถึงบุญบาป นรกสวรรค์ อันเป็นลักษณะสำคัญของพวกอุจเฉทวาท (กล่าวว่ายตายแล้วสูญ) ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอหลักฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมของขุนแผนเป็นกรณีศึกษาดังต่อไปนี้

ในวัยเด็กขุนแผนเป็นผู้ที่ใฝ่ใจในการศึกษาเล่าเรียนโดยอุทธรณ์ให้มารดาพาไปฝากบวชเป็นสามเณรเพื่อเรียนวิชาอาคมต่าง ๆ ที่วัดส้มใหญ่จนสิ้นวิชาจากอาจารย์จึงไปเรียนต่อที่วัดป่าเลไลยก์และก็เป็นผู้ที่เรียนเก่ง ปัญญาเฉียบแหลม มีความเฉลียวฉลาด เทศน์มหาชาติก็เสนาะเพราะพริ่งมาก

ครานั้นจึงโฉมเจ้าเณรแก้ว	ปัญญาคล่องแคล่วใครจะเหมือน
หมั่นหมักภักดีมิให้เตือน	หัดเทศน์สามเดือนก็ขึ้นใจ
มหาชาติธรรมวัตรสารพัดเพราะ	ถ้อยคำมันเหมาะไม่เปรียบได้
สู้มเสียงเป็นเสน่ห์ดังเรไร	เทศน์ที่ไหนคนชมนิยมฟัง
จนขึ้นชื่อลือชาว่าเบื่องปราชญ์	ชาวบ้านร้านตลาดเจียนจะคลั่ง
เถรเถรอดเพลไปคอยฟัง	เข้าไปนั่งพูดจ้อขอเนื้อความ
เจ้าอุตสาห์ศึกษาวิชาการ	เขียนอ่านท่องได้แล้วได้ถาม
ตำรับใหญ่พิชัยสงคราม	สุรย์จันทร์ฤกษ์ยามก็รอบรู้
อยู่ยงคงกะพันล่องหน	ภาพยนตร์ผูกใช้ให้ต่อสู
รักทั้งเรียนเสกเป่าเป็นเจ้าของ	ผูกจิตหญิงอยู่ไม่เคลื่อนคลาย
ท่านหัวร่อว่าอ้อแก้ว	เรื่องเจ้าชูู้แล้วต้องมันหมาย
เมียของเขาเจ้าอย่าได้ทำร้าย	สาวแก่แม่มาอย่าเอาเถิดวา
กูจะให้วิชาสารพัด	ให้ชะงัดเวทมนตร์พระคาถา
ท่วงที่เอ็งจะดีดังจินดา	แล้วคายชานหมากมาให้เณรกิน
เณรแก้วรับแล้วกินชานหมาก	ขรัวต่อด้วยสากแทบหัวบ้น
ไม่แตกไม่บับดั่งทูปหิน	ท่านขรัวหัวเราะตื่นคากคากไป ^{๑๗}

^{๑๗} กรมศิลปากร, เสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๑๓) หน้า ๑๒๒.

ดูเหมือนว่าความเชื่อพื้นฐานต่อการศึกษา โดยเฉพาะความเชื่อไสยศาสตร์ได้มีอิทธิพลและมีส่วนในการกำหนดวิถีชีวิตของขุนแผนทั้งทางด้านพฤติกรรมนิสัยและจิตใจอย่างมีนัยสำคัญ เช่น เมื่อครั้งถูกสมภารวัดป่าเลไลยก์ตีหนึ่งลงจากกุฏิเพราะพฤติกรรมทำเจ้าชู้หยอกเอนจนเกินเลยกับนางสายทองที่เป็นแม่สื่อแม่ชักระหว่างตนกับนางพิม จนหนีไปอยู่วัดแคกับสมภารคงซึ่งเป็นเพื่อนเก่าของบิดาที่สนับสนุนและส่งเสริมให้ถล่มถึกในเรื่องของวิชาทางไสยศาสตร์มากยิ่งขึ้นอีก และนี่ก็อีกหลักสูตรหนึ่งที่ขุนแผนได้เรียนที่วัดแค

สะกดทัพจับพลทั้งปลุกผี	ผูกพยนต์ฤทธิ์กำแหงหาญ
ปิดมังกำบังตนทนนทาน	สะเดาะดาลไซ้กุญแจประจักษ์ใจ
ทั้งพิชัยสงครามทั้งความรู้	อาจจะปราบศัตรูไม่สู้ได้
ฤกษ์ฆานาที่ทุกสิ่งไป	ทั้งเสกใบมะขามเป็นต่อแตน
ชำนาญทั้งกลศึกถล่มกลับ	คุมพลแม่ทัพนับตั้งแสน
สู้ศึกได้สิ้นทั้งดินแดน	มหาละลวยสุดแสนเสน่ห์ดี
จึงจ้งขลังคะนองล่องหน	ฤทธิรณแรงราวกับราชสีห์
ถอนอาถรรพณ์กันประกอบประกับมี	เลี้ยงผีพรายกระซิบทุกสิ่งไป ^{๑๔}

การศึกษาเดรัจฉานวิชาเหล่านี้ได้หล่อหลอมให้ขุนแผนอีกเheim ไม่เกรงกลัวใคร มีจิตใจที่เด็ดเดี่ยวและห้าวหาญอันนำไปสู่พฤติกรรมที่นิยมความรุนแรง(Sadism) และการฆ่าทำลายล้าง เห็นได้จากคำพูดของขุนแผนขณะปลอบโยนนางพิมก่อนไปศึกเชียงทอง หลังแต่งงานอยู่กินกันได้สองวัน วจีกรรมของขุนแผนก็ได้สะท้อนถึงความรุนแรงภายในจิตใจและการฆ่าฟันอย่างเห็นได้ชัดเจน

ถึงเหน็ดเหนื่อยเห็นหน้าเจ้านั่งไก่อ	ชื่นใจกว่าจะถึงเชียงทองที่
ถ้าทัพลาวออกไล่ตะลุมตี	จะแต่งตัวพิมพื่อให้เป็นชาย
ใส่เสื้อแนบเนื้อให้เนียนอก	หมวกฝรั่งบังปกผมปีกหาย
ถือกระบี่มีฤทธิพิริศพราย	เอวเหน็บกริชกรายขึ้นพาศี
แล้วพี่จะเสกประสมว่าน	ให้ทนนทานอาวุธเป็นถ่วงถี่

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๒.

พื้นลาวเล่นให้แหลกเป็นฐลี

ถ้าเป็นไปได้แล้วพี่จะพาไป^{๑๙}

ขณะขุนแผนพัพพันศึกอยู่นั้น นางพิมถูกหลอกและบังคับให้แต่งงานกับขุนช้างทั้งที่ไม่ต้องการ นางจำใจเข้าพิธีแต่งงานกับขุนช้าง แต่ก็ยังไม่ยอมร่วมหอกับขุนช้างเพราะนางให้ขุนช้างรอถึงเจ็ดวัน ขุนแผนกลับมาถึงกรุงศรีอยุธยาแล้วกราบทูลลาสมเด็จพระพันวษาลงเรือมายังสุพรรณบุรี ได้พบนางวันทอง ซึ่งนางก็ได้เล่าเรื่องที่นางแต่งงานกับขุนช้างให้ฟังขุนแผนเดือดดาลเป็นที่สุด ชักดาบหมายจะขึ้นไปฆ่าขุนช้างบนเรือนในทันที

ครานั้นขุนแผนแสนสนิท

แค้นคิดเลือดตาจะหลังไหล

ชิชะควรหรือมิตรคิดนอกใจ

เป็นไรเป็นกันในวันนี้

เมียกูเขาก็รู้อยู่ทั้งบ้าน

อ้ายหัวล้านเล่นกันให้ปนปี้

อีแก่แม่มันนั่นก็ดี

จะจับจิกหัวตีให้หน้าใจ^{๒๐}

เหตุการณ์เกือบจะบานปลาย แต่ดีที่นางลาวทองภรรยาอีกคนของขุนแผนที่นายบ้านจอมทองยกให้คราวเสร็จศึกเชียงใหม่ห้ามไว้จึงทำให้ขุนแผนลดดาบลง เมื่อนางวันทองเห็นว่าขุนแผนพาหญิงอื่นมาด้วยเหมือนถูกหยาม นางจึงเกิดทะเลาะวิวาทมีปากเสียงกับนางลาวทอง จนทำให้นางวันทองเจ็บใจและน้อยใจจึงคิดว่าขุนแผนต่าง ๆ นานา พร้อมกับตัดสัมพันธ์รักอย่างไม่มีเยื่อใย จึงทำให้ขุนแผนโกรธแค้นมากจึงอดดาบขึ้นหมายจะฆ่ากระทั้งนางวันทองผู้เป็นภรรยาของตน

ดำแยะเจ้าเอ๋ยมันแสนคัน

จะเท่ามันคนนี้หาไม่มี

กลากเกลื่อนขี้เรื้อนพรรณนัย

หยุดยกหาใส่ก็หายคัน

อีชาติชั่วเป็นตัวเท่าตัวหนอน

ไซชอนดิบเต็มจนตัวสั้น

ถึงหายาให้สิ้นถิ่นสุพรรณ

วันเดียวก็จะสิ้นตำรายา

มึงตายเสียเถิดวันทองเอ๋ย

อย่าอยู่เลยชักดาบออกเงือง่า

กระที่บโพงผางกลางนาวา

จิกหัวเอามาฆ่าให้ตาย^{๒๑}

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๓.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๔.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๑.

นางวันทองตกใจกลัว เพราะคาดไม่ถึงว่าขุนแผนจะดูแก่ความโกรธมากขนาดจะฆ่าให้ตาย จึงรีบวิ่งขึ้นข้างบนเรือนร้องไห้ ขุนแผนจึงได้พานางลาวทองไปอยู่ที่กาญจนบุรีได้สองวัน แต่ก็อยู่ไม่เป็นสุข ด้วยจิตใจที่เต็มไปด้วยความเคียดแค้นอาฆาตพยาบาทขุนช้างกับนางวันทอง พร้อมกับคนอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องการแต่งงานระหว่างขุนช้างกับนางวันทอง ขุนแผนมีจิตคิดอาฆาตคมพยาบาทแรงมาก หวังจะฆ่าให้ตายทุกคน

ยิ่งคิดยิ่งแค้นแน่นในอก	แสนวิตกดาลเดือดหาเหือดไม่
อึดอึดฮึดฮึดให้ซัดใจ	พຽ່ງนี้ภูจะไปยังสุพรรณ
กลางคืนมะรืนก็คงรู้	จะสะกดเข้าไปดูให้แมนมัน
ถ้าวันทองนอนนอนอยู่กับมัน	จะพันเสียให้ขาดทั้งสองคอ
ทั้งอีศรีประจันอีเทพทอง	เกี่ยวดองกามีให้มันเหลือหลอ
ทำให้สมน้ำหน้าหมาหางอ	อีเถ้าแก่คนขอก็เหมือนกัน ^{๒๒}

ขุนแผนจึงตัดสินใจกลับมายังสุพรรณบุรีและได้สะกดขึ้นเรือนขุนช้างหมายจะฆ่าล้างอายุให้สาสมกับความแค้นที่รุ่มรุมทรวงอก จึงได้เข้ามาถึงห้องนอนของขุนช้างกับนางวันทองและขุนแผนจึงได้

ก้าวขึ้นบนเตียงเคียงข้าง	ผลึกมาให้ห่างจะดูหน้า
เลิกผ้าห่มปกที่อกมา	ทุดสมน้ำหน้าอีหน้านวล
ไม่รู้เลยว่ารูปจะร้ายใจ	ดังจะกลืนกินได้ด้วยงามถ้วน
งามนมสมจริตกระบิดกระบวน	ควรเลี้ยงน้อยหรือที่รูปทรง
มึงงามแต่รูปจูบไม่หอม	อีหน้ามอมก้นหม้ออีคอหงส์
ถีบตกจากเตียงเคียงกันลง	ให้มันคงชีวิตไปโยมี ^{๒๓}

ขณะที่ขุนแผนกำลังจะลงดาบเพื่อฆ่าทั้งขุนช้างและนางวันทองก็เกิดลางบอกเหตุ คือจิ้งจกได้ร้องทักขึ้นจึงทำให้ขุนแผนไม่กล้าที่จะฆ่า แต่ก็วางแผนผูกสองคนให้ติดกันลงจากเรือนแล้วไปขึ้นม้า ให้บ่าวไพร่เรียกทำที่ว่าตัวเองกลับมาเพื่อทำประจานให้ขุนช้างกับวันทองได้รับความอับอาย

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙๐ - ๒๙๑.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙๓.

จึงชักเอาเชือกด้ายที่สายม่าน	ถึงดไว้ไม่ผลาญให้เป็นผี
จะทำให้สมน้ำหน้าอีกกาลี	เชือกเส้นนี้และจะเล่นมึง
ถีบเข้าให้ซิดติดกัน	เชือกกระสันพันเข้าให้นอนซิ่ง
ผูกเป็นเปลาะเปลาะชะเนาะตริง	ปลายเชือกโยนถึงบนหลังคา
เอาผ้าคลุมหุ้มไว้ให้เหมือนผี	ทุดอัปรีย์สมน้ำหน้า
จวนใกล้รุ่งสว่างว่างตา	ลงจากเคหาด้วยทันใด ^{๒๔}

ขุนแผนยังคิดจะแก้แค้นขุนช้างให้สาสมแก่ใจที่ได้เพ็ดทูลพระพันวษากล่าวร้าย
ตนคราวฝากเวรไปเยี่ยมป่วยนางลาวทองจนถูกปลดยศและรับสั่งให้นำนางลาวทองไปกักขัง
ไว้ในพระราชวัง จนตนเองต้องได้รับความลำบาก การณ์ครั้งนี้ขุนแผนคิดว่าถ้าไม่ได้
แก้แค้นตายเสียยังจะดีกว่า นี่คือใจคอของขุนแผน เท่านั้นยังไม่พอขุนแผน ยังคิดที่จะลักพา
นางวันทองกลับมาเป็นของตนอีกด้วย

ทรงพิโรธโปรดปรับเอาเป็นผิด	จนลาวทองต้องติดอยู่วังขัง
ทั้งห้ามเฝ้ามิให้เข้าในวัง	แล้วข้าสั่งสาปให้ตระเวนไพร
ยิ่งคิดตั้งใจจะจากร่าง	อ้ายขุนช้างเจ้ากรรมมันทำได้
ถ้ามีทดแทนทำให้หน้าใจ	บรรลัยเสียยังดีกว่ามีชนม์
กูจะไปลักวันทองของกูมา	ถ้าติดตามแล้วจะฆ่าเสียให้ป็น ^{๒๕}

จิตใจของขุนแผนที่ฝังแน่นไปด้วยความแค้นอันนำไปสู่ความต้องการมีอาวุธ
ร้ายแรงประจำกายกอบกับต้องการทวงความยิ่งใหญ่แห่งชายชาติทหารกลับคืนมา จึงออก
ตระเวนไพรเสาะแสวงหาของที่ตนเองต้องการ โดยมุ่งไปที่ของสามสิ่ง คือสุดยอดของม้า
ดาบ และเด็ก ตามความเชื่อทางไสยศาสตร์และตำราที่ได้ร่ำเรียนมา โดยเฉพาะกรรมวิธี
การหากุมารทองของขุนแผนที่ลงมือฆ่าผ้าท้องนางบัวคลี่ภรรยาของตนเองขณะกำลังนอน
หลับเพื่อการบรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการฆ่าที่เหี้ยมโหดที่สุดของขุนแผน

เอามีดคร่ำตำอกเข้าตำอัก	เลือดทะลักหลวมทะลุตลอดสัน
นางกระเดือกเลือกคืนสิ้นชีวิตัน	เลือดก็ตันดาษแดงดังแทงควาย
แล้วผ่าแม่แล้วแล่งตลอดอก	แหวะหวะฉะราก็ให้ขาดสาย

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙๓.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓๐.

พินิจแน่แลเห็นว่าเป็นชาย

ก็สมหมายดีใจไม่รั้งรอ

อุ้มเอาทารกยกจากท้อง

กุมารทองมาเถิดไปกับพ่อ

หยิบเอาย่ำมใหญ่ใส่สวมคอ

เอาผ้าห่อลูกชายสะพายไป^{๒๖}

การผ่าท้องนางบัวคลี่เพื่อเอาทารกทำกุมารทอง จึงนับได้ว่าเป็น ฆาตกรรมที่ร้ายแรงที่สุด การฆ่าที่ “เอามีดคร่ำตำอกเข้าต้ำอ๊ก เลือดทะลักหลวมทะลุตลอดสัน” จึงเป็นทารุณกรรมที่โหดเหี้ยมอำมหิตของขุนแผน หลังจากที่ขุนแผนได้ ตีดาบ ซ้อมม้า หากุมารทองได้แล้ว ก็คิดถึงนางวันทองแต่ในใจก็ยังแค้นอยู่ไม่สร้าง ขุนแผนจึงไปลานางทองประศรี ไปสุพรรณและสะกดลอบขึ้นเรือนขุนช้างหมายล้างแค้น จนกระทั่งถึงห้องนอนของขุนช้างกับนางวันทองจึงเงื้อดาบฟ้าฟื้นขึ้นหมายจะฟันให้ขาดกลาง แต่กุมารทองไม่เห็นด้วยและเตือนขุนแผนให้เกรงกลัวต่ออาญาแผ่นดินจึงได้ห้ามเอาไว้ แต่ขุนแผนนั้นเหลือทนที่จะฟัง คำห้ามและไม่เกรงกลัวความผิดอะไรเลย

กุมารทองป้องปิดสกดดาบ

ประนมกราบขอโทษยิ่งโกรธสง

ตีบต้อยเตะตจากเตียงลง

กุมารตรงยี่ดขวางไม่วางมือ

งดก่อนผ่อนพ้ออย่าเพื่อฆ่า

ไม่กลัวอาญาเจ้าชีวิตหรือ

ขุนแผนแค้นกัศกรามคำรามฮือ

เอออ้อกูไม่กลัวแล้วอาญา

มันทำแค้นพ่อก็พอแรง

กูจะแลงออกออกเอาดาบผ่า

ถอยไปใช้การอย่านำพา

ฆ่าเสียที่ลับจับเอาใคร^{๒๗}

คราวที่พระพันวษาทรงรับสั่งให้ยกทัพไปจับขุนแผนตามคำกราบทูลของขุนช้าง ด้วยทรงเชื่อว่าสั่งสมผู้คนอาจจะเป็นกบฏต่อแผ่นดิน จึงให้จมีนศรีจมีนไวยเป็นแม่ทัพ ขุนเพชรเป็นทัพซ้าย ขุนรามเป็นทัพขวาออกไปจับขุนแผนที่ชายป่า ที่นั้นขุนแผนบันดาลความโกรธที่ถูกขุนเพชรและขุนรามด่าประจานถึงบรรพบุรุษ จึงเคียดแค้นยิ่งนัก

ขุนแผนแค้นใจดังไฟวับ

จับฟ้าพื้นแกว่งแสงสง่า

อ้ายปากบอนช้อนหัวกันเข้ามา

นินทาผีเปล่าเปล่าเมื่อเข้าโลง

ถึงมึงก็ไม่เย็นอยู่ค้ำฟ้า

วันนี้กูจะฆ่าให้ตายโหง

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๑.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๙.

พลัดตกหลังข้างวางไถ่ไค้

เมื่อยเป็นมายไถ่ไค้เป็นเมื่อย^{๒๘}

ในที่สุดของการต่อสู้กัน ขุนแผนก็ได้ฆ่าแม่ทัพทั้งสองตายอย่างทารุณยิ่งนัก ด้วยดาบฟ้าฟื้นที่อาบไปด้วยเลือด

ขุนรามแหงกรอกด้วยหอกใหญ่

ถูกไหลไม่ถนัดสะบัดหัน

ขุนแผนถาโถมเข้าโรมรัน

ฟันขุนรามตกข้างลงกลางดิน

โดดจากหลังม้าฟาดบ่าฉับ

ล้มพับฟันซ้ำคะมำดิน

ขุนรามสิ้นใจเลือดไหลริน

สิ้นคนหนึ่งแล้วอ้ายตัวการ

ขุนเพชรอินทราเข้ามาช่วย

ชักหอกกรอกกรวยเข้าต่อต้าน

แทงอกขุนแผนแสนสะท้าน

อยู่ยงคงปานกับเหล็กเพชร

ขุนแผนเฝินขึ้นข้างข้างคอฟัน

ฉะฉาดขาดสะบั้นดงมือเด็ดดาบล้วน

เลือดฟาดเหมือนขาดเซ็ด

กลับขึ้นม้าระเห็จมากกลางทัพ^{๒๙}

การสู้รบครั้งนั้น ขุนแผนคนเดียวยังได้ฆ่าทหารล้มตายสี่พันกว่านาย ไม่นับขุนเพชรและขุนราม จากทหารทั้งหมดห้าพันนาย เหลือกลับมาแค่สี่ร้อยห้าสิบนายเท่านั้น ซึ่งเป็นจำนวนที่มากมายเกินกว่าคนคนเดียวทำได้ การฆ่าครั้งนี้จึงเป็นการฆ่าที่ “ดาบล้วนเลือดฟาดเหมือนขาดเซ็ด” นี้คือขุนแผน เหตุการณ์การสู้รบและตัวเลขการสูญเสียชีวิตของทหารยืนยันได้จากคำกราบบังคมทูลรายงานการสู้รบของจมีนศรีจมีนไวยแต่สมเด็จพระพันวษาหลังการศึกสงบลงว่า

ขุนแผนหลีกหนีถึงสามครั้ง

กองทัพไม่ยั้งไล่ห้าพัน

ขุนแผนจึงขับม้ามาประจัญ

ฟันถูกขุนรามอินทราตาย

ขุนเพชรอินทราก็ตายด้วย

ไพร่พลมอดม้วยเสียมากหลาย

แตกวิ่งกระจัดพลัดพราย

อาวุธหลุดหายไม่ได้มา

เดิมคนยกไปได้ห้าพัน

ตายเสียนั้นสี่พันห้าร้อยกว่า

เหลือพวกกองทัพกลับพารา

แต่สี่ร้อยกว่าห้าสิบคน^{๓๐}

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๖.

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๗.

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕๗.

ขุนแผนไม่เพียงฆ่าศัตรูได้อย่างเหี้ยมโหดและมากมาย แต่ถ้าใครทำเก่งอวดดีก็
จะไม่ละเว้นแม้แต่เลือดเนื้อเชื้อไขของตน ดังกรณีสมัยที่ขุนแผนเป็นเจ้าเมืองกาญจนบุรี
ทราบข่าวจมีนไวยวรรณาทหรือพลายงามถูกเสน่ห์นางสร้อยฟ้าเป็นสาเหตุให้ทำร้ายนางศรี
มาลา จึงได้เดินไปกรุงศรีอยุธยาเพื่อว่ากล่าวตักเตือนและพิสูจน์ความจริง แต่พลายงามก็ยังไม่
เชื่อ ซ้ำยังกล่าวหาว่าขุนแผนเข้าข้างนางศรีมาลาและยังล้าเลิกบุญคุณที่ตนได้ขอ
พระราชทานอภัยโทษให้ตอนไปศึกเชียงใหม่ จึงทำให้ขุนแผนโกรธแค้นเป็นอย่างมาก
จนกระทั่งได้โอกาสผูกหุ่นยนต์ยักษ์ติดต่อดสื่อสารกับพลายชุมพลบุตรอีกคนหนึ่งที่เกิดจาก
นางแก้วกิริยาซึ่งได้หนีไปอยู่เมืองสุโขทัย และทั้งสองก็ได้คิดวางแผนการร่วมกันเพื่อฆ่า
พลายงามให้หายแค้นตามข้อความในสารที่ผูกติดไปกับหุ่นยักษ์ว่า

พอกลับมากาญจนบุรีไม่มีสุข	ระทมทุกข์เข้าเย็นไม่เห็นหาย
ไม่แก้แค้นสมประสงค์ก็คงตาย	เป็นลูกชายช่วยพ่อบ้างเป็นไร
เจ้าก็เรื่องฤทธาวิชากร	ถึงผูกหุ่นยักษ์มารู้เข้ามาได้
จงคิดผูกหุ่นพลสกลไกล	ปลอมเป็นมอญใหม่ยกลงมา
กรากตรงเข้าประชิดติดเดิมบาง	ไม่สู้ห่างสุพรรณนั้นหนักหนา
ให้เลื่องลืออื้ออึงถึงอยุธยา	พระพันวษาคงจะใช้อายไวยรบ
คงเกณฑ์พ่อไปด้วยให้ช่วยมัน	เราช่วยกันให้ดีตีประจบ
ห้าห้ามันเสียให้บัดซบ	แล้วตัวเจ้าจึงหลบไปเมืองบน ^{๓๑}

เมื่อทุกอย่างเป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้ ขุนแผนขอเป็นผู้ลงมือฆ่าพลายงามด้วย
ตนเอง โดยให้พลายชุมพลเป็นคนจับไว้ แต่พลายงามรอดไปได้

ขุนแผนแค้นใจดังไฟฟ้า	ขับม้าวิ่งวางดังกังหัน
คู่กองร้องไปแต่ไกลกัน	ชุมพลจับให้มันพ่อพันเอง
พระไวยแลไปพอเห็นพ่อ	ผละคองน้องโลกกระโดดเหยิง
ขับม้าวิ่งวางกำลังเกรง	เสียเพลงทวนท่าชุมพลแทง
ถูกอักษอกหักหาเข้าไม่	พระไวยขับม้าออกจากแหล่ง
ขุนแผนแค้นใจไล่ทแยง	พวกหุ่นหมุนแทงที่ไพร่พล

^{๓๑} กรมศิลปากร, **เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๓,
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์), หน้า ๙๗๕.

พวกไพร่สามสิบห้าฝ่ามือหลุด	มุดแฝกแหวกป่าไกลาหล
ความกลัวหนีชุกไปทุกคน	หนามเหนียวเกี่ยวป็นไปทั้งตัว
เสียงแกรกเข้าไม่ได้ไปปะเลง	ร้องขอโทษตัวเองพอทูนหัว
พลบค่ำย่ำคุ่มชุ่มมัว	รอดตัวแล้วอ้ายพ่อแล่นต่อไป ^{๓๒}

เนื่องด้วยชีวิตของขุนแผนมีความเกี่ยวข้องกับเวทมนตร์คาถาไสยศาสตร์
แขนงต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้จึงหล่อหลอมให้ขุนแผนเป็นคนที่ฮึกเหิม กล้าได้กล้าเสีย ขาดความ
รอบคอบ มีโทษร้าย อาฆาตแรงแและพยาบาทนาน ลุ่มหลงและจมดิ่งอยู่กับเดรัจฉานวิชา
ผู้หญิง และความรุนแรง จนไม่สามารถบังคับใจตัวเองได้ ขาดสำนึกในบาปบุญคุณโทษ
เห็นการฆ่าเป็นการแก้ปัญห เพราะมีความเห็นเป็นอุจเฉททิฎฐิ คือ เชื่อว่า โลกหน้าไม่มี เมื่อ
ตายแล้วจะไม่เกิดอีก

๓.๑.๒ อุจเฉททิฎฐิของขุนช้าง

ขุนช้างเป็นบุตรของขุนศรีวิชัยกับนางเทพทอง บ้านอยู่สุพรรณบุรีมีรูปร่าง
ลักษณะอัปลักษณ์ ศีรษะล้านมาตั้งแต่เกิด แต่มีฐานะร่ำรวย มีทรัพย์สินและบริวาร
มากมาย เมื่อครั้งยังเด็กบิดาพาไปเข้าเฝ้าถวายตัวแด่สมเด็จพระพันวษา พระองค์ก็ทรง รับ
ไว้ แต่มอบให้บิดาคือขุนศรีวิชัยเลี้ยงไว้ก่อนจนกว่าจะเติบโต เมื่อรุ่นหนุ่มขุนช้างแต่งงานกับ
นางแก่นแก้ว อยู่กินกันมาไม่นานนักนางก็ล้มป่วยและเสียชีวิต

ขุนช้างเกิดบนกองเงินกองทอง ความมั่งคั่งสร้างนิสัยให้ขุนช้างมีความรู้สึก
เงินซื้อได้ทุกอย่าง ทั้งอำนาจ ชื่อเสียง และแม้แต่ความรัก ความมั่งคั่งเป็นเหตุให้ ขุนช้าง
กระทำการขัดต่อหลักศีลธรรม เข้าข่ายเป็นมิชฉาทิฎฐิ ในข้ออุจเฉททิฎฐิ กล่าวคือเป็นผู้ไม่
รู้จักบาปบุญคุณโทษอีกคนหนึ่ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หลังจากนางแก่นแก้วภรรยาคนแรกเสียชีวิต ขุนช้างนั้นได้หลงรักนางพิมเป็น
อย่างมาก พยายามไปสู่ขอนางเพื่อแต่งงานแต่ก็ไม่สำเร็จ ช้ำยังถูกตำว่าประจานในรูปร่าง
อัปลักษณ์ของตนเองกลับมาทุกครั้ง แต่ก็ยังไม่ละความพยายามยังปรารถนาจะแต่งงานกับ
นางตลอดเวลา ครั้นนางพิมแต่งงานกับพลายแก้วแล้ว ขุนช้างรู้ว่าฝีมือสผู้พลายแก้วไม่ได้ แต่
ก็ยังไมยอมแพ้ ทำทุกวิถีทางเพื่อที่จะได้นางมาครอบครองให้จงได้ ผูกใจเจ็บพลายแก้วอยู่

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๐๓.

ลึก ๆ ที่ตัดหน้าซึ่งแต่งงานกับนางได้ก่อน ขุนช้างจึงคิดจะกำจัดพลายแก้วด้วยใช้เล่ห์เหลี่ยม
อุบายอย่างอื่น

เมื่อพระพันวษาทรงหาผู้กล้าอาสารบศึกเมืองเชียงใหม่ที่ภูพานเมืองเชียงทองแต่
หาผู้ใดอาสาไม่ พระองค์ทรงถามถึงหน่อเนื้อเชื้อไขของขุนไกร ขุนช้างได้โอกาสที่จะกำจัด
พลายแก้ว จึงกราบทูลให้พระองค์ทรงทราบว่าขุนไกรยังมีบุตรสืบสกุลวงศ์อยู่ที่สุพรรณบุรี จึง
ทำให้พลายแก้วถูกเกณฑ์ไปรบเชียงใหม่หลังแต่งงานกับนางพิมได้สองวัน ขณะพัทพันศึก
เชียงใหม่ นางพิมก็ล้มป่วยจนกระทั่งเปลี่ยนชื่อเป็นวันทองจึงหาย ครั้งนั้นเองขุนช้างเห็นได้
ช่องที่จะครอบครองนางวันทองจึงวางแผนลวงนางว่าพลายแก้วเสียชีวิตในสนามรบ โดยสั่ง
บริวารให้ขุดกระดูกผีในป่าเข้ามาเป็นวัตถุพยานยืนยัน

ค่อยกระซิบกระซาบสิ่งคดี	ถูระของกุมี่เป็นหนักหนา
กูเคยไว้ใจแต่ไรมา	อย่าซ้ำเอ็งรีบออกไปวัด
เก็บเอากระดูกผีที่ป่าช้า	ใส่หม้อใหม่มาให้ถนัด
อ้ายบ่าวรีบมาป่าช้าชัญ	จัดหม้อกระดูกได้ไวทันการ ^{๓๓}
เท่านั้นยังไม่พอขุนช้างยังโกหกหน้าตายพร้อมกับเล่นละครตบตาได้เก่งมาก	
ครานั้นจึงโฉมเจ้าขุนช้าง	ทำครวญครางคู่อี้อั้วยี่หน้า
น้ำตากระเด็นเป็นเม็ดเข็ดน้ำตา	เอาหม้อกระดูกมาตั้งลงไว้
นี่คือกระดูกออพลายแก้ว	ลาวแทงเสียแล้วเขาเอามาให้
พระยาเชียงทองมันสองใจ	เข้าด้วยเชียงใหม่แล้วกลับมา
ทำเป็นเข้าด้วยออพลายแก้ว	ครั้นเพลาลบค่าลงรำไร
พระยาเชียงทองย่องมาแหง	เลือดแดงตลอดจนปอดไหล
ร้องขึ้นอึงมีมันหนีไป	ออแก้วก็สิ้นใจไปไม่ช้า ฯ ^{๓๔}

ถึงกระนั้นนางวันทองก็ไม่ยอมเชื่อว่าพลายแก้วเสียชีวิตแล้วและยังไม่ยอม
แต่งงานด้วย เมื่อแผนแรกไม่ประสบผลสำเร็จ ขุนช้างก็ดำเนินการใช้แผนที่สองด้วยการลอบ
ขุดต้นโพธิ์ที่พลายแก้วอธิษฐานปลูกไว้ก่อนไปศึกเชียงใหม่ ก็ยังไม่สำเร็จ ต่อมาขุนช้างจึงได้

---

^{๓๓} กรมศิลป์ากร, **เสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๓
(กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๑๓), หน้า ๒๓๒.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๓ - ๒๓๔.

ร่วมมือกับนางศรีประจันซึ่งโลกในสมบัติของขุนช้างเป็นทุนเดิมอยู่แล้วและมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะให้นางวันทองแต่งงานกับขุนช้าง โดยหลอกให้เรือเรื่อนหอของพลายแก้วไปถวายเป็นพริ้วพร้อมกับปลุกเรื่อนหอของตนแทนที่ นางก็ยังไม่ยอมจนกระทั่งมารดาบังคับเขียนดีที่สุดในที่สุดนางทนไม่ไหวจึงยอมแต่งงานแต่ก็ยังไม่ยอมร่วมหอกับขุนช้าง รออยู่ถึงเจ็ดวันจนกระทั่งพลายแก้วกลับจากรบศึกเชียงใหม่พานางลาวทองมาด้วย และยังสามารถจะฆ่าขุนช้างพร้อมกับตัวว่านางวันทองอย่างรุนแรงทำให้นางน้อยใจและยอมร่วมหอลงโรงกับขุนช้าง

ขุนช้างนั้น ถึงแม้ว่าจะได้นางวันทองมาครอบครองแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่สบายใจนัก ยังผูกใจเจ็บแค้น และกลัวว่าตนอาจจะสูญเสียนางวันทอง หวังจะฆ่าขุนแผนให้ได้พยายามหาอุบายที่จะกำจัดขุนแผนอยู่ตลอดเวลา เมื่อได้โอกาสครั้งที่ขุนแผนฝากแวไปเยี่ยมป่วยนางลาวทอง และพระพันวษาได้ทรงถามหาขุนแผน จึงกราบทูลใส่ร้ายว่าขุนแผนปีนกำแพงวังหนีไปหาภรรยา

ครานั้นขุนช้างฟังรับสั่ง	คิดถึงความหลังดังไฟจี้
ขุนแผนความแค้นของมันมี	ถ้าได้ทีนานไปคงใส่กุ
เอาวันทองของมันมาจากข้าง	มันก็หมายจะล้างทำลายอยู่
กูจะผลาญชีวิตดังพิษงู	ครู่เดียวให้ยับตั้งดับปลา
คิดแล้วยกข้อขอเดชะ	ข้าพระพุทธเจ้าไม่มุสา
เข้าเวรร่วมกันหลายวันมา	เห็นบ่นถึงภรรยาอยู่ทุกวัน
วานนี้บอกว่าจะไปไหน	เกล้ากระหม่อมทัดทานก็หุนหัน
ขู่ว่าจะสารพัน	ครั้นดีก็ได้สัปดาห์สามปลาย
ขุนแผนปีนข้ามกำแพงวัง	โหง่หยาบเข้าเป็นเหลื่อหลาย
หม่อมฉันก็จะฆ่าเสียให้ตาย	เห็นจะป่วยไปบ้านภรรยา ^{๓๕}

คราวที่ขุนช้างยกไพร่พลไปรบเพื่อชิงนางวันทองที่ถูกขุนแผนพาหนีไปจากเรือของตน แต่สู้ไม่ได้ จึงไปกราบทูลพระพันวษาใส่ความยุยงว่าขุนแผนสอสมผู้คนไว้มากมายที่ชายป่า อาจจะเป็นกบฏต่อแผ่นดินก็เป็นได้

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๓.

ขุนแผนคุมใจไว้หลายร้อย
พันพวกไพร่ตายกระจายไป
เขียนด้วยหนามหวายลายจนคอ
ว่าฆ่าเสียสับไปไม่สู้ดี
มาตรแม้พระองค์เสด็จไป
ชิงเอากรุงไกรได้เป็นเจ้า
มันปลุกตำหนักปาพลับพลาแรม
ตั้งที่ลงบังคนชอบกถการ

ชุมนุมคอยกระโจนโถมไล่
จับได้ข้าพเจ้าเอาตัวดี
แล้วพุดจาทำต่อไปยังมี
ถ้าปล่อยไปกรุงศรีจะยึดยาว
จะชนข้างชิงชัยให้เลือดฉาว
ว่ากล่าวหยาบข้าสามานย์
ค่ายป้อมล้อมแหลมเป็นหน้าฉาน
นานไปก็จะเกิดกลีเมือง^{๓๖}

เมื่อกำจัดขุนแผนไม่ได้ ขุนช้างก็ไม่หยุดอยู่แค่นั้น จิตใจของขุนช้างฝังแน่นไป ด้วยความแค้น โดยเฉียดตาแต่ให้เห็นชัดว่า เมื่อฆ่าพ่อไม่ได้ก็หมายที่จะฆ่าลูก ซึ่งปรากฏ ในคราวที่ขุนแผนถูกพระพันวษาทรงรับสั่งขังคุก โทษฐานกำเริบที่บังอาจทูลขอพระราชทาน อภัยโทษให้นางลาวทอง ขุนช้างจึงให้บ่าวไพร่จุดพานางวันทองที่กำลังตั้งครรภ์ไปอยู่บ้านที่ สุพรรณบุรี ต่อมานางได้ให้กำเนิดบุตร ชื่อว่าพลายงาม ขุนช้างได้ทราบว่าเป็นบุตรที่เกิดจาก ขุนแผน จึงโกรธแค้นมาก คิดจะกำจัดอยู่ตลอดเวลา เมื่อสบโอกาสจึงลงไปหมายจะฆ่าให้ ตายกลางป่าขณะพลายงามอายุได้เพียงเก้าขวบเท่านั้น

ขุนช้างเห็นเป็นที่ไม่มีเพื่อน
ให้ชี้หลังนั่งป่าแล้วว่าพลาง
ทั้งนกยูงฝูงหงส์มันลงเกลื่อน
พุดให้เพลินเดินพลางกลางอรัญ
โพระดกนกงั่วกระตัวเดิน
เจ้าพลายงามถามพ่อพุดจ้อมา
เห็นลับที่สังัดขัดเขมร
ปะตะเข้าตำผางเข้ากลางพุง
พลายงามร้องสองมือมันอุดปาก
พอหลุดมีออ้อร้องวันทองไว

แกล้งชี้เขื่อนชั๊กพาลงมาล่าง
ไปชมข้างกวางทรายมีหลายพรรณ
จับไก่เถื่อนมาเลี้ยงฟังเสียงขัน
แกล้งให้หมันดูแลฝูงแกะกา
กระแต่เล่นไม้โจนโผนผวา
ขุนช้างพาเลี้ยวไปปะไม้ซุง
สะบัดเบนเบือนเหวียงลงเสียงผลุง
ถีบกระทู้ถองทุบเสียงอุบโอย
ตื่นกระดากถลากลไกลร้องให้โหย
หม่อมพ่อบายตีฉันแทบบรล้วย

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๒.

ไม่เห็นแม่แลหาน้ำตาตก	ขุนช้างชกจุดคร่าไม่ปราศรัย
จนเหี่ยวตกรกระปรกกระปรอมขึ้นคร่อมไว้	หอบหายใจอึกอึกเข้าหักคอก
พลายงามดั้นลื่นเสียงสำเนียงร้อง	ยกแต่สองมือไหว้หายใจฝ่อ
มันห้ามว่าอย่าร้องก็ต้องรอ	เรียกหม่อมพ่อเจ้าชาอย่าฆ่าเลย
จงเห็นแก่แม่วันทองของลูกบ้าง	พ่อขุนช้างใจบุญเจ้าคุณเอ๋ย
ช่วยฝังปลุกลูกไว้ใช้เช่นเคย	ผงกเงยมันก็ทุบหงุบลงไป
ปีบจุมูกปากกลากกระแทก	เสียงแอ๊กแอ๊กอ่อนซบสลบไหล
พอผีพรายนายขุนแผนผู้แวนไว	เข้ากอดไว้มิให้ถูกลูกของนาย
ขุนช้างเห็นว่าทับจนดับแตก	เอาคาแฝกฝุ่นกลบให้ศพหาย
แล้วกลิ้งขอนซ้อนทับให้ลับกาย	ทำลายชายชมปากลับมาเรือน ^{๓๗}

ขุนช้างเมื่อหลงรักนางวันทองแล้วก็ไม่สามารถถอนตัวได้แม้ว่านางจะแต่งงานมีเหย้ามีเรือนแล้วก็ตาม ก็ไม่ละความพยายามที่จะครอบครองนาง ไม่ว่าจะได้อะไรก็ตาม เป็นความลุ่มหลงอย่างมืดบอดไม่ใส่ใจต่อศีลธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อไม่ได้ ดังใจปรารถนา ก็สั่งสมความแค้น คิดมุ่งหมายจะกำจัดขุนแผนให้ได้ แม้ผีมือผู้ขุนแผนไม่ได้ก็อาศัยเล่ห์เหลี่ยมเพทุบายต่าง ๆ หรือลงมือโดยตรงต่อเมื่อรู้ว่าสามารถจะทำได้ ดังเช่น ขุนช้างได้ลวงพลายงามซึ่งเป็นบุตรของขุนแผนเพื่อเอาไปฆ่าโดยการ “ปะตะเข้าตำผางเข้ากลางพุง ถีบกระทุ้งถองทุบเสียงอุบโอย” จึงเป็นความโหดร้ายและเป็นการทารุณกรรมเด็ก โดยไม่นึกถึงคุณธรรม ความถูกต้องหรือบาปบุญคุณโทษใด ๆ เลย

๓.๑.๓ อัจฉะทิกฎฐิของนางสร้อยฟ้า

ความสำคัญผิดคิดว่า ตนมีรูปร่าง เกิดในตระกูลสูง ถ้อยศถือศักดิ์ ประกอบกับพิชรักแรงหึงแถมคบกับคนพาล เป็นเหตุให้บุคคลมีความคิดเป็นมิจฉาทิฎฐิอย่างไม่รู้ตัว อย่างกรณีของนางสร้อยฟ้า ดังต่อไปนี้

คราวกรุงศรีอยุธยา กับเมืองเชียงใหม่เกิดหมางเมินกันขึ้น พระพันวษาจึงได้ส่งพลายงามและขุนแผนไปตีเมืองเชียงใหม่ด้วยทรงกริ้วที่เจ้าเมืองเชียงใหม่ใช้กำลังดักปล้นเอานางสร้อยทองซึ่งเป็นราชบรรณาการแห่งล้านช้างระหว่างทางที่กำลังมาสู่กรุงศรีอยุธยา

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑๐ - ๕๑๑.

ขุนแผนกับพลายงามได้ลอบสะกดเข้าเมืองเชียงใหม่จนถึงห้องบรรทมพระเจ้าเชียงใหม่

พระองค์จึงยอมแพ้ขอขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยาพร้อมกับยอมมอบนางสร้อยทองคืนถวายแด่พระ
พันวษา เจ้าเมืองเชียงใหม่พร้อมนางอัปสรมหดี นางสร้อยฟ้าผู้เป็นธิดาและเชลยศึกส่วน
หนึ่งได้ถูกควบคุมลงมาพิจารณาโทษที่กรุงศรีอยุธยา พระพันวษาทรงพิจารณาไม่ประหาร
ชีวิตพระเจ้าเชียงใหม่ ด้วยเกรงว่าประชาชนชาวเมืองเชียงใหม่จะระส่ำระสายเพราะขาด
ผู้นำ จึงโปรดให้กลับไปครองเมืองเชียงใหม่ดังเดิม พระเจ้าเชียงใหม่จึงทูลถวายพระนาง
สร้อยฟ้าแด่พระพันวษา ต่อเมื่อพระองค์พิศดูอากัปกริยารูปร่างของนางตอนเข้าเฝ้าแล้ว ไม่
ทรงพอพระทัยนักและนี่คือลักษณะของนางสร้อยฟ้า

แล้วผินพักตร์มาพิศเจ้าสร้อยฟ้า	ดูจริตกิริยากระดุ้งกระดิ่ง
ท่าทางท่วงทีก็ดีจริง	จะเสียดอยู่แต่สักสิ่งด้วยรายอน
หูตากลอกกลมคมคายเหลือ	พิศแล้วเมื่อดูได้แต่ร้อนร่อน
จะเปรียบก็เหมือนอย่างนางละคอน	งามอนอ่อนแอ้นั้นเວກกลม
เพราะพริ้งเพียวเหลือดังเรือแข่ง	กล้องแกล้งพายจิบก็เจียนลุ่ม
ดูริมฝีปากบางลูกคางกลม	เห็นลาดเลาเจ้าคารมเป็นมันคง ^{๓๔}

เมื่อเป็นเช่นนี้พระพันวษาจึงโปรดพระราชทานนางสร้อยฟ้าแก่พลายงามหรือ
จมีนไวยวรรณถ และเมื่อทรงทราบว่ามีไวย ๗ มีคู่อยู่แล้วคือนางศรีมาลาธิดาเจ้าเมือง
พิชิตร์ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้นำนางศรีมาลามาแต่งงานพร้อมกัน ทั้งนางศรีมาลา
และนางสร้อยฟ้า เมื่อแต่งงานกับจมีนไวย ๗ แล้วก็มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นประจำ
บางครั้งนางทองประศรีก็ร่วมผสมโรงด้วย มีทั้งเยาะเย้ย เสียดสี ถากถาง ต่ำประจาน ตบ
ตีกันอยู่ไม่ว่างวัน

ครั้งหนึ่งนางศรีมาลากับนางสร้อยฟ้าทะเลาะกัน พระไวยเข้าข้างฝ่ายนางศรี
มาลาจึงได้เขียนตีสนางสร้อยฟ้า ทำให้นางโกรธแค้นนางศรีมาลามากจึงปริกษานางใหม่พี
เลียงว่าจะให้เถรขวาดซึ่งติดตามนางมาอยู่กรุงศรีอยุธยาคราวถูกจับเป็นเชลยช่วยทำเสน่ห์
ยาแฝดให้พระไวยลุ่มหลง นางจึงกล่าวกับนางใหม่ด้วยความอาฆาตแค้นว่า

ข้าคิดแล้วนางใหม่อย่าได้ครุ่น ชัยมันให้เป็นแป้งระแนงผง

^{๓๔} กรมศิลปากร, เสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๒, หน้า ๗๗๗.

ครุเราเจ้าหัวนี้ตัวยง

แม้ว่าใครดีฝีมืออยู่

ให้เป็นก็เป็นสะดวงสบาย

ชำนาญชำนาญการเสน่ห์ก็ถนัด

เล่าความตามเหตุที่เป็นมา

เพียงดั่งองค์ปู่เจ้าสมิงพราย

สู้ใครให้พบก็พบบ่าย

ถ้าให้ตายก็ตายลงทันตา

เอ็งเร่งรัดเร็วรีบออกไปหา

แม้เนตรขวาดนับหน้าอย่าอนใจ^{๓๙}

หลังจากนั้น นางสร้อยฟ้าก็ได้ใช้ให้นางใหม่ไปหาเถรขวาดเพื่อทำเสน่ห์ที่วัด พระ
ยาแมน เถรขวาดก็ได้รับที่จะทำและนัดหมายทำพิธีในวันรุ่งขึ้น โดยให้เชิญนางสร้อยฟ้าเข้า
ร่วมพิธีด้วย นางเมื่อได้รับฟังข่าวจากนางใหม่ก็ดีใจ ครั้นรุ่งเช้าก็รีบอาบน้ำชำระร่างกาย
แต่ก็ไม่วายที่จะเจ็บแค้นใจ เมื่อเจ็บแสบรอยแผลที่ถูกพระไวยเสียดเพราะทะเลาะกับนาง
ศรีมาลา จึงยิ่งทำให้นางอาฆาตแค้นยิ่งขึ้นทวีคูณ ขนาดว่าถ้าไม่ตายกันไปข้างหนึ่งแผลนี้ก็
คงจะไม่หาย

ไปอาบน้ำชำระราศี

เห็นรอยตีที่แขนยังแค้นใจ

เจ็บแผลแต่ไม่ถึงที่เจ็บใจ

ถึงรอยไม่หายแล้วก็ไม่วาย

ขัดสีนวลละของให้ผ่องใส

หลังไหลลู่บชำระกำกาย

ไม่แก้แค้นมิ้งได้ก็ไม่หาย

ยังไม่ตายแล้วจะแก้ไม่แพ้มัน^{๔๐}

เมื่อพระไวยต้องเสน่ห์และอยู่ภายใต้อำนาจของนางสร้อยฟ้าแล้ว พฤติกรรมอัน
ร้ายกาจของนางก็เริ่มปรากฏให้เห็นชัดเจนมากขึ้น ดังเช่น

ศรีมาลากำลังยกพานผ้า

ทำเซชวนม้วนลุ่มลงจับพลัน

เอาแขนกันไว้ไม่ให้เข้า

กระซิบด่าอำปากน้ำหมากพรุ

พระไวยเมินไปไม่ทันดู

เหลือบเห็นสร้อยฟ้านารี

ให้พิโรธโกรธใจดังไฟวับ

ดูคู่ทำได้ใจฉกรรจ์

สร้อยฟ้าแกล้งเสียดเบียดถลัน

เออกระนั้นซิคะหม่อมเจ้าจอมดู

ถ่มน้ำลายรดเอาเปื้อนหัวหู

ถีบให้ผัวดูเล่นตามที

ได้ยินเสียงร้องอยู่ออกอึ้งมี

ลุ่มอยู่เคียงที่ศรีมาลานั้น

ยื่นขยับระริวตัวลั่น

ถีบยันเขาเล่นเช่นซ้ำไท

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑๘-๙๑๙.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒๔.

ช่วยมากี่ซึ่งตั้งข่มเหง

จะกลัวเกรงสักนิดก็หาไม่

ถ่มถุยที่มต่ำเอาตามใจ

ยิ่งกว่าเจ้าได้เซลดมา^{๔๑}

เมื่อขุนแผนทราบเรื่องทีพระไวยถูกเสน่ห์และได้ทำร้ายเขียนตีนางศรีมาลา จึงเดินทางมากรุงศรีอยุธยาเพื่อพิสูจน์ความจริงโดยทำพิธีส่งกระจกและรู้ว่านางสร้อยฟ้า เป็นคนทำเสน่ห์ แต่พระไวยซึ่งตกอยู่ภายใต้อำนาจเสน่ห์อยู่ก็ไม่เชื่อ ข้ายังดูถูกดูแคลนและ เยอหยิ่งอวดดีด้วยการล่ำเลาะบุญคุณที่ได้ช่วยขุนแผนให้ออกจากคุกหลวง จึงทำให้ขุนแผน โกรธแค้นจนมีเรื่องทะเลาะวิวาทกัน จนทำให้ขุนแผนร่วมมือกับพลายชุมพลปลอมตัวเป็น แม่ทัพมอญทำรบกรุงศรีอยุธยา พระพันวษาจึงส่งพระไวยออกไปรบ แต่ก็พ่ายแพ้แตกทัพ กลับมาและตัวเองก็เกือบถูกขุนแผนฆ่า พระพันวษาทรงทราบความจริง จึงทรงกริ้วมากและ รับสั่งให้นางศรีมาลาไปเชิญตัวขุนแผนและพลายชุมพลเข้ากรุงมาเพื่อไต่สวนคดีความกัน นางสร้อยฟ้าทราบเรื่องจึงวางแผนฆ่านางศรีมาลาขณะออกไปรับทัพขุนแผนเพื่อต้องการ ปกปิดความผิดของตัวเอง

ถ้าปล่อยอีศรีมาลาถูกสะไภ้

ไปรับกันมาได้จะมี

ด้วยมันรู้แบายคายว่าร้ายดี

ท่วงทีเห็นจะเกิดจลาจล

คิดพลางนางเรียกขนานอ้าย

มาบรรยายเรื่องความตามเหตุผล

เอ็งเร่งหาข้าเราสักสิบคน

เตรียมตนให้พร้อมด้อมออกไป

คอยดักจับอีศรีมาลาไปรีบทัพ

เอ็งจงจับฆ่าเสียให้จงได้

หยิบเงินห้าซึ่งให้ตั้งใจ

เอ็งอย่าให้มันรับกันกลับมา^{๔๒}

พระพันวษาเมื่อทรงทราบความบาดหมางระหว่างขุนแผนกับพระไวย จึงทรง ต้องการที่จะชำระความให้ประจักษ์ พลายชุมพลจึงอาสาจับเสน่ห์นางสร้อยฟ้าและสามารถ จับเถรวาตได้นำไปวัดพระยาแมนเพื่อหาหลักฐานจนได้เจอหุ่นพระไวยที่ถูกหนามเสียบ พลุไปทั้งร่างและยังพบหุ่นลงรูปฝักรอยได้หมอนที่บ้านพระไวยอีกด้วย ถึงกระนั้นนางสร้อย ฟ้าก็ไม่ยอมรับว่าตัวเองเป็นผู้กระทำ จึงทำนางศรีมาลาทำพิธีลุยไฟพิสูจน์ความจริงต่อหน้า พระที่นั่ง

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๓๒-๙๓๓.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๐๙.

ในที่สุดความจริงก็ปรากฏ พระพันวษาทรงกริ้วมากรับสั่งให้ประหารชีวิตนางสร้อยฟ้า แต่นางศรีมาลากราบทูลขอชีวิตไว้ เหลือเพียงให้เนรเทศออกจากเมือง นางสร้อยฟ้าจึงเดินทางกลับเชียงใหม่ ระหว่างทางได้พบกับเถรฆราวาสกับเถรจิวที่หนีออกมาจากคุกหลวง ทั้งหมดจึงพากันกลับไปเมืองเชียงใหม่ ต่อมานางได้คลอดบุตรชื่อว่า พลายยงพงศ์นพรัฐ แม้กาลเวลาจะล่วงเลยไปนานแล้วและระยะทางจะห่างไกลกันระหว่างกรุงศรีอยุธยากับเชียงใหม่ แต่นางก็ยังผูกใจแค้นอย่างฝังลึกกับเหตุการณ์เมื่อครั้งอยู่กรุงศรีอยุธยาตลอดเวลา เห็นได้จากที่เถรฆราวาสเข้าไปลานางกลับลงมายังกรุงศรีอยุธยาเพื่อแก้แค้นที่ถูกพลายชุมพลจับเสน่ห์ได้ นางไม่เพียงไม่ตัดทานการกระทำของเถรฆราวาสเท่านั้นซ้ำยังจะให้รางวัลถ้าเถรฆราวาสแก้แค้นได้สำเร็จโดยเฉพาะถ้าสามารถฆ่าพลายชุมพลได้

ครานั้นสร้อยฟ้ามารศรี	ฟังเถรยินดีหัวเราะว่า
ด้วยอาฆาตชุมพลแต่ไรมา	พอเถรว่าก็เหมือนเกาเข้าที่คั้น
ถ้าคุณฆ่าอ้ายชุมพลคนนี้ได้	จะขอบคุณเหมือนให้ไปสวรรค์
คุณจะทำสิ่งใดจะให้ป็น	เว้นแต่ดาวเดือนตะวันแลจันใจ ^{๔๓}

นอกจากพลายชุมพลแล้ว คนที่นางต้องการแก้แค้นมากคือนางศรีมาลา แม้ว่าจะมีบุญคุณต่อนางที่ได้ทูลขอพระราชทานอภัยโทษกับพระพันวษาไว้ไม่ให้ประหารชีวิตเมื่อนางแพ้การลุยไฟพิสูจน์ความจริงในคดีทำเสน่ห์ยาแฝดใส่พระไวยและแม้เวลาจะผ่านไปเนิ่นนานแล้วก็ตาม แต่ดูเหมือนว่าความชิงชังและความเคียดแค้นที่นางมีต่อนางศรีมาลายังไม่ลดลงแม้แต่น้อย นางได้คอยหาจังหวะและโอกาสเพื่อแก้แค้นเสมอมา

เมื่อนางได้นำพลายยงผู้เป็นลูกชายถวายเป็นตัวแต่พระเจ้าจักรพรรดิ พร้อมกับมีความดีความชอบที่พลายยงชนะศึกเมืองตังจิวเป็นที่โปรดปรานอย่างยิ่ง พระองค์ทรงแต่งตั้งให้พลายยงเป็นพระเจ้าสมมุติวงศ์ครองเมืองเชียงใหม่เปรียบพร้อมด้วยยศศักดิ์และอำนาจบารมี จึงเป็นโอกาสดีที่จะแก้แค้นนางศรีมาลาได้ นางจึงยุยงลูกชายให้ช่วยแก้แค้นโดยเล่าเรื่องใส่ความนางศรีมาลาว่า

ครานั้นท่านสร้อยฟ้าชนนี้	ยินดีด้วยลูกเป็นหนักหนา
ด้วยฤทธิกล้าหาญชาญศึกดา	แต่แค้นใจศรีมาลาเป็นพันไป
พยาบาทคาดเวรไม่เว้นจบ	คิดพบจะฆ่าให้ตัดกษัย

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๕๕.

จะแต่งกลบนบอกกับลูกไว้	มานั่งใกล้แม่จะเล่าให้เจ้าฟัง
ความอายใครจะอายเหมือนอกแม่	ความเจ็บเท่าใครจะเท่าเหมือนคราวหลัง
เพราะเป็นคนหัวปลัดขัดเซซัง	เขาจึงตั้งยูแวงแกลั้งใส่ความ
ฝังรูปรอยไว้ในป่าช้า	มันซุดมาให้พระไวยไม่ได้ถาม
แม่ก็ต้องลุยไฟไหม้หม้อลาม	ทูลพระองค์ทรงนามให้ฆ่าฟัน
เพราะบุญเจ้าที่เข้าอยู่ในห้อง	แม่จึงต้องรอดได้ไม่อาสัญ
แต่เดินดงหลงทางกลางอรัญ	เพราะเถรเถรวรนั้นจึงรอดตัว
คุ้มห้องค้อยประคองพระลูกรัก	จะย่างนาก็ขย้อนสะท่อนทั่ว
สิงห์สัตว์เสือกสี่ไม่มีกิลัว	คราววาสนาซั้วก็ชิงซัง
อีศรีมาลาแหละมันฆ่าคนกินได้	ไม่เชื่อใจดูแม่ที่แผลหลัง
ดังเลือดจะตกในอกพัง	สักเมื่อครั้งคราวไรจะวายแค้น ^{๔๔}

จากความไม่ลงรอยกันกลายเป็นความชิงชังได้นำไปสู่ความอาฆาตแค้นฝังรากลึกที่นางสร้อยฟ้ามีต่อนางศรีมาลา โดยไม่นึกถึงบุญคุณความดีงามอะไรทั้งสิ้น จิตใจของนางสุ่มไปด้วยไฟแค้นที่สั่งสมเรื่อยมาโดยผ่านกาลเวลาที่ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น หมายใจในการฆ่าล้างผลาญโดยไตร่ตรองไว้แล้วเป็นขั้นตอน จึงทำให้นางมีจริตมายา เจ้าเล่ห์เพทุบายที่สามารถใช้คนอื่นเพื่อการแก้แค้นไม่เว้นแม้กระทั่งลูกของตนเองก็ยังคงเป็นเครื่องมือสนองความอาฆาตของนาง ด้วยพฤติกรรมและทัศนคติเช่นนี้ของนางจึงสะท้อนให้เห็นว่า นางมีแนวคิดแบบอุจเฉททิฏฐิในข้อที่ไม่เชื่อในเรื่องความดีงามของบุคคลและผลแห่งการกระทำ

๓.๑.๔ อุจเฉททิฏฐิของเถรवाद

ความเห็นผิด (มิจฉาทิฏฐิ) หากเกิดขึ้นหรือซึมซับฝังรากลึกในกมลสันดานของบุคคลใด ยากที่บุคคลนั้นจะรู้ว่า พฤติกรรมของตนเข้าข่ายมิจฉาทิฏฐิ เพราะถูกปกคลุมด้วยอวิชชา เกิดความมืดบอดทางปัญญา ซึ่งยากอย่างยิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขได้ แม้ผู้นั้นจะเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนาเองก็ตาม อย่างกรณีของเถรवादที่ลุ่มหลงในเดรัจฉานวิชาต่าง ๆ อันเป็นเหตุนำไปสู่ความถือตนถือตัวไม่ยอมใครและอาฆาตแค้นด้วยแรงพยายาม

^{๔๔} กรมศิลปากร, *เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๓*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๑๓), หน้า ๙๗.

เถรवादแต่เดิมพักอยู่วัดเวียงที่เมืองเชียงใหม่ เป็นผู้ที่รอบรู้สารพัดวิชา เก่งกาจ
ด้านเวทมนต์คาถา จนมีชื่อเสียงลือเลื่องไปทั่วเมือง ขณะที่เชียงใหม่ถูกทัพกรุงศรีอยุธยา
ประชิดเมือง เถรवादออกไปค้นหาเหล็กไหลกายสิทธิ์ที่ป่า พอกลับเข้ามา เจ้าเมืองเชียงใหม่
ก็ทรงยอมแพ้เสียแล้ว กองทัพไทยได้เข้ายึดเชียงใหม่และกวาดต้อนเฉลยศึกลงมากรุงศรี
อยุธยา เจ้าเมืองเชียงใหม่ทรงให้เถรवादลงมาเป็นที่ปรึกษาเพราะทรงศรัทธาในวิชาอาคม
ของเถรवादว่าจะสามารถช่วยให้อยุธยาปลอดภัยได้

จะกล่าวถึงเถรवादราชาครู	แต่เดิมอยู่วัดเวียงที่เชียงใหม่
รู้วิชาสารพัดชัดเจนใจ	ทั้งเวียงชัยขึ้นชื่อระบือฤทธิ์
เมื่อทัพไทยไปประชิดติดเชียงใหม่	ไปอยู่ป่าหาเหล็กไหลกายสิทธิ์
พอรู้จะมาสู้ปัจจุามิตร	ไม่สมคิดเพราะไทยได้พารา
เจ้าเชียงใหม่ให้สัตย์เสียเสรีจลิน	เถรเสียตายดั่งจะดับดับสังขาร
ครั้นเมื่อต้อนลาวลงอยุธยา	เจ้าเชียงใหม่ให้มาเป็นเพื่อนตน
ด้วยเชื่อถือความรู้พระครูเฒ่า	ไว้บัดเป่าแก้วบิบัติเมื่อขัดสน
เอากำลังอุปเท่ห์เหล่าเวทมนต์	ช่วยให้พ้นภัยปลอดภัยกลับไป ^{๔๕}

ต่อมาเมื่อพระองค์ได้รับพระราชทานอภัยโทษจากพระพันวษาให้กลับไปครอง
เชียงใหม่ตามเดิม แต่พระองค์ก็ทรงห่วงใยนางสร้อยฟ้าพระธิดาที่ยกได้ถวายแก่พระพันวษา
จึงทรงให้เถรवादอยู่คอยช่วยเหลือนาง โดยให้ปฏิบัติตนเหมือนพระพุทธรูป อย่าให้ใคร
สงสัยล่วงรู้สถานภาพที่แท้จริง เถรवादกับเถรจิวจึงไปอยู่ที่วัดพระรามเกือบพรรษา แต่
ประพฤติดนไม่เหมาะสมทำผิดวินัยสงฆ์ในข้อติ่มสุราเป็นอาชญา ทำให้เจ้าคุณ พระพิมลขับไล่
ออกจากอาราม

ครั้นว่าเจ้าเชียงใหม่ได้คืนหลัง	แต่สร้อยฟ้านั้นยังต้องอยู่ได้
เธอห่วงลูกอาวรณ์ร้อนฤทัย	จึงสั่งให้ราชครูอยู่เพื่อนนาง
เมื่อจะเกิดชุกเข็ญเป็นอย่างไร	ให้เถรคอยแก้ไขเมื่อขัดขวาง
อย่าให้ใครล่วงรู้ดูท่าทาง	ให้เป็นอย่างพระพุทธรูปที่ลงมา
เถรवादรับคำแล้วทำตาม	ไปอยู่วัดพระรามเกือบพรรษา
แกไม่ทิ้งเพศลาวชาวลานนา	ฉันสุราเข้าค้ำอยู่รำไป

^{๔๕} กรมศิลปากร, เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๒, หน้า ๙๑๙.

แต่กลางวันฝนเพลตาเถรเฒ่า   ยังกินเหล้าเข้าค้ำหาทิ้งไม่
ต้องเลี้ยงหมาไว้เฝ้าบ้านได   ใครจู่มาหมาไลให้รู้ตัว
สบเพลากินเหล้ายังเผลอมา   เณรก็ช่วยเพทุบายให้ท่านขรัว
ว่าท่านอาพาธไปให้มันมัว   พอยังขรัวจะไปบอกให้ออกมา
เพราะเณรจิวรู้เช่นเห็นความขั้ว   ก็ไม่กลัวขรัวครุจะด่าว่า
อยู่ด้วยเพราะสมัครรักวิชา   จึงได้เป็นศิษย์หาต่างตาใจ^{๔๙}
ครั้งเมื่อนางสร้อยฟ้าใช้ให้นางไหมพี่เลี้ยงไปหาเถรขवाद เพื่อขอให้ทำเสน่ห์
พระไวย เถรขवादยังได้พูดจาเกี่ยวพาราสีนางไหมว่า

เถรขवादทักว่าสีกาไหม   ช่างนานมานานไปเหมือนคนอื่น
ให้รูปคอยน้อยหรือทุกวันคืน   ไม่มีที่จนจะห่อมลงอมแถม
สีกาลงมาแต่เชียงไหม   ค่อยสบายหรือไรดูเห็นแจ่ม
หม่อมสอดสีรับสลับแถม   สองแถมเป็นกระตักนำเอ็นดู^{๕๐}

เมื่อนางสร้อยฟ้าได้มาอ้อนวอนขอร้องให้เถรขवादทำเสน่ห์ให้พระไวยหลงรัก เถร
ขवादเองก็ไม่รอช้ารีบจัดการหาฤกษ์ยามดีในวันพรุ่งนี้ โดยนัดหมายให้นางสร้อยฟ้าเข้า
ร่วมพิธีในครั้งนี้ด้วย และนี่คือขั้นตอนที่ทำเสน่ห์ยาแฝดของเถรขवाद อันเป็นสาเหตุแห่ง
ความเคียดแค้นที่ฝังรอยลึกและขยายวงกว้างขึ้น จนเกิดการตามล่าล้างแค้นกันระหว่างคน
ในตระกูลพลายรุ่นลูกหลานต่อมา

ครานั้นเถรขवादราชครู   พิเคราะห์ดูปรีดีเปรมเกษมศานต์
หยิบขี้ผึ้งปากผีมามินาน   เอาถ้าพรายมาประสานประสมพลัน
ลงอักษรเสกซ่อมแล้วย่อนถม   เป่าด้วยอาคมแล้วจึงปั้น
เป็นสองรูปวางเรียงไว้เคียงกัน   ชักยันต์ลงชื่อศรีมาลา
อีกรูปหนึ่งลงชื่อคือพระไวย   เอาหลังติดกันไว้ให้ห่างหน้า
ปักหนามแทงตัวทั่วกายา   แล้วผูกตราส่งมันชนันไว้
ข้าลงยันต์พันด้วยใบเตารั้ง   ให้เณรจิวไปฝังป่าช้าใหญ่
แล้วปั้นรูปสร้อยฟ้ากับพระไวย   เอาใบรักซ้อนใส่กับเลขยันต์

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒๐-๙๒๑.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒๑.

เถรนั่งบริกรรมแล้วข้าเป่า

พอต้องสองรูปเข้าก็พลิกผัน

หันหน้าคว่ำออกกันพัลวัน

เอาสายสิญจน์เข้ากระสันไว้ตึงตรา^{๕๑}

พฤติกรรมของเถรवादในครั้งนี้ ทำให้พระไวยหลงนางสร้อยฟ้าและไม่พอใจนางศรีมาลาถึงขั้นทำร้ายเขียนตีหลายครั้งต่อหลายคราแม้ขณะนางกำลังตั้งครรภ์ก็ไม่เว้น ส่วนตัวของเถรवादเองภายหลังก็ถูกพลายชุมพลจับเสน่ห์ได้ ถูกขังพร้อมกับเถรจิวแต่อาศัยวิชาอาคมลอบออกจากที่คุมขังมาได้ และได้เดินทางกลับเมืองเชียงใหม่พร้อมกับนางสร้อยฟ้า กาลภายหลังได้รับถวายยศให้เป็นสังฆราชแห่งเมืองเชียงใหม่ มีสมณศักดิ์ที่สูงส่ง ผู้คนเกรงขาม แต่ไม่มีความสบายใจเมื่อนึกถึงคราวที่เสียที่แก่พลายชุมพลที่ทำร้ายตนและยังฝากรอยแผลเป็นที่หน้าผากไว้ให้เจ็บใจ เกิดอารมณ์หงุดหงิดคิดหวนคืนกรุงศรีอยุธยาเพื่อแก้แค้นให้จงได้

ยกหมอนขวานอิงพิงกับอก

หยิบกระຈະหลาป้าเอามาส่อง

เลือดฝาดขึ้นหน้าเป็นนวลละออง

ผิวส่องเปล่งปลั่งกำลังดี

เหลือบแลเห็นแผลหน้าผากยับ

รอยเมื่อชุมพลจับสับด้วยกระบี่

คุณโกรธขึ้นมาพลันในทันที

มึงดีละจะเล่นให้เห็นกัน

จะลงไปกรุงศรีอยุธยา

จับมันเช่นฆ่าให้อาสัญ

ผูกจากเตี้ยงเหวียงหมอนพลัน

งกัณเข้าไปในกุฎี^{๕๒}

ความคิดที่ “จะลงไปกรุงศรีอยุธยา จับมันเช่นฆ่าให้อาสัญ” จึงแสดงให้เห็นธาตุแท้ของเถรवादที่อาฆาตโกรธแค้นอย่างไม่มีวันให้อภัยได้ นอกจากนี้จะได้ฆ่าล้างแค้นเท่านั้น นับได้ว่าเป็นจิตใจที่เต็มไปด้วยไฟแห่งความโกรธเป็นอย่างยิ่ง เมื่อคิดได้แล้วเถรवादจึงตัดสินใจจะไปกรุงศรีอยุธยาเพื่อแก้แค้น และเข้าไปถวายพระพรลานางสร้อยฟ้า

เถรवादถอนใจถวายพร

ว่าทุกขีรอนรูปนี้มีข้อใหญ่

ทุกวันนี้ภายนอกดอกเป็นใย

แต่ภายในชอกช้ำทุกค้ำเข้า

จะขบฉันอันใดก็เต็มกลืน

ผวาตื่นอกใจให้ร้อนเร่า

ถ้าเป็นอย่างนี้ไปไม่บรรเทา

เห็นจะเข้าอติสสารอาการตาย

รูปหมายจะลาองค์เจ้าแม่

ไปคิดแก้ทุกขีรอนพอม่อนหาย

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๒๖.

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๕๒ - ๑๐๕๓.

อย่าห้ามไว้ให้ชีวิตอันตรราย

โฉมฉายได้เมตตาแก่อาจารย์^{๕๓}

พิเคราะห์จากคำถวายพระพรลาของเถรवाद สะท้อนให้เห็นถึงความระทมทุกข์ด้วยแรงแค้นที่อัดอั้นภายในจิตใจจนกระทั่งไม่สามารถควบคุมอยู่ ถึงขนาดว่ากินไม่ได้นอนไม่หลับเกิดความอาฆาตพยาบาท ถ้าไม่ได้แก้แค้นคงออกแตกตายเป็นแน่แท้ โดยแรงแห่งพยาบาทเช่นนี้ เถรवादจึงได้แปลงกายเป็นจระเข้ยักษ์ดำน้ำล่องลงมายังกรุงศรีอยุธยา ระหว่างทางก็ยังได้อาละวาดทำร้ายผู้อื่นเรื่อยมา แม้แต่หมอจระเข้เมืองอ่างทองที่อาสามาปราบก็สู้ไม่ได้ถูกฆ่าตายเป็นเหยื่อของจระเข้เถรवादอย่างน่าอนาถเหลือ

เรือหมอพายม้าสามวาปลาย	กับคนพายห้าเล่มล้วนเข้มแข็ง
จระเข้จับบับเดียวด้วยเร็วแรง	ทั้งเรือคนป็นเป็นแบ่งเข้าปากไป
เรือคนหกนายพายห้าเล่ม	ยังไม่เต็มแก้มดีกุ่มมิถุนใหญ่
เอาไปดำสำรอกเสียทันใด	กดลงไว้ได้น้ำดำเลยมา
ผู้คนบนตลิ่งวิ่งสอสอ	เห็นจระเข้กินหมอเสียหนักหนา
ต่างคนย่นย่อไม่รอรา	ฉาวซ่าไปทุกแห่งแขวงอ่างทอง
เขมรมอญลาวชาวป่าดอน	ลือกระฉ่อนไปหมดสยดสยอง
ไม่อาจลงอาบน้ำในลำคลอง	จระเข้ล่องเลยมาในสาคร ^{๕๔}

ความร้ายกาจของจระเข้เถรवादทำให้ผู้คนแตกตื่นหวาดกลัวกันไปทั่วทั้งสองฝั่งน้ำ การคมนาคมทางน้ำก็หยุดชะงัก หมอจระเข้ก็ไม่มีใครกล้าที่จะต่อสู้ด้วยเกรงกลัวต่อกุมภายักษ์ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อน ผู้คนก็โจษจានเล่าลือกันไปทั่วเมือง จระเข้เถรवादก็อาละวาดกัดกินผู้คนเรื่อยมาจนถึงกรุงศรีอยุธยา

ตั้งแต่อ่างทองสองฟากท่า	กลัวกุมภาท่วมสยดสยอง
เรือแพก็ขาดไม่อาจจร	ลือกระฉ่อนชาวบ้านสะท้านใจ
มดหมอมาคูก็สิ้นหัว	ด้วยเห็นตัวกุมภานั้นโตใหญ่
แต่ชู้ปู้ชู้ช่วยมาแต่ไร	ก็ยังไม่เคยเห็นเหมือนเช่นนี้
โจษกันจอบแจออกแซ่ซ้อง	เถรก็ล่องมากระทั่งถึงกรุงศรี

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๕๓ - ๑๐๕๔.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖๐.

ฟาดพัดกัดคนเป็นภัสรมุขี

ชาวบุรีเล่าลืออื้ออึงไป^{๕๕}

ในที่สุตพลายชุมพลก็อาสาปราบจะเข้าเถรवादจนสามารถจับตัวไว้ได้ พระพันวษาโปรดรับสั่งให้พลายชุมพลนำเถรवादไปประหารชีวิต พลายชุมพลจึงได้ใช้ดาบฟ้าฟันตัดคอเถรवादขาดสะบั้นสิ้นใจตาย ณ ลานประหารท่ามกลางผู้คนที่มามุงดูพร้อมกับคำสาปแช่งกันด่า การที่เถรवादสั่งสมวิชาทางไสยศาสตร์ มีประพฤติกรรมที่นอกกริตพระธรรมวินัยจึงทำให้จิตใจแข็งกระด้าง ไร้ยางอาย มีความอาฆาตแค้นอย่างรุนแรง จนนำไปสู่ความเป็นมิชฌาปฏิญญิตี่มองเห็นการแก้แค้นและการฆ่าเป็นภาวะแห่งชัยชนะอันจะสามารถทดแทนความอัปยศอดสูของตนได้ โดยไม่คำนึงถึงผลการกระทำหรือคติแห่งภาพชาติใด ๆ เลย อันเป็นทัศนคติตรงกันข้ามกับหลักการของพุทธธรรมที่มีอหิงสธรรมและสัมมาปฏิญญิตี่เป็นหลักแห่งการประพฤติปฏิบัติ

๓.๑.๕ อุจเฉทปฏิญญิตี่ของพลายเพชรพลายบัว

การศึกษาของพลายเพชรพลายบัว ไม่แตกต่างกับพี่น้องหรือเครือญาติในตระกูลพลายมากนัก คือเริ่มต้นจากวัดที่เน้นการร่ำเรียนวิชาการทางไสยศาสตร์ซึ่งก็เจริญรอยตามดังเช่นขุนแผนผู้เป็นปู่ ผลของการศึกษาที่ผิดพลาดเช่นนี้ ก่อปรกับความเป็นเจ้าคิดเจ้าแค้นที่เอาเป็นเอาตายโดยไม่มีการให้อภัยกัน ย่อมทำให้บุคคลมีพฤติกรรมเป็นมิชฌาปฏิญญิตี่นำไปสู่การฆ่าฟันโดยไม่คำนึงถึงผลชั่วที่ตามมา

พลายเพชรพลายบัวเป็นบุตรของจมีนไวยวรรณถ (พลายงาม) กับนางศรีมาลาธิดาเจ้าเมืองพิชิตร พลายเพชรเป็นส่วนพลายบัวเป็นน้อง หลังจากบิดาสิ้นแล้ว นางศรีมาลาผู้มารดาจึงได้นำลูกพลายทั้งสองไปฝากให้ศึกษาเล่าเรียนกับสมภารที่วัดส้มใหญ่จนเชี่ยวชาญในวิชาอาคมต่าง ๆ

กาลสืบมาพลายเพชรนั้นมีภริยาสามคน คือ นางเวสวิธิดาเจ้าเมืองตั้งจิวอดีตภริยาของพลายยง นางสร้อยแก้วจินดา ธิดาอุปฮาดเมืองลำพูน และนางมณฑาธิดาหมื่นพิชัยแห่งบ้านช่อง มีบุตรสองคน คือ พลายสังวาลทองกับพลายสุริยันซึ่งเกิดจากนางเวสวิธิตี่ทั้งสองคน ส่วนพลายบัวได้นางแก่นแก้วธิดาของหลวงต่างใจ (พลายณรงค์) ผู้เป็นอาแห่งบ้านจอมทองเป็นภริยาและมีบุตรคนเดียวชื่อว่า พลายอนันต์

---

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖๔.

ทั้งพลายเพชรพลายบัวเมื่อครั้งบวชอยู่วัดส้มใหญ่ก็ได้ร่ำเรียนวิชาอาคมต่าง ๆ ตามแบบฉบับของคนตระกูลพลายจนเก่งกาจสามารถ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นวิชาทางไสยศาสตร์ การยุทธ์ โหราศาสตร์ เวทมนตร์ต่าง ๆ เป็นพื้นฐาน

จะกล่าวถึงสมิ่เพชรกับณรวบัว	อยู่กับขรัวในวัดส้มใหญ่นั้น
เรียนหนังสือขอมไทยได้ทุกวัน	วิชานั้นสามารถอาจง
สะเดาะไซ้ประแจประจุผี	ทำที่ปราบปรายพรายโหง
กำราบเลขยันต์อาถรรพณ์ธง	ได้เรียนรู้อยู่คงทั้งนั่งนอน
สะกดทับหลับแลเมษฉาย	ดูดาวเดือนนรายถ่ายถอน
ฤกษ์ล่างบนรู้ราหูจร	เสกไปไม้ปรายร่อนเป็นต่อแดน
ขรัวครุรักใคร่ให้ประสิทธิ์	สอบซ้ำทำไม่ผิดในแบบแผน
ผูกพยนต์เป็นคนเข้าชิงแดน	โกฏิแสนแน่นมาไม่กลัวใคร ^{๕๖}

คราวนางศรีมาลาผู้มารดาถูกพลายยงส่งคนให้มาฆ่าแต่ไม่ตาย ได้โหงพรายช่วยชีวิตไว้ได้ ลอยตามน้ำมาขึ้นที่ท่าวัดเรไร เหตุการณ์นี้คิดให้เกิดกลางร้ายแก่พลายเพชรพลายบัว จึงชวนกันรีบกลับบ้านทั้งกลางคืนด้วยเกรงว่าจะมีเหตุเภทภัยกับมารดาและได้พบมารดาที่วัดเรไร พลายเพชรพลายบัวเมื่อได้ทราบเรื่องราวแล้วเดือดดาลเป็นอย่างมาก หมายถึงแค้นผู้ที่อยู่เบื้องหลังการสังฆ่าในครั้งนี้ให้จงได้ ถึงแม้จะรู้ว่าเป็นญาติและมีสายเลือดเดียวกันก็ไม่ยกเว้น ด้วยจิตอาฆาตพยาบาทมีกำลังแรงกว่าและได้ขอลามารดาเพื่อไปล้างแค้น

ครานั้นสมิ่เพชรกับพลายบัว	จิตต้วพยาบาทหาขาดไม่
อีสร้อยฟ้ากล้าหาญชาญชัย	ยุอ้ายพลายยงข่มเหงกู
ถ้าเป็นคนอื่นสักหมื่นแสน	ก็ไม่คิดทดแทนมาต่อสู
นี่พ่อคนเดียวกันสนิทไม่คิดดู	เป็นน้องกูแต่เป็นพี่เจ้าณรวบัว
ให้โกรธาดังเลือดตาจะหยดย้อย	นี่ก็น้อยน้ำใจมิใช่ชั่ว
เราก็เป็นชายดีไม่มีกลัว	จะตัดหัวให้สิ้นทั้งสองรา
คิดพลางทางลุกเข้ามาใกล้	จึงว่าไปนี่แน่คุณโยมขา
เจ็บก็หายหลายวันฉันจะลา	ไปเช่นฆ่าแก้แค้นที่ขุ่นเคือง
ตัวลูกก็เป็นเหล่าเผ่าทหาร	โลกสะท้านออกชื่อลือกระเดื่อง

^{๕๖} กรมศิลปากร, เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๓, หน้า ๑๐๑.

จะพันลาวเสียให้ตายฉิบหายเปลือง   ลูกก็เรื่องฤทธาจะลาไป ^{๕๗}

แม้ว่านางศรีมาลาผู้มารดาจะทัดทานห้ามปรามไว้ด้วยเหตุผลต่าง ๆ นานา แต่ก็
ไม่อาจผ่อนคลายความเคียดแค้นชิงชังของทั้งสองพลายได้ พลายเพชรพลายบัวจึงตัดสินใจ
เดินทางขึ้นไปเชียงใหม่หมายล้างแค้นนางสร้อยฟ้ากับพลายยง จนมาที่บ้านจอมทองก็ได้
หลงต่างใจ (พลายณรงค์) ผู้เป็นอาว์ร่วมมือตีเมืองเชียงใหม่ด้วย ดังนั้นพี่และน้องจึงต้องรบ
กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เจ้าพลายยงนั้นทรงซึ่งของ้าว	ขยับก้าวพันถูกพลายเพชรผิง
ลงบำปายางเสียดังตึง	เจ้าพลายเพชรก็ทะเล้งทะเล้งพัน
เจ้าพลายยงตั้งท่าขึ้นง่ารับ	ด้ามง้าวยาวพับหักสะบั้น
อาวุธหลุดไปจากมือพลัน	ตกใจตัวสั่นดังผีสิง
ทั้งทรวงนารายณ์พลายเพชรชี้	กดขยี้ยืนยันตะบันส่ง
ได้ล้างแทงข้างเจ้าพลายยง	ถูกตรงข้างหลังเสียดังโกรง
อ้ายกรงทองร้องแปรแปลเลือดพุ่ง	สะบัดพลายยงผลุงเข้าป่าโผง
พลายเพชรฟันสะพายเข้าชายโครง	กระโดดโหยงจิกหัวเจ้าพลายยง
หลงต่างใจโจนข้างวางเข้าช่วย	ฉวยแขนไว้ถนัดแล้วมัดส่ง
อึดอัดพิดปล้ำกระหน่ำลง	เพี้ยลาวกราวตรงเข้าช่วยนาย
เจ้าพลายบัวชักม้ารำ	พลหุนหนุนซ้ามามากหลาย
เหล่าผู้คนแตกตื่นเสียงครื้นครั่น	ข้างน้ำมันก็ตื่นวิ่งตื่นหนี
ต่างอลหม่านความญมอกก็ไม่มี	เหยียบคนป่นปี้ในดงดอน
ทั้งแขนขาบ่าหักสะบักหลุด	บ้างวิ่งมุดเข้าสู่มทุมแล้วซุ่มซ่อน
บ้างตะบึงถึงบูรพระนคร	ทิ้งผ้าผ่อนหอกปืนออกตื่นไป ^{๕๘}

การสู้รบ ฆ่าฟันเป็นไปอย่างดุเดือด ด้วยอำนาจของความแค้นอาฆาตพยาบาท
เป็นแรงขับภายในจึงทำให้พี่น้องร่วมบิดาต้องมาเข่นฆ่ากันเอง ความสูญเสียยังได้ขยายไปสู่
เหล่าทหารของทั้งสองฝ่ายด้วย โดยเฉพาะพลายบัวที่ฆ่าคนตายเกลื่อนกลาดด้วยการ“ออก
แตกดันพันลาวลงล้มตาย หัวขาดกลาดกายพระธรณี” เหล่าทหารผู้คนไม่เพียงแต่เสียชีวิต

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๔.

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๐.

เท่านั้น หลายคนต้องพิการชนชาชาติก็มี “ทั้งชนชาป่าหักสะบักหลุด” นับว่าเป็นการฆ่าที่โหดร้ายและทารุณเป็นอย่างมาก

ภายหลังการห้าห้ากันระหว่างพี่น้องอาหลานตระกูลพลาย ในที่สุดพลายยังถูกจับได้ นางสร้อยฟ้าก็หนีไม่พ้นเหมือนกัน แต่นางเมื่อรู้ว่าเป็นพลายเพชรพลายบัวจึงอ่อนวอนขอชีวิต ส่วนพลายยังหญิงในศักดิ์ศรีกลับทำทนายให้ประหารชีวิตตนได้เลย พลายเพชรพลายบัวจึงปรึกษากับผู้รู้ทั้งหลายต่อความผิดของพลายยัง แล้วเห็นสมควรลงโทษประหารชีวิตพร้อมนางสร้อยฟ้าผู้เป็นมารดาให้สาสมดับความแค้นและความผิดที่ก่อ

พลายเพชรพลายบัวครั้งได้ฟัง	แค้นคั่งค้างไฟมาเผาผลาญ
จึงปรึกษาพระสงฆ์แลเพี้ยกว่าน	คนผิวดคิดอ่านทำอย่างนี้
ให้ใส่ด้วยบทกฎหมาย	จะเป็นหรือจะตายไม่รู้ที่
เพี้ยพระครูผู้รู้ซึ่งคัมภีร์	แจ้งคดีว่าโทษถึงบรรลัย
เขาทำฉันใดได้ฉันนั้น	ให้ตกตายตามกันจึงจะได้
ปรึกษาพร้อมยอมกันด้วยทันใด	แล้วสั่งหลวงต่างใจไม่ช้าที่
ก็หยิบเอาฟ้าพินมายื่นให้	จงเอาไปฆ่าเสียให้เป็นผี
แล้วหามกรงตรงออกนอกบุรี	ถึงที่ตะแลงแกงลากออกจากกรง
ตอกหลักชักเชือกแล้วมัดแน่น	ทำมะรงตรงแล่นเข้าพินส่ง
คอขาดตกไปเลือดไหลลง	เจ้าพลายยังสร้อยฟ้าพิราลัย ^{๕๙}

ทั้งพลายเพชรพลายบัวและหลวงต่างใจ ก็ได้ครอบครองเมืองเชียงใหม่ แต่ต่อมาภายหลังเชียงใหม่ก็ถูกกองทัพมอญซึ่งนำโดยนิลมัยกับณรงจิตต์แตก หลังจากเชียงใหม่แตกพลายเพชรกับหลวงต่างใจหนีไปอยู่บ้านจอมทอง ส่วนพลายบัวพลัดหลงเข้าป่าคนเดียวและต่อมาได้บวชจนกระทั่งเป็นสมภาร ต่อมาได้พบกับพลายสุริยันลูกของพลายเพชรผู้เป็นหลานที่ออกเดินทางตามหาบิดา พลายบัวนั้นยังแค้นใจไม่หายที่เชียงใหม่ถูกตีแตก จึงคิดตรึกตรองกับหลานในการที่จะไปตีกลับคืนมาเป็นของฝ่ายตน

มั่นครั้งนี้ภูมิแก่แค้น	ราวีตีแดนเชียงใหม่ได้
ฆ่าพินมันให้ลงเป็นผงไป	มิใช่ชายหาญชาญศึกดา
หลานกูก็รู้ทางพระเวท	มนต์วิเศษเรียนไว้ได้หนักหนา

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๒ - ๑๖๓.

ให้ต่อสู้เป็นคู่ตรีภคตรา	ออกบรรพราครั้งนี้นักมีชัย
คิดพลางแล้วทางกัณฑ์	ปลอบหลานขวัญพลายน้อยละห้อยให้
สงครามเท่านั้นอย่าหวั่นใจ	อาจะตีเชียงใหม่ให้คืนมา
พอได้ฤกษ์ก็จะเลิกโยธา	วันนี้คิดอ่านเจียวหลานหนา
คงได้เล่นเห็นกันในทันตา	ไม่ช้าก็จะลงเป็นผงคลี ^{๖๐}

ความคิด จิตใจของพลายบัวในตอนนี้นั้นแสดงให้เห็นชัดเจนว่า มีความพยายาม ต้องการแก้แค้น เป็นทิวฐิติ (ความเห็น) ที่ตรงดิ่งต่อการ "ฆ่าฟันมันให้ลงเป็นผงไป" โดยไม่คำนึงถึงความสูญเสียและผลที่ตามมา

ต่อมา พลายเพชรพลายบัว และหลวงต่างใจได้ครองเมืองเชียงใหม่อีกครั้งหนึ่ง พลายเพชรยังได้นางมณฑาทิดาหนีพิชัยแห่งบ้านช่องและนางสร้อยแก้วจินดาธิดาอุปฮาดเมืองลำพูนเป็นภรรยาอีก แต่นางทั้งสองมักมีเรื่องทะเลาะกันบ่อย ฝ่ายนางมณฑาได้ทำเสน่ห์ จนทำให้พลายเพชรหลงใหลและได้ขับไล่นางสร้อยแก้วจินดาออกจากเมือง เมื่ออุปฮาดเมืองลำพูนมาถามถึงดังกล่าว ทำให้พลายเพชร ไม่พอใจอันอย่างมาก พาลโกรธแค้นนางสร้อยแก้วจินดาที่เรื่องนี้ล่วงรู้ถึงอุปฮาดเมืองลำพูน ถึงกับยกกองทัพไปตีเมืองลำพูนเพราะความโกรธแค้น

ใครหว่าชกพาไปลำพูน	ให้ไปทูลสารตราบิดาได้
พ่อแม่มันพากันมาเวียงชัย	ขอโทษภัยสร้อยแก้วผู้แหวงตา
กูเกลียดชังไม่หวังสวาทต่อ	เพราะไม่พอใจพบประสบหน้า
มันพิโรธโกรธใจไม่ไปมา	คงตรีภคตราต่อฤทธิ์เป็นจิตพาล
ต้องตรีภคตราหาอุบายใช้เล่ห์กล	คิดอ่านการประจัญประจัญผลาญ
ถ้าละไว้ไหนเลยจะเป็นการ	ต้องประหารชีวิตให้บรรลัย ^{๖๑}

จึงได้ให้พลายบัวยกทัพไปตีเมืองลำพูนและถูกกองทัพเมืองลำพูนตอบโต้อย่างหนัก จึงทำให้พลายบัวแค้นใจมาก กล่าวอาฆาตตัดญาติขาดมิตรและหวังฆ่าฟันอีกฝ่ายให้ตายกันไปข้างหนึ่งทีเดียว

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๙ - ๒๙๐.

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๐.

น้อยหรืออายเมืองลำพูนไม่สู้ญี่ฉิ้น	ในแผ่นดินมีทหารชาญชัยศรี
ลอบเข้าปล้นฆ่าคนวายชีวี	แล้วหลบหนีเข้าไปในพารา
ดีละจะได้เล่นให้เห็นกัน	ใครนั่นเป็นตัวการรอดหาญกล้า
ญี่จะจับสืบเล่นดังเช่นปลา	ขอคุดหน้าทรชนอ้ายคนดี
ว่าพลงทางสั่งเพี้ยกล้า	ให้สมบทยอธาทุกหน้าที
ยกประดั่งเข้าพังธานี	ผลาญชีวีผู้คนให้ปยับ
จับท้าวเจ้าลำพูนในบุรี	ทั้งอี่แก่นจันทรมาพันสืบ
ญาตีวงศ์พงศาฆ่าให้ยับ	อย่านับเลยว่าญาตีเป็นขาดกัน ^{๒๒}

ศึกในครั้งนี้ยึดเยื่อ กองทัพเชียงใหม่ไม่อาจเผด็จศึกในเร็ววันได้ ด้วยเมืองลำพูน ได้สมภารลาวและสามเณรมาลัยกรองที่พานางสร้อยแก้วจินดาหนีมา เป็นกำลังหลักในการรบโดยสมภารลาวผู้เป็นอาจารย์ปลอมเป็นแขกและสามเณรมาลัยกรองปลอมเป็นพม่าออกสู้รบด้านทานกองทัพเชียงใหม่ไว้ได้ และยังสามารถจับเพี้ยกล้าแม่ทัพของเชียงใหม่ไว้เป็นเชลยศึก พลายบัวจึงส่งหนังสือกลับไปเชียงใหม่ให้พลายเพชรยกทัพมาช่วยตีลำพูน และพลายบัวก็สามารถลอบสะกดเข้าไปช่วยเหลือเพี้ยกล้าออกมาจากคุกเมืองลำพูนได้ เพี้ยกล้าจึงทูลเรื่อง ที่สมภารลาวและสามเณรมาลัยกรองปลอมตัวออกรบ เรื่องนี้ทำให้พลายเพชรกริ้วโกรธเป็นอย่างยิ่ง หมายจะฆ่าให้ตาย

เสียแรงภูการุญทำคุณไว้	ฝากใจเข้าเป็นญาติในศาสนา
ครั้นถึงปีก็เป็นที่อาราธนา	ให้เข้ามาสู่วังทุกครั้งไป
ครั้งนี้มันพากันทรยศ	คิดคดต่อเราเจ้าเชียงใหม่
ตัดศีรษะมันเสียจะไว้ไย	ฆ่าเสียให้แหลกลงเป็นผงคี่ ^{๒๓}

จึงสั่งให้อำมาตย์แสนพระยาคุมไพร่พลร้อยห้าสิบลับไปเผาวัดเวียงเมืองเชียงใหม่ที่สมภารลาวเป็นเจ้าอาวาส ใครขัดขืนก็ฆ่าได้เลย ถ้าไม่ต่อสู้ก็ให้จับตัวมาไต่สวนรวมถึงใครที่เป็นญาติของสมภารลาวก็ไม่ละเว้น

ว่าพลงทางเรียกหาอำมาตย์	ที่องอาจการศึกไม่เฝ้าหนี
มาพร้อมพรั่งสั่งความตามคี่	ว่าวันนี้จัดคนพลรบ

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙๘.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๖.

ให้ได้ร้อยห้าสิบริบคลาโคล

พอค่ำลงเจ้าจจจุดได้คบ

หมดทั้งเถรเถรพระอย่าละมัน

ที่ไม่สู้เฮ้ยสูจับเป็นมา

พอสำเร็จเสร็จสรรพเรื่องจับพระ

ญาติโยมมันนั่นแฝงอยู่แห่งใด

ดังนั้น เจ็ดวันต่อมาไพร่พลซึ่งนำโดยแสนพระยาจึงมาถึงวัดเวียงและเตรียมการ

เผาวัดเวียงตามแผนการและคำสั่งของพลายเพชร ตกยามสามคืนนั้นจึงเริ่มลงมือทันที

ครานั้นท่านแสนพระยาลาว

พลล่องเข้าสามยามตามตำรา

เหยยพวกเราเตรียมตัวทั่วทุกคน

ครั้นสั่งไพร่นายพลันเสร็จทันใด

เสร็จแล้วขึ้นม้าถืออาวุธ

พร้อมไพร่ครบจุดคบมิทันนาน

ครั้นมาถึงซึ่งกุฎีหน้าวิหาร

แล้วยิงปืนครืนครืนเป็นสัญญาณ

ใหม่กุฎีวิหารสมภารครู

พวกกองทัพรีบสมทบทิ้งคบไฟ

เครื่องกุฎีวิหารสมภารแหลกล

ทั้งพิสูธูปัจฉัยมิได้ละ

เท่านั้นยังไม่พอ ตามคำสั่งของพลายเพชรต้องตามฆ่าญาติของสมภารลาวด้วย

ไพร่พลจึงมุ่งไปตามล่าและล้างผลาญจนถึงบ้าน

ครั้นถึงซึ่งบ้านท่านสมภาร

สั่งให้โหนตามกันถ้วนสามครา

ญาติโยมเถรที่เป็นคนผู้ใหญ่

ถึงวัดท้ายเวียงเชียงใหม่เข้าบรรจบ

อย่ารุกรบريبเข้าเผาวัดวา

พาดฟันให้ชีวังดับสังขาร

แล้วไถ่ถามกิจจาให้แจ้งใจ

แล้วอย่าละบ้านชนตำบลใหญ่

จับมาได้จงจำทำประจาน^{๒๔}

ไม่ถือขวานเป็นโมโหถือโทษา

ร้องสั่งโยธาด้วยทันใด

จะยกพลรีบรัดเผาวัดใหญ่

เสนาใหญ่แต่งกายไม่ซ้ำการ

อุตุลุดโยธาทุกหน้าด่าน

เสียงทวยหาญฮึกโห่เป็นโกลา

อลหม่านแวงล้อมกันพร้อมหน้า

ให้โยธาทิ้งคบตลบไป

แลดูไฟกระจ่างสว่างไสว

บ้างเข้าไปยื้อแย่งพันแทงพระ

บ้างก็แหกหีบหนังเอาอังสะ

สมบัติพระแตกมุ่นเป็นจุณไป^{๒๕}

ให้ทวยหาญแวงล้อมอยู่พร้อมหน้า

ขึ้นพันคนบนเคหาไม่ปราณี

พวกลาวไล่ผลาญชีวันไม่ทันหนี

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๗.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๘.

ครั้นเสร็จไล่สังหารผลาญชีวิ

จุดอัคคีเผาเคหาด้วยทันใด^{๖๖}

การครั้งนี้ทำตามคำสั่งของพลายเพชร ด้วยการฆ่าแล้วเผา จึงเป็นการฆ่าที่โหดเหี้ยมมาก และเหยื่อส่วนหนึ่งคือพระเณรที่วัดเวียง สะท้อนให้เห็นว่า แม้พลายเพชรจะเคยบวชเรียนมาก่อน แต่ด้วยอำนาจของความโกรธครอบงำ ขาดความยับยั้ง ชั่งใจ ก็สามารถสั่งให้ฆ่าได้โดยไม่เว้นกระทั่งพระเณร และไม่คำนึงถึงสถานภาพของความเป็นสงฆ์หรือผลบุญบาปของการกระทำในครั้งนี้เลย

เมื่อการณ์เป็นเช่นนี้ ฝ่ายสมภารลาวก็แก้แค้นพลายเพชรโดยสะกดเข้าเมืองเชียงใหม่กับสามเณรมาลัยกรองจับนางมณฑาไปไว้ที่เมืองลำพูน แต่หมื่นพิชัยบิดาของนางทราบข่าวนี้จึงยกทัพออกติดตามหา จนกระทั่งถึงเมืองลำพูนจึงแจ้งเรื่องให้พลายเพชรทราบ พลายเพชรโกรธจัด อาฆาตพยาบาทเป็นอย่างยิ่ง หมายถึงจะลอบเข้าเมืองเพื่อฆ่าพันเจ้าลำพูนให้สูญสิ้นปลดเปลื้องความคับแค้นอารมณ์ขุนเคืองให้จงได้

ครานั้นจึงโหมเจ้าพลายเพชร

ครั้นฟังเสร็จคำหมื่นพิชัยว่า

ได้รู้แจ้งตามจริงสิ่งสัจจา

ยิ่งโกรธาขัดแค้นแสนทวี

ดีละจะได้เล่นให้เห็นกัน

ออกคอยดูกับมันวันนี้

จะต้องลอบเข้าไปในธานี

ตัดเกศเจ้าลำพูนให้สูญวงศ์

ทั้งอีแก่จนจันทร์ภรรยา

พันเกศาหลงให้ยุ่ยเป็นผุยผง

อ้ายเณรเณรเป็นทหารชาญณรงค์

ฆ่าให้ลงเป็นจุนวุ่นทั้งเมือง

แล้วยาตราพานางจากบุรี

นั่นแหละที่กำลังจะปลดเปลื้อง

ให้สาสมที่อารมณ์เราขุนเคือง

ทั้งบ้านเมืองของมันให้อันตราย^{๖๗}

ด้วยแรงอาฆาตมาดร้ายเช่นนี้ จึงทำให้พลายเพชรตัดสินใจสะกดลอบเข้าเมืองลำพูนพร้อมกับหมื่นพิชัย และได้ลอบฟันฆ่าชาวเมืองอย่างไม่เลือกหน้าจนตายลงเป็นร้อยซากศพกลาดเกลื่อนพื้นดิน

ครั้นว่าพลาทางชวนกันสองคน

ชักม้าต้นว้างไม่เหลียวเข้าแลี้ยวได้

พันผู้คนพลทัพย่อยยับไป

ม้วยบรรลัยลงไม่น้อยสักร้อยละ

เสียงชายหญิงวิงวอนทั้งลาวไทย

พลไกรย่นแยกแตกปีป่น

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๙.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙๕-๔๙๖.

ที่แข็งแกร่งก็แกว่งอาวุธตน	ว่าศัตรูจู่เข้าปล้นในธานี
ฮะเฮ้ยพวกเราเอาอ้ายสู	ตัวของกูก็ไม่ย่อท้อถอยหนี
มาพริ้งพร้อมล้อมกันเอามันซี	อ้ายนี่ผีหรืออะไรที่ไหนมา
ข้างพวกลาวชาวทัพก็รับรอง	พร้อมสะพรั่งตั้งกองประจัญหน้า
บ้างก็หันฟันอาวุธจุดปืนยา	ที่แกล้วยกล้าอาจองเจ้ายังยุทธ์
แกว่งง้าวทวนแล้วสวนเข้าฟันฉับ	เจ้าพลายรับอาวุธชุดลุด
เสียงลาวด่าว่าบักเปอตเศษมนุษย์	นี่ผีผุดจากสุธาหรืออะไร
ทั้งสองคนด้นดั้นเข้าฟันลาว	เสียงอื้อฉาวเกรียวกรูเป็นหมู่ใหญ่
ลาวหลายคนป็นยับลงทันใด	ม้วยบรรลัยลงพินาศกลาดสุธา ^{๖๔}

พลายเพชรพลายบัวเป็นผู้ที่เคยบวชเรียนมา แต่ถูกอำนาจความพยายามชักนำเข้าสู่ห้วงแห่งการต่อสู้ ฆ่าฟันฆ่ากัน ล้างแค้นมาตลอด และด้วยจิตอาฆาตที่แรงกล้าจนบางครั้งไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ต้องทำตามกิเลสของตน จนขาดความยั้งคิด มีจิตที่มุ่งไปสู่การฆ่า เมื่อมีความโกรธจึงมีอารมณ์ที่เกรี้ยวกราด หวังทำลายศัตรูให้ย่อยยับลงไปกับมือ ความอาฆาตที่ว่า “ฆ่าให้ลงเป็นจุนงุ่นทั้งเมือง” จึงเป็นฐานคติแห่งการฆ่าที่ไม่คำนึงถึงผลดี-ชั่ว บาป-บุญ คุณ-โทษ และนรก - สวรรค์ กระทำการฆ่าและมีจิตคิดพยายามอันถูกรอบงำด้วยความมัวเมาลุ่มหลง (อวิชชา) เช่นนี้ ย่อมเป็นสาเหตุหลักที่จะนำไปสู่แนวคิดที่เป็นอุจเฉททิฏฐิอย่างไม่ยากนัก

๓.๑.๖ อุจเฉททิฏฐิของทิดจิว *

การมีเพื่อนเป็นบาปมิตร การคบหากับคนพาล หรือการส่องแสงกับ อัสตบรูษณ์ ย่อมได้รับอิทธิพลจากบุคคลนั้นทั้งทางตรงและทางอ้อมไม่ว่าจะเป็นทางด้านแนวคิดและการปฏิบัติตน ซ้ำร้ายอาจจะถูกชักจูงให้กระทำการที่ผิดบาป หรืออาจจะถูกครอบงำทางด้านความคิดที่ไม่ถูกต้องอันนำไปสู่ความเห็นผิดได้ เพราะคบคนเช่นไร ย่อมเป็นไปเช่นคนนั้น ดังเช่นกรณีของทิดจิวก็มีความเป็นมิจฉาทิฏฐิและสังสมพฤติกรรมที่อาฆาตเคียดแค้นพยายามจ้องเวรอย่างไม่มีสิ้นสุด ซึ่งก็ไม่แตกต่างจากเถรวาทผู้เป็นอาจารย์มากนัก

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙๙.

* เณรจิวเป็นลูกศิษย์ของเถรวาท ในตัวบทวรรณคดีเรื่องนี้ เรียกว่า เณรจิว เมื่อยังอยู่ในสมณเพศ และเรียกว่า ทิดจิว เมื่อลาสิกขาบท

ทิดจิว ครั้งยังเป็นสามเณร ถือได้ว่าเป็นศิษย์เอกของเถรฆราวาสที่ปรนนิบัติรับใช้ติดตามเถรฆราวาสผู้เป็นอาจารย์มาตลอดและยังเป็นหน้าห้องคอยต้อนรับญาติโยมที่มาหาเถรฆราวาสตั้งแต่คราวที่ลงล่างไปกรุงศรีอยุธยาพร้อมพระเจ้าเชียงใหม่และพระประยูรญาติที่ถูกจับคราวศึกเชียงใหม่ ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเถรฆราวาสแม้กระทั่งถูกจับในคดีทำเสน่ห์พระไวยและลอบหนีออกมาจากที่คุมขังด้วยวิชากำบังกายด้วยกัน ภายหลังได้พบนางสร้อยฟ้าระหว่างทางจึงร่วมเดินทางกลับเชียงใหม่ด้วยกัน จนกระทั่งอาจารย์ได้เป็นสังฆราชแห่งเมืองเชียงใหม่ก็ยังคงคอยอุปัฏฐากอยู่ ทิดจิวไม่เห็นด้วยที่เถรฆราวาสต้องการไปแก้แค้นพลายชุมพลที่จับเสน่ห์ตนได้ เพราะรักและเป็นห่วงด้วยเห็นว่าอาจารย์อายุมากแล้วอาจจะสูญพลายชุมพลไม่ได้ แต่ก็ไม่สามารถทัดทานห้ามอาจารย์ไว้ได้

ทิดจิวจึงรอคอยการกลับมาของอาจารย์เป็นนานสองนาน จนมีลางร้ายบอกเหตุจึงจับยามสามตาตุ่มและได้รู้ว่าเถรฆราวาสอาจเสียชีวิตแล้ว ด้วยความรักที่มีต่ออาจารย์จึงได้แปลงกายเป็นนกออกบินไปสืบข่าวอาจารย์ที่กรุงศรีอยุธยา และได้ทราบข่าวเถรฆราวาสถูกประหารชีวิตแล้ว จึงบินลงไปที่แดนประหารคาบเอาศีรษะอาจารย์หวังกลับเมืองเชียงใหม่ระหว่างทางช่วงกลางคืนได้หยุดพักที่ต้นไทร และวางศีรษะของเถรฆราวาสไว้ข้างล่าง ขณะนั้นมีเสือเข้ามาหลบฝนใต้ต้นไทรและด้วยความหิวจึงคาบเอาศีรษะเถรฆราวาสไป พอรุ่งเช้าไม่เห็นศีรษะอาจารย์จึงบินร้องให้เที่ยวหาเสียงดังฮือ ๆ จนชาวบ้านเรียกว่านกที่ตี้อ เมื่อหาไม่พบจึงบินกลับเชียงใหม่แจ้งข่าวการเสียชีวิตของเถรฆราวาสให้ พระเถรทราบพร้อมกับเข้าเฝ้านางสร้อยฟ้าเพื่อทูลเรื่องนี้ให้ทรงทราบ และต่อมาภายหลังได้ตำแหน่งเป็นสังฆราชเมืองเชียงใหม่สืบมา

เมื่อครั้งที่พลายเพชรพลายบัว และหลวงต่างใจตีเชียงใหม่ได้ พร้อมกับสั่งให้ประหารพลายยงกับนางสร้อยฟ้า สังฆราชจิวโกรธแค้นมากแต่ทำอะไรไม่ได้ ข้าตัวเองยังถูกหมางเมินจากราชสำนักเชียงใหม่อีกด้วย จึงคิดหาวิธีที่จะตีเอาเมืองเชียงใหม่กลับคืน

ครานั้นท่านสังฆราชจิว	โกรธกริ้วมุ่นไม่หิโทสา
แค้นหลวงต่างใจกับพลายทั้งสองรา	มันพิฆาตสร้อยฟ้าพลายยงตาย
ตั้งแต่มันครองเมืองเรื่องฤทธิ์	ซังน้ำหน้าหาคิดถึงกูไม่
ร้าวราญพาลซังโห้หงใจ	ทำสิ่งใดมิได้มานิมนต์
จะทดแทนแก้แค้นฉันใดหนอ	รบรอเอาบุรีให้ปีปน

จับสองพลายนายใหญ่มัดไพล่ตน เช่นฆ่าอย่าให้ทนมศาคตรา^{๖๙}

อาการร้อนรุ่มเหมือนไฟสุ่มทรวง จึงทำให้เถรจิ๋วกระวนกระวายใจเป็นอย่างยิ่ง
ปรารถนาจะฆ่าฟันในทันที แต่ด้วยตัวคนเดียวจึงเกรงว่าจะสู้ไม่ได้ เถรจิ๋วจึงหาทางที่จะแก้
แค้นให้จงได้ และได้คิดถึงอาจารย์ของเถรชวาทที่เมืองหงสาขึ้นมา เมื่อคิดได้เช่นนี้ เถรจิ๋วจึง
แปลงกายเป็นนกบินไปเมืองหงสาเข้าเฝ้าอาสารบเมืองเชียงใหม่กับนิลมัย แล้วพากันยกทัพ
มาตีเมืองเชียงใหม่ หมายจะให้แหลกลาญปณปี โดยในชั้นแรกเถรจิ๋ววางแผนทำศึกเชียงใหม่
โดยจุดไฟเผาด่านก่อน

ครานั้นจึงท่นสมภารจิ๋ว	โกรธกริ้วแค้นชดบัดสี่
นอนไม่หลับกลับลุกขึ้นทันที	ตรองคดีดูความเห็นงามใจ
ภูจะใคร่เอาไฟเข้าเผาด่าน	ให้ปีปนมิตนทานคงอยู่ได้
ถ้าอย่างไรให้ปีศาจที่อาจใจ	รุกไล่โรมรันประจัญบาน
ถึงในเวียงเชียงใหม่เข้าใจสิ้น	แถวถิ่นที่จะไปในสถาน
ทางจะหนีที่จะสู้ดูอาการ	เราชำนานูเคยอยู่ในบุรี
ถ้าแค้นคับจับตัวอ้ายนายด่าน	มาล้างผลาญเสียให้จนปณปี
คืนวันนี้สองยามฤกษ์งามดี	เห็นที่จะได้ตั้งใจปอง ^{๗๐}

ด้วยความที่เป็นศิษย์เอกของเถรชวาท เถรจิ๋วจึงใช้เวทมนตร์เรียกผีร้ายให้เข้าช่วยสู้
รบ ฆ่าฟันทหารด่านเมืองเชียงใหม่ล้มตายเป็นอันมาก ประชาชนก็พลอยได้รับความ
เดือดร้อนกันทั่วหน้า

พอเดือนเที่ยงเบียงบ้ายชายลง	เถรตรงเข้าหยั่งรังตั้งท่า
ชักดาบเคยปราบไฟริมา	ตรงร่าเข้าฟันประจัญบาน
ภูตพรายร้ายกาจอาจกำแหง	เร็วแรงชิงชัยใจหาญ
สมทบเข้ารบรุกราน	อลหม่านวุ่นวังเป็นสิงคลี
ชาวด่านพวกบ้านเหนือใต้	ขวัญไหวโดดบ้านทะยานหนี
บ้างวางวายตายเป็นผลคลี	ไม่ทันหนีทุกซ่อนผันผ่นอกาย
ที่รู้ตัวมันหน้าเข้าร่ารับ	ประจัญจับบรรอใจคอบาย

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๕.

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๗.

ที่เจ็บสุดต้องอาวุธล้มนอนตาย   วางวายลงไม่น้อยหลายร้อยคน
แต่เพียงกานนายด่านเถรจับได้   แกมดไพล่ทุบตีเสียปีป่น
พอชาวด่านบ้านแตกแยกตำบล   เถรก็คุมพวกพลปีศาจมา^{๗๑}

กองทัพผีของเถรจิวได้บุกทะลุเข้าไป แต่ก็ได้รับการต้านทานอย่างเข้มแข็งและ
หนักหน่วงจากกองทัพเชียงใหม่ โดยเฉพาะพลายเพชรพลายบัวและหลวงต่างใจ ได้ออกรบ
ต่อสู้กับเถรจิวอย่างกล้าหาญ ทั้งต่อสู้ด้วยอาวุธ การใช้เวทมนตร์คาถาเสกหุ่นไล่พันวันแทง
กันอย่างอลหม่าน จนเถรจิวแตกทัพกลับไปตั้งหลักที่นอกเมือง ความพ่ายแพ้ครั้งนี้ทำให้
เถรจิวโกรธแค้นเป็นอย่างยิ่ง และได้คิดหาวิธีล้างอาย

ครานั้นเถรจิวกริ้วกราด   ดั่งต้องสายฟ้าฟาดเคียดขาดหาย
ไม่ปลดเปลื้องเคืองชุนอยู่ภู่นววย   เกรก็ชายชาญพระเวทวิเศษครัน
น้อยหรือครั้งนี้ตีทัพ   ย่นยับแพ้พระเวทวิเศษสรรพ
ครันผู้คนป่นยับดับชีวัน   จะผ่อนผันฉันใดไหนดี
แม้ไม่มีคิดแก้แค้นแทนทด   เสียยศมากนักเสื่อมศักดิ์ศรี
เถรคิดจิตใจให้ทวี   วันนี้แล้วได้เล่นเห็นกัน^{๗๒}

จึงได้ปรึกษาแผนการรบกับนิลมัยและได้ทำพิธีใหญ่ในการปลุกผีเชิญภูต เพื่อ
เข้าตีเชียงใหม่แบบเคลื่อนที่เร็วไม่ให้ทันรู้ตัว กองทัพเถรจิวได้จุดไฟเผาเมืองเชียงใหม่
ทั้งสี่ทิศ ตามแผนการและทำการเข้าตีแบบประชิดจนเชียงใหม่แตก

ครานั้นเถรจิวอาจารย์ใหญ่   ชับหุ่นหมุนไล่เป็นกั้งหัน
ตลบหลังเข้าวังเชียงใหม่พลัน   ชูดน้ำนั้นจุดเข้าเผาบุรี
ตั้งตังดั่งเบรียงเสียงสนั่น   เลื่อนลั่นสะท้านท้องวิถิ
ราชวังทั้งสี่ทิศติดอัคคี   ชาวบุรีวิ่งแยกแตกกันไป
พลทัพช่วยดับกันทั้งหมด   จะตักน้ำเข้รดไม่หวาดไหว
อัคคีฟุ้งฟุ้งฟูลุกวูไป   ติดเวียงชัยไหม้ลุกขึ้นคลุกคลี
เถรจิวได้ที่เข้าตีวุ่น   คุมหุ่นเกลื่อนกลาดปีศาจผี

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๙.

^{๗๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๘.

สมทบพรบันประจัญตี

โยธีปนแหลกแตกไป^{๗๓}

เมื่อเข้าตีเชียงใหม่จนได้รับชัยชนะนิลมัยจึงแต่งตั้งให้เถรจิวครองเมืองเชียงใหม่ และตัวเถรจิวก็ยังได้สึกออกจากสมณเพศอีกด้วย ส่วนนิลมัยยกทัพกลับเมืองหงสา แต่ต่อมาภายหลังพลายบัวกับพลายสุริยันผู้เป็นหลานได้รวบรวมผู้คนกลับไปตีเอาเชียงใหม่ กลับคืนมาได้ ทิดจิวถูกจับได้ให้กักขังไว้รอลงโทษ และทางเชียงใหม่ได้มีศุภอักษรถึงกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระจักรพรรดิจึงมีรับสั่งให้ประหารชีวิตทิดจิวในฐานะกบฏ เมื่อทราบข่าวว่าจะถูกประหารชีวิต ทิดจิวจึงทำการแหกคุกโดยใช้เวทมนตร์สะเดาะไซ้ตรวน สะกดผู้คุมฆ่าตัดศีรษะ และยังอาฆาตแค้นทั้งพลายเพชรพลายบัว หลวงต่างใจ รวมทั้งนางศรีมาลาอีกด้วย

นายหมวดที่ตรวจผู้คุมรอง

แลเห็นคนตีฆ้องนั้นหลับไหล

ร้องดำว่่าบักห่าเป็นหยั่งไค

หวายจะใส่หลังมึงบู้ฮู้ตัว

ทิดจิวเป่ามนต์เข้าอีกเตื่อ

เลยนั่งเซาเมาจนเหงื่อไหลทั่ว

พวกผู้คุมทำมะรงไม่คงตัว

เมามัวลุ่มพับหลับไป

บ้างละเมอเพื่อบ่นกรนครอก

ทิดจิวนั้นถลันออกจากคุกได้

เห็นผู้คุมน้อยใหญ่ให้ซัดใจ

คว่ำดาบได้ฟันคอลงมรณา

นายคุณายหมวดที่ตรวจคน

ตายปนม้วยชีวันเสียพันกว่า

อ้ายคนโทษพวกนั้นที่พันธนา

ยังไว้ไม่ฆ่าให้บรรลัย

กูจะลอบเข้าไปในบุรี

ฆ่าอ้ายตัวตีให้จงได้

สามพลายกับอ้ายหลวงต่างใจ

ทั้งอิศรีมาลาอย่าใจไม่ไว้มัน^{๗๔}

คิดได้ดังนี้แล้ว ทิดจิวก็ลอบสะกดเข้าไปในพระราชวังชั้นในและทะลุไปถึงห้องบรรทมของนางศรีมาลากับนางเวสวิ ด้วยความแค้นจึงพันนางทั้งสองลำตัวขาดกลางอย่างเหี้ยมโหดขณะยังนอนหลับอยู่

แค้นซัดใจไฟโลดโदตทะยาน

รีบลนลานเยื้องย่องเข้าห้องใน

แลเห็นศรีมาลานารี

กับเวสวิผ่องศรีนอนเคียงไหล่

ผลกรรมงามฆ่าจะบรรลัย

ทิดจิวแสนแค้นใจสองนารี

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๓.

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๘ - ๓๑๙.

เงื้อมดาบเข้าฟันฟาดขาดกลาง

สองนางเลยปลงลงเป็นผี^{๗๕}

แต่ก็ไม่สามารถฆ่าสามพลายได้ด้วยเป็นเวลาใกล้สว่างแล้ว ทิดจิวเกรงว่าผู้คนจะตื่นขึ้นมาเห็นก่อน จึงรีบออกมาและแปลงกายเป็นจระเข้ยักษ์เหมือนเถรวาด ผู้เป็นอาจารย์ออกอาละวาดไปทั่ว

ทิดจิวเป็นคนที่ฝึกฝนในการศึกษาตั้งแต่ครั้งเป็นสามเณรด้วยอยากมีวิชาความรู้ แต่โชคไม่ดีเพราะได้เถรวาดเป็นอาจารย์ จึงทำให้ทิดจิวมีจิตใจผูกอาฆาต ไม่แตกต่างกันมากนักกับเถรวาด ข้าบางครั้งยังเหี้ยมโหดมากกว่า วิธีการฆ่าคนดังเช่น “คว่าดาบได้ฟันคดลงมรณา” จนนายหมวดผู้คุมคุก “ตายปนม้วยชีวันเสียพันกว่า” หรือ “เงื้อมดาบเข้าฟันฟาดขาดกลาง” จนทำให้ “สองนางเลยปลงลงเป็นผี” จึงเป็นการฆ่าที่เต็มไปด้วยแรงพยาบาท เป็นผลสะท้อนให้เห็นถึงความแค้นอันรุนแรงที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจ ด้วยเหตุนี้ทิดจิวจึงทำฆาตกรรมโดยไม่คำนึงถึงความผิดบาปหรือผลแห่งการกระทำใด ๆ เลย ซึ่งเป็นพฤติกรรมพื้นฐานสำคัญที่สื่อให้เห็นถึงระบบแนวคิดของพวกอุจเฉทปฏิญญาได้อย่างชัดเจน

แนวคิดแบบอุจเฉทปฏิญญาในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน มีปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนจากพฤติกรรมของตัวละครเหล่านี้ คือ ขุนแผน ผู้ซึ่งพยาบาทแค้นและบางครั้งฆ่าผู้อื่นด้วยโดยขาดความยั้งคิด เพราะมัวเมาในไสยศาสตร์ เช่นกรณี ฆ่าผ้าทองนางบัวคลี่ผู้ภรรยา เพื่อนำเอาลูกมาทำกุมารทอง และยังใช้อำนาจเวทมนตร์คาถาทำร้ายผู้อื่นด้วยความหุนหันพลันแล่น เช่น การฆ่าขุนเพชรและขุนราม ขุนช้าง ผู้มัวเมาและลุ่มหลงนางวันทองจนไม่คำนึงถึงความดีงามของวัฒนธรรมประเพณี ทั้งที่นางมีคู่อยู่แล้วก็ยังไม่ยอมเลิกหวังจะครอบครองนางให้ได้ เมื่อไม่ได้ดังหวังก็ผูกใจเจ็บ ซึ่งนำไปสู่การใช้เล่ห์เหลี่ยมอุบายที่หยาบเข้าทำร้ายผู้อื่น เช่น กรณีลวงพลายงามตอนเป็นเด็กไปฆ่าด้วยความแค้น นางสร้อยฟ้าหญิงสาวที่เก็บความเคียดแค้นและแรงอาฆาตไว้ตลอดชีวิต และไม่มีวันให้อภัยคนที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับนางอย่างเด็ดขาด แม้วันเวลาจะผ่านไปเนิ่นนาน นางก็ยังไม่ลืมความแค้นในอดีต และพยายามที่จะแก้แค้นให้จงได้ เถรวาด ผู้ซึ่งประกอบเดรัจฉานวิชา เชื่อมมั่นในอิทธิฤทธิ์ของตนและระວັນแก้วคนที่ทำให้ร้ายตนให้อับอาย ทิดจิว ผู้ซึ่งรักในการเรียนแต่พบคบบกับบาปมิตร และมีจิตฝึกฝนแต่การแก้แค้น จึงนำไปสู่ความทะเยอทะยานและการฆ่าที่ไร้ความปรานี เช่น การฟันนางศรีมาลาและนางเวสสิขาคเป็นสองท่อน พลายเพชรและพลายบัว

^{๗๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๐.

สองคนพี่น้องที่มุ่งมั่นต่อการแก้แค้นและไม่ยอมให้อภัยกับผู้ที่ทำร้ายมารดาของตน ถึงแม้ว่าคน ๆ นั้น จะเป็นญาติกันก็ตาม

ตัวละครเหล่านี้มีแนวคิดแบบอุจเฉททิฎฐิด้วยมีมูลเหตุส่วนใหญ่เกิดจาก ความลุ่มหลงในอิสตรีและมัวเมา (อวิชชา)ต่ออำนาจของวิชาอาคม เวทมนตร์คาถาและไสยศาสตร์ที่ผูกติดอยู่กับความอาฆาตพยาบาท จึงเป็นแรงผลักดันนำไปสู่การฆ่าล้างแค้นตามล้างผลาญกันอย่างไม่สะทกสะท้านเกรงกลัวต่ออวิบากกรรมหรือผลแห่งการกระทำฝ่ายชั่วที่จะตามเผาผลาญให้เดือดร้อนในภพหน้า ซึ่งเท่ากับไม่มีความเชื่อในเรื่องผลกรรมและชาติภพนั่นเอง

๓.๒ วรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี

เรื่องพระอภัยมณีเป็นผลงานชิ้นเอกและยิ่งใหญ่ที่สุดของสุนทรภู่มีถึง ๖๔ ตอน ความยาวประมาณ ๒๔,๕๐๐ คำกลอน แต่ในภายหลังเรื่องพระอภัยมณีมีแต่งต่ออีกยี่ดียวถึงนางมัจฉาตัดหางได้เป็นมนุษย์ สุดสาครพามาอยู่เมืองลังกาจึงจบบริบูรณ์ แต่ตอนหลังนี้เข้าใจว่าเป็นสำนวนผู้อื่น หอสมุดแห่งชาติจึงไม่ได้รวบรวมไว้ด้วยกัน แม้ว่าเนื้อเรื่องพระอภัยมณีจะเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ พันสมัยไปบ้าง แต่แก่นสารของเรื่องซึ่งเกี่ยวข้องกับความรัก ความซัง ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ฯลฯ ที่สุนทรภู่ถ่ายทอดลงไว้ในท้องเรื่องเป็นสิ่งที่จับใจผู้อ่านมาทุกยุคทุกสมัย การดำเนินเรื่องทันใจคนอ่าน รั้าใจคนให้ติดตามไป ตลอดเรื่อง ตัวละครในเรื่องประกอบด้วยคนทุกประเภททั้งบรรพชิต คนหนุ่มสาว นักรบ ปี่ศาว ยักษ์ ผู้วิเศษ ฯลฯ ฉากในเรื่องมีทั้งในน้ำ บนบก ในป่า ในพระราชวังแม้กระทั่งสนามรบ ชวนให้ตื่นตื่นอยู่ตลอดเวลา และสิ่งที่น่ายกย่องเป็นพิเศษก็คือสุนทรภู่ได้ใช้จินตนาการแปลก ๆ ใหม่ ๆ ไว้ในเรื่องพระอภัยมณีเป็นอันมาก เช่น การสร้างม้ามังกร ซี่เปลือย การให้พรหมณ์सानน สามารถเรียกลม เรียกฝนได้ พรหมณ์วิเชียรเขียวชาญการลั่นธนูคราวละเจ็ดดอกโดยไม่ผิดเป้าหมาย การวาดภาพเรื่องโจรสลัดใหญ่โตเกินความเป็นจริงในสมัยนั้นหรือการกล่าวถึงดนตรีกลของสุนทรภู่อีกน่าจะหมายถึงแผ่นเสียงในสมัยปัจจุบัน

นอกจากนั้น สุนทรภู่ยังใช้สำนวนภาษาที่ไพเราะคมคายตลอดเรื่อง มีสัมผัสใน ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษรทุกวรรคใช้ค่าง่ายๆ กินใจ มีลีลาของกลอนครบทุกรสทั้ง

เสาวรจณี นารีปราโมทย์ พิโรธวาทัง และสัลลาปังคพิสัย รวมทั้งสุนทรภู่ยังให้แง่คิดและคติเกี่ยวกับชีวิตแทรกไว้มากมายตลอดเรื่อง^{๗๖}

นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี เป็นเรื่องประโลมโลกที่รู้จักกันแพร่หลายและเป็นที่จับใจจับใจกระทั่งปัจจุบัน ทั้งนี้ โดยแก่น สารของเรื่องและผู้แต่งบรรจุลงไว้ที่ยังทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งสำนวนโวหารที่ง่ายแต่ไพเราะ ตลอดจนพฤติกรรมของตัวละครซึ่งมีทุกประเภทที่เชื่อมโยงให้เกิดเหตุการณ์ต่อเนื่อง อันกล่าวได้ว่านิทานกลอนเรื่องพระอภัยมณีเป็นเรื่องราวของพฤติกรรมของคนทั้งโลก^{๗๗}

ความยอดเยี่ยมและแปลกใหม่ในการประพันธ์กลอนและการสร้างเรื่อง (Plot) รวมทั้งตัวละครในเรื่อง เป็นเหตุให้เรื่องพระอภัยมณีได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั้งในอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน เห็นได้จากการที่ สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวไว้ในคำอธิบายว่าด้วยเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ ตอนหนึ่งว่า อันหนังสือเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ ผิดกับหนังสือซึ่งผู้อื่นแต่งหลายสถาน จะว่าไปไม่มีหนังสือเรื่องหนึ่งเรื่องใดที่จะเปรียบก็ว่าได้ ที่ว่าเช่นนี้ ไม่ใช่ประสงค์จะยกย่องว่าหนังสือเรื่องพระอภัยมณีดีกว่าหนังสือของผู้อื่นทั้งหมด มุ่งหมายความที่กล่าวแต่ว่าหนังสือเรื่อง พระอภัยมณี เป็นหนังสือดี แปลกกับเรื่องอื่น ๆ เบื้องต้นแต่กลอนสุนทรภู่ก็แปลกกับกลอนของกวีอื่นซึ่งนับว่าดีในสมัยเดียวกัน ความคิดและโวหารของสุนทรภู่ที่แต่งเรื่องพระอภัยมณีก็แปลกกับหนังสือซึ่งผู้อื่นแต่ง และที่สุดความที่คนทั้งหลายนิยมหนังสือพระอภัยมณีก็แปลกกับหนังสือเรื่องอื่นด้วย จะเล่าเรื่องข้อหลังพอเป็นอุทาหรณ์เมื่อข้าพเจ้ายังย่อมนเยาว์ เป็นสมัยแรกมีหนังสือเรื่องพระอภัยมณีพิมพ์ขาย ครั้งนั้นเห็นคนชั้นผู้ใหญ่ทั้งผู้ชายผู้หญิงพากันชอบอ่านเรื่องพระอภัยมณีแพร่หลายถึงจำกลอนพระอภัยมณีไว้กล่าวเป็นสุภาษิตได้มากบ้างน้อยบ้างแทบจะไม่เว้นตัว^{๗๘}

^{๗๖} สุวิทย์ สัจโยคะ และประทีป เหมือนนิล, **ประวัติวรรณคดีไทย**, หน้า ๑๖๑.

^{๗๗} วินัย ภูระหงษ์, **รายงานการวิจัยในโครงการพระเอกในวรรณคดีคลาสสิกของไทย เรื่องพระอภัยมณี : พระเอกศิลปิน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๕), หน้า ๒.

^{๗๘} คำอธิบายของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในหนังสือ **วรรณคดีไทย เรื่องพระอภัยมณี**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๔), หน้า (๔๗).

เรื่องพระอภัยมณีนับว่าเป็นจินตนิยาย ซึ่งสุนทรภู่ได้คิดประดิษฐ์เรื่องขึ้นเอง ต่างไปจากวรรณคดีเรื่องอื่นที่ได้เค้าเรื่องจากนิทานชาดกบ้าง นิยายพื้นเมืองบ้าง แต่เรื่องพระอภัยมณีเริ่มเรื่องให้พระอภัยมณีและศรีสุวรรณออกไปเรียนวิชา คล้ายเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่นิยมในสมัยก่อน จากนั้นสุนทรภู่อีกคิดประดิษฐ์เรื่องขึ้นเองในแนวใหม่ทั้งสิ้น พระเอกในเรื่องไม่ใช่ นักรบอย่างเช่นพระราม หรืออิเหนา แต่เป็นศิลปิน นับว่าเป็นแนวคิดใหม่ของวรรณคดีไทย ส่วนเค้าเรื่องในพระอภัยมณีนั้น ได้มาจากวรรณคดีต่าง ๆ ทั้งวรรณคดีไทย วรรณคดีต่างประเทศ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ชีวิตจริงของท่านเอง ตลอดจนจินตนาการต่าง ๆ ประสมประสานกลมกลืนอย่างน่าพิศวง โดยอาศัยความรู้ทั้งทางเชิงปราชญ์ และเชิงการประพันธ์ ทำให้โครงเรื่องมีทั้งรัก รบ โศก ขวนให้ติดตามด้วยความสนุกสนาน ด้วยลีลากลอนที่ไพเราะทั้งกระแสความและกระแสเสียง ทำให้เรื่องพระอภัยมณีมีคุณค่าอันสูงส่ง^{๗๙}

ผู้แต่ง สุนทรภู่

ลักษณะการแต่ง ใช้กลอนสุภาพ

ระยะเวลาที่แต่ง ส่วนใหญ่เชื่อว่าแต่งขณะต้องโทษจำคุกในสมัยรัชกาลที่ ๒ บางท่านก็ว่าเริ่มแต่งในสมัยรัชกาลที่ ๓ ขณะตกยาก อย่างไรก็ตามพระอภัยมณีใช้เวลาในการแต่งนานมาก มิได้แต่งต่อไปจนจบในคราวเดียว

ความมุ่งหมายที่แต่ง ในขั้นต้นน่าจะแต่งเพื่อขายเอาเงินมาเลี้ยงชีพ เพราะสันนิษฐานว่าเริ่มแต่งในขณะต้องโทษจำคุกในรัชกาลที่ ๒ ต่อมาแต่งถวายพระองค์เจ้าลักขณานุคุณผู้ทรงมีพระมีอุปการคุณ^{๘๐}

เรื่องโดยสังเขป ทำวสุทัศนภักษัตริย์แห่งกรุงรัตนบุรีเป็นพระบิดาได้เนรเทศพระอภัยมณีกับศรีสุวรรณออกจากเมือง เพราะไปเรียนวิชาที่พระองค์ไม่โปรด ระหว่างทางสองกุมารได้พบกันพราหมณ์ วิเชียร โมรา และसानน ซึ่งเป็นผู้มีวิชาดี และได้แสดงฝีมือให้เป็นที่ประจักษ์ต่อกัน พระอภัยมณีได้เป่าปี่จนทำให้คนที่เหลือหลับไหล และเป็นเหตุให้นาง

---

^{๗๙} บรรเทา กิตติศักดิ์, “นิทานคำกลอน พระอภัยมณี” , ในสุนทรภู่รอบรู้วัฒนธรรม, ศ. ฐะปะนีย์ นาครทรรพ บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๘), หน้า ๘๕.

^{๘๐} สุวิทย์ สัจโยคะ และประทีป เหมือนนิล, ประวัติวรรณคดีไทย, หน้า ๑๖๐.

ผีเสื้อสมุทรอุ้มเอาพระองค์ไปไว้ในถ้ำจนมีบุตรด้วยกันชื่อว่า สิ้นสมุทร ฝ่ายศรีสุวรรณและพราหมณ์ทั้งสามก็ออกแล่นเรือตามหาจนมาถึงเมืองรมจักรและได้อาสาช่วยรบศัตรูที่รุกรานจนเจ้าเมืองได้ยกพระธิดาเกสรมาให้อภิเษกกับศรีสุวรรณ ส่วนพระอภัยมณีได้อาศัณยานางเงือกหนีออกมาจากถ้ำนางผีเสื้อสมุทรพร้อมกับสิ้นสมุทรไปอาศัยอยู่กับฤๅษีที่เกาะแก้วพิสดารและยังได้นางเงือกเป็นชายา

ฝ่ายเมืองผลึก ท้าวสิลราชได้พานางสุวรรณมาลีผู้เป็นธิดาซึ่งหมั้นหมายไว้กับอุศเรนแห่งกรุงลังกา ท่องเที่ยวไปในทะเลเพื่อสะเดาะเคราะห์จนกระทั่งเรือแล่นไปถึงเกาะแก้วพิสดาร จึงได้รับพระอภัยมณีกับสิ้นสมุทรขึ้นเรือมาด้วย ระหว่างทางได้ถูกนางผีเสื้ออาละวาดจนเรืออับปางทำให้ท้าวสิลราชสิ้นพระชนม์ ส่วนที่เหลือต่างพลัดหลงกัน

ฝ่ายอุศเรนทราบข่าวคู้หมั้นหายไปจนออกเรือค้นหา ระหว่างทางได้พบกับพระอภัยจึงรับขึ้นเรือมาด้วย ฝ่ายสิ้นสมุทรได้ช่วยเหลือนางสุวรรณมาลีไว้และรักนางเหมือนมารดา ต่อมาได้ฆ่าพวกโจรและแล่นเรือไปจนถึงเมืองรมจักร จึงพร้อมกับศรีสุวรรณพากันออกค้นหาพระอภัยจนพบ แต่สิ้นสมุทรมีความปรารถนาอยากให้พระบิดาได้แต่งงานกับนางสุวรรณมาลีจึงไม่ยอมคืนนางให้กับอุศเรนจึงเกิดการต่อสู้กัน ฝ่ายอุศเรนพ่ายแพ้จึงยกทัพกลับลังกาเมื่อมาถึงเมืองผลึกพระอภัยได้อภิเษกสมรสกับนางสุวรรณมาลีและได้ขึ้นครองเมือง

ต่อมาอุศเรนพร้อมกับพระบิดาได้ยกทัพมาตีเมืองผลึก ทำให้ทั้งสองพระองค์สิ้นพระชนม์ นางละเวงผู้สืบทายาทได้ครองเมืองแทนและมีความอาฆาตแค้นมาก จึงวางแผนที่จะไปตีเมืองผลึกโดยการให้ช่างวาดรูปของนางส่งไปยังเมืองต่าง ๆ ชวนให้ยกทัพไปตีเมืองผลึก ถ้าใครชนะก็จะได้นางและตราบาหุวิเศษไว้ครอบครอง เมืองแรกที่ยกทัพไปตีเมืองผลึกคือเมืองคนทมิฬซึ่งนำโดยเจ้าละมานแต่ก็พ่ายแพ้จนเจ้าละมานสิ้นชีวิตทิ้งรูปนางละเวงไว้ ทหารเมืองผลึกจึงนำไปถวายพระอภัยจนทำให้พระองค์ถูกมนต์สะกดหลงใหลในรูปนางละเวงเหมือนคนเสียสติ พร้อมกับนั้นก็มีการทัพจากเก้าเมืองพากันยกเข้ามาประชิดเมืองผลึกรอบด้านเมืองผลึกจึงตกอยู่ในฐานะลำบาก แต่ด้วยความช่วยเหลือจากเมืองรมจักรซึ่งนำโดย ศรีสุวรรณและเมืองการเวกซึ่งนำโดยสุตสาครบุตรของพระอภัยมณีที่เกิดจากนางเงือกได้เข้าช่วยทำศึก จึงสามารถชนะศัตรูที่มาล้อมเมืองไว้ได้ และสุตสาครก็ยังได้แก้มนต์สะกดให้พระบิดาหายเป็นปกติ

ต่อมาพระอภัยมณีดำริที่จะตัดศึก จึงยกทัพไปตีกรุงลังกาโดยตรง การศึกครั้งนี้ต่างก็ผลัดกันแพ้ชนะ แต่ก็ไม่มีฝ่ายใดชนะศึกได้โดยเด็ดขาด จนกระทั่งพระฤาษีแห่งเกาะแก้วพิสดารมาห้ามทัพไว้ การศึกจึงสงบลง นางละเวงจึงจัดเลี้ยงทั้งสองฝ่ายและพานำชมเขาโคตรเพชร อันเป็นคลังสมบัติของเมืองลังกา ระหว่างนั้นนางเสาวคนธ์ได้ขอโคตรเพชร นางปฏิเสธไม่ได้ ก็ให้ไป ต่อมาภายหลัง มังคลา ซึ่งเป็นบุตรของพระอภัยที่เกิดจากนางละเวงได้เปิดศึกขึ้นอีกครั้งเพื่อทวงโคตรเพชรคืน สงครามระหว่างหมู่ญาติจึงปะทุขึ้นอีก จนในที่สุดพระอภัยต้องเป่าปี่ห้ามทัพ สงครามจึงสงบลงได้ และพระองค์ก็เสด็จออกผนวชเป็นฤาษีที่เขาสิงคุตรโดยมีนางสุวรรณมาลีและนางละเวงออกบวชติดตามคอยปรนนิบัติ

๓.๒.๑ อุจเจททิฎฐิของสินสมุทร

การเป็นบุคคลที่มุกทะลุ ดุดัน ดื้อรั้น หุนหันพลันแล่น ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ขาดความยั้งคิด ไม่ยอมฟังเหตุผลของคนอื่น เหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดมิจฉาทิฎฐิซึ่งทำให้เกิดผลเสียทั้งแก่ตนเองและส่วนรวมตามมา ดังสินสมุทรเป็นกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

สินสมุทรเป็นโอรสของพระอภัยมณีที่เกิดจากนางยักษ์ผีเสื้อ จึงมีลักษณะครึ่งคนครึ่งยักษ์ คือมีรูปร่างเหมือนพระบิดา มีดวงเนตรกำแดง มีพลังดั่งพญาคชสาร มีเขี้ยวเหมือนนางยักษ์ สินสมุทรมีความรักในพระบิดามากด้วยได้รับการเลี้ยงดูเอาใจใส่ให้เรียนวิชาจากพระบิดามาเป็นอย่างดี อาศัยอยู่ในถ้ำจนชันษาได้แปดขวบ จึงได้หนีออกมาพร้อมกับพระบิดา โดยความช่วยเหลือจากนางเงือกไปอยู่เกาะแก้วพิสดาร ต่อมาได้เป็นโอรสบุญธรรมของนางสุวรรณมาลีและมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะให้นางได้อภิเษกกับพระบิดา สินสมุทรมีเมียสองคน คือนางอรุณรัศมี และนางยุพาผกา มีโอรสคนหนึ่งชื่อว่า วายุพัฒน์ที่เกิดจากนางยุพาผกา

ตอนที่พระอภัยมณีพร้อมด้วยสินสมุทรได้ขอโดยสารเรือทำวสิลราชเจ้าเมืองผลึก และพระธิดาคือนางสุวรรณมาลีออกมาจากเกาะแก้วพิสดารนั้น ระหว่างทางถูกนางผีเสื้อสมุทรไล่ล่าอาละวาดจนทำให้เรือล่มต่างพลัดหลงกันไปคนละทิศคนละทาง สินสมุทรได้แบกนางสุวรรณมาลีไปจนถึงเกาะแห่งหนึ่งและได้พบกับโจรสลัดจึงขอโดยสารเรือไปด้วย ครานั้นโจรสลัดหวังจะครอบครองนางสุวรรณมาลีจึงได้ออกอุบายมอมเหล่า สินสมุทร เพื่อ

ตัวเองจะได้เกี่ยวพาราสีนางสุวรรณมาลีได้สะดวก เมื่อสินสมุทรทราบเรื่องนี้จากนาง
สุวรรณมาลีก็เคียดแค้นโจรสูหรั่งมาก

สินสมุทรสุดแสนแค้นสูหรั่ง   ขึ้นเสียงดังเดือดด่าว่าจงหอง
ตัวเป็นกามาประสงคืซึ่งหงส์ทอง   จะไปถองเสียให้สมอารมณ์มัน^{๔๑}

สินสมุทรจึงหมายจะฆ่าโจรสูหรั่งให้ตาย แม้ว่านางสุวรรณมาลีจะห้ามปรามไว้
ด้วยเกรงกลัวต่อกษัตริย์ที่จะเกิดขึ้น แต่สินสมุทรก็ดื้อแพ่ง ไม่ยอมเชื่อฟัง จึงเข้าไปต่อว่าโจรสูหรั่ง
และเกิดการต่อสู้กันอย่างรุนแรงจนโจรสูหรั่งต้องจบชีวิตลงอย่างอนาถ

แล้ววิ้งผลุนหมุนออกมานอกห้อง   นางรื้อร้องเรียกไว้ก็ไม่กลับ
ถึงสูหรั่งตั้งกระทู้ซู่สำทับ   มึงพูดกับมารดาถูกว่าไร
จะปลุกปล้ำทำดูตั้งซู่ผ้า   หมายว่ากลัวเกรงฝีมือหรือไฉน
อย่าบั่นเจ้อเยอหยิ่งมาชิงไชย   จะฆ่าให้ตายสิ้นเหมือนนั้ญง
แล้วกำหมัดกัดฟันกระชั้นซิด   ถืออังกฤษตกเตียงเสียงดังผลุง
สูหรั่งร้องเรียกไพร่ให้พยุง   เป็นหมุ่มงมาพร้อมล้อมกุมมาร
บ้างฉวยได้ไม้พลองกระบองสั้น   เข้ารุมรันรอยกายหมายประหาร
สินสมุทรผลุดโลดโดดทยาน   ฉวยได้ขวานขว้างแขกแตกกระจาย
เห็นนายโจรเอนจับสั้ปยุท   ทยานยุตเหยียบบอกผงกหมาย
กระซากฉีกซีกโครงครากทลาย   เอาศพนายตีไพร่ไล่กระพือ
แขกฝรั่งอังกฤษไม่คิดรบ   ถลาหลบล้มกลิ้งบ้างวิ่งตี้อ
บ้างหมอบราบกราบก้มประนมมือ   เสียงจิ้งจ้ออ่อนน้อมไม่ยอมตาย^{๔๒}

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เห็นชัดเจนได้ว่า สินสมุทรเป็นคนที่ใจร้อน มุทะลุ ดุดัน การ
ฆ่าโจรสูหรั่งด้วยวิธีการ“กระซากฉีกซีกโครงครากทลาย เอาศพนายตีไพร่ไล่กระพือ” จึงสื่อ
ไปถึงความอาฆาตภายในจิตใจที่รุนแรงอันกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่นิยมความรุนแรงของ
สินสมุทรได้ชัดเจนขึ้น เมื่อฆ่าโจรสูหรั่งตายแล้ว สินสมุทรก็ได้สถาปนาตัวเองเป็นหัวหน้า
แทนและแล่นเรือไปจนกระทั่งถึงปากอ่าวเมืองรมจักร แต่ด้วยความไม่รู้จักกันจึงเกิดการ

^{๔๑} สุนทรภู่ (นามแฝง), **วรรณคดีไทย เรื่องพระอภัยมณี**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๔), หน้า ๒๑๓.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๓.

ต่อสู้กับศรีสุวรรณจนตัวเองได้สลบไปเพราะถูกฟาดด้วยกระบอง เมื่อตื่นขึ้นมาในยามราตรี มีความแค้นใจมากจึงได้ออกอาละวาดเช่นฆ่าทหารเมืองรมจักรเป็นพัลวัน

แล้วเหลียวดูผู้คนบนหน้าที่	เสียงยั้งตีฆ้องตรวจกันกวาดขัน
ให้แค้นใจไพร่ที่ตีรัน	ลูกถลันโลดโผนโจนทยาน
เข้ากลางทัพจับคนขึ้นฟัดฟาด	ไล่พิฆาตเช่นฆ่าโยธาหาญ
ชาวบุรีหนีชนไม่ทนทาน	อลหม่านมีอึ่งคึ่งไป ^{๔๓}

แต่ในที่สุดทั้งสองก็ได้รู้ว่าเป็นอาหลานกัน ต่อมาจึงได้ชวนกันออกตามหา พระอภัยมณี จนกระทั่งได้พบพระองค์ขณะโดยสารเรืออุศเรนซึ่งออกเรือตามหานางสุวรรณมาลีและยังเป็นคู่หมั้นของนางอีกด้วย เมื่อสินสมุทรทราบเรื่องนี้เข้าก็ไม่พอใจหึงหวงและคิดกันไม่ให้นางอภิเษกกับอุศเรนเพราะมุ่งหวังให้นางได้กับพระอภัยมณี เท่านั้นยังไม่พอสินสมุทรมองจะคิดฆ่าอุศเรนเพื่อที่นางสุวรรณมาลีจะได้อภิเษกกับพระบิดาแทน

ฝ่ายพระหน่อปิตริศเรศร์	ได้แจ้งเหตุหนหลังไม่กังขา
ด้วยเดิมรู้อยู่ว่าลูกเจ้าลังกา	เขาจะมาแต่งงานกับมารดร
แม้จะไล่ไม่ให้สังหารผลาญชีวิต	มันจะคิดชิงช่วงดวงสมร
จะห้าห้าบั่นเสียให้ม้วยมรณ	พบบิดาก็จะได้ให้มารดา ^{๔๔}

ตอนที่พระอภัยมณียกทัพไปรบลังกาเพื่อตัดศึกเมืองผลึกที่ถูกลังกาส่งคนไป รุกราน กองทัพเมืองผลึกได้เข้าตีเมืองใหม่ของนางละเวง แต่แม่ทัพหลายคนได้ติดค่ายกล และถูกจับได้ พระอภัยมณีจึงเป่าปี่ห้ามทัพและได้พบกับนางละเวง จึงเกิดสเนหาในตัวนาง แต่นางได้ลอบยิงทำวเธอและหนีไป พระองค์จึงตามไปแต่ไม่พบจึงเป่าปี่ปลุกทัพด้วยหวังจะได้พบนางอีก และพระองค์ก็ได้ไปหยุดประทับที่ชายหาด ฝ่ายสินสมุทรเมื่อฟื้นขึ้นมาก็ได้ กราบทูลให้พระองค์ช่วยโอกาสในตอนที่ยกทัพลังกาอ่อนแออยู่เข้าโจมตีให้ราบคาบ

ไปพร้อมพรั่งฝั่งสมุทรหยุดประทับ	อยู่คังคับคอยฟังรับสั่งสนอง
ทั้งทัพเรือเหลือตายอยู่หลายกอง	ได้ข่าวของแขกฝรั่งไว้ทั้งนั้น
ทั้งปืนผาม้ารถหมดทุกสิ่ง	ด้วยคนวิ่งไปแต่ตัวกลัวอาสัญ
สิ้นสมุทรมุดแสนคั่งแค้นครัน	บังคมคัลพระบิดาแล้วพาตี

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๑.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๑.

พวกทัพแตกแยกฝรั่งกำลังตื่น เป็นกลางคืนคงจะพลัดกำจัดหนี
ไม่ทราบเตียนเลี้ยงหนามขอตามตี ผลาญชีวิตเสียให้ได้ทั้งไพร่นาย^{๕๕}
พระอภัยมณีไม่ทรงเห็นด้วยและห้ามทัพไว้เพียงเท่านั้น เพราะมีใจเสนาหาในตัว
นางละเวงวัณฬา ศรีสุวรรณเองก็เห็นผิดสังเกตที่พระองค์ไม่เผด็จศึกศัตรูในขณะที่มีโอกาส
จึงหันมาปรึกษากับสินสมุทร ซึ่งยังแค้นใจไม่หาย และไม่พอใจพระบิดาที่มีท่าที่อ่อนข้อต่อ
ข้าศึก จึงแค้นเคืองใจและกล่าววบริภาษพระบิดา

ฟังพระพี่ศรีสุวรรณรำพรรณว่า นางวัณฬาข้านี้เพื่อเห็นเหลือหญิง
แต่รูปเขียนใครได้ยังไม่ถึง ยิ่งรูปจริงแล้วก็เห็นจะเป็นการ
พลงเหลือยหน้ามามากกับสินสมุทร เห็นร้ายสุดเสียกว่าเสียเหลือแล้วหลาน
สินสมุทรสุดแค้นแสนรำคาญ จึงว่าวานนี้หม่อมฉันล้นวาจา
ว่าขึ้นรบพบผู้หญิงอย่างนี้ไว้ สंहาร์ให้ม้วยมุดสุดสังขาร
พระปิตุรงค์ทรงธรรมก็สัญญาว่าจะฝากนางให้วางวาย
เหตุไฉนไม่สังหารผลาญชีวิต กลับจะคิดแผ่เผื่อเป็นเชื้อสาย
ฉวยเสียที่ผีผู้หญิงเข้าสิงกาย จะมิอายนะหรือนะพระเจ้าอาว^{๕๖}
ตอนที่นางยุพาผกาออกอุบายให้พระอภัยมณีเป่าปี่และได้พาพระองค์ขึ้นรถ
นางละเวงเข้าไปเมืองลังกา ฝ่ายกองทัพเมืองผลึกเมื่อพื้นดินขึ้นมาแล้วไม่เห็นพระอภัยมณี
โดยไม่ทราบที่เกิดเหตุร้ายอะไรบ้างกับพระองค์ โดยเฉพาะสินสมุทรโกรธแค้นมาก และได้
กล่าววาจาอาฆาตหวังจะฆ่าชาวเมืองลังกาไม่ให้เหลือ

สินสมุทรสุดแสนแค้นฝรั่ง จึงว่าครั้งนี้ทวีปจะฉิบหาย
เข้าหักด่านผลาลังกาฆ่าหญิงชาย เท่าเม็ดฝ้ายมิให้เหลือเชื้อลังกา^{๕๗}
ฝ่ายพระอภัยมณีติดอยู่ที่เมืองลังกาส่วนนางละเวงได้คิดอุบายให้นางรำภาสะหรือ
ทำเสน่ห์ศรีสุวรรณ โดยสั่งให้นางไปแจ้งข่าวพระอภัยมณีแต่ศรีสุวรรณ ครั้นศรีสุวรรณได้พบ
นางก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นคนละคน ได้แต่คร่ำครวญบ่นเพื่อหาแต่นางคนเดียว โดยไม่มีใจคิด

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒๒.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒๓ - ๕๓๔.

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑๔.

ที่จะทำศึก เหตุการณ์นี้ทำให้สินสมุทรขุนเคืองมากจึงชวนสามพราหมณ์ไปฆ่าพวกลังกา และตนเองก็คิดแผนการที่จะหมายลอบเข้าเมืองเพียงคนเดียวเพื่อที่จะฆ่าพวกลังกาให้ปนปี้ โดยให้สามพราหมณ์ คือ วิเชียร โมรา และसानน คอยคุมเชิงอยู่ข้างนอก

สินสมุทรสุดจนให้อันอัน	จึงว่าฉันเห็นพระองค์ลุ่มหลงไหล
จะปล่อยปละละวางเสียอย่างไร	จะต้องไปตามด้วยช่วยระวัง
ถึง अबจนคนเดียวจะเขี้ยวขบ	ฆ่าให้ยับนับร้อยไม่ถอยหลัง
พี่คุมไพร่ไปอยู่ประตู่วัง	ฉวยพลาดพลั้งก็จะได้แก้ไขกัน ^{๔๔}

หลาย ๆ ครั้งเมื่อสินสมุทรประสบกับเหตุการณ์ที่สร้างความไม่พอใจแก่ตน ท้าวเธอ จะแสดงอารมณ์ฉุนเฉียวโกรธเคืองอยู่เสมอและมุ่งหวังต่อการใช้กำลังสนองตอบต่อ เหตุการณ์นั้น ๆ เช่น กรณีของท้าวอุศเรนที่หมายปองนางสุวรรณมาลี ก็สร้างความไม่พอใจ ให้สินสมุทรมากจนกระทั่งนำไปสู่การฆ่าและสงครามจนบานปลายกลายเป็นศึกที่ห้าห้ากัน ไม่มีที่สิ้นสุดระหว่างเมืองลังกากับฝ่ายเมืองผลึก พฤติกรรมที่มุทะลุ หุนหันพลันแล่นของสิน สมุทรได้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความพยายาบทและทำลายล้างฆ่าฟันคนล้มตาย มากมาย โดยไม่ยำเกรงต่อผลแห่งกรรมของตนอันเป็นฐานคติแห่งอุจเฉทปฏิญญาโดยแท้

๓.๒.๒ อุจเฉทปฏิญญาของเสาวคนธ์

นางเสาวคนธ์ถือได้ว่าเป็นหญิงเก่งและแกร่ง กล้าหาญอย่างบ้าบิ่น ยอมหักไม่ ยอมงอ เป็นผู้ไม่ยอมใคร เอาแต่ใจตัวเองเป็นใหญ่ มีความถือตนถือตัว (มานะ)สูง และมีความพยายาบทที่รุนแรง อุปนิสัยเหล่านี้ ย่อมเป็นพื้นฐานสำคัญที่เอื้อต่อการเกิดความเห็นผิด หรือมิจฉาทิปฏิญญา โดยเฉพาะความเห็นผิดแบบอุจเฉทปฏิญญา

นางเสาวคนธ์เป็นธิดาของท้าวสุริโยไทยกับนางจันทวดีแห่งเมืองการเวก มี พระเชษฐาบุญธรรม ชื่อสุดสาครและมีพระอนุชาชื่อ หัสไชย นางได้ออกจากเมืองการเวก พร้อมกับสุดสาครและหัสไชยเพื่อตามหาพระอภัยมณีจนกระทั่งไปถึงเมืองผลึก และยังเป็น กำลังสำคัญในการช่วยเหลือนางสุวรรณมาลีด้านทานเข้าศึกที่ยกมารุกรานเมืองผลึกอย่าง เข้มแข็ง

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗๖.

ครั้งศึกลังกา นางได้รับสาส์นจากนางสุวรรณมาลีว่า ทั้งพระอภัยมณี ศรีสุวรรณ
สินสมุทร และสุดสาครต่างก็ถูกเสน่ห์หญิงสาวชาวลังกา นางเสาวคนธ์เมื่อได้ทราบเรื่องก็
แค้นใจพวกลังกาเป็นอย่างยิ่ง เห็นได้จากคำกราบทูลลาพระบิดาเพื่อตามไปช่วยสุดสาครที่
เมืองลังกา

ฝ่ายนางเยาว์เสาวคนธ์ยิ่งหม่นหมอง	คิดถึงน้องถึงพี่ปานนี้ไฉน
นางนึกแค้นฮัฟรังยิ่งคลั่งใจ	สอঁนให้ฮักฮักชบพักตรา
แล้วทูลองค์ทรงฤทธิ์ปีตุเรศ	ลูกฟังฟังสั่งเวทพระเชษฐา
ได้เป็นพี่มีคุณขอลูกลา	ไปพามาเสียให้พ้นพวกคนพาล ^{๘๙}

ต่อมานางจึงเดินทางไปลังกาพร้อมกับทศปาโมกข์โลกเชษฐ์ ข้ามมาสมทบกับ
กองทัพท้าวทศวงศ์ที่เมืองลังกา อาจารย์ทศปาโมกข์ได้ให้หัสไชยเข้าไปแก้เสน่ห์และนำ
สินสมุทรสุดสาครออกมาได้ แต่นางยุพาผกาและนางสุลาลีวันก็พาย่องตอดสะกดแก้
สินสมุทรสุดสาครกลับคืนไปได้ และนางสุลาลีวันยังได้เขียนสาส์นปลอมทิ้งไว้ เมื่อนางได้อ่าน
เนื้อความในสาส์นปลอมทำให้นางชุ่นเคืองใจมาก ถึงขนาดจะฆ่าตัวตายและอาฆาต
แค้นนางสุลาลีวันโดยหมายจะฆ่าให้ตาย

มิขอยอยู่ผู้ตายวายชีวิต	นางชกกดขข้างองค์มาทรงถือ
คิดจะแทงที่คอแล้วรอมือ	อารมณ์รื้อรักน้องเป็นสองใจ
ส่งสารพระชนนีที่ปกเกษ	ไม่ทราบเหตุเคืองเข็ญเป็นไฉน
จะพรายแพรงแจ้จระจัดกับหัสไชย	จะเสียใจพระน้องไม่ต้องการ
จำจะปิดกิตติศัพท์ให้ลับลิ	พบพระพี่ภายหน้าจึงว่าขาน
ให้เห็นจริงสิ่งสัตย์ปฏิญาณ	แล้วจะผลาญชีวีอิลีวัน
ดำริห์พลางนางช่อนหนังสือไว้	ให้เจ็บใจดังชีวาจะอาสัญ
ยังคิดถึงเชษฐาอิงจาบัลย์	สอঁนอันมิได้ออกนอกพลับพลา ^{๙๐}

เมื่อประสบกับเหตุการณ์เช่นนี้ นางเสาวคนธ์จึงเกิดความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจคิด
จะแกล้งป่วยเพื่อเป็นข้ออ้างในการขอเดินทางกลับไปยังเมืองการเวก แต่พอรู้ว่ามีโอกาสที่จะ
แก้แค้นได้จึงคิดวางแผนฆ่านางสุลาลีวันโดยไม่บอกกล่าวใคร

^{๘๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗๓.

^{๙๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑๓.

ฝ่ายนางเยาว์เสาวคนธ์ยิ่งหม่นหมอง แต่ตรีภคตรองตรอมจิตต์กนิษฐา
คิดบอกรบวยด้วยจะกลับไปพารา แต่อรุ้งหวังจะฆ่าอีลาลี
พอรู้ว่าเจ้านายฝ่ายฝรั่ง จะออกนั้งยังปลับพลาหลังคาสี
จะปลอมแปลงแต่งเป็นชายชาวบุรี ไปดูที่เผื่อจะพาเมียมาตาม
อีฝรั่งครั้งนี้แล้วศิระชะ ภูจะฉะเสียให้เด็ดไม่เข็ดขาม
ไไหนก็ขาดญาติวงศ์จะสงคราม เราจะข้ามคั้งไปทำไมมี
ด้วยแรกรุ่นฉุนเฉียวไม่เหนียวหน่วง สั่งข้าหลวงเหล่านางอยู่ข้างที่
เราธุระจะไปดูชาวบุรี อยู่ที่นี่นะอย่าให้ใครสงกา^{๙๑}

เมื่อคิดแผนการได้แล้ว นางก็ปลอมตัวเป็นชายชาวลังกาลอบเข้าไปจนถึง
ปลับพลาที่หน้ากำแพงเมืองลังกา ซึ่งเป็นเวลาที่นางละเวง นางรำภาสะหรี นางยุพาผกา
และนางสุลาลีวัน ออกมาพร้อมกัพระอภัยมณี ศรีสุวรรณ สิ้นสมุท และสุดสาคร เพื่อ
ไปรยทานแก่ชาวเมือง เมื่อสบโอกาสเหมาะนางจึงได้ยิงแก้มนางสุลาลีวันในทันที

ฝ่ายนางเยาว์เสาวคนธ์วิมลมิ่ง คิดจะยิงเสียให้สมอารมณ์หมาย
พอเห็นหน้าลาลีเคียงพี่ชาย จึงขึ้นสายเกาทัดธนูค่อยผันแปร
จะยิงล่อพอให้เมียนั้นเสียโฉม เมื่อผิวโฉมจะได้เห็นว่าเป็นแผล
พอลี้วันผันเพงไปเล็งแล นางหมายแนยิงขวับกลับอัศดร
พอถูกปรางนางฝรั่งเข้าดั่งปู แก้มทลูลูกตลอดไม่ถอดถอน
นางร้องกรีดหวีดคว่ำสุดสาคร ประคองกรกอดเมียนึกเสียใจ^{๙๒}

การกระทำของนางเสาวคนธ์ในครั้งนี้ ทำให้นางละเวงโกรธมาก จึงให้เกณฑ์ทัพ
ออกปล้นค่ายฝ่ายเมืองผลึกในยามราตรีเพื่อเป็นการแก้แค้นจนเกิดการต่อสู้กันขึ้นอย่าง
ชุลมุน นางเสาวคนธ์ได้ต่อสู้อย่างกล้าหาญจนสามารถจับย่องตอดได้ และฆ่าทหารชาว
ลังกาล้มตายเป็นอันมาก

ย่องตอดเห็นแผ่นมาเงื่อพรวดได้ ฟันสิงห์โตผิดตัวมันหัวร่อ
นางชักด้ายสายสิญจน์ไปสวมคอ มันกลัวงอยอบยุบลงฟุบตัว
นางได้ทีตีซ้ำด้วยลำหวาย มันคืนหงายใจกริกกริกเข้าจิกหัว

^{๙๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑๖.

^{๙๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑๕ - ๘๑๖.

ไปผูกไว้ในค่ายเหมือนควายวัว   ย่องตอดกลิ่นนอนนิ่งไม่ดิ้นกาย
นางขับไพร่ไล่ฆ่าพวกฝรั่ง   ก็แตกพังหลบลิ่วหนีหาย
ทหารนางต่างสกัดไล่พลัดพราย   ทิมแทงตายตีล้มลงชมชาน^{๙๓}

เมื่อศึกลังกาสงบลง นางละเวงได้จัดเลี้ยงและพาเหล่ากษัตริย์ทั้งหลายไปชมเขา
โคตรเพชร ซึ่งถือได้ว่าเป็นทรัพย์ากรที่หวงห้ามและของศักดิ์สิทธิ์คู่มืองลังกา นางเสาวคนธ์
ได้ขอโคตรเพชรจากนางละเวง นางละเวงขัดไม่ได้จึงยินยอมอนุญาตให้ไปและโคตรเพชรที่นาง
เสาวคนธ์เอาไปก็เป็นชนวนสงครามระหว่างพระญาติและสายโลหิตในกาล ภายหลัง

ต่อมาพระอภัยมณีได้จัดการสู่ขอนางเสาวคนธ์เพื่ออภิเษกกับสุดสาคร แต่นางก็
ลอบหนีออกไปจากเมืองการเวกเพราะหึงในศักดิ์ศรีและรังเกียจที่จะมีสามีร่วมกับหญิงชาว
ลังกา นางหนีไปโดยปลอมตัวเป็นฤๅษี ชื่ออัคนี พร้อมกับบริวารผู้ติดตามแล่นเรือไปจนถึง
ปากน้ำเมืองวาหุโลมและสามารถจับนายด่านได้ ฝ่ายเจ้าเมืองวาหุโลม ก็ได้สั่งให้ทหารดีมี
ฝีมือไปจับนางให้ได้ คนแล้วคนเล่าที่ถูกส่งไปก็ถูกนางจับไว้ได้และยอมเป็นฝ่ายนางหมด
จนกระทั่งเจ้าเมืองวาหุโลมต้องออกศึกเองและก็ถูกนางจับไว้ได้เหมือนกัน พระองค์จึง
บันดาลโทษะเชือดคอตัวเองตาย นางจึงได้ครองเมืองวาหุโลม

ฝ่ายสุดสาครก็ได้ออกตามหานางจนพบและภายหลังนางก็ได้อภิเษกกับสุดสาคร
ได้ครองกรุงลังกาสืบมา

นางเสาวคนธ์เป็นผู้หญิงที่มีมานะสูง มีใจเด็ดเดี่ยวและห้าวหาญ มีความ
อหังการแรง เจ้าคิดเจ้าแค้น ชีวิตของนางจึงค่อนข้างโหดโผน ไม่ยอมใครง่าย ๆ เข้าทำนอง
พันต่อพัน ตาต่อตา แรงมากก็แรงไป ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การใช้ความรุนแรงคุกคามและ
ประทุษร้ายคนอื่น ทำให้นางเป็นคนหุนหันพลันแล่นและพร้อมที่จะทำร้ายหรือฆ่าผู้ที่ทำให้
นางแค้นได้เสมอ โดยไม่นึกถึงความผิดชอบชั่วดีหรือผลอันรุนแรงที่จะตามมา อันเป็นบ่อเกิด
ของอุจเฉททิฏฐิโดยแท้

---

^{๙๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒๓.

๓.๒.๓ อัจฉะเทททิฏฐิของหัสไชย

การมองโลกในแง่ร้ายเกินไป ไม่ยอมเปิดใจให้กว้าง มีอคติกับบางคนหรือบางเรื่อง ที่ตนไม่ชอบจนกลายเป็นความชิงชังรังเกียจเหยียดหยาม ขาดการให้อภัย ไม่มีความสุขุมรอบคอบ มีแต่กับความคึกคะนองมองเห็นการประทุษร้าย ใช้ความรุนแรง ตลอดถึงการฆ่าเป็นเรื่องตลกขบขัน จึงเป็นพื้นฐานนำไปสู่ความเป็นผู้มีอัจฉะเทททิฏฐิได้อย่างง่ายดาย ดังเช่นกรณีของหัสไชยเป็นตัวอย่าง

หัสไชยได้ร่วมเดินทางไปกับสุตสาครจากเมืองการเวกเพื่อตามหาพระอภัยมณี เช่นเดียวกันกับนางเสาวคนธ์ผู้เป็นพระเชษฐภคินี และได้เดินทางไปจนกระทั่งถึงเมืองผลึกก็ได้ช่วยนางสุวรรณมาลีรบกับกองทัพข้าศึกที่ยกมารุกราน เมื่อพระอภัยมณียกกองทัพไปตีเมืองลังกาเพื่อหวังตัดศึก ในขณะที่พัทพันศึกอยู่นั้นพระองค์พร้อมด้วยศรีสุวรรณ และสินสมุทรได้ถูกเสน่ห์หญิงลังกา หัสไชยพร้อมด้วยสุตสาครจึงยกทัพไปลังกาเพื่อแก้เสน่ห์ แต่สุตสาครก็พลอยถูกเสน่ห์นางสุลาลีวันไปอีกคน ทำให้หัสไชยรู้สึกแค้นเคือง ก่นด่าในใจและอาฆาตชาวลังกาเป็นยิ่งนัก

หน่อกษัตริย์หัสไชยเห็นไหลหลง	กำสรดทรงสร้อยเศร้านั่งเหงาหมิม
แค้นฝรั่งช่างไม่อายุทำพรายพริ้ม	เข้านั่งริมผ้าแอบไ้แนบเนื้อ
นึกด่าทอต่อแหลชอบแต่ตบ	ไม่เคยพบน่าเป็นทเลินเหลือ
ชะเช่นนี้มีมีดจะกรีดเนื้อ	ให้ทานเสียเสียจนสิ้นลันลังกา
จะนั่งดูอยู่ก็แสนจะแค้นคั่ง	สุชลหลังคลอเนตรดูเชษฐา
เหลือเจ็บช้ำน้ำใจอาไยလာ	กลับออกมาห้องกลางที่ปรางค์ใน ^{๙๔}

ต่อมาหัสไชยจึงได้นำดอกไม้และธงเสกจากทิศาปาโมกข์โลกเชษฐที่ยกทัพมาสมทบภายหลังเข้าไปแก้เสน่ห์และนำสินสมุทรสุตสาครออกมาได้ แต่ก็ถูกนางยุพาผกาและนางสุลาลีวัน พร้อมกับย่องตอดสะกดเข้ามาแก้สินสมุทรสุตสาครคืนไปอีก จนทำให้นางเสาวคนธ์แค้นใจและลอบเข้าไปยิงแก่นางสุลาลีวัน อันเป็นสาเหตุให้นางละเวงกริ้วโกรธ และสั่งทัพลังกาออกไปปล้นค่ายทหารฝ่ายเมืองผลึกเพื่อแก้แค้น ขณะที่ค่ายเมืองผลึกกำลังโกลาหล หัสไชยพร้อมด้วยทหารส่วนหนึ่งประมาณสามสี่ร้อยคนได้คุ้มครองนางสุวรรณมาลี

^{๙๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕๔.

พร้อมด้วยสองธิดาคือนางสร้อยสุวรรณนางจันทร์สุดาหลบทหารลี้ภัยออกไป แต่ก็พบกับ กองทัพของวิรุณและกุนตันขวางทางเอาไว้ ทางด้านหลังก็ถูกทัพนางละเวงตามมาตี ตี ๗ หัสไชยจึงตีฝ่าออกไปทางทัพวิรุณและกุนตัน และได้ใช้พระขรรค์ฟันคอแม่ทัพทั้งสองตกม้า ตายอย่างทารุณ

ฝ่ายวิรุณกุนตันมันแรงร้าย	ทั้งสองนายเห็นทหารด้านไม่ไหว
ต่างหัวร่อหนอกษัตริย์หัสไชย	เหมือนลูกไก่กระจ๊อยร่อยมาพลอยตาย
ต่างขับม้าถาโถมเข้าโจมตี	กุมารรับรุกไล่มิได้ขยาย
ฟาดพระขรรค์ฟันต้องทั้งสองนาย	คอขาดตายตกม้าไล่ฆ่าพล ^๕

ต่อจากนั้นหัสไชยก็ยังได้หันมาสู้กับกองทัพนางละเวง จนทหารล้มตายนับไม่ ถ้วน นางละเวงถึงแม้จะมีกำลังพลมากกว่า แต่ก็รู้สู้เกรงกลัวหัสไชย จึงเกลี้ยกล่อมให้ยอม แพ้ โดยรับปากว่าจะยอมไว้ชีวิตไม่ฆ่าฟัน แต่ฝ่ายหัสไชยไม่ยอมรับข้อเสนอของนางกลับ หัวเราะเยาะเย้ยนางและต้องการที่จะสู้รบ

พระหัสไชยไม่กลัวกลับหัวเราะ	ตบมือเยาะเย้ยย่องร้องกุกกุก
เมื่อตะกิ้นตายกระจายกระจาย	จนต้องลุยเลือดนองดั่งท้องธาร
ถึงโกฏิแสนแน่นมากเหมือนหยากเหี่ยว	เราเหมือนเชื้อเพลิงน้อยจะคอยผลาญ
ไม่ย่อท้อง้องอนมารอนราญ	อย่ามาพาลผิดที่พระพี่ยา
เมื่อพีนางครางครวญประชวรไข้	หมอยังไปพร้อมพริกอยู่รักษา
พาไลเขาเอาแต่โทษมาโจมตี	ไม่ปรารถนาง้องอนจะรอนราญ ^๖

เมื่อนางละเวงเจรจาสงบศึกไม่เป็นผลสำเร็จ ข้าร้ายยังถูกนางสุวรรณมาลียิง เกาทัณฑ์เข้าที่ถันอีก นางจึงเร่งทัพบุกทะลวงเข้ามา หัสไชยคุ้มกันรอนางสุวรรณมาลีพร้อม ธิดาสู้พลางหนีพลางและได้ฆ่าทหารลี้ภัยแตกกระจายไป

ฝรั่งล้อมห้อมหุ้มเข้ารุมรบ	ตีตลบเลี้ยงไล่ไพร่ทั้งหลาย
พระหัสไชยไล่ฆ่าโยธาตาย	แตกข้างซ้ายฝ่ายขวาเข้าราวี
ต้องรบเวียนเหียนหันป้อนกันรบ	เที่ยวเลี้ยงพลดัดป่าจะล่าหนี

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒๗.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒๙.

ฝรั่งรุมกลุ่มกัลดัดสกัดตี

เสียงโยคีครื้นครื้นสนั่นดัง^{๙๗}

จนกระทั่งทัพของสามพราหมณ์กับทัพของนางเสาวคนธ์มาช่วยไว้ได้ จึงช่วยกันตีทัพลังกาแตกพ่ายไปได้ หัสไชยได้รักใคร่ชอบพอกับนางสร้อยสุวรรณและนางจันทร์สุดาธิดาของพระอภัยมณีกับนางสุวรรณมาลี เมื่อศึกลังกาสงบหัสไชยก็ได้กลับเมืองการเวก

กาลภายหลังพระอภัยมณี ศรีสุวรรณ สิ้นสมุทรร เดินทางไปปลงศพท้าวสุทัศน์ที่กรุงรัตนาศาสครกับนางเสาวคนธ์ก็ยังคงอยู่ที่เมืองวาหุโลม มังคลาได้ขึ้นครองกรุงลังกาและถูกบาทหลวงยูแห่ยจึงสั่งพายุพัฒนาและหัสกันไปที่เอาโคตรเพชรคืนมาจากเมืองการเวกพร้อมกับจับนางสุวรรณมาลีที่เมืองผลึกมาด้วย และสั่งให้วลายูดาไปตีเมืองรมจักรจับท้าวทศวงศ์มาได้ ศึกลังกาจึงปะทุขึ้นมาอีก หัสไชยได้ออกรบร่วมกับกองทัพเมืองวาหุโลม ซึ่งนำโดยวาโหม สามารถตีหักด่านสะพานยนต์ และได้ปะทะกับทัพของวลายูดาพายุพัฒนาเกิดการต่อสู้กัน หัสไชยได้ไล่ฆ่าทหารลังกาอย่างไม่เกรงกลัวจนล้มตายเป็นจำนวนมาก

พระหัสไชยได้ทีขึ้นชีสิงห์

พร้อมไพร่ชิงขึ้นหน้าล้วนกล้าแข็ง

เปิดประตูรูดอกนอกกำแพง

โลโถมแทงฟันฝรั่งถอยหลังรบ

พวกโยธาวาโหมต่างโถมถึง

ตีตุ้มตึงตายยับซ้อนซับศพ

พวกหน่อไทได้ที่ตีกระทบ

ฝรั่งหลบหลีกถัดแล่นพลัดพราย

วลายูดาพายุพัฒนาสกัดไพร่

แกว่งดาบไล่ให้เข้ารบบันหลบหาย

พระหัสไชยไล่ฆ่าโยธาตาย

เห็นตัวนายหนุ่มหนุ่มประชุมพล^{๙๘}

สุดท้ายกองทัพลังกาพ่ายแตกหนีไป หัสไชยกับวาโหมจึงบุกทะลวงเข้าไปจนถึงเมืองลังกาและยึดเอาไว้ได้ แต่วลายูดาและพายุพัฒนา ก็หนีไปตั้งหลักเตรียมยกทัพมาหมายตีเอาเมืองคืน หัสไชยเมืองเห็นทหารลังกาตั้งทัพอยู่นอกเมืองก็เดือดดาลมากจึงเกณฑ์ทหารฝีมือดียกออกไปรบและได้ฆ่าฟันทหารฝ่ายลังกาล้มตายอย่างนองเนือง

เห็นฝรั่งตั้งทัพอยู่คับคั่ง

ยิ่งคิดซังดูเดือดไม่เหือดหาย

จึงเลือกสรรครุฑบรรดาเสนานาย

เป็นเกียกกายซ้ายขวากล้าสงคราม

ให้คุมคนพลรบพอบครบหมื่น

ต่างเจ็กรับเสด็จไม่เข็ดขาม

กับเสนที่สนิทเคยติดตาม

ได้ฤกษ์ยามยกออกนอกกำแพง

^{๙๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๓๐.

^{๙๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔๒.

พระทรงนั่งหลังสิงห์กั้นกิ้งกวด
สี่เท้าเด่นเล่นหางมากกลางแปลง
วลายุดาพายุพัฒน์จัดทหาร
ต่างป้องกันพื้นทางต่างแย่งยุทธ์
พวกกองทัพคับคั่งประดังรบ
เข้าต่อแย่งทางพื้นประจัญบาน
ฝ่ายบุตรท้าวเจ้าพาราการเวก
ไล่ห่มหันฟันฟาดเลือดสดาไซม

แผ่นพยศแยกเขี้ยวเสียวแสง
ทหารแข่งซ่ายขวาแกว่งอาวุธ
ออกต่อด้านตีทัพสัปยุทธ์
อูดลุดตลุมบอนไฉ่รอนราญ
ต่างพุ่งหลบแหลนหลาวฟาดง้าวขวาน
ต่างด้านทานหาญอีกเสียงครึกโครม
ทหารเอกพร้อมพรักเข้าหักโหม
ขับสิงห์โถมฆ่าตายเรียวยาวไป^{๙๙}

หัสไชยรักษาเมืองไว้ได้ ต่อมาบาทหลวงสังฆราชลังกาวางแผนตีเมืองคืนโดยให้พวกลูกศิษย์ลอบจุดไฟเผา จนผู้คนต้องหนีตายกันจ้าละหวั่น หัสไชยถอยหนีไปทางป่าพร้อมกับคุ้มกันนางสุวรรณมาลีกับท้าวทศวงศ์พร้อมกับนางสาววังหลีกหนีไป แต่ก็ได้พบกับกองทหารของวลายุดาพายุพัฒน์ ตั้งสกัดไว้ระหว่างทาง การนำหันกันระหว่างสองกองทัพจึงเป็นไปอย่างอลหม่าน

ฝ่ายกษัตริย์หัสไชยมาใกล้ป่า
เชิญสองท้าวสาวสุรางค์ขึ้นทางเกวียน
พอพบกับทัพวลาวยุพัฒน์
พอเสนาห้าสิบบีบมาทัน
ฝ่ายทัพล้อมพร้อมพร้อมบ้างตั้งโห
พวกห้ามแหนแสนสนมกรมใน
เห็นใกล้ชิดปิดตาชนหน้าร้อง
พระหัสไชยไล่ฆ่าโยธาตาย
พวกฝรั่งสังฆราชตายกลาดกลิ้ง
ครั้นหักออกนอกได้มันไล่ทัน

เห็นทัพล้อมกอดสกัดจวดเจวียน
ออกทางเตียนตัดไปข้างไพรวัน
ตั้งสกัดล้อมเกวียนกลับเหียนหัน
ช่วยป้องกันกับกษัตริย์หัสไชย
รำแหลนโลให้ไล่กระชับเสียงหวั่นไหว
ต่างตกใจจวนตัวด้วยกลัวตาย
เสียงแซ่ซ้องทรวงสนั่นมึงขวัญหาย
ทหารซ่ายขวาแข่งโถมแทงฟัน
ยิงฆ่ายิงเยียดยึดสกัดกัน
ต้องรบกันสาววังเป็นกังวล^{๑๐๐}

^{๙๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖๒ - ๑๑๖๓

^{๑๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖๖ - ๑๑๖๗.

ในที่สุดพระอภัยมณีก็ได้เป่าปี่ห้ามทัพและสามารถจับวลายูดา พายุพัฒน์และ หัสกันไว้ได้ จึงทำให้สงครามสงบลง ต่อมาหัสไชยก็ได้สู่ขอนางสร้อยสุวรรณนางจันทร์สุดา อภิเษกสมรสและได้เดินทางกลับไปครองเมืองการเวกร่วมกัน

หัสไชยไม่พอใจต่อการกระทำของหญิงชาวลังกาที่ทำเสน่ห์ให้หลาย ๆ คนหลงรัก เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว กอปรกับมีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง และมีความอาฆาตพยาบาทที่เกิด ภายในจิตใจ จึงทำให้หัสไชยต่อสู้กับทัพลังกาในแต่ละครั้งเป็นไปอย่างดุเดือดเลือดพล่าน มี ผู้คนล้มตายอย่างเกลื่อนกลาด จนบางครั้งหัสไชยมองเห็นการสู้รบฆ่าฟันกันเป็นเรื่องตลก ขบขันไปโดยไม่เกรงบาปกรรมเลย ดังเช่น “พระหัสไชยไม่กลัวกลับหัวเราะ ตบมือเยาะยิ้ม ย่องร้องกุกกุก เมื่อตึกนี้ตายกระจายกระจาย จนต้องลุยเลือดตนเองตั้งห้องธาร” พฤติการณ์ เช่นนี้ย่อมเป็นพื้นฐานโน้มนำไปสู่ความเห็นผิดที่ว่าไม่มีผลอะไรต่อการกระทำของตนแม้แต่ การฆ่าคน ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่ถูกทำนองคลองธรรมแบบอุจเฉททิฏฐิโดยแท้

ในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี แม้ว่าแนวคิดแบบอุจเฉททิฏฐิไม่ได้ปรากฏกับตัว ละครเด่น ๆ ของเรื่อง เช่น พระอภัยมณี หรือศรีสุวรรณ และพระอภัยมณียังเป็นตัวละคร เอกที่เป็นศิลปินมากกว่านักรบเพราะใช้ปี่เป็นอาวุธ สู้รบโดยไม่เสียเลือดเนื้อ และมีจิตใจที่ ใฝ่สันติซึ่งเห็นได้จากที่พระองค์ได้ตัดสินใจออกบวชเป็นฤๅษีพร้อมมเหสีทั้งสองคือนางละเวง และนางสุวรรณมาลีเมื่อสามารถสร้างความปรองดองระหว่างหมู่ญาติและเมืองต่าง ๆ ได้ แล้ว แต่แนวคิดแบบอุจเฉททิฏฐิก็ได้ปรากฏผ่านทางตัวละครอื่น ๆ คือ สินสมุทรที่มีนิสัย มุทะลุดุตัน ชอบใช้กำลังและความรุนแรงในการแก้ปัญหาจนทำให้เกิดเหตุล้มตาย เช่น กรณี การฆ่าโจรสลัดอย่างเหี้ยมโหด นางเสาวคนธ์ หญิงสาวที่มีมานะ (ความถือตัวถือตน) สูง ถือศักดิ์ศรีของลูกผู้หญิงที่ไม่ยอมให้คนอื่นดูถูกได้ จนเกิดเป็นแรงแค้นและกระทำการโดย ปราศจากการใคร่ครวญ เช่น กรณี ปลอมตัวเป็นชายลอบเข้าไปยิงแก้มนางสุลาลีวัน หัสไชย ผู้ที่อาฆาตชาวลังกาเป็นอย่างยิ่ง เห็นการนองเลือดเป็นเรื่องขบขัน และฆ่าผู้อื่นได้อย่าง โหดเหี้ยม เช่น กรณี ฆ่าตัดคอแม่ทัพวิรุณและกุนตันชาวลังกา ดังนั้นแนวคิดแบบอุจเฉท ทิฏฐิที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี จึงมีมูลเหตุมาจากภายในจิตใจและอุปนิสัย ส่วนตัวของตัวละครเป็นสำคัญ เช่น ความมุทะลุ ความมีมานะ(การถือตัว) ความคึกคะนอง เป็นต้น อันนำไปสู่ความรุนแรงและการทำลายล้าง จนเห็นการฆ่าเป็นเรื่องธรรมดาโดยไม่ คำนึงถึงผลแห่งกรรมทั้งในชาติปัจจุบันและอนาคต (ปรโลก) อันเป็นฐานคติแห่งความเป็น อุจเฉททิฏฐิอย่างแท้จริง

บทที่ ๔

ทัศนะเกี่ยวกับการตายแล้วไม่สูญในพระพุทธศาสนา

อุจเฉททิฏฐิ คือ ความเห็นว่าชาติสุญญ เป็นมิจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิด) ที่ปฏิเสธชีวิตและโลกหลังความตาย กล่าวคือ ทิฏฐิเช่นนี้มีความเห็นว่า อุตตาเป็นเพียงการประชุมของธาตุทั้งสี่ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ เท่านั้น เมื่อตายไปแล้วก็จบสิ้นลง ภพ ภูมิ รวมทั้งโลกนี้เมื่อสูญสิ้นก็ไม่เกิดอีก จึงไม่มีความยินดีในภพภูมิใดเลย ดังนั้นการกระทำทุกอย่างทั้งดีและชั่วไม่มีผลใด ๆ ทั้งสิ้น ชีวิตมีอยู่เพียงชาตินี้ชาติเดียวเท่านั้น

มูลเหตุสำคัญของความเห็นแบบอุจเฉททิฏฐิมักเกิดขึ้นจากภายในจิตใจของบุคคลนั้น ๆ เป็นสำคัญ ทั้งนี้อาจจะได้รับอิทธิพลจากบุคคลภายนอกถ่ายทอดความคิด เช่นนี้ให้หรืออาจจะเกิดจากความใคร่ครวญเห็นผิดของตนเอง ซึ่งเกิดจากความยึดมั่นถือมั่นในอุตตา จนทำให้หลงผิดยึดติดกับเบญจขันธ์ ชาติวิจาร์ณญาณในความเป็นจริงของชีวิต (อริยสัจ) และความเปลี่ยนแปลงของโลก รู้ไม่เท่าทันผัสสะที่เข้ามากระทบ ทำให้สำคัญผิดต่ออกุศลธรรมและอกุศลธรรม เหล่านี้ซึ่งเป็นมูลเหตุภายใน ส่วนมูลเหตุภายนอกที่เกิดจากบุคคลอื่น ก็ด้วยความที่ถูกบาปมิตรครอบงำทางด้านความคิด ชักชวนไปในทางที่ไม่ถูกต้องทำนองคลองธรรม

อุจเฉททิฏฐิมีแนวคิดตรงกันข้ามกับสัสสตทิฏฐิที่เห็นว่า อุตตาและโลกเที่ยงคงที่ ไม่เปลี่ยนแปลงและสักกายทิฏฐิที่ยึดมั่นถือมั่นในตัวตนว่า มีอยู่ เป็นใหญ่กว่าทุกสิ่ง และเป็นอันเดียวกันกับจิตแม้จะไม่ยืนยันก็ไม่ปฏิเสธกฎศีลศีลธรรม แนวคิดแบบอุจเฉททิฏฐินั้น มีมาก่อนครั้งพุทธกาล และสืบต่อมาผ่านยุคสู่ยุคเรื่อยมา พระพุทธศาสนาถือว่าอุจเฉททิฏฐิ เป็นแนวคิดที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ คือ ความเห็นผิด อันเป็นปฏิปักษ์ต่อสัมมาทิฏฐิ แต่ถึงอย่างไรก็ตามแนวคิดแบบอุจเฉททิฏฐิก็เป็นลัทธิความเชื่ออย่างหนึ่งที่ยังทรงอิทธิพลในสังคมมนุษย์ตลอดมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

เมื่อประจวบกับยุคสมัยที่ความเจริญทางด้านวัตถุแผ่ไปอย่างไร้ขีดจำกัดและไม่มีพรมแดน แนวคิดแบบอุจเฉทิกฏฐิ ก็ยิ่งทรงอิทธิพลและสามารถครอบงำประชาชนได้อย่างเด่นชัดขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าแนวคิดเช่นนี้มีความแนบสนิทกันเป็นอย่างมากกับลัทธิวัตถุนิยม (Materialism) ที่ทำให้หลงผิดคิดว่า ชีวิตนี้ก็มีเพียงโลกนี้เท่านั้น ไม่มีชาติ ไม่มีบาปบุญ ไม่มีนรก สวรรค์ เมื่อตายไปแล้วทุกอย่างก็จบสิ้นเพียงชาตินี้เท่านั้น ฉะนั้น จึงเสพ ต้ม กินอย่างเต็มที่ ขณะที่ชีวิตอยู่ แต่พระพุทธานุศาสนเห็นว่า ความเชื่อเช่นนี้เป็นมิจฉาทิฏฐิ และได้แสดงทัศนะยัณันในเรื่องชีวิตหลังความตายไว้อย่างชัดเจนว่าไม่ขาดสูญ มีความเชื่อมโยงสืบต่อแห่งสายธารของชีวิตที่เป็นไปตามอำนาจของอวิชชาและตัณหาเป็นปัจจัยขับเคลื่อนและประกอบพร้อมไปด้วยกรรมที่ตนได้กระทำไว้ นำไปสู่ภพ ภูมิต่าง ๆ อย่างไม่มีวันสิ้นสุด (วัฏสงสาร) จนกว่าจะสิ้นกรรมอันเป็นตัวจำแนกสัตว์ และได้บรรลุโพธิญาณหมดสิ้นกิเลส การเวียนว่ายตายเกิดหรือวัฏสงสารจึงจะสิ้นสุด ตามปรากฏหลักฐานในคัมภีร์พระไตรปิฎก แสดงไว้อย่างชัดเจนว่า สภาพการณ์แห่งชีวิตเป็นไปอย่างไร ดังจะกล่าวต่อไปนี้

๔.๑ กำเนิด ๔

กำเนิดหรือโยนิหมายถึง กำเนิด แบบหรือชนิดของการเกิด^๑ ตามทัศนะของพระพุทธานุศาสนได้จำแนกไว้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. กำเนิดอณทชะ(การเกิดในไข่)
๒. กำเนิดชลภาพุชะ(การเกิดในครรภ์)
๓. กำเนิดสังเสทชะ(การเกิดในถ้ำโคลหรือที่ขึ้นแฉะ)
๔. กำเนิดโอบปาติกะ(การผุดเกิดขึ้น)^๒

การเกิดของสัตว์โลกมีนัยแตกต่างกันและมีพุทธานุบายลักษณะการเกิดของสัตว์ ทั้ง ๔ เหล่าไว้ในมหาสิหนาทสูตรว่า กำเนิดอณทชะ คืออะไร คือ เหล่าสัตว์ผู้จะทำลายเปลือกไข่แล้วเกิด นี้เราเรียกว่า กำเนิดอณทชะ กำเนิดชลภาพุชะ คืออะไร คือ

---

^๑ พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สื่อดะวัน จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๓.

^๒ ม.มู.(ไทย) ๑๒/๑๕๑/๑๕๑., ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๓.

เหล่าสัตว์ผู้เกิดในครรภ์ นี้เราเรียกว่า กำเนิดชลาพุชะกำเนิดสังเสทชะ คืออะไร คือ เหล่า สัตว์ผู้เกิดในปลาเน่า ซากศพเน่า ขนมบูด น้ำคร่ำ หรือเถ่าโคล นี้เรา เรียกว่า กำเนิด สังเสทชะ กำเนิดโอบปาติกะ คืออะไร คือ เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางจำพวก และเปรต บางจำพวก นี้เราเรียกว่า กำเนิดโอบปาติกะ สารีบุตร กำเนิดมี ๔ ชนิดนี้แล^๓

จากพุทธพจน์ข้างต้น สัตว์จำพวกอสังขชะ คือ สัตว์ที่เกิดออกมาเป็นไขก่อน แล้วค่อยฟักเป็นตัวในภายหลัง ซึ่งมีอยู่หลายชนิด เช่น ไก่ เป็ด นก จิ้งจก ต๊กแก ปลา กุ้ง ฯลฯ จำพวกชลาพุชะ คือ สัตว์ที่คลอดจากครรภ์มารดาออกมาเป็นตัว เช่น มนุษย์ ช้าง ม้า วัว ควาย แพะ แกะ สุนัข แมว ฯลฯ ชลาพุชะกำเนิดและอสังขชะกำเนิดนี้ รวม เรียกว่า คัพภเสยยกะกำเนิด เพราะเกิดอยู่ในครรภ์ของมารดา ก่อนภายหลังจึงออกจาก ครรภ์^๔ จำพวกสังเสทชะ คือ สัตว์ที่เกิดขึ้นในสิ่งปฏิภูม เช่น น้ำโสโครก ซากพืชซากสัตว์ที่ หมักหมมเน่าเปื่อย อาหารบูดเน่า ได้แก่ หนอน เชื้อโรคต่าง ๆ เชื้อแบคทีเรีย เชื้อจุลิน ทรีย์ ฯลฯ จำพวกโอบปาติกะ คือ สัตว์ที่ผุดเกิดขึ้นมามีร่างกายใหญ่โตในทันทีทันใด ตามนัยแห่ง พระพุทธพจน์ข้างต้น ได้แก่ เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางพวกและเปรตบาง พวก เป็นต้น

๔.๒ องค์ประกอบในการเกิดเป็นมนุษย์

พิจารณาตามกำเนิด ๔ ข้างต้น มนุษย์เป็นสัตว์จำพวกชลาพุชะที่คลอดออก จากครรภ์มารดา นั้นแสดงว่า การเกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์ย่อมมีปัจจัยในด้านอื่น ๆ เป็น ส่วนประกอบด้วย การถือกำเนิดมาเป็นมนุษย์นั้นตามทัศนะทางพุทธศาสนาแล้ว จะต้อง มีองค์ประกอบหรือมีปัจจัยร่วมที่เป็นเครื่องสนับสนุนเสมอตั้งพุทธพจน์ที่ปรากฏในมหา ตัณฑาสังขยสูตร ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เพราะปัจจัย ๓ ประการประชุมพร้อมกัน การถือ กำเนิดในครรภ์จึงมีได้ ในสัตว์โลกนี้ มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน แต่มารดายังไม่มี

^๓ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๕๑/๑๕๑-๑๕๒.

^๔ จิตตวนุโณ ภิกขุ (นามแฝง), ตายแล้วไปไหน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๙.

ระดูและคันธัพพะ^๕ ยังไม่ปรากฏ การถือกำเนิดในครรภ์ก็ยังมีไม่ได้ ในสัตว์โลกนี้ มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระดู แต่คันธัพพะยังไม่ปรากฏ การถือกำเนิดในครรภ์ก็ยังมีไม่ได้แต่เมื่อใด มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระดูและคันธัพพะก็ปรากฏ เมื่อนั้นเพราะปัจจัย ๓ ประการประชุมพร้อมกันอย่างนี้ การถือกำเนิดในครรภ์จึงมีได้^๖

เมื่อพิจารณาจากพุทธพจน์ดังกล่าว เห็นได้ว่า การเกิดมาเป็นมนุษย์นั้นจะต้องพร้อมด้วยองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ

๑. บิดามารดาอยู่ร่วมกัน (มีเพศสัมพันธ์กัน)
๒. มารดาอยู่ในวัยเจริญพันธุ์หรือมีระดู
๓. มีสัตว์มาเกิด (ปฏิสนธิวิญญูญาณ)

การประชุมพร้อมขององค์ประกอบทั้ง ๓ ประการ คือ บิดามารดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระดูพร้อมกับมีสัตว์ คือ ปฏิสนธิวิญญูณาก้าวลงสู่ครรภ์มารดา จึงสามารถก่อกำเนิดชีวิตใหม่ได้ สำหรับปฏิสนธิวิญญูณที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการกำเนิดของมนุษย์นั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระอานนท์ไว้ในมหานิทานสูตรว่า

อานนท์ ข้อที่เรากล่าวเช่นนี้ว่า “เพราะวิญญูณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี” เธอพึงทราบเหตุผลที่วิญญูณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี ดังต่อไปนี้ “ก็ถ้าวิญญูณจักไม่หยั่งลงในท้องมารดา นามรูปจะก่อตัวขึ้นในท้องมารดาได้หรือ”

ท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า “ไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่า “ก็ถ้าวิญญูณหยั่งลงในท้องมารดาแล้ว ล่วงเลยไป นามรูปจักบังเกิดขึ้นเพื่อความเป็นอย่างนี้ได้หรือ”

ท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า “ไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่า “ก็ถ้าวิญญูณเด็กชายหรือเด็กหญิงผู้เยาว์วัย จักขาดความสืบต่อ นามรูปจักเจริญงอกงามไพบูลย์ได้หรือ”

ท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า “ไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าข้า”

---

^๕ หมายถึง สัตว์ผู้จะมาเกิดในครรภ์มารดา(ปฏิสนธิวิญญูณ) (ม.ม.อ.(ไทย)๒/๔๐๘/๒๑๘).

^๖ ม.ม.อ.(ไทย) ๑๒/๔๐๘/๔๔๓-๔๔๔.

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “อานนท์ เพราะเหตุที่นั่น เหตุ ต้นเหตุ เหตุเกิดและปัจจัยแห่งนามรูป ก็คือวิญญาณนั้นเอง”^๗

องค์ประกอบทั้ง ๓ ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การตั้งครมภ์ของสตรีเกิดขึ้น และคลอดอกออกมาเป็นมนุษย์ในภายหลัง จะขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไม่ได้ ถ้าขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง การตั้งครมภ์ของสตรีก็จะไม่เกิดขึ้น และมนุษย์ก็ไม่สามารถถือกำเนิดขึ้นมาได้

๔.๓ ลำดับพัฒนาการของทารกในครรภ์มารดา

ในระยะเวลาเจ็ดวันหลังจากบิดามารดาอยู่ร่วมกันแล้ว (มีเพศสัมพันธ์กัน) ทารกย่อมสามารถเกิดขึ้นได้ ดังปรากฏอรรถาธิบายในคัมภีร์ปัญจสุทนีไว้ว่า ทารกย่อมเกิดขึ้นแก่มาตุคามในโอกาสใด ในโอกาสนั้น เม็ดโลหิตใหญ่ตั้งอยู่แล้วแตกไหลไป เป็นวัตถุบริสุทธิ์ เมื่อมารดาบิดาอยู่ร่วมกันครั้งเดียวมีเขตเจ็ดวันที่เดียว ในสมัยนั้นทารกย่อมเกิดขึ้น^๘ เมื่อเป็นเช่นนี้สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่า มนุษย์จึงเกิดขึ้นในครรภ์ของมารดาและมีพัฒนาการเป็นลำดับเรื่อยมา ก่อนที่จะคลอดอกออกมาเป็นตัวตนในภายหลัง ดังที่พระพุทธองค์ได้ ทรงตอบปัญหาของอินทโยคีที่กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยคาถาว่า

ผู้รู้ทั้งหลายกล่าวว่า รูปไม่ใช่ชีวะ
สัตว์นี้จะมีร่างกายนี้ได้อย่างไรหนอ
กระดูกและก้อนเนื้อมาจากไหน
สัตว์นี้จะอยู่ในครรภ์ได้อย่างไร
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
รูปนี้เป็นกลละก่อน
จากกลละเกิดเป็นอัมพุทะ
จากอัมพุทะเกิดเป็นเปสี (ชิ้นเนื้อเล็ก)
จากเปสีเกิดเป็นชนะ (เป็นก้อน)

^๗ ที.มหา.(ไทย) ๑๐/๑๑๕/๖๕-๖๖.

^๘ ม.มู.อ.(ไทย) ๑๙/ ๔๔๐/๒๐๒.

จากขณะเกิดเป็นปุ้ม ๕ ปุ้ม ต่อจากนั้น
ผม ขนและเล็บ จึงเกิดขึ้น
มารดาของสัตว์ผู้อยู่ในครรภ์นั้น
บริโภคขำวน้ำโภชนาหารอย่างใด
สัตว์ผู้อยู่ในครรภ์มารดานั้น
ก็ยังอัฒภาพให้เป็นไปในครรภ์
ด้วยขำวน้ำโภชนาหารอย่างนั้น^๙

จากพุทธพจน์ข้างต้นย่อมแสดงให้เห็นลำดับพัฒนาการของชีวิตทารกในครรภ์มารดาที่เริ่มต้นเป็นสิ่งที่เรียกว่า กลละก่อน ต่อมาเป็น อัฟพุทะ เปลี ขณะ และจึงแตกออกเป็นปัญญาสาขา (๕ ปุ้ม) ตามลำดับ ต่อจากนั้นก็พัฒนาไปเป็นอวัยวะที่ชัดเจนขึ้น คือ เป็น ผม ขน เล็บ และส่วนอื่น ๆ ที่ประกอบเป็นตัวตนของมนุษย์ต่อไปและทารกในครรภ์ก็ยังชีพด้วยอาหารที่มารดาบริโภคเข้าไป

พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายลำดับพัฒนาการของทารกในครรภ์มารดาเพิ่มเติมไว้ในคัมภีร์สารัตถปกาสินีสรุปใจความได้ว่า โดยที่แท่งกลละมีประมาณเท่าหยาดน้ำมันงา ซึ่งตั้งอยู่ที่ปลายเส้นตายที่ทำด้วยเส้นขนสัตว์ ๓ เส้น มีสีใส ไม่ขุ่นมัว เหมือนเนยใส เมื่อล่วงไป ๗ วัน กลละก็เปลี่ยนภาวะกลายเป็น อัฟพุทะ ซึ่งมีสีเหมือนน้ำล้างเนื้อ เมื่อล่วงไป ๗ วัน อัฟพุทะ ก็เปลี่ยนภาวะกลายเป็น เปลี ซึ่งมีลักษณะคล้ายดีบุกเหลว เมื่อล่วงไป ๗ วัน ก็เปลี่ยนภาวะกลายเป็น ขณะ มีสีฐานเท่าไข่ไก่ เกิดเป็นก้อนกลมโดยรอบ

พัฒนาการจากกลละจนถึง ขณะใช้เวลา ๔ สัปดาห์ ในสัปดาห์ที่ ๕ ก็ปรากฏปุ้มขึ้น ๕ แห่ง เพื่อเป็นมือและเท้าอย่างละ ๒ และเป็นศีรษะอีก ๑ สิ่งมีชีวิตในครรภ์มารดาพัฒนาการไปตามลำดับจนกระทั่งถึงสัปดาห์ที่ ๔๒ อวัยวะ คือ ผม ขน เล็บ เป็นต้น ก็ปรากฏชัดขึ้น สายสะดือของทารกมีรูเหมือนก้านบัวติดเป็นอันเดียวกันกับแผ่นท้องมารดา รสอาหารจากมารดาแล่นไปตามสายสะดือนั้นสู่ทารกเพื่อการบริโภค จนกระทั่งครบ ๑๐ เดือน จึงคลอดออกมา^{๑๐}

^๙ ส.ส.(ไทย) ๑๕/๒๓๕/๓๓๗-๓๓๘.

^{๑๐} ส.ส.อ.(ไทย) ๒๕/๘๐๓/ ๓๘๕-๓๘๗.

ในคัมภีร์ สมนันตปาสาทิกา ได้แสดง ลักษณะของ กลละ เพิ่มเติมไว้ว่า โดยที่แท้ กลละมีประมาณเท่าหยาดน้ำมันงาซึ่งตั้งอยู่ที่ปลายเส้นด้ายที่ทำด้วยเส้นขนสัตว์ ๓ เส้น ท่านกล่าวหมายความว่า

หยาดแห่งน้ำมันงา เนยใส ใสไม่ชุ่มมัว

ฉันใดเขาเรียกกันว่า กลละมีสีคล้ายกัน ฉะนั้น^{๑๑}

นอกจากนี้ ลักษณะของกลละ ได้มีการอธิบายเพิ่มเติมไว้ในฎีกาอภิธัมมัตถวิภา วินีโดยใจความว่า กลละนั้นมีเค้าโครงอยู่ ๓ คือ เค้าโครงทางกาย (กายทสกะ) เค้าโครงทางสมอง (วัตตทสกะ) และเค้าโครงทางเพศ (ภาวทสกะ) ทสกะทั้ง ๓ ที่เรียกกันว่า กลลรูป ประมวลแล้วมีลักษณะใสแจ้ว ไม่ชุ่มมัว ประมาณเท่าหยาดน้ำมันงาที่ไหลออกแล้วเหลือติดอยู่ที่ปลายขนแกะเส้นหนึ่งที่บุคคลจุ่มลงไปใต้น้ำมันงาใสแล้วยกขึ้น นอกจากทวารจะมี พัฒนาการจากเป็นกลละ อัมพุทะ เปลี ฆนะ จนกระทั่งเป็นปัญญาสาขา และในสัปดาห์ที่ ๔๒ จึงปรากฏอวัยวะ จำพวก ผม ขน เล็บที่ชัดเจนขึ้นแล้ว ระหว่างนั้นก็ยังปรากฏเค้าโครงของอวัยวะอื่น ๆ อีกด้วย คือ ล่วงไปได้ ๗ วัน นับแต่วันนั้นจักขุทสกะ (เค้าโครงตา) ย่อมปรากฏ โสตทสกะ (เค้าโครงหู) ก็ปรากฏ ล่วงไปได้ ๗ วัน นับแต่วันที่โสตทสกะปรากฏนั้น ฆานทสกะ (เค้าโครงจมูก) ก็ปรากฏ ล่วงไปได้ ๗ วัน นับแต่วันฆานทสกะปรากฏนั้น ชิวหาทสกะ (เค้าโครงลิ้น) ก็ปรากฏขึ้น^{๑๒}

---

^{๑๑} ส.ส.อ.(ไทย) ๒๕/๘๐๑ /๓๘๕.

^{๑๒} มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, อภิธัมมัตถสังคหบาติ และอภิธัมมัตถวิภา วินีฎีกา ฉบับแปลเป็นไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๓๐๒.

สรุปลำดับพัฒนาการของทารกในครรภ์มารดาให้เห็นชัดเจน ตามตารางข้างล่างนี้

สัปดาห์ที่	ลำดับพัฒนาการของทารกในครรภ์มารดา
๑	เป็นกลลະ คือ มีลักษณะเป็นก้อนกลมใสเล็กน้อย ท่านอุปมาไว้ว่าเหมือนเอาขนแกะแรกเกิด ๑ วัน จุ่มลงไปใต้น้ำมันงา แล้วยกขึ้นมา สลัด ๗ ครั้ง หยดน้ำมันงาที่ติดอยู่ที่ปลายขนแกะนั่นเอง มีขนาดเท่ากับ กลลະ
๒	เป็นอัฟพุทะ คือมีลักษณะเป็นโลหิตข้นข้น มีลักษณะคล้ายน้ำล้างเนื้อ
๓	เป็น เปลี คือมีลักษณะแข็งตัวเป็นชิ้นเนื้อสีแดงเรื่อ แต่ยังมีสภาพเป็นของเหลวคล้ายเนื้อแดงไม่บด
๔	เป็น ษนะ คือ มีลักษณะเป็นก้อนเนื้อแท่งทึบและมีสีแดงจัด มีลักษณะทรงกลมคล้ายไข่ไก่
๕	เป็น ปัญจสาขา คือ ก้อนเนื้อ (ษนะ) มีปุ่มงอกออกมา ๕ ปุ่ม และพัฒนาไปเป็น ศีรษะ ๑ ปุ่ม แขน ๒ ปุ่ม และเท้าอีก ๒ ปุ่ม
๖	ปรากฏจักขุทสกะ คือ มีเค้าโครงของตาเกิดขึ้น
๗	ปรากฏโสตทสกะ คือ มีเค้าโครงของหูเกิดขึ้น
๘	ปรากฏฆานทสกะ คือ มีเค้าโครงของจมูกเกิดขึ้น
๙	ปรากฏชีวนาทสกะ คือ มีเค้าโครงของลิ้นเกิดขึ้น
๑๐-๔๒	มีอวัยวะที่ปรากฏชัดเจนขึ้น เช่น ผม ขน เล็บ และอวัยวะอื่น ๆ ของร่างกาย และคลอดออกมาเป็นตัวตน

ทารกจะอาศัยอยู่ในครรภ์มารดาประมาณ ๔๒ สัปดาห์ ซึ่งเท่ากับ ๒๙๔ วัน หรือประมาณ ๙ เดือนกับอีก ๒๔ วัน จึงจะคลอดออกมาเป็นตัวตนได้ ทั้งนี้การที่ทารกจะคลอดออกจากครรภ์มารดาช้าหรือเร็วกว่านี้ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น อายุของมารดา ภาวะสุขภาพของมารดา น้ำหนักของทารก ทำของทารกที่อยู่ในครรภ์ เป็นต้น

๔.๔ ภพภูมิที่สัตว์โลกไปเกิด

ชีวิตของมนุษย์เริ่มปรากฏตั้งแต่เป็น กลละ และพัฒนาการต่อไปเรื่อย ๆ จนคลอดอกมาจากครรภ์มารดาและมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ร่วมกับสิ่งที่มีชีวิตชนิดอื่น ๆ จนกระทั่งตายไปในที่สุด แต่ภพภูมิของมนุษย์อาจเป็นไปได้ในทุกขณะทุกวัย ไม่เว้นแม้กระทั่งตอนที่อยู่ในครรภ์มารดา การเกิดกับการตายจึงเป็นของคู่กัน ดังพุทธพจน์ที่ว่า

มนุษย์ย่อมเคลื่อน ตาย สูญหาย สลายไป ในขณะที่เป็นกลละ (น้ำใส)บ้าง... ในขณะที่เป็นอัมพพุทะ(น้ำล้างเนื้อ) บ้าง...ในขณะที่เป็นเปสิ (ดินเนื้อ)บ้าง...ในขณะที่เป็นฆนะ(ก้อนเนื้อ)บ้าง... ในขณะที่เป็นปัญญาสาขา(๕ คือ มือ ๒ เท้า ๒ ศีรษะ ๑) บ้าง ขณะคลอดย่อมเคลื่อน ตาย สูญหาย สลายไปบ้าง ย่อมเคลื่อน ตาย สูญหาย สลายไปในเรือนคลอดบ้าง มีอายุเพียงครึ่งเดือน ย่อมเคลื่อน ตาย สูญหาย สลายไปบ้าง มีอายุ ๑ เดือน... มีอายุ ๒ เดือน... มีอายุ ๙ ปี... มีอายุ ๖๐ ปี... มีอายุ ๙๐ ปี ย่อมเคลื่อน ตาย สูญหาย สลายไปบ้าง^{๑๓}

เมื่อมนุษย์ตายแล้วใช้ว่าจะสูญสิ้นไปเสียทีเดียว ย่อมมีการเวียนตายเกิดไปในกระแสธารแห่งชีวิต ซึ่งท่านเรียกว่า วัฏสงสาร กล่าวคือ ตราบใดที่มนุษย์ยังถูกอวิชชาปิดบัง มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ มนุษย์นี้ก็ยังจะต้องท่องเที่ยวไปในวัฏสงสารอย่างไม่รู้จบ ตามพุทธพจน์ที่ว่า

ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาปิดขวาง ถูกตัณหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป

เปรียบเหมือนบุรุษตัดหญ้า ท่อนไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ในชมพูทวีปนี้ แล้วรวมเป็นกองเดียวกัน ครั้นรวมกันแล้ว จึงมัด มัดละ ๔ นิ้ว วางไว้ สมมติว่านี่เป็นมารดาของเรา นี่เป็นมารดาของมารดาของเรา มารดาของมารดาแห่งบุรุษนั้นไม่พึงสิ้นสุด ส่วนหญ้า ท่อนไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ ในชมพูทวีปพึงหมดสิ้นไป

---

^{๑๓} พุ.ม.(ไทย) ๒๙/๓๙/๑๔๕.

ข้อนั้นเพราะอะไร เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้
ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชชาคิด
ขวาง ถูกค้นหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น
เธอทั้งหลายเสวยความทุกข์ ได้รับความลำบากได้รับความพินาศเต็มป่าช้า^{๑๔}
เป็นเวลา ยาวนาน^{๑๕}

สังสารวัฏ เปรียบเหมือนท่อนไม้ที่บุคคลโยนขึ้นไปบนอากาศ บาง
คราวตกลงมาทางโคน บางคราวก็ตกลงมาทางขวาง บางคราวก็ตกลงมาทาง
ปลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น สัตว์ทั้งหลายผู้ถูกอวิชชาคิดขวาง ถูก
ค้นหาผูกไว้ วนเวียนท่องเที่ยวไป บางคราวจากโลกนี้ไปสู่อีกโลกหนึ่ง บางคราวก็
จากโลกอื่นมาสู่โลกนี้^{๑๖}

จากพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าตรัสกับเหล่าภิกษุข้างต้น ยืนยันได้ว่า อวิชชาและ
ตัณหา เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สัตว์หรือมนุษย์ตายแล้วต้องเกิดอีกคือสนับสนุนปฏิสนธิ
วิญญาณให้เกิดขึ้นและเวียนว่ายตายเกิดในสงสารโดยกำหนดเบื้องต้นและเบื้องปลายไม่ได้
เปรียบเทียบ การตัดหญ้าและไม้มากองรวมกันแล้วสมมติว่าหญ้าหรือไม้แต่ละชิ้นแต่ละ
ส่วนเป็นมารดาของเรา หรือมารดาของมารดาของเราเป็นไปอย่างนี้เรื่อย ๆ โดยไม่มีวัน
สิ้นสุด และสัตว์ที่ตายเกิดก็ยังท่องเที่ยวไปในโลกน้อยโลกใหญ่อย่างกำหนดไม่ได้ เปรียบ
เหมือนการโยนท่อนไม้ขึ้นไปบนอากาศ เวลาตกลงมาอาจจะเอาทางโคน ทางขวาง ทาง
ปลายตกลงมาก่อนก็เป็นไปทั้งนั้น

สำหรับกระบวนการเกิดใหม่ของมนุษย์ในแต่ละครั้งนั้นเปรียบเทียบเหมือนการปลูก
พืช คือ ทรายใดที่ กรรม วิญญาณ ตัณหา และอวิชชายังมีอยู่ ทรายนั้นการเวียนว่าย
ตายเกิดจะมีอย่างไม่สิ้นสุด เพราะว่าปัจจัยเหล่านี้เป็นตัวขับเคลื่อนให้มนุษย์เกิดใหม่ในภพ
และภูมินั้น ๆ ดังพระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระอานนท์ไว้ในอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาตว่า

---

^{๑๔} หมายถึง ซากศพของเหล่าสัตว์ที่ตายแล้ว มีมากมาย ทับถมกันอยู่ในป่าช้า หรือเต็มแผ่นดิน
(ส.นิ.อ.(ไทย) ๒/๑๒๔/๑๗๖., พ.จ.อ.(ไทย) ๖๑/๓๖).

^{๑๕} ส.นิ.(ไทย) ๑๖/๑๒๔/๒๑๕-๒๑๖.

^{๑๖} ส.นิ.(ไทย) ๑๖/๑๓๒/๒๒๓.

“อานนท์เพราะเหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าเป็นไรรณา วิญญูญาณ จึงชื่อว่าเป็นพีช ตัณหาจึงชื่อว่าเป็นยางเหนียว วิญญูณาดำรงมั่นอยู่ได้ เพราะธาตุอย่างหยาบ...เพราะธาตุ อย่างกลาง...เพราะธาตุอย่างประณีต ของสัตว์ทั้งหลายที่มีวิชาเป็นเครื่องปิดกั้น มีตัณหา เป็นเครื่องผูกใจ การเกิดในภพใหม่จึงมีต่อไปอีกด้วยประการฉะนี้ อานนท์ ภพมิได้ด้วยเหตุ ดังกล่าวมานี้แล”^{๑๗}

เมื่อสัตว์หรือมนุษย์ตายไปแล้วจะไปเกิดในที่ไหน เป็นอยู่อย่างไหนนั้น ขึ้นอยู่กับกรรม ที่ตัวเองทำมา ดังพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า

สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็น กำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ทำกรรมใดไว้ จะเป็นกรรมดีหรือกรรม ชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น^{๑๘}

๔.๔.๑ ภพ ๓

ภพ หมายถึง ภาวะชีวิตของสัตว์ หรือโลกที่อยู่ของสัตว์^{๑๙} ซึ่งมีอยู่ ๓ ภพ คือ

๑. กามภพ(ภพที่เป็นกามาวจร)
๒. รูปภพ(ภพที่เป็นรูปาวจร)
๓. อรูปภพ(ภพที่เป็นอรูปาวจร)^{๒๐}

กามภพ หมายถึง ภพที่เป็นกามาวจร ภพของสัตว์ผู้ยังแสวงกามคุณคืออารมณ์ ทางอินทรีย์ทั้ง ๕^{๒๑} ได้แก่สัตว์ที่ยังมีจิตเพิลิตเพลินยินดีกับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สิ่งกระทบกาย) ที่น่าใคร่ น่าพอใจ หมู่สัตว์ที่เกิดอยู่ในกามภพมีทั้งที่อยู่ในสุคติ ภูมิและทุคติภูมิ ที่เกิดอยู่ในทุคติภูมิได้แก่ สัตว์ผู้เข้าถึงอบายภูมิ ๔ คือ นรก เปรต อสุรกาย และเตรังจัน ที่เกิดในกามสุคติได้แก่สัตว์ที่เกิดในกำเนิดมนุษย์ และเกิดเป็นเทวดาใน

^{๑๗} อ.จ.เอกก.(ไทย) ๒๐/๗๗/๓๐๐-๓๐๑.

^{๑๘} อ.จ.เอกาทศก.(ไทย) ๒๔/๒๑๖/๓๕๓.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สือตะวัน จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๙๗.

^{๒๐} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๕., ม.มุล. (ไทย) ๑๒/๔๕๓/๔๙๓.

^{๒๑} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๙๗.

กามาวจรสวรรค์ ๖ ชั้น คือสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตดี^{๒๒}

รูปภพ คือ ภพที่เป็นรูปาวจร ภพของสัตว์ผู้เข้าถึงรูปฌาน ได้แก่ ภพอันเป็นที่เกิดและอาศัยแห่งรูปพรหมในภุมิทั้ง ๔ คือ รูปพรหมในพรหมโลกหรือสวรรค์ชั้นปฐมฌานภุมิ (ภุมิของผู้ได้รูปฌานที่ ๑) ชั้นทุติยฌานภุมิ (ภุมิของผู้ได้รูปฌานที่ ๒) ชั้นตติยฌานภุมิ (ภุมิของผู้ได้รูปฌานที่ ๓) และชั้นจตุตถฌานภุมิ (ภุมิของผู้ได้รูปฌานที่ ๔) รูปภพนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่ารูปาวจรสวรรค์ รูปภพหรือรูปาวจรสวรรค์นี้จัดเป็นสุคติภพ^{๒๓}

อรูปภพ คือภพที่เป็นอรูปาวจร ภพของสัตว์ผู้เข้าถึงอรูปฌาน ได้แก่อรูปพรหม ๔^{๒๔} ได้แก่ ภพอันเป็นที่เกิดและอาศัยแห่งอรูปพรหม ๔ ประเภท คือ อรูปพรหมที่เรียกว่า อากาสัญญายตนะ วิญญาณัญญายตนะ อากิญจัญญายตนะ และเนวสัญญานาสัญญายตนะ อรูปพรหมทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ เกิดและอาศัยอยู่ในรูปาวจรสวรรค์ที่มีชื่ออย่างเดียวกับชื่อของพรหม รูปาวจรสวรรค์ทั้ง ๔ บางทีก็เรียกว่าอรูปโลก แปลว่าโลกอันเป็นที่เกิดและอาศัยอยู่ของหมู่สัตว์ผู้ไม่มีรูปร่าง^{๒๕}

๔.๔.๒ ภุมิ ๔

ภุมิ หมายถึงชั้นแห่งจิต ระดับจิตใจ ระดับชีวิต^{๒๖} ดังปรากฏคำอธิบายเกี่ยวกับภุมิ ๔ ในขุททกนิกาย ปฏิสัมภีทามรรคมีอยู่ว่า ภุมิ ๔ ประการ ได้แก่

๑. กามาวจรภุมิ(ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในกาม)

---

^{๒๒} สุนทร ฌ รั้งสี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๑๑.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๑.

^{๒๔} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, หน้า ๙๘.

^{๒๕} สุนทร ฌ รั้งสี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, หน้า ๓๑๒.

^{๒๖} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, หน้า ๑๒๗.

๒. รูปาวจรภูมิ(ชั้นที่เกี่ยวอยู่ในรูป)

๓. อรูปาวจรภูมิ(ชั้นที่ท่องเกี่ยวอยู่ในอรูป)

๔. อปริยาบันนภูมิ(ชั้นที่ไม่นับเนื่องในภูมิ ๓ หมายถึงโลกุตตรภูมิ)

กามาวจรภูมิ เป็นอย่างไร คือ ชั้นธ ชาติ อายุตนะ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่ท่องเกี่ยวอยู่ในภูมินี้ นับเนื่องในภูมินี้ ในระหว่างนี้ คือเบื้องล่าง กำหนดอเวจันรกเป็นที่สุด เบื้องบนกำหนดเอาเหล่าเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตีเป็นที่สุด นี้ชื่อว่ากามาวจรภูมิ

รูปาวจรภูมิ เป็นอย่างไร คือ ธรรมคือจิตและเจตสิกของบุคคลผู้เข้าสมาบัติ ผู้เกิดในรูปภูมิ หรือพระอรหันต์ผู้อยู่เป็นสุขในปัจจุบัน^{๒๗} ที่ท่องเกี่ยวอยู่ในภูมินี้ นับเนื่องในภูมินี้ ในระหว่างนี้ คือเบื้องล่างกำหนดเอาพรหมโลกเป็นที่สุด (ชั้นพรหมปารีสัชชา) เบื้องบนกำหนดเอาพรหมชั้นอกนิฐรูปเป็นที่สุด นี้ชื่อว่ารูปาวจรภูมิ

อรูปาวจรภูมิ เป็นอย่างไร คือ ธรรมคือจิตและเจตสิกของบุคคลผู้เข้าสมาบัติ ผู้เกิดในอรูปภูมิ หรือพระอรหันต์ผู้อยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ที่ท่องเกี่ยวอยู่ในภูมินี้ นับเนื่องในภูมินี้ ในระหว่างนี้ คือเบื้องล่างกำหนดเอาพรหมผู้เข้าถึงอากาศัญญายตนภพเป็นที่สุด เบื้องบนกำหนดเอาเหล่าพรหมผู้เข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนภพเป็นที่สุด นี้ชื่อว่าอรูปาวจรภูมิ

อปริยาบันนภูมิ เป็นอย่างไร คือ มรรค ผล ชาติที่ปัจฉัยไม่ปรุงแต่ง (นิพพาน) เป็นอปริยาบันนะ นี้ชื่อว่าอปริยาบันนภูมิ เหล่านี้ ชื่อว่า ภูมิ ๔^{๒๘}

กามาวจรภูมิ คือชั้นที่ท่องเกี่ยวอยู่ในกาม ระดับจิตใจที่ยังปรารถนากามเป็นอารมณ์ คือยังเกี่ยวข้องกับกามคุณ ระดับจิตใจของสัตว์ในกามภพทั้ง ๑๑ ชั้น^{๒๙} หมายถึงหมู่สัตว์ที่เกิดอาศัยอยู่ในกามภพทั้งหมดที่มีปกติภาพของจิตอยู่ในระดับกามาวจรภูมิ ที่อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นหมู่สัตว์ในกามาวจรภูมิ ได้แก่สัตว์ในอบายภูมิ ๔ คือ สัตว์นรก

^{๒๗} หมายถึง ความสุขขณะที่ยังดำรงอยู่ในภาวะที่รู้แจ้งนั้น., ชุ.ป.อ.(ไทย) ๑/๗๓/๓๑๓.

^{๒๘} ชุ.ป.(ไทย) ๓๑/๗๒/๑๒๑-๑๒๒.

^{๒๙} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,พิมพ์ครั้งที่

เปรต อสุรกาย และสัตว์เดียรัจฉานและสัตว์ในกามาสุคติภูมิ ๗ คือ มนุษย์ เทวดาชั้น
จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตดี รวมเป็นสัตว์ใน
กามาจรภูมิ ๑๑ ประเภท^{๓๐}

รูปาวจรภูมิ คือชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนารูปธรรมเป็นอารมณ์
ระดับจิตใจของท่านผู้ได้ฌานหรือผู้อยู่ในรูปภพทั้ง ๑๖ ชั้น^{๓๑} หมายถึง ภูมิที่เกี่ยวข้องกับ
รูปฌานหรือระดับของจิตที่เข้าถึงรูปฌาน ได้แก่ พรหมปราณีตชา พรหมปุโรหิตา และมหา
พรหมา เป็นระดับปฐมฌานภูมิ ปริตตภา อปฺปมาณภา และอาภัสสรา เป็นระดับ
ทุติยฌานภูมิ ปริตตสุภา อปฺปมาณสุภา สุภิกงหา เป็นระดับตติยฌานภูมิ เวหุปผลา
อัสัญญีสัตว์ อวิหา อตฺปปา สุทฺสสา สุทฺสสี อกนิฐฐา เป็นระดับจตุตถฌานภูมิ

อรูปาวจรภูมิ คือชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนาอรูปธรรมเป็น
อารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้อรูปฌาน หรือผู้อยู่ในอรูปภพทั้ง ๔ ชั้น^{๓๒} ได้แก่ อา
กาธานัญญาตนภูมิ วิญญานัญญาตนภูมิ อาภิญัจญญาตนภูมิ และเนวสัญญานา
สัญญาตนภูมิ

อปริยาบันนภูมิ หรือ โลกุตตรภูมิ คือ เป็นชั้นที่เป็นนบเนื่องในวิภูฏะ ระดับที่ไม่
ถูกจำกัด กล่าวคือเป็นระดับที่พ้นจากโลก ระดับแห่งโลกุตตรธรรม ระดับจิตใจของ
พระอริยเจ้าอันพ้นแล้วจากโลกียภูมิทั้ง ๓ ข้างต้น^{๓๓} หมายถึง ภูมิแห่งจิตของพระ
อริยบุคคลที่เรียกว่าโลกุตตรจิต เป็นมรรคจิต ๔ และผลจิต ๔ ได้แก่ โสดาปัตติมรรคจิต
โสดาปัตติผลจิต สกทาคามีมรรคจิต สกทาคามีผลจิต อนาคามีมรรคจิต อนาคามีผลจิต
และอรหัตตมรรคจิต อรหัตตผลจิต มรรคจิตและผลจิตดังกล่าวนี้ เป็นจิตที่อยู่ในระดับอปริ
ยาบันนภูมิหรือ โลกุตตรภูมิที่เรียกว่าเป็นภูมิที่อยู่เหนือโลกหรือพ้นระดับของโลก ก็เพราะ
ภาวะทางจิตของสัตว์โลกตามปกติทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นสัตว์โลกในกามภพ รูปภพ หรืออรูป

^{๓๐} สุนทร ฌ รั้งสี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, หน้า ๓๑๔.

^{๓๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่
๑๐, หน้า ๑๒๗.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๗.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๗.

ภาพ ไม่มีจิตที่อยู่ในระดับของภพนี้ หรือกล่าวให้กระชับขึ้น จิตในระดับโลกุตตรภพนี้ไม่ได้มี อยู่ตามปกติในหมู่สัตว์ของภพทั้ง ๓ จิตในระดับโลกุตตรภพเป็นจิตที่ต้องพัฒนาให้มีขึ้นจึง จะเกิดขึ้นได้^{๓๔}

มนุษย์เป็นสัตว์ที่ถือกำเนิดในจำพวกชลาพุชะ คือเกิดในครรภ์ ที่บิดามารดาอยู่ ร่วมกันมา มารดามีระดู และมีสัตว์มาเกิด เป็นองค์ประกอบที่สนับสนุนให้มนุษย์เกิดมา และมีวิวัฒนาการเป็นลำดับมา เมื่อสิ้นอายุขัยการเกิดใหม่ของมนุษย์นั้นมีตณหาและ อวิชชาเป็นปัจจัยขับเคลื่อน แต่จะเกิดในภพใดภพหนึ่ง หรือมีสภาพเป็นอยู่อย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับกรรมของแต่ละบุคคลเหนี่ยวนำให้เป็นไป ฉะนั้นตราบใดที่มนุษย์ยังไม่สามารถขจัด ตณหาและอวิชชาได้ ตราบนั้นการเวียนว่ายตายเกิดหรือการท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏฏ์ของ มนุษย์ก็ไม่รู้จัก กำหนดเบื้องต้นและเบื้องปลายไม่ได้ เว้นแต่ว่าจะสามารถขจัดอวิชชาและ ดับตณหาให้สิ้นไป คือบรรลุประนิพพานนั่นเอง กงล้อแห่งวัฏฏะจึงจะสิ้นสุดลง ดัง พระสารีบุตรได้สนทนาธรรมกับพระมหาโกฏิฐิกะที่ปราศรัยในมัชฌิมนิกาย มูล ปิณฑนสาส์กว่า

...“การเกิดในภพใหม่ต่อไป มีได้อย่างไร” “เพราะความยินดียิ่งใน อารมณ์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์ที่มีอวิชชาเป็นเครื่องกีดกัน มีตณหาเป็นเครื่อง ผูกพันไว้ การเกิดในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้อย่างไร” “การเกิดในภพใหม่ต่อไป ไม่มีได้อย่างไร” “เพราะอวิชชาสิ้นไป เพราะอวิชชาเกิดขึ้น และเพราะตณหาดับ ไป การเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ไม่มีได้อย่างไร”^{๓๕}

๔.๕ ทศนะเรื่องการตายแล้วไม่สูญ

ในเรื่องการตายแล้วไม่สูญ ผู้วิจัยได้ศึกษาทศนะของบุคคลที่ได้รับยกย่อง และเป็นที่ยอมรับของสังคมทั้งในด้านงานเขียนและการประพฤติปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับ เรื่องนี้ ๓ ท่าน คือ พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร) พระเทพสิงหนุราชาจารย์ (จรัล จิตธมฺโม) และอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ดังต่อไปนี้

^{๓๔} สุนทร ฌ รังสี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, หน้า ๓๑๖.

^{๓๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๓/๔๙๓.

๔.๕.๑ พระพรหมโมลี (วิลาส ภาวนวโร)

พระพรหมโมลี (วิลาส ภาวนวโร) ได้แสดงทัศนะในเรื่องการตายแล้วไม่สูญตามหลักของพระพุทธศาสนาโดยเสนอผ่านทางงานด้านวรรณกรรมที่ได้รับการยอมรับหลาย ๆ เล่ม งานชิ้นเอกของท่านมีอาทิเช่น โลกที่ปณี กรรมที่ปณี ภูมิวิลาสินี วิมุตติรัตนมาลี เป็นต้น

ท่านได้ยืนยันหนักแน่นถึงการตายแล้วไม่สูญ รวมถึงสถานที่ที่จะไปเกิดใหม่ไว้ในหนังสือโลกที่ปณีว่า อันว่าเราท่านทั้งหลายนั้น ครั้นเมื่อตายไปแล้ว หากว่าแล้วกันไปก็หมดเรื่องราว แต่ี่หาเป็นเช่นนั้นไม่ トラบใดที่ยังมีกิเลสตัณหาอยู่ ก็ต้องเวียนเกิดเวียนตายอยู่ในวัฏสงสารไม่มีที่สิ้นสุด สถานที่ที่เราต้องไปเวียนเกิดเวียนตาย ซึ่งเรียกว่า วัฏสงสารนั้น มีอยู่หลายที่หลายแห่ง ที่หนึ่ง ๆ จะเรียกว่า โลกหนึ่ง ๆ ก็ได้ ในจักรวาลอันกว้างใหญ่ไพศาลนี้ มีโลกอยู่มากมาย เช่น โลกนรก โลกมนุษย์ และโลกเทวดา เป็นต้น เราตายไปแล้วใช้ว่าจะกลับมาเกิดในโลกมนุษย์นี้อยู่ร่ำไปก็หาไม่ อาจจะไปเกิดในโลกอื่น ๆ อีกมากมาย แต่จะไปเกิดในโลกไหน และเกิดเป็นอะไรนั้น ก็สุดแต่กรรมที่ทำไว้ หรือตามสภาพของจิตของแต่ละบุคคล และการที่จะไปเกิดแต่ละครั้งนั้น ใช้ว่าอยู่ ๆ ก็บับบับไปเกิดส่งเดชอย่างนั้นเอง ไม่ต้องมีเหตุมีผลอะไรไม่ใช้อย่างนั้น อันที่จริง สัตว์ที่จะตายไปเกิดนั้น ก่อนที่จะตายลงไป จริง ๆ ย่อมต้องเกิดมีอารมณ์ขึ้นก่อน อารมณ์นี้ถ้าจะเปรียบก็เหมือนกับเป็นมัดคุเทศก์ซึ่งทางบอกให้ผู้ตายรู้ล่วงหน้าว่า ตนจักไปเกิดในโลกไหน มีสุขมีทุกข์ผิดแผกแตกต่างกันอย่างไร จักไปเกิดในโลกใหม่ซึ่งมิใช่โลกมนุษย์ หรือว่าจักได้กลับมาเกิดในมนุษย์โลกนี้อีกต่อไป^{๓๖} นอกจากนี้ท่านยังได้กล่าวถึงสถานที่ที่สัตว์จะต้องไปเกิด ซึ่งเรียกว่า ภูมิชั้นของสัตว์ที่จะต้องท่องเที่ยวไปในวัฏสงสารไว้ มี ๓ ชั้นใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

๑. เภภูมิสงสาร หมายถึง การท่องเที่ยวไปในภูมิชั้นต่ำ กล่าวคือ การที่สัตว์ต่าง ๆ ที่ยังมีกิเลสตัณหาอยู่ ประกอบอกุศลกรรมแล้ว ต้องไปอุบัติเกิดในโลกชั้นเลว เรียกว่า เภภูมิสงสาร ซึ่งมีอยู่ ๔ ภูมิ คือ

---

^{๓๖} พระพรหมโมลี(วิลาส ภาวนวโร), **โลกที่ปณี**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔.

๑.๑ นิรยภูมิ คือ โลกนรก เหล่าสัตว์ที่ไปอุบัติเกิดในโลกนรกนี้ ย่อมมี ชีวิตอยู่อย่างแสนเข็ญเป็นสาหัส ต้องทนทุกข์ทรมานด้วยการถูกลงโทษอย่างน่าสะอึกใจ และน่าหวาดเสียวเป็นที่ยิ่ง ทุกเวลาเวลาที่ตลอดกาลไม่มีวันหยุดหย่อนเลย ชีวิตของสัตว์โลก ในนรกนี้ เป็นชีวิตที่มีแต่ความทุกข์ทรมานโดยส่วนเดียว^{๓๗} นรกตามที่ท่านได้ประมวลมา ไว้มีทั้งหมด ๔๕๗ ชุม ประกอบไปด้วย

๑.๑.๑	มหานรก	๘	ชุม
๑.๑.๒	อุสสุทนรก	๑๒๘	ชุม
๑.๑.๓	ยมโลกนรก	๓๒๐	ชุม
๑.๑.๔	โลกันตนรก	๑	ชุม
	รวมกันเป็น	๔๕๗	ชุม

สัตว์ที่เกิดในนรกเหล่านี้ ต้องเสวยทุกข์โทษอยู่สิ้นกาลช้านาน แต่จะนานเท่าใด นั้นไม่แน่นอน เพราะมันขึ้นอยู่กับบาปกรรมที่ได้กระทำไว้ ทั้งนี้ ย่อมเป็นไปตามนัยที่ว่า อปาเยสุ หิ กมฺมเมว ปมาณํ ในอบายภูมิทั้งหลาย อกุศลที่ทำไว้นั้นเองเป็นเครื่อง ประมาณอายุของสัตว์ หมายความว่า ถ้าทำบาปกรรมไว้มาก ก็ต้องตกนรกอยู่นานและ ต้องตกนรกหลายชุม

...ถ้าทำบาปกรรมไว้น้อย เพียงมาตกนรกได้ไม่นาน กุศลกรรมที่ตน ทำไว้บันดาลให้ระลึกถึงบุญกุศลนั้นขึ้นมา ก็เปลี่ยนสภาพจากสัตว์นรก ไปอุบัติ เกิดในภูมิอื่นต่อไป จึงสรุปความได้ว่า จะเสวยทุกข์โทษอยู่ในนรกนานเข้า เพียงใด นั้นก็สุดแต่กุศลกรรมที่ทำได้เป็นประมาณ^{๓๘}

๑.๒ เปตติวิสัยภูมิ คือ โลกเปรต เหล่าสัตว์ที่ไปอุบัติเกิดในโลกเปรตนี้ ย่อมมีชีวิตที่อยู่อย่างลำเค็ญเป็นสาหัส ต้องทนทุกข์ทรมานด้วยอดอยากหิวโหยอยู่ตลอด กาล เป็นชีวิตบาปที่น่าเวทนาสงสารเป็นที่ยิ่ง ทุกเวลาที่มีแต่ความลำเค็ญอยู่เนืองนิตย์

---

^{๓๗} พระเทพมุนี(วิลาส ญาณวโร), **โลกนาถที่ปณี**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๓๒), หน้า ๓๘๘.

^{๓๘} พระพรหมโมลี(วิลาส ญาณวโร), **โลกที่ปณี**, หน้า ๖๗-๖๘.

ชีวิตของสัตว์ในโลกเปรตนี้ เป็นชีวิตที่ห่างไกลจากความสุขยิ่งนัก^{๓๙} เพราะโลกเปรตนี้เป็นโลกที่อยู่ของสัตว์ผู้ห่างไกลจากความสุข^{๔๐} ความจริงสัตว์ที่ไปเกิดในโลกเปรตนี้ แม้จะมีความทุกข์ความเดือดร้อนน้อยกว่าสัตว์ในโลกนรกก็ตาม ถึงกระนั้น ก็มีได้หมายความว่าเขาจะเป็นสัตว์ที่ได้รับความสุข โดยที่แท้ยังห่างไกลจากความสุขความสบายอยู่เป็นอันมาก^{๔๑}

๑.๓ อสุรกายภูมิ คือ โลกอสุรกาย เหล่าสัตว์ที่ไปอุบัติเกิดในโลกอสุรกายนี้ ย่อมมีชีวิตอยู่สุดจะยากเย็นเป็นสาหัส ต้องทนทุกข์ทรมาน ด้วยอำนาจความหิวโหยและกระหายคล้าย ๆ กับสัตว์ในโลกเปรต จะแตกต่างกันอยู่บ้างก็แต่เพียงว่า สัตว์ในโลกเปรตนั้น มีความหิวโหยอาหารเป็นสัญลักษณ์ แต่ว่าสัตว์ในโลกอสุรกายนี้ มีความกระหายน้ำเป็นสัญลักษณ์เท่านั้น^{๔๒} เพราะเต็มไปด้วยความอดอยากหิวกระหายเหลือประมาณด้วยอกุศลกรรมที่ก่อไว้แต่ปางก่อนย้อนมาตามทัน^{๔๓} โลกแห่งอสุรกายนี้เป็นโลกที่มีแต่ความชั่วร้าย ไม่น่าอยู่ไม่น่าอาศัย มองไปทางไหนมีแต่เหล่าอสุรกายทั้งหลายซึ่งมีรูปกายชั่วไม่สวยงาม และมีใบหน้าอันเต็มไปด้วยความทุกข์ปราศจากความสุขรื่นเริงโดยสิ้นเชิง สมกับคำที่ว่า วินิปาติกา ๑ เต อสุรา ๑ จาติ วินิปาติกอสุรา อบายสัตว์ที่ชื่อว่า วินิปาตอสุรกาย ก็เพราะว่าเป็นเหล่าสัตว์ ที่ไม่มีความสวยงาม และไม่มีความสุขรื่นเริง^{๔๔}

๑.๔ ตีรจฉานภูมิ คือ โลกเดียรฉาน เหล่าสัตว์ที่ไปอุบัติเกิดในโลกเดียรฉานนี้ มีรูปร่างปรากฏให้มนุษย์เราเห็นได้เพราะมีภูมิที่อยู่อาศัยในมนุษย์โลกนี้เอง เหล่าสัตว์เดียรฉานแม้จะได้รับความสบายมากกว่าเพื่อนสัตว์ในอบายภูมิด้วยกันขึ้นมาบ้างก็ตาม ถึงกระนั้นก็ยอมนับว่าเป็นสัตว์ที่มีชีวิตแสนจะอาภัพเป็นสาหัส เพราะเป็นสัตว์ไร้ภูมิปัญญาไม่สามารถที่จะรับรสอมตธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ เพราะเป็นภูมิที่ขัด

---

^{๓๙} พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร), **โลกนาถที่ปณี**, หน้า ๓๘๘-๓๘๙.

^{๔๐} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), **โลกที่ปณี**, หน้า ๑๐๑-๑๐๒.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๙.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๙.

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๙.

^{๔๔} พระเทพมุนี(วิลาส ญาณวโร), **กรรมที่ปณี**, หน้า ๔๖๕-๔๖๖.

ขวางต่อมรรคผลนิพพาน^{๔๕} ที่ชื่อว่าตริจฉานภูมิ ก็เพราะว่าสัตว์ทั้งหลายที่ไปเกิดขึ้นภูมินี้ มีความชื่นชมยินดีในเหตุ ๓ ประการ คือ การกิน ๑ การนอน ๑ การประกอบเมถุนกิจ ๑ ซึ่งมีความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าพวกสัตว์นรก เปรต และอสุรกาย เพราะเหตุที่มีอกุศลบางเบา แม้จะประสบความลำบากยากแค้นประการใดก็ดี สัตว์ที่เกิดในภูมินี้ ก็ยังพอมีความชื่นชมยินดีอยู่บ้าง คือ ยินดีในเหตุ ๓ ประการดังกล่าวมา^{๔๖}

อนึ่ง ตริจฉานภูมิ ยังหมายความว่า โลกของสัตว์ผู้ไปโดยขวาง เพราะว่าสัตว์ที่ไปเกิดในภูมินี้ เวลาจะจรีคือไปไหนมาไหน ต้องไปตามขวางหรือตามยาว คือ ต้องคว่ำอกไปทั้งสิ้น พึงดูตัวอย่างสัตว์เดียรฉานที่อยู่ข้างตัวเราเวลานี้ เช่น หมู หมา เป็ด ไก่ เวลามันจะไปไหนแต่ละที ต้องไปตามขวางลำตัว คือคว่ำอกไปทั้งสิ้น ซึ่งผิดกับมนุษย์เรา เพราะมนุษย์เราไปตามตรง ศีรษะเป็นอวัยวะเบื้องบนตั้งอยู่สูงสุด ไม่ใช่มีศีรษะขวาง ๆ อย่างเช่น ศีรษะเดียรฉานนอกจากร่างกายของเขาเหล่านั้น จะมีสภาพไปอย่างขวาง ๆ แล้ว ในส่วนจิตใจของเขาก็ยังปรากฏว่ามีสภาพ “ขวาง” อีกด้วย คือ ขวางจากมรรค ผล นิพพาน

สัตว์เดียรฉานทั้งหลายแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ มีจำนวน ๔ ประเภท คือ

๑.๔.๑ อปทตริจฉาน สัตว์เดียรฉานประเภทไม่มีเท้าคือไม่มีขา ซึ่งได้แก่ งู ปลา ไข่เดือน เป็นอาทิ

๑.๔.๒ ทวิปทตริจฉาน สัตว์เดียรฉานประเภทมี ๒ เท้า ซึ่งได้แก่ แร้ง กา นก เป็ด ไก่ เป็นอาทิ

๑.๔.๓ จตุปทตริจฉาน สัตว์เดียรฉานมีเท้า ๔ เท้า ซึ่งได้แก่ หมู หมา ช้าง ม้า วัว ควาย เสือและกวาง เป็นอาทิ

๑.๔.๔ พหุปทตริจฉาน สัตว์เดียรฉานประเภทที่มีเท้ามากกว่า ๔ เท้าขึ้นไป ซึ่งได้แก่ กิ้งกือ ตะเข็บ ตะขาบ เป็นอาทิ^{๔๗}

---

^{๔๕} พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร), **โลกนาถทีปนี**, หน้า ๓๘๙.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

^{๔๗} พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร), **กรรมทีปนี**, หน้า ๔๔๓-๔๔๔.

การเป็นสัตว์เดรัจฉานนั้นมีโอกาสทำบาปได้ง่ายกว่ามนุษย์มากนัก เมื่อทำบาปเพิ่มขึ้นแล้วจักมีโอกาสดับมาเกิดเป็นมนุษย์ซึ่งสูงกว่าอบายภูมิได้อย่างไร^{๔๘}

๒. มัชฌิมสงสาร หมายถึง การท่องเที่ยวไปในภูมิชั้นกลาง การที่เหล่าสัตว์ต่าง ๆ ที่ยังมีกิเลสตัณหาอยู่ ต้องไปอุบัติเกิดในภูมิที่มีความสุขสบายปานกลาง เรียกว่า มัชฌิมสงสาร ซึ่งมีอยู่ ๗ ภูมิ คือ

๒.๑ มนุสสภูมิ คือ โลกมนุษย์ เหล่าสัตว์ที่มาอุบัติเกิดในโลกมนุษย์นี้มีรูปร่างปรากฏให้เห็นได้...ชีวิตของมนุษย์นับว่าเป็นชีวิตที่ประเสริฐ เพราะจะสามารถที่จะประกอบกรรมอันสูงสุดได้ ไม่ว่าจะ เป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม^{๔๙}

มนุสสภูมิ เป็นภูมิที่อยู่อาศัยของสัตว์ผู้มีใจสูง ที่ว่ามนุษย์เป็นผู้มีใจสูงนั้นก็เพราะมีใจสูงในเชิงกล้าหาญ คือ มีความองอาจกล้าหาญในการประกอบกรรมต่าง ๆ ยิ่งนัก ขึ้นชื่อว่ากรรมแล้ว ไม่ว่าจะ เป็นอกุศลกรรมอันเป็นกรรมฝ่ายบาป หรือจะเป็นกุศลกรรมอันเป็นกรรมฝ่ายบุญก็ตาม สัตว์ทั้งหลายในภูมิอื่นใดที่จักมีใจกล้าหาญสามารถกระทำให้เกิดมนุษย์ไปเป็นอันไม่มี^{๕๐}

๒.๒ จาตุมหาราชิกาภูมิ คือ เทวโลกชั้นที่ ๑ ผู้ที่มาอุบัติเกิดในเทวโลกชั้นนี้ ย่อมมีความสุขสบายบริบูรณ์ไปด้วยกามคุณอารมณ์มากกว่ามนุษย์ เพราะเป็นเทวดาได้เสวยทิพยสมบัติด้วยอำนาจแห่งบุญกุศลที่ตนได้สร้างสมไว้ โดยมีเทวาริบดีผู้ยิ่งใหญ่ ๔ องค์ทรงเป็นผู้ปกครอง เพราะฉะนั้น เทวโลกชั้นนี้จึงมีนามว่า จาตุมหาราชิกาภูมิ

๒.๓ ดาวดึงสาภูมิ คือ เทวโลกชั้นที่ ๒ ผู้ที่มาอุบัติเกิดในเทวโลกชั้นนี้ ย่อมเสวยทิพยสมบัติ อันเป็นสุขประณีตกว่าทวยเทพชั้นจาตุมหาราชิกาภูมิ เป็นเทพดาที่อยู่ภายใต้ความปกครองของเทพดา ๓๓ องค์ ซึ่งมีสมเด็จพระอมรินทราบาราชเป็นประธาน เพราะฉะนั้น เทวโลกชั้นนี้จึงมีนามว่า ดาวดึงสาภูมิ

๒.๔ ยามาภูมิ คือ เทวโลกชั้นที่ ๓ ผู้ที่มาอุบัติเกิดในเทวโลกชั้นนี้ ย่อมเป็นเทวดาเสวยทิพยสมบัติอันเป็นสุขประณีตและมีอายุยืนกว่าทวยเทพในสรวงสวรรค์ชั้น

^{๔๘} พระพรหมโมลี(วิลาส ญาณวโร), **โลกทิปนี**, หน้า ๑๑๙-๑๒๐.

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙๐.

^{๕๐} พระเทพมุนี(วิลาส ญาณวโร), **กรรมทิปนี**, หน้า ๕๐๙.

ดาวดิงส์ เป็นเทพยดาที่อยู่ภายใต้ความปกครองของสมเด็จพระสุยามเทวาริราช เพราะฉะนั้น เทวโลกชั้นนี้ จึงมีนามว่า ยามาภูมิ

๒.๕ ตุสิตาภูมิ คือ เทวโลกชั้นที่ ๔ ผู้ที่มาอุบัติเกิดในเทวโลกชั้นนี้ ย่อมเป็นเทวดาเสวยทิพยสมบัติอันเป็นสุขประณีตยิ่งขึ้น ถึงภาวะที่มีความสุขที่น่ายินดีชอบใจ อยู่ภายใต้ความปกครองของสมเด็จพระสันตตุสิตเทวาริราช เพราะฉะนั้น เทวโลกชั้นนี้ จึงมีนามว่า ตุสิตาภูมิ

๒.๖ นิมมานรตีภูมิ คือ เทวโลกชั้นที่ ๕ ผู้ที่มาอุบัติเกิดในเทวโลกชั้นนี้ ย่อมเป็นเทวดาเสวยทิพยสมบัติอันเป็นสุขประณีตยิ่งขึ้น มีความเพลิดเพลินเจริญใจใน อารมณ์ต่าง ๆ อันตนเนรมิต หรือบันดาลได้ตามความยินดีพอใจของตน โดยมีสมเด็จพระ นิमितเทวาริราชเป็นผู้ปกครอง เพราะฉะนั้น เทวโลกชั้นนี้ จึงมีนามว่า นิมมานรตีภูมิ

๒.๗ ปรนิมมิตวสวัตตีภูมิ คือ เทวโลกชั้นที่ ๖ ผู้ที่มาอุบัติเกิดในเทวโลก ชั้นนี้ ย่อมเป็นเทวดาเสวยทิพยสมบัติอันเป็นสุขและประณีตเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นเทวโลก ชั้นสูงสุด มีความเพลิดเพลินเจริญใจในกามคุณอารมณ์ต่าง ๆ ที่ผู้อื่นเนรมิตบันดาลให้ตาม ความปรารถนาแห่งตน โดยมีสมเด็จพระปรนิมมิตเทวาริราชเป็นผู้ครอง เพราะฉะนั้น เท วโลกชั้นนี้จึงมีนามว่า ปรนิมมิตวสวัตตีภูมิ

เหล่าสัตว์ที่อุบัติเกิดในภูมิทั้ง ๗ ภูมิดังกล่าวมานี้ ชื่อว่ากำลังท่องเที่ยวอยู่ใน มัชฌิมสงสาร คือมีชีวิตอยู่ในโลกปานกลาง เป็นสัตว์โลกประเภทปานกลาง ซึ่งมีอยู่มากมายเหลือที่จะคณานับได้

๓. อูปริมสงสาร หมายถึง การท่องเที่ยวไปในภูมิชั้นสูง การที่เหล่าสัตว์โลกที่ ยังกิเลสตัณหาอยู่ แต่มีน้ำใจสูงไปด้วยคุณธรรม อุตสาหะพยายามบำเพ็ญสมถภาวนาจน ได้ฌานแล้ว ไปอุบัติเกิดในภูมิที่มีความสุขสบายอันประณีตสูงสุด เรียกว่าอูปริมสงสาร ซึ่งมี อยู่ ๒๐ ภูมิ คือ

๓.๑ พรหมปารีสัชชาภูมิ คือ พรหมโลกชั้นที่ ๑ ท่านผู้ได้ฌานที่มาอุบัติ เกิด ณ พรหมภูมิชั้นนี้ ย่อมเป็นพระพรหมผู้ดำรงฐานะเป็นบริษัทบริวารของท่านท้าวมหาพรหม ฉะนั้นพรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า พรหมปารีสัชชาภูมิ

๓.๒ พรหมปุโรหิตาภูมิ คือ พรหมโลกชั้นที่ ๒ ท่านผู้ได้ฌานที่มาอุบัติ เกิด ณ พรหมภูมิชั้นนี้ ย่อมทรงไว้ซึ่งภาวะที่ตนเป็นผู้ประเสริฐ คือ ประเสริฐกว่าพรหมปา

วิเศษชาติที่กล่าวมาแล้ว เพราะเป็นบุโรหิตของท่านท้าวมหาพรหม ฉะนั้นพรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า พรหมบุโรหิตาภูมิ

๓.๓ มหาพรหมภูมิ คือ พรหมโลกชั้นที่ ๓ ท่านผู้ได้ฌานที่มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมินี้ ย่อมเป็นพระพรหมผู้ยิ่งใหญ่ คือ ยิ่งใหญ่กว่าพระพรหมชั้นพรหมบริษัทและพรหมบุโรหิตที่กล่าวมาแล้ว ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า มหาพรหมภูมิ

๓.๔ ปริตตภาภูมิ คือ พรหมโลกชั้นที่ ๔ ท่านผู้ได้บรรลุฌาน ที่มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมินี้ ย่อมเป็นพระพรหมที่มีแสงสว่างแห่งรัศมีเป็นส่วนน้อย ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า ปริตตภาภูมิ

๓.๕ อัมปมาณภาภูมิ คือ พรหมโลกชั้นที่ ๕ ท่านผู้ได้บรรลุฌาน ที่มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมินี้ ย่อมเป็นพระพรหมที่มีแสงสว่างแห่งรัศมีมากที่สุด ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า อัมปมาณภาภูมิ

๓.๖ อากัสสราภูมิ คือ พรหมโลกชั้นที่ ๖ ท่านผู้ได้บรรลุฌาน ที่มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมินี้ ย่อมเป็นพระพรหมที่มีประกายรุ่งโรจน์แห่งรัศมีนานาแสง ดุจแสงฟ้าแลบออกอยู่ตลอดกาล ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า อากัสสราภูมิ

๓.๗ ปริตตสุภาภูมิ คือ พรหมโลกชั้นที่ ๗ ท่านผู้ได้บรรลุฌาน ที่มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมินี้ ย่อมเป็นพระพรหมที่มีความสง่าสวยงามแห่งรัศมีเป็นแต่เพียงส่วนน้อย ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า ปริตตสุภาภูมิ

๓.๘ อัมปมาณสุภาภูมิ คือ พรหมโลกชั้นที่ ๘ ท่านผู้ได้บรรลุฌานที่มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมินี้ ย่อมเป็นพระพรหมที่มีความสง่าสวยงามแห่งรัศมีโดยไม่มีประมาณ ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า อัมปมาณสุภาภูมิ

๓.๙ สุภิกิณหาภูมิ คือ พรหมโลกชั้นที่ ๙ ท่านผู้ได้บรรลุฌาน ที่มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมินี้ ย่อมเป็นพระพรหมที่มีความสง่าสวยงามแห่งรัศมีที่ออกสลับปะปนกันเสมอ ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า สุภิกิณหาภูมิ

๓.๑๐ เวหุปผลาภูมิ คือ พรหมโลกชั้นที่ ๑๐ ท่านผู้ได้บรรลุฌานที่มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมินี้ ย่อมเป็นพระพรหมที่มีผลอย่างไพบุลย์ คือมีผลแห่งฌานที่จะได้รับอย่างเต็มที่ ยิ่งกว่าพระพรหมชั้นอื่นใดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เพราะภูมิเหล่านั้น ยังต้องถูกทำลายล้างด้วยไฟบ้าง ด้วยน้ำบ้าง ด้วยลมบ้างเมื่อถึงคราวถึงโอกาส แต่พรหมชั้น

เวทย์ผลาญภูมิจึง พ้นจากการถูกทำลายทุก ๆ อย่าง ท่านที่เกิดในภูมิจึง จึงได้เสวยผลแห่ง
กุศลภาวนาที่ท่านทำไว้อย่างไพบูลย์เต็มที ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า เวทย์ผลาญภูมิจึง

๓.๑๑ อสังขยสังขตภูมิจึง คือ พรหมโลกชั้นที่ ๑๑ ท่านผู้ได้บรรลุนามานที่
มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมิชั้นนี้ ย่อมเป็นพระพรหมที่ไม่มีสังขยา มีแต่รูป ไม่มีนามคือจิตและ
เจตสิก พระพรหมชั้นนี้มีโอรสเรียกว่าให้รู้กันว่า พรหมลูกพี่ ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมี
นามว่า อสังขยสังขตภูมิจึง

๓.๑๒ อวิหาภูมิจึง คือ พรหมโลกชั้นที่ ๑๒ ท่านผู้ปฏิบัติวิปัสสนา
กรรมฐาน จนได้สำเร็จเป็นพระอนาคามีบุคคล ได้มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมิชั้นนี้ ย่อม
เป็นพระพรหมผู้ประเสริฐ ทรงอยู่ด้วยความไม่เสื่อมคลายในสมบัติตน ฉะนั้น พรหมภูมิชั้น
นี้ จึงมีนามว่า อวิหาภูมิจึง

๓.๑๓ อตปภาภูมิจึง คือ พรหมโลกชั้นที่ ๑๓ ท่านผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน
จนได้สำเร็จเป็นพระอนาคามีบุคคล ได้มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมิชั้นนี้ ย่อมเป็นพระพรหม
อนาคามีผู้ประเสริฐ มีชีวิตอยู่โดยไม่มีความเดือดร้อนทั้งกาย วาจาและใจเลย ฉะนั้น
พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า อตปภาภูมิจึง

๓.๑๔ สุทัตสาภูมิจึง คือ พรหมโลกชั้นที่ ๑๔ ท่านผู้ปฏิบัติวิปัสสนา
กรรมฐาน จนได้สำเร็จเป็นพระอนาคามีบุคคล ได้มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมิชั้นนี้ ย่อมเป็น
พระพรหมผู้ประเสริฐทรงไว้ซึ่งความเห็นอย่างแจ่มใส หมายความว่า มีความสามารถเห็น
สภาวะธรรมได้โดยปัญญาจักขุ ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า สุทัตสาภูมิจึง

๓.๑๕ สุทัตสีภูมิจึง คือ พรหมโลกชั้นที่ ๑๕ ท่านผู้ปฏิบัติวิปัสสนา
กรรมฐาน จนได้สำเร็จเป็นพระอนาคามีบุคคล ได้มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมิชั้นนี้ ย่อมเป็น
พระพรหมอนาคามีผู้ประเสริฐ ทรงไว้ซึ่งความเห็นอย่างแจ่มใสมากกว่า คือเห็นได้อย่าง
แจ่มใสกว่าพระพรหมชั้นสุทัตสาภูมิจึงที่กล่าวมาแล้ว ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า สุทัต
สีภูมิจึง

๓.๑๖ อภินิฏฐภูมิจึง คือ พรหมโลกชั้นที่ ๑๖ ท่านผู้ปฏิบัติวิปัสสนา
กรรมฐาน จนได้สำเร็จเป็นพระอนาคามีบุคคล ซึ่งได้มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมิชั้นนี้ ย่อม
เป็นพระพรหมอนาคามีผู้ประเสริฐ ทรงไว้ซึ่งคุณสมบัติโดยไม่มีรองใคร คือไม่ได้เป็นผู้ต่ำ
กว่าใครในด้านความสุขและความรู้ เพราะเป็นพระพรหมอริยบุคคลชั้นสูง ซึ่งต่างก็จะได้

สำเร็จเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า อภินิหารภูมิ พระพรหม ทั้ง ๑๖ ชั้น ที่กล่าวมานี้ เรียกว่า รูปพรหม คือ พรหมที่มีรูป แต่ว่าเป็นรูปทิพย์ คน ธรรมดาสามัญไม่สามารถที่จะเห็นได้ จักเห็นได้ก็แต่ท่านผู้มีทิพยจักขุเท่านั้น

๓.๑๗ อากาสนัญญายตนภูมิ คือ พรหมโลกชั้นที่ ๑๗ ท่านผู้บำเพ็ญ สมถภาวนาจนได้สำเร็จรูปฌาน ซึ่งได้มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมิชั้นนี้ ย่อมเป็น พระพรหม ผู้วิเศษ เหตุว่าไม่มีรูปร่าง แต่มีนามคือจิตและเจตสิกเท่านั้น เพราะเป็นอรุปรหมที่ ปฏิสนธิด้วยอากาสนัญญายตนวิปากจิต ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า อากาสนัญญายตนภูมิ

๓.๑๘ วิญญาณัญญายตนภูมิ คือ พรหมโลกชั้นที่ ๑๘ ท่านผู้บำเพ็ญ สมถภาวนา จนได้สำเร็จรูปฌาน ซึ่งได้มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมิชั้นนี้ ย่อมเป็น พระพรหมผู้วิเศษเหตุว่าไม่มีรูปร่างมีแต่นามคือจิตและเจตสิกเท่านั้น เพราะเป็นอรุปรหมที่ปฏิสนธิด้วยวิญญาณัญญายตนวิปากจิต ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า วิญญาณัญญายตนภูมิ

๓.๑๙ อากิญจัญญายตนภูมิ คือ พรหมโลกชั้นที่ ๑๙ ท่านผู้บำเพ็ญสมถ ภาวนา จนได้รูปฌาน ซึ่งได้มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมิชั้นนี้ ย่อมเป็นพระพรหมผู้วิเศษ เหตุว่าไม่มีรูปร่าง มีแต่นามคือจิตและเจตสิกเท่านั้น เพราะเป็นอรุปรหมที่ปฏิสนธิด้วย อากิญจัญญายตนวิปากจิต ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า อากิญจัญญายตนภูมิ

๓.๒๐ เนวสัณญานาสัณญายตนภูมิ คือ พรหมโลกชั้นที่ ๒๐ ท่าน ผู้บำเพ็ญสมถภาวนาชั้นอุกฤษฐ์ จนได้สำเร็จรูปฌานชั้นสูงสุดคือเนวสัณญายตนฌาน แล้ว ได้มาอุบัติเกิด ณ พรหมภูมิชั้นนี้ ย่อมเป็นพระพรหมผู้วิเศษ เหตุว่าไม่มีรูปร่าง และ ไม่มีสัณญาหยาบ มีแต่สัณญาที่ละเอียด จนปรากฏว่า “ เป็นผู้มีสัณญาก็ไม่ใช่ เป็นผู้ไม่มี สัณญาก็ไม่ใช่” เพราะเป็นอรุปรหมที่ปฏิสนธิด้วยเนวสัณญานาสัณญายตนวิปากจิต ฉะนั้น พรหมภูมิชั้นนี้ จึงมีนามว่า เนวสัณญานาสัณญายตนภูมิ^{๕๐}

บรรดาภูมิ ๓๑ ภูมิที่พรรณนามาทั้งหมดนี้ ยกเว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ เสียแล้ว ย่อมเป็นที่อุบัติเป็นที่อยู่และเป็นที่ยายของสัตว์ทั้งหลายทุกรูปทุกนามไม่มียกเว้น ไม่ว่าจะ

^{๕๐} พระเทพมุนี(วิลาส ญาณวโร), **โลกนาถที่ปณี**, หน้า ๓๙๑-๔๐๐.

เป็นเราเป็นท่าน ย่อมจะต้องท่องเที่ยวเวียนตายเวียนเกิด อยู่ภายในภุมิเหล่านี้เรื่อยไป^{๕๒}

๔.๕.๒ พระเทพสิงหนุราชาจารย์ (จรัล จิตฺตมฺโม)

พระเทพสิงหนุราชาจารย์ (จรัล จิตฺตมฺโม) แห่งวัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ท่านเป็นพระนักการศึกษา นักพัฒนา และนักปฏิบัติที่เชี่ยวชาญทั้งปริยัติและปฏิบัติอย่างละเอียดลึกซึ้ง ภาคประสบการณ์ตรงในเรื่องกฎแห่งกรรมและกรรมปฏิบัติของท่านนั้นได้ยืนยันถึงการตายแล้วไม่สูญญได้เป็นอย่างดี โดยท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้โดยใจความว่า เรื่องคนตายไปแล้วจะไปเกิดหรือไม่นั้น มีความเข้าใจกันไปหลายกระแส บางท่านก็เข้าใจว่าร่างกายของคนเรา ประกอบขึ้นด้วยรูปหรือวัตถุ เมื่อคนตายร่างกายก็ฝังจมดินไป ไม่สามารถจะไปเกิดอีกได้ ในบรรดาผู้ที่เข้าใจว่าตายแล้วจะต้องไปเกิดอีก ก็มีความเข้าใจแตกแยกออกไปมาก เช่น ผู้ตายจะต้องไปอยู่ในสวรรค์หรือนรก ก็แล้วแต่ผลของการกระทำของตน และสวรรค์หรือนรานั้นได้มีผู้สร้างขึ้น สำหรับลงโทษหรือให้รางวัลตลอดนิรันดรโดยไม่กลับมาเป็นมนุษย์อีก บางท่านเข้าใจว่าคนที่ตายจะต้องไปเกิดเป็นคนเท่านั้น ไปเกิดเป็นสัตว์ไม่ได้ แต่บางท่านว่าไปเกิดเป็นคนหรือสัตว์ก็ได้ บางคนว่าจิตหรือวิญญาณหรือเจตภูตินี้เป็นอมตะ เมื่อร่างกายของคนแตกดับไปแล้ว วิญญาณก็จะออกจากร่าง ล่องลอยไปหาที่เกิดใหม่

บางคนก็ศึกษาวิชาการทางโลกวิทยาศาสตร์มาก็เข้าใจว่า ถ้าบุคคลใดมีบุตรสืบออกไปเรื่อย ๆ ก็จะไปเกิดได้อีกคือสืบต่อไปเรื่อย ๆ ตามหลักของชีววิทยา เพราะลูกทุก ๆ คนนั้นก็สืบต่อมาจากเซลล์ของบิดามารดานั่นเอง แต่บางคนกลับมีความเห็นว่า ร่างกายนั้นประกอบไปด้วยรูปหรือวัตถุ ความรู้สึกนึกคิดนั้นเป็นหน้าที่ของมันสมองซึ่งได้วิวัฒนาการทีละน้อย ๆ มาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ จนมีอำนาจการนึกคิด และรู้สึกได้ แต่เมื่อตายแล้วก็เป็นอันหมดเรื่องกันไม่สามารถที่จะไปเกิดได้อีกเลย

แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนว่า คนตายแล้วไปเกิดได้ แต่ความคิดเห็นของศาสนาอีกหลายศาสนานั้น ก็ตรงกันเป็นหลักใหญ่ ๆ เช่น ศาสนาพราหมณ์ถือว่า คนตายแล้วจิตหรือวิญญาณก็ล่องลอยออกจากร่างไปปฏิสนธิใหม่ เหตุนี้จิตหรือวิญญาณก็เป็น

---

^{๕๒} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), *โลกทิปนี*, หน้า ๒๘๒.

อมตะ ไม่มีวันตายเมื่อจากคนนี้ก็ไปสู่คนนั้น เมื่อจากคนนั้น ก็ไปสู่คนอื่น ๆ ต่อไปตามลำดับ เหมือนคนอาศัยอยู่ในบ้าน เมื่อบ้านพังลงแล้วจะอาศัยอยู่ไม่ได้ ก็ต้องเดินทางไปหาบ้านอยู่ใหม่ต่อไป

แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนไว้ตรงกันข้าม พระองค์สอนว่าจิตหรือวิญญาณนั้น มิได้เป็นอมตะ ไม่มีวันตาย หากแต่เกิดดับสืบต่อไปไม่ขาดสาย และจิตใจก็ล่องลอยไปหาที่เกิดใหม่ไม่ได้เลย จะเทียบคนย้ายจากบ้านที่จะพังหาได้ไม่ ยิ่งกว่านั้นความเข้าใจที่ว่ากาที่ไปเกิดได้ก็ไปแต่จิตหรือวิญญาณเท่านั้น ก็เป็นความเข้าใจผิด เพราะยังมีรูปอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า กัมมชรูป คือรูปอันเกิดแต่กรรมก็ร่วมในการปฏิสนธิด้วย^{๕๓}

นอกจากนี้ท่านยังได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับจิตและวิญญาณ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญ และใกล้เคียงอย่างมากกับการตายและการเกิดใหม่ไว้ว่า จิตนั้นเป็นธรรมชาติที่รู้อารมณ์ รู้นึกคิด จดจำ จิตนั้นเป็นธรรมชาติที่มีความเกิด ดับ สืบต่อกันเสมอเป็นนิรันดร์ มิได้หยุดนิ่ง และจิตนั้นเป็นนามธรรมที่ไม่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ แต่ก็มีอำนาจในการสั่งสมสันดานหรือสามารถเก็บเอาอารมณ์ต่าง ๆ ไว้ในจิตแล้วก็แสดงออกซึ่งอารมณ์นั้นได้

เมื่อแยกการทำงานของจิตออกจะได้เป็นสองชนิด คือ

๑. การงานที่จิตกระทำ ได้แก่การที่จิตขึ้นวิธึรับอารมณ์ต่าง ๆ จากทางทวารหรือประตูทั้ง ๖ คือรับอารมณ์จากทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เช่น เห็น ได้ยิน คิด เป็นต้น

๒. จิตเป็นภวังค์ ได้แก่จิตมิได้ขึ้นวิธึรับอารมณ์ต่าง ๆ จากทางทวารหรือประตูทั้ง ๖ จากทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจเลย แต่จิตก็ทำงานอยู่ตลอดเวลา คือ เกิด-ดับ และมีอารมณ์ติดมาตั้งแต่ปฏิสนธิ

การแยกการทำงานของจิตออกเป็น ๒ ชนิดเช่นนี้ เพื่อจะแสดงให้เห็นว่า ในขณะที่รับอารมณ์ตามทวารทั้ง ๖ นั้นจิตก็ทำงานและจิตที่เป็นภวังค์มิได้ขึ้นวิธึรับอารมณ์ จิตก็ทำงานเหมือนกัน การขึ้นวิธึรับอารมณ์ของจิตนั้น จิตจะรับอารมณ์หรือเกิดอารมณ์ขึ้นได้ก็จะต้องอาศัย มีผัสสะ คือการตกกระทบแล้ว ถ้าไม่มีผัสสะจิตก็ไม่สามารถรับอารมณ์ได้ เช่น เสียงมิได้กระทบหู แล้วก็จะไม่ได้ยิน รูปมิได้กระทบตาแล้วก็จะไม่เห็น และอารมณ์หรือเรื่องที่จะเป็นตัวยืนให้คิด ไม่กระทบกับจิตแล้วก็จะคิดนี้ไม่ได้เลย

---

^{๕๓} พระครูภาวนาวิสุทธิ (จรัล จิตฺตมฺโฆ), กฏแห่งกรรม ธรรมปฏิบัติ เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๙๑-๙๓.

มนุษย์ที่ยังมีกิเลสตัณหาอยู่นั้น จะเป็นกัลยาณชนหรือปุถุชนก็ตาม จะดีหรือชั่วก็ตาม เมื่อตายแล้วต้องเกิดทั้งนั้น ไม่มีใครไม่เกิด เพียงแต่จะไปเป็นอะไรเท่านั้น จะเป็นเทวดา มนุษย์ สัตว์นรก เดรัจฉาน เปรต หรืออสุรกาย แล้วแต่กรรมของแต่ละบุคคล^{๕๖}

๔.๕.๓ อาจารย์พร รัตนสุวรรณ

อาจารย์พร รัตนสุวรรณ แห่งสำนักคั่นคว่ำทางวิญญูณได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับชีวิตไว้ว่า วิญญูณเป็นต้นกำเนิดของชีวิต เป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดชีวิตใหม่ เป็นอำนาจหรือพลังงานอย่างหนึ่ง ที่เป็นนามธรรม วิญญูณเกิดดับและเกิดใหม่อยู่เสมอทุกขณะ และจงสังเกตว่า ถ้าโลหิตไม่ไปเลี้ยงสมอง ความรู้สึกก็จะดับวูบลง ถ้าในระบบของเซลล์ไม่มีการกิน การย่อย การเผาผลาญอยู่เสมอทุกขณะ ความรู้สึกก็จะดับวูบลง^{๕๗} เพราะฉะนั้นวิญญูณ จึงมีอยู่ในชีวิตทุกเซลล์ เป็นปัจจัยให้เกิดพฤติกรรมของชีวิต เป็นอำนาจที่ควบคุมการเจริญเติบโตของชีวิตให้เป็นไปแบบใดแบบหนึ่งตามกรรมพันธุ์^{๕๘}

อาจารย์พรได้ศึกษาเรื่องวิญญูณอย่างจริงจังและค้นคว้าติดต่อกันมาเป็นเวลาหลายปี ท่านได้อธิบายถึงกระบวนการมีอยู่ การเกิดขึ้น และการสืบทอดของวิญญูณจากชีวิตหนึ่งไปสู่อีกชีวิตหนึ่งไว้ว่า

โดยธรรมชาติ วิญญูณเป็นพลังงานชนิดหนึ่งที่แผ่ไปทั่วสากลจักรวาล และติดเป็นผืนเดียวกัน ในโลกของวิญญูณ มีการเคลื่อนไหวติดต่อกันอยู่เสมอเป็นนิรันดร์ คล้ายกับทฤษฎีสัมพันธวิทยาของไอน์สไตน์ที่ว่า การเคลื่อนไหวทุกอย่างสัมพันธ์กัน (All motion is relative) ตายแล้ววิญญูณไปปฏิสนธิใหม่ นั้นหมายถึงว่า กลุ่มแห่งพลังงานวิญญูณซึ่งในขณะที่กำลังมีชีวิตอยู่ โดยปกติก็มีการเคลื่อนไหวติดต่อกันทั่วร่างกายอยู่แล้ว อันนี้แหละเมื่อตายแล้ว ย่อมจะมีผลทำให้เกิดการเคลื่อนไหวขึ้นในโลกของวิญญูณนอก

---

^{๕๖} พระราชสุทธินิพนธ์มงคล (จรัล จิตธมฺโม), **กรรมกับ อดีตแห่งการมรณะ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คราฟแมนเพรส จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๕๒.

^{๕๗} พร รัตนสุวรรณ, **คำบรรยายพุทธปรัชญา ภาค ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๒), หน้า ๖๓-๖๔.

^{๕๘} พร รัตนสุวรรณ, **พุทธวิทยา เล่ม ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๑๔), หน้า ๑๐๔.

ร่างกาย แล้วก็จะมึผลทำให้เกิดชีวิต ณ ที่ใดที่หนึ่ง เพราะคลื่นแห่งวิญญาณสามารถวิ่งผ่าน
ไปในอากาศได้ ข้อนี้เราจะพิสูจน์เห็นได้ชัดจากการตรวจคลื่นสมองในทางจิตวิทยาด้วย
เครื่องไฟฟ้า หรือจากปรากฏการณ์ในเรื่องการสะกดจิต แต่อย่าลืมว่าคลื่นวิญญาณที่ผ่าน
ไปในอากาศนั้น ไม่เหมือนกับคลื่นวิทยุทีเดียว คลื่นแห่งวิญญาณจะไปในทิศทางเฉพาะที่มี
เจตจำนงเท่านั้น

จากพฤติกรรมแห่งการสะกดจิต เราเห็นได้ชัดว่า คลื่นวิญญาณนั้นประกอบไป
ด้วยความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ เพราะปรากฏว่า ความรู้สึกนึกคิดของผู้สะกด นิสัยของผู้สะกด
ไปปรากฏอยู่ในร่างของผู้ถูกสะกดได้ เพราะเหตุนี้ทางพุทธศาสนาจึงถือว่า ความชัดเจน
หรืออุปนิสัยต่าง ๆ ถูกถ่ายทอดจากชีวิตหนึ่งไปสู่อีกชีวิตหนึ่งได้ ตัวอย่างเช่น นาย ก. มี
ความชัดเจนในทางไหน มีอุปนิสัยใจคออย่างไร เมื่อ นาย ก. ตายแล้ว ไปเกิดเป็นนาย ข.
ความชัดเจนและอุปนิสัยของนาย ก. ก็มาปรากฏอยู่ที่ชีวิตของนาย ข. ทั้งที่นาย ข. กับนาย
ก. ไม่ใช่คน ๆ เดียวกัน เหมือนมะม่วงลูกที่ปลูก กับมะม่วงลูกที่เกิดใหม่ ไม่ใช่ลูกเดียวกัน
หรือเหมือนกับเสียงที่เราได้ยินจากเครื่องรับวิทยุ กับเสียงที่ส่งมาจากสถานี ไม่ใช่เสียงอัน
เดียวกัน แต่ก็สืบเนื่องมาจากเสียงเดิมนั่นเอง ^{๕๙}

ตามทัศนะของอาจารย์พรเห็นว่าวิญญาณที่รวมกันสร้างชีวิตนี้มีอยู่ ๒ สาย คือ
สายหนึ่งมาจากพ่อแม่ โดยสืบต่อมาจากเซลล์สืบพันธุ์ อีกสายหนึ่งมาจากจตุตถวิญญาณ ^{๖๐}
คนเราเมื่อตายแล้ววิญญาณย่อมออกจากร่างไปเกิดใหม่...วิญญาณที่ดับเป็นครั้งสุดท้าย
แล้วก็เคลื่อนออกจากร่างไปเรียกว่า จตุตถวิญญาณ...วิญญาณที่เคลื่อนออกจากร่างไปแล้ว
ไปเกิดใหม่ในที่ใด วิญญาณที่ทำหน้าที่สืบต่อกับชีวิตใหม่ในที่นั้น เรียกว่า ปฏิสนธิ
วิญญาณ ^{๖๑} ในขณะที่ตายนั่นพอวิญญาณจตุตถ ก็ปฏิสนธิทันที และเมื่อวิญญาณทำหน้าที่
สืบต่อกับชีวิตใหม่ ซึ่งกินเวลาเพียงชั่วขณะจิตเดียวเท่านั้น แล้วต่อจากนี้ วิญญาณก็อยู่ใน
ฐานะแห่ง

---

^{๕๙} พร รัตนสุวรรณ, พุทธวิทยา เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน
, ๒๕๑๔), หน้า ๔๓๔-๔๓๖

^{๖๐} พร รัตนสุวรรณ, คำบรรยายพุทธปรัชญา ภาค ๒, หน้า ๑๓๒.

^{๖๑} พร รัตนสุวรรณ, พุทธวิทยา เล่ม ๑, หน้า ๑๑๖.

ภวังค์เรื่อยไปจนกว่าจะถึงขณะแห่งจิต^{๖๒} เมื่อวิญญูณเข้าสิงสู่ในชีวิตใด ก็สร้างสรรคชีวิต นั้นให้เจริญเติบโต และวางรากฐานแห่งร่างกาย นิสัย สันดาน สมรรถภาพ โชคชะตา รากฐานจะเป็นอย่างไร ก็สุดแล้วแต่วิญญูณนั้นจะมีสัมปยุตธรรม คือ คุณสมบัติเดิมมา อย่างไร วิญญูณที่ทำหน้าที่สร้างสรรคและวางรากฐาน เรียกว่า ภวังควิญญูณ^{๖๓}

คนที่กำลังเกิดใหม่ ย่อมจะได้รับอิทธิพลจากคนที่ตายเสมอ เพราะคนที่ตาย วิญญูณจะสูญสิ้นไปเฉย ๆ เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้^{๖๔}

จิตวิญญูณนั้นตามทัศนะอาจารย์พรเห็นว่าเป็นวิญญูณที่สืบต่อมาจากชีวิตเก่า กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นวิญญูณที่สืบต่อมาจากชีวิตที่ตายแล้ว กล่าวคือ เมื่อตายแล้ววิญญูณก็จติ เมื่อวิญญูณจติแล้วก็ไปปฏิสนธิที่ชีวิตอื่น การดับหรือตาย (จติ วิญญูณ) และการเกิด (ปฏิสนธิวิญญูณ) จึงเกี่ยวเนื่องกันอย่างไม่ขาดสาย ด้วยว่า การเวียนว่ายตายเกิด เป็นหลักความจริงอย่างหนึ่งของมนุษยชาติ เป็นหลักความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยข้อเท็จจริง ไม่ใช่เรื่องเหลวไหลหรือเป็นเรื่องงมงายอย่างที่นักศึกษาบางคน เข้าใจ การเวียนว่ายตายเกิดเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สังสารวัฏ สังสารวัฏเป็นกฎสากล คือเป็นหลักความจริงของทุกสิ่งทุกอย่าง แม้กระทั่งสิ่งไรชีวิตก็อยู่ในกฎอันนี้ ถ้าเรามีความรู้อย่างละเอียดในเรื่องของวัตถุก็จะพบว่าทุกอย่างได้อยู่ในกฎของสังสารวัฏ ทุกสิ่งมีการหมุนเวียน เช่นน้ำในแม่น้ำลำคลองเมื่อถูกความร้อนเผา น้ำก็กลายเป็นไอ เป็นเมฆ แต่แล้วในที่สุด ก็เป็นฝนตกลงมาเป็นน้ำอยู่ในแม่น้ำลำคลองอีก ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการหมุนเวียนเช่นนี้ เสมอ การหมุนเวียนในลักษณะเช่นนี้แหละที่ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สังสารวัฏ^{๖๕}

อาจารย์พรยังได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับสภาวะภาพของมนุษย์หลังตายแล้ว ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่จะเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานชั้นสูง เพราะมีอุปนิสัยสันดานใกล้เคียงกัน กล่าวคือ คนเราตายแล้วไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานได้...เพราะโดยปกติ ชีวิตมนุษย์กับสัตว์ มีความสัมพันธ์กันไม่ทางตรงก็ทางอ้อมและตามหลักในคัมภีร์ก็แสดงไว้อย่างชัดเจนว่า ผู้ที่จะไป

^{๖๒} พร รัตนสุวรรณ, พุทธวิทยา เล่ม ๑, หน้า ๑๑๘.

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๖.

^{๖๕} พร รัตนสุวรรณ, คำบรรยายพุทธปรัชญา ภาค ๒, หน้า ๑๐๗-๑๐๘.

เกิดเป็นสัตว์ ก็เพราะยังมีสันดานแบบสัตว์อยู่ ส่วนผู้ที่ประสูติเป็นพระอรหันต์บุคคล หมดสันดานแห่งความเป็นสัตว์แล้ว ย่อมไม่ไปเกิดในกำเนิดของสัตว์ แต่คนเรา ซึ่งแม้จะเลวทรามอย่างไร ก็ยังนับว่าเป็นสัตว์ที่ประเสริฐกว่าสัตว์เดรัจฉานทั้งหลาย ฉะนั้น การที่คนเราจะไปเกิดเป็นสัตว์เล็ก ๆ เช่น ไปเกิดเป็นมด เป็นยุง ไม่น่าจะเป็นไปได้ ส่วนที่จะเป็นไปได้ คงจะเป็นสัตว์ในประเภทที่ใกล้เคียงกับมนุษย์ เช่น สุนัข หรือโค ดังนี้ เป็นต้น ^{๖๖}

อาจารย์พรกล่าวว่่า ภายในจักรวาลอันกว้างใหญ่นี้ ไม่ใช่มีเพียงมนุษย์โลกเท่านั้น แต่ยังมีโลกอื่น ๆ อีกด้วย ซึ่งโลกสวรรค์และโลกนรก ซึ่งเป็นอีกโลกหนึ่ง ก็ย่อมจะมีได้จริง ๆ ทั้งนี้โดยอนุমানไปจากโลกนี้ กล่าวคือ ในเมื่อโลกนี้เป็นเพียงดาวนพเคราะห์ดวงหนึ่งและอาจเป็นได้ทั้งโลกนรกและโลกสวรรค์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ทำไมเราจะอนุমানไม่ได้ว่าโลกอื่น คือดาวนพเคราะห์ดวงอื่น ก็อาจจะเป็นได้ทั้งโลกนรกและโลกสวรรค์เช่นเดียวกัน อย่างลึ้มว่า พระพุทธองค์ตรัสว่่า “วิญญูณสามารถจากโลกนี้ไปสู่อีกโลกหนึ่ง และจากอีกโลกหนึ่งมาสู่อีกโลกหนึ่งได้” และตรัสว่่า “โลกธาตุมีนับเป็นแสน ๆ” ^{๖๗}

อาจารย์พรได้แสดงทัศนคติถึงสาเหตุที่มักทำให้คนเราเชื่อว่าตายแล้วสูญ เนื่องจากไม่ได้ศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียดและลึกซึ้งถึงการเกิดขึ้นและวิวัฒนาการของระบบประสาทและนิสัยสันดานต่าง ๆ ของมนุษย์อย่างถ่องแท้ กล่าวคือ เมื่อเราศึกษาเรื่องชีวิตสัตว์เซลล์เดียว หรือชีวิตสัตว์หลายเซลล์ที่ยังไม่มีระบบประสาท เราเห็นได้ชัดว่่า ชีวิตของมันสืบต่อด้วยการแบ่งตัว เช่น จำพวกเชื้อโรคต่าง ๆ และสืบต่อด้วยการผสมพันธุ์ เช่นจำพวกสัตว์ไส้เดือน ซึ่งจะสืบลูกหลานได้ด้วยอาศัยการผสมพันธุ์นั้น เรามองไม่เห็นว่่ามีวิญญูณในที่อื่นมาเกี่ยวข้อง เพราะความโน้มเอียง (tendency) เหมือนบรรพบุรุษของมันทุกอย่าง จากความเข้าใจในเรื่องนี้ ทำให้นักชีววิทยาเข้าใจเลยเถิดไปว่่า ชีวิตของคน ก็ย่อมจะมีลักษณะแห่งการสืบต่อด้วยวิธีเดียวกันนี้ ทั้งนี้ก็เพราะเขาลึ้มไปว่่า ชีวิตของคน มีสมมอ มีระบบประสาท ชีวิตของคนประกอบไปด้วยนิสัยสันดานหลายหลากและซับซ้อน เขา

---

^{๖๖} พร รัตนสุวรรณ, พุทธวิทยา เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูณาน, ๒๕๓๒), หน้า ๒๑๒.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๗.

ลึ้มข้อเท็จจริงอันนี้เสีย ไม่ได้ค้นคว้าลงไปให้ละเอียดว่าระบบประสาทและนิสัยสันดานต่าง ๆ เกิดขึ้นและวิวัฒนาการมาอย่างไรกันแน่^{๖๘}

ดังนั้นอาจารย์พรจึงได้ใช้วิธีการศึกษาแบบใหม่ที่จะทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นว่าคนเราตายแล้วเกิดโดยให้ศึกษาเรื่องชีวิตของตัวเองจากความฝัน ด้วยคนเราทุกคนเมื่อนอนหลับแล้วก็ต้องฝัน ชีวิตในความฝันก็เหมือนกับชีวิตที่เกิดใหม่ ส่วนร่างกายที่หลับก็เปรียบเหมือนกับร่างกายที่ตายแล้ว ตัวอย่างอันนี้ทุกคนเคยผ่านทั้งสิ้น แต่เราไม่ได้คิดว่าชีวิตที่เกิดใหม่ก็เหมือนกับชีวิตในความฝัน เพราะมองไม่เห็นว่ามันจะไปเหมือนกันได้อย่างไร และยิ่งกว่านั้น เรายังถืออีกว่าเรื่องในคราวฝันทั้งหมดเป็นเรื่องไม่จริง เพราะฉะนั้นถ้าเปรียบชีวิตหลังจากตายเหมือนกับชีวิตในความฝัน ก็แปลว่า ชีวิตที่ว่าเกิดใหม่ไม่ใช่เรื่องจริง คนทั่วไปมักจะสรุปอย่างนี้ เขามองไม่เห็นความจริงของชีวิตจากความฝัน ทั้งที่มันแสดงความจริงอย่างแจ่มแจ้ง ทั้งนี้เป็นเพราะไม่เข้าใจหลักวิชาเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณ และไม่เข้าใจเรื่องความฝันประเภทต่าง ๆ แยกไม่ออกว่า ความฝันเรื่องไหนเป็นเรื่องที่เชื่อถือได้ เรื่องไหนเชื่อถือไม่ได้ เพราะเหตุที่ขาดความรู้เกี่ยวกับเรื่องวิญญาณ และไม่ทราบข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับความฝัน ด้วยเหตุนี้ จึงอ่านไม่ออกว่า คนเราเมื่อตายแล้วก็ต้องเกิดอีกเหมือนกับคนเราเมื่อนอนหลับก็ต้องฝันนั่นเอง

การนอนหลับแล้วฝันเป็นเรื่องปกติธรรมดา ไม่ใช่เรื่องแปลก ไม่มีใครสงสัยในเรื่องนี้ เพราะเรื่องอย่างนี้ทุกคนย่อมรู้ทั้งสิ้น ไม่มีใครที่ไม่รู้ แต่ทุกคนรู้แต่เพียงว่า เมื่อนอนหลับแล้วก็ฝัน และความฝันส่วนมากเป็นเรื่องเหลวไหลไม่มีสาระประโยชน์ แต่ไม่มีใครเฉลียวใจว่า คนเราเมื่อตายก็ต้องเกิดใหม่เหมือนกับชีวิตในความฝันนั่นเอง ไม่มีอะไรแตกต่างกันเลย แต่อย่างไรก็ดี คนที่จะมองเห็นความจริงในเรื่องนี้ได้ นั่น ก็ต่อเมื่อเข้าใจหลักวิชาเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณอย่างแจ่มแจ้ง และเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องความฝันที่เป็นจริงมาบ้างแล้ว หรือถ้าไม่เคยผ่าน แต่ก็ต้องเคยรู้และเชื่อตามที่เขาบอกมาก่อน จึงจะเข้าใจเรื่องตายแล้วเกิดได้ง่ายเหมือนกับเข้าใจเรื่องความฝัน^{๖๙}

---

^{๖๘} พร รัตนสุวรรณ, พุทธวิทยา เล่ม ๑, หน้า ๔๐๓-๔๐๔.

^{๖๙} พร รัตนสุวรรณ, ตายแล้วเกิด, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๓๖), หน้า ๙๖-๑๑.

ตามทัศนะที่กล่าวมานี้จึงมีนัยสำคัญที่โยงไปถึงความเชื่อในเรื่องของชีวิตในชาติหน้าหรือชีวิตที่ตายแล้วต้องเกิดอย่างแน่นอน แต่การจะพิสูจน์ว่าชาติหน้ามีจริงหรือไม่ อาจารย์พรก็ได้เสนอแนวทางที่จะพิสูจน์ไว้อย่างคมคาย โดยจะต้องศึกษาและเข้าใจเรื่องต่อไปนี้อย่างชัดเจนที่สุด กล่าวคือ

๑. วิญญาณกับร่างกาย ไม่ใช่ของสิ่งเดียวกัน วิญญาณเป็นสิ่งที่มิใช่อย่างหนึ่ง นอกจากร่างกาย เพราะร่างกายเป็นรูปธรรม ส่วนวิญญาณเป็นนามธรรม

๒. วิญญาณคืออำนาจหรือพลังงานอย่างหนึ่ง ที่เป็นนามธรรม โดยปกติพลังงานอันนี้ได้แสดงตัวออกมาเป็นความรู้สึกนึกคิดอยู่เสมอ ซึ่งบางครั้งก็รู้สึกตัวได้ (วิถีวิญญาณ) แต่บางครั้งก็รู้สึกตัวไม่ได้ (ภวังควิญญาณ)

อีกนัยหนึ่งวิญญาณคือพลังงานของชีวิต (Life force) ซึ่งหมายความว่า เป็นพลังงานสร้างสรรค์ชีวิต โดยปกติพลังงานอันนี้ ย่อมประกอบด้วยเจตนาอยู่เสมอ การที่ร่างกายและส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเกิดขึ้นมาอย่างมีความหมาย ก็เพราะเกิดมาจากวิญญาณเป็นปัจจัยสำคัญ

๓. วิญญาณ ไม่ใช่เป็นผลของสมองโดยตรง เพราะวิญญาณไม่ใช่เกิดจากสมอง และวิญญาณไม่ใช่เป็นผลชีวิต เพราะวิญญาณไม่ใช่เกิดจากชีวิต แต่วิญญาณมีความเกี่ยวข้องกับสมองและชีวิตอย่างใกล้ชิดที่สุด สมองและชีวิตเป็นเพียงปัจจัยส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดวิญญาณ วิญญาณเป็นนามธรรมจะเกิดจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมย่อมเป็นไปไม่ได้ แต่วิญญาณย่อมมาจากวิญญาณ เหมือนต้นไม้ย่อมต้องมาจากต้นไม้ คนต้องมาจากคน ดังนี้ เป็นต้น

๔. วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป นามรูปก็เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ

๕. วิญญาณที่รวมกันสร้างชีวิตนี้หรือที่มีอยู่ในชีวิตนี้มีอยู่ ๒ สาย คือ สายหนึ่งมาจากพ่อแม่โดยสืบต่อมาจากเซลล์สืบพันธุ์ และอีกสายหนึ่งมาจากจิตวิญญาณ

๖. สมองไม่ใช่เครื่องจักร วิญญาณไม่ใช่การสะท้อนของผัสสะในสมอง แต่วิญญาณคือพลังงานนามธรรมที่ควบคุมสมอง วิญญาณเป็นสิ่งที่มิใช่อย่างนอกจากสมอง

๗. วิญญาณที่สร้างชีวิตนี้ เคยผ่านการเกิดมาแล้ว อุบนิสสัยสันดานที่มีมาแต่กำเนิดคือสัญลักษณะที่แสดงว่าวิญญาณเคยผ่านการเกิดมาแล้ว สมรรถภาพของวิญญาณในการสร้างสรรค์ชีวิต ก็คือ สัญลักษณะที่แสดงว่าวิญญาณเคยผ่านการเกิดมาแล้ว

๘. บุคลิกลักษณะ เป็นผลสืบเนื่องมาจากอุปนิสัยสันดานที่มีอยู่ในภวังควิญญาน และโชดชะตาวาสนาก็คือผลแห่งวิบากของกรรมในชาติก่อน

๙. สิ่งแวดล้อม และการศึกษาในภายหลังย่อมไม่มีผลในทางเปลี่ยนสันดานเดิม ถ้าหากสิ่งแวดล้อมและการศึกษานั้นเข้ากันไม่ได้กับสันดานเดิม มันจะเปลี่ยนได้ก็ต่อเมื่อสิ่งแวดล้อมและการศึกษานั้นสอดคล้องหรือเข้ากันได้กับสันดานเดิมส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่นเดียวกับสิ่งแวดล้อม ย่อมไม่สามารถจะเปลี่ยนพันธุ์ของต้นไม้ได้หรือถ้าจะเปลี่ยนได้ก็ต้องใช้เวลานานมาก

๑๐. โดยปกติเมื่อมีชีวิตอยู่ วิญญาณจะผ่านไปมาตามเส้นประสาท แต่วิญญาณไม่จำเป็นจะต้องผ่านไปมาตามเส้นประสาทอย่างเดียวกันนั้น วิญญาณสามารถผ่านไปสู่อากาศได้ เช่นเดียวกับไฟฟ้าเดิมตามสายก็ได้ ผ่านไปในอากาศก็ได้

๑๑. ในวัตถุทุกอย่างมีวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็นที่มาแห่งโครงสร้างและคุณสมบัติของวัตถุ ตายแล้วเกิด หรือจุติแล้วปฏิสนธิ ก็คือการเคลื่อนไหวของวิญญาณที่สืบต่อกันไปภายในโลกของวิญญาณจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งนั่นเอง

๑๒. การไปของวิญญาณ พระพุทธองค์เคยทรงเปรียบเทียบไว้ว่า เหมือนกับการไปของแสง และเคยตรัสไว้ว่า ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดจะเคลื่อนไหวได้รวดเร็วเท่ากับวิญญาณ

๑๓. การไปของวิญญาณไม่ใช่เหมือนกับการไปของคลื่นวิทยุ ไม่ใช่เหมือนกับการไปของแสงที่เดียว เพราะคลื่นวิทยุ หรือแสงไม่ใช่สิ่งที่มีความรู้สึกนึกคิดอยู่ในตัว ไม่ใช่สิ่งที่มีเจตจำนง แต่วิญญาณเป็นพลังงานที่มีความรู้สึกนึกคิด เป็นพลังงานที่มีเจตจำนง เป็นพลังงานที่มีระเบียบหรือกฎเกณฑ์อยู่ในตัวของมันอย่างซับซ้อนที่สุด ระบบหรือโครงสร้างของวัตถุ ก็คือ ระบบของวิญญาณในวัตถุ กฎเกณฑ์ของวัตถุก็คือกฎเกณฑ์ของวิญญาณในวัตถุ ธรรมชาติของชีวิตก็คือสภาพของวิญญาณที่มีอยู่ในชีวิต การไปของวิญญาณและการเกิดใหม่ของวิญญาณย่อมขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ในตัวของมัน มีหลักอยู่อันหนึ่งว่า “วิญญาณย่อมรู้จักที่ที่เหมาะสมแก่ตัวของมันเอง วิญญาณสูงย่อมเกิดในที่สูง วิญญาณต่ำย่อมเกิดในที่ต่ำ” แต่นี่ก็เป็นเพียงหลักกว้าง ๆ ไม่ใช่หลักตายตัว

๑๔. วิญญาณจุติแล้วย่อมปฏิสนธิทันที

๑๕. เรื่องกำเนิด ๔ คือ ชลาพุละ อัณฑชะ สังเสทชะ และโอปปาติกะ

๑๖. เรื่องข้อเท็จจริงในการละกิเลส ของพระอรหันต์บุคคล

๑๗. เรื่องมานและการระลึกชาติได้ ของพระพุทธองค์

ผู้ที่สามารถจะเข้าใจเรื่องชาติหน้าอย่างแจ่มแจ้งจนเชื่อได้อย่างสนิทใจที่สุดนั้นก็ต่อเมื่อได้ศึกษาให้เข้าใจถึงข้อเท็จจริงและหลักวิชาต่าง ๆ ทั้ง ๑๗ ข้อ ดังที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น^{๗๐}

ทัศนะของทั้งสามท่านดังกล่าวข้างต้นนั้น มีข้อต่างและข้อเหมือนกันอยู่บ้าง กล่าวคือ พระพรหมโมลี (วิลาศ ภาณวโร) ได้เน้นให้เห็นภาพของสถานที่รองรับชีวิตหลังความตายของสัตว์ว่ามีอยู่จริง เป็นภพภูมิ ต่างสูงไม่เหมือนกัน สถานที่เหล่านั้นมีลักษณะแตกต่างกันทั้งในด้านฐานะและสภาพการเป็นอยู่อย่างชัดเจน ซึ่งในแต่ละชั้นภพภูมิก็มีการเสวยความทุกข์ ความสุข ทั้งหยาบหรือละเอียดผัดแผกกันไป ทัศนะเช่นนี้ดูเหมือนมีส่วนคล้ายคลึงกับแนวคิดเรื่องภพภูมิในหนังสือไตรภูมิพระร่วงหรือเตภูมิกถาซึ่งมีอิทธิพลในด้านความเชื่อต่อสังคมไทยมาตั้งแต่ยุคสุโขทัยอยู่ไม่น้อย

พระเทพสิงหนบุรจารย์ (จรัล จิตธมฺโม) ได้เน้นให้เห็นความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของจิตซึ่งทำหน้าที่สองอย่าง คือรับอารมณ์จากทวารทั้งหก อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ กับไม่รับอารมณ์หรือจิตที่เป็นภวังค์ ซึ่งทั้งสองส่วนนี้ทำหน้าที่สลับกันกันไปมาอย่างรวดเร็วเป็นลักษณะของการสับต่อกันอย่างไม่ขาดสาย จิตจึงเกิด-ดับอยู่ตลอดเวลาตั้งแต่จติ (ตาย) จนปฏิสนธิ (เกิด) ดังนั้นจิตจึงเป็นใหญ่และมีความสำคัญต่อชีวิตตลอดจนเป็นที่สั่งสมบุญ-บาปและสามารถนำไปสู่สุคติหรือทุคติได้

ทัศนะของอาจารย์พร รัตนสุวรรณ ได้เน้นให้เห็นว่า ทุกองค์ประกอบของชีวิตล้วนแต่มีพลังงานประเภทหนึ่งขับเคลื่อนให้กันไปอยู่ ท่านเรียกพลังงานนี้ว่า วิญญาณ การตายเป็นการดับของวิญญาณ (จติวิญญาณ) ส่วนการเกิดใหม่เป็นลักษณะของวิญญาณที่สืบทอด (ปฏิสนธิวิญญาณ) ภาวะใหม่ได้รับผลมาจากวิญญาณสองสาย คือ วิญญาณจากพ่อแม่และจติวิญญาณ ส่วนภวังควิญญาณ เป็นรากฐานและพลังงานของชีวิตที่ประกอบเป็นโครงสร้างและคุณลักษณะเฉพาะที่ส่งผลต่อคุณสมบัติของแต่ละชีวิตให้เป็นแบบฉบับของตนเองในด้านบุคลิกภาพและสมรรถภาพทั้งนี้ก็ย่อมขึ้นอยู่กับวิญญาณเดิมเป็นสำคัญ

---

^{๗๐} พร รัตนสุวรรณ, คำบรรยายพุทธปรัชญา ภาค ๒, หน้า ๑๒๖-๑๓๑.

เมื่อพิจารณาจากทัศนะของทั้งสามท่านซึ่งต่างก็ยอมรับว่าชีวิตหลังความตายมีอยู่จริง ซึ่งเมื่อพิจารณาอย่างผิวเผินมีความโน้มเอียงไปสู่แนวคิดแบบสัสตติภวูฐิที่เชื่อว่า แม้ร่างกายจะเสื่อมสลายไป แต่จิตหรือวิญญาณเป็นอมตะ มีความเที่ยงแท้คงทนและยังเป็นตัวนำไปเกิดในอภัพหรือภัพใหม่ได้ แต่ข้อเหมือนของทัศนะทั้งสามอยู่ตรงที่มีได้พักอยู่เพียงว่าตายแล้วต้องเกิดใหม่เท่านั้น การแสดงให้เห็นว่ายังมีปัจจัยร่วมอย่างอื่นอีกที่เป็นองค์ประกอบในการเกิดหรือไม่เกิด นั้นย่อมแตกต่างออกไปจากทัศนะแบบสัสตติภวูฐิอยู่มิใช่น้อย กล่าวคือ บุคคลตายแล้วจะเกิดใหม่หรือไม่ก็ต้องขึ้นอยู่กับกรรมของวิญญาณและการขับเคลื่อนของอวิชาและตัณหาเป็นสำคัญ ส่วนสถานภัพใหม่จะดีหรือเลวนั้นย่อมขึ้นอยู่กับกรรมกระทำ (กรรม) อีกโสดหนึ่ง แต่ถ้าบุคคลสามารถขจัดอวิชาและตัณหาได้ภัพใหม่ก็จะไม่มี เป็นการเข้าสู่ภาวะแห่งความไร้ทุกข์ ซึ่งก็เป็นทัศนะที่อิงอยู่กับหลักความเชื่อในพระพุทธรศาสนาตามทีพระพุทธรองค์ได้ตรัสไว้ในปฐมภวูฐิ อังคุดตรนิกาย เอกกนิบาท^{๗๑} และหัวข้อปรารภธรรมของพระสารีบุตรกับพระมหาภวูฐิที่ปรากฏในมหาเวทลลสุตร มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก^{๗๒} นั้น

---

^{๗๑} อ.เอกก.(ไทย) ๒๐-๒๔/๗๗,๒๑๖/๓๐๐-๓๐๑,๓๕๓.

^{๗๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๓/๔๙๓.

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า อุดมคติทฤษฎี คือ ความเห็นว่าขาดสูญ เป็นมิจฉาทฤษฎี (ความเห็นผิด) ที่ปฏิเสธชีวิตและโลกหลังความตาย กล่าวคือ ทฤษฎีเช่นนี้มีความเห็นว่า อนาคตเป็นเพียงการประชุมของธาตุทั้งสี่ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ เท่านั้น เมื่อตายไปแล้วก็จบสิ้นลง ภพ ภูมิ รวมทั้งโลกนี้เมื่อสูญสิ้นก็ไม่เกิดอีก จึงไม่มีความยินดีในภพภูมิใดเลย ดังนั้นการกระทำทุกอย่างทั้งดีและชั่วไม่มีผลใด ๆ ทั้งสิ้น ชีวิตมีอยู่เพียงชาตินี้ชาติเดียวเท่านั้น

มูลเหตุสำคัญของความเห็นแบบอุดมคติทฤษฎีมักเกิดขึ้นจากภายในจิตใจของบุคคลนั้น ๆ เป็นสำคัญ ทั้งนี้อาจจะได้รับอิทธิพลจากบุคคลภายนอกถ่ายทอดความคิด เช่นนี้ให้หรืออาจจะเกิดจากความใคร่ครวญเห็นผิดของตนเอง ซึ่งเกิดจากความยึดมั่นถือมั่นในอติตา จนทำให้หลงผิดยึดติดกับเบญจขันธ์ ขาดวิจาร์ณญาณในความเป็นจริงของชีวิต (อริยสัจ) และความเปลี่ยนแปลงของโลก รู้ไม่เท่าทันผัสสะที่เข้ามากระทบ ทำให้สำคัญผิดต่ออกุศลธรรมและอกุศลธรรม เหล่านี้ซึ่งเป็นมูลเหตุภายใน ส่วนมูลเหตุภายนอกที่เกิดจากบุคคลอื่น ก็ด้วยความที่ถูกบาปมิตรครอบงำทางด้านความคิด ชักชวนไปในทางที่ไม่ถูกต้องทำนองคลองธรรม

อุดมคติทฤษฎีมีแนวคิดตรงกันข้ามกับสัสสตทฤษฎีที่เห็นว่า อนาคตและโลกเพียงคงที่ ไม่เปลี่ยนแปลงและสักกายทฤษฎีที่ยึดมั่นถือมั่นในตัวตนว่า มีอยู่ เป็นใหญ่กว่าทุกสิ่ง และเป็นอันเดียวกันกับจิตแม้จะไม่ยืนยันก็ไม่ปฏิเสธกฎศีลศีลธรรม

แนวคิดแบบอุดมคติทฤษฎีนั้น มีมาก่อนครั้งพุทธกาล และสืบต่อมาผ่านยุคสมัยเรื่อยมา พระพุทธศาสนาถือว่า อุดมคติทฤษฎี เป็นแนวคิดที่เป็นมิจฉาทฤษฎี คือ ความเห็นผิด อันเป็นปฏิปักษ์ต่อสัมมาทิฏฐิ แต่ถึงอย่างไรก็ตามแนวคิดแบบอุดมคติทฤษฎีก็ยังมีอิทธิพล

และเป็นข้อโต้แย้งถกเถียงกันตลอดมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบันและจะมีต่อไปในอนาคตอย่างไม่ต้องสงสัย

แนวความคิดแบบอุจเฉททิฏฐิ ที่ปรากฏเป็นความเชื่อทางศาสนา ยังได้แผ่ขยายไปสู่ด้านอื่น ๆ ของสังคมอีกด้วย เฉพาะส่วนในงานด้านวรรณคดี ซึ่งได้รับอิทธิพลของศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อมก็ยังคงปรากฏแนวความคิดแบบนี้แฝงอยู่ไม่น้อย ซึ่งวรรณคดีไทยที่มีชื่อเสียงอย่างเรื่องขุนช้างขุนแผนและพระอภัยมณีก็ยังคงปรากฏมีแนวความคิดแบบอุจเฉททิฏฐิ เช่นกัน

อุจเฉททิฏฐิในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน มีปรากฏโดยผ่านพฤติกรรมของตัวละครเหล่านี้ คือ ขุนแผน ผู้ซึ่งพยายามแสร้งและบางครั้งฆ่าผู้อื่นด้วยมีดมาในไสยศาสตร์ เช่นกรณี ฆ่าผ้าทองนางบัวคลี่ผู้ภรรยาเพื่อนำเอาลูกมาทำกุมารทอง และยังใช้อำนาจ เวทมนตร์คาถา ทำร้ายผู้อื่นอย่างไม่ยั้ง ขุนช้าง ผู้มีมีดและลุ่มหลงนางวันทองอย่างเต็มกำลัง ซึ่งนำไปสู่การใช้เล่ห์เหลี่ยมอุบายที่หยาบช้ำ เพื่อที่จะได้ครอบครองนาง แม้จะนำมาซึ่งความสูญเสียชีวิตผู้อื่นก็ตาม นางสร้อยฟ้า หญิงสาวที่เก็บความแค้นแค้นและแรงอาฆาตไว้ตลอดชีวิต และไม่มีวันให้อภัยคนที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับนางอย่างเด็ดขาด เกรซวาท ผู้ซึ่งประกอบเครื่องจรรย์วิชา เชื่อมมั่นในอิทธิฤทธิ์ของตนและรวันแก้แค้นคนที่ทำร้ายตนให้อับอาย ทิดจิว ผู้ซึ่งรักในการเรียนแต่พบคบกับบาปมิตร และมีจิตฝักใฝ่แต่การแก้แค้น จึงนำไปสู่ความทะเลาะทแยงและการฆ่าที่ไร้ความปรานี เช่น ที่กระทำต่อนาง ศรีมาลาและนางเวสวิ พลายเพชรและพลายบัว สองคนพี่น้องที่มุ่งมั่นต่อการแก้แค้นและไม่ยอมให้อภัยกับผู้ที่ทำร้ายมารดาของตน ถึงแม้ว่าคน ๆ นั้น จะเป็นญาติกันก็ตาม

ตัวละครเหล่านี้ที่ปรากฏอุจเฉททิฏฐิขึ้น ด้วยมีมูลเหตุส่วนใหญ่เกิดจาก ความลุ่มหลงในอิสตรีและมีดมา (อวิชชา) ต่ออำนาจของวิชาอาคม เวทมนตร์คาถาและไสยศาสตร์ที่ผูกติดอยู่กับความอาฆาตพยาบาทอันเกิดจากการไม่รู้เท่าทันผัสสะที่เข้ามากระทบ จึงเป็นแรงผลักดันนำไปสู่การฆ่าล้างแค้นตามล้างผลาญกันอย่างไม่สะทกสะท้านเกรงกลัวต่อวิบากกรรมหรือผลแห่งการกระทำ ฝ่ายชั่วที่จะตามเผาผลาญให้เดือดร้อนในภพหน้า

สำหรับในเรื่องพระอภัยมณีนั้น อุจเฉททิฏฐิได้ปรากฏผ่านทางตัวละคร คือ สินสมุทรที่มีนิสัยมุทะลุดุตัน ชอบใช้กำลังและความรุนแรงในการแก้ปัญหาจนทำให้เกิดเหตุ

ล้มตาย เช่น กรณีการฆ่าโจรสลัดอย่างเหี้ยมโหด นางเสาวคนธ์ หญิงสาวที่มีมานะ (ความ
ถือตัวถือตน)สูง ถือศักดิ์ศรีของลูกผู้หญิงที่ไม่ยอมให้คนอื่นดูถูกได้ จนเกิดเป็นแรงแค้นและ
กระทำการโดยปราศจากการใคร่ครวญ เช่น กรณี ปลอมตัวเป็นชายลอบเข้าไปยิงแก้มนาง
สุลาลีวันและหัสไชย ผู้ที่อาฆาตชาวลังกาเป็นอย่างยิ่ง เห็นการนองเลือดเป็นเรื่องขบขัน
และฆ่าผู้อื่นได้อย่างโหดเหี้ยม เช่น กรณี ฆ่าตัดคอแม่ทัพวิรุณและกุนตันชาวลังกา เป็นต้น
อุจเฉททิฎฐิเช่นนี้มีมูลเหตุมาจากภายในจิตใจภายใต้อุปนิสัยที่มีมานะ คือ ถือตนเป็นใหญ่
อันนำไปสู่ความรุนแรงและการทำลายล้าง จนเห็นการฆ่าเป็นเรื่องธรรมดาสามัญโดยไม่
คำนึงถึงผลแห่งฆาตกรรมทั้งในชาติปัจจุบันและอนาคต (ปรโลก)

เมื่อประจวบกับยุคสมัยที่ความเจริญทางด้านวัตถุแผ่ไปอย่างไร้ขีดจำกัดและไม่
มีพรมแดน แนวคิดแบบอุจเฉททิฎฐิ ก็ยิ่งทรงอิทธิพลและสามารถครอบงำประชาชนได้อย่าง
เด่นชัดขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าแนวคิดเช่นนี้มีความแนบสนิทกันเป็นอย่างมากกับลัทธิวัตถุนิยม
(Materialism) ที่ทำให้หลงผิดคิดว่า ชีวิตนี้ก็มีเพียงโลกนี้เท่านั้น เมื่อตายไปแล้วทุกอย่างก็
ไม่มี ฉะนั้น จึงเสพ ต้ม กินอย่างเต็มที่ ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ แต่พระพุทธศาสนาเห็นว่า ความ
คิดเห็นเช่นนี้เป็นมิจฉาทิฎฐิ และได้แสดงทัศนะยืนยันในเรื่องชีวิตหลังความตายไว้อย่าง
ชัดเจนว่าไม่ขาดสูญ มีความเชื่อมโยง สืบต่อแห่งสายธารของชีวิตที่เป็นไปตามอำนาจของ
อวิชชาและตัณหาเป็นปัจจัยขับเคลื่อนและประกอบพร้อมไปด้วยกรรมที่ตนได้กระทำไว้
นำไปสู่ภพ ภูมิต่าง ๆ อย่างไม่มีวันสิ้นสุด(วิภูสงสาร) จนกว่าจะสิ้นกรรมอันเป็นตัวจำแนก
สัตว์

สำหรับทัศนะในเรื่องการตายแล้วเกิดใหม่ ของ พระพรหมโมลี(วิลาศ ญาณ วโร)
ท่านได้เสนอโดยผ่านงานด้านวรรณกรรมที่เน้นให้เห็นว่าถึงสถานที่ที่อยู่อาศัยของสัตว์
หลังจากตายไปแล้ว ซึ่งมีความเป็นอยู่ที่หยاب ละเอียดแตกต่างกันออกไป ซึ่งเรียกว่า
วิภูสงสาร โดยสัมพันธ์กับผลของการกระทำกุศลและอกุศลของบรรดาสัตว์ทั้งหลาย

พระเทพสิงหนราจารย์(หลวงพ่อจรัญ จิตธมฺโม) ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับ
กระบวนการทำงานของจิตหลังจากตายไปแล้ว และกฎแห่งกรรมที่สามารถพิสูจน์ได้แม้ใน
ชาตินี้และยังส่งผลต่อไปในชาติอื่น ๆ อีกด้วย อันเป็นประสบการณ์ตรงที่ท่านได้พบพบและ
ประสบมาด้วยตัวของท่านเอง

อาจารย์พร รัตนสุวรรณ ได้แสดงทัศนะให้เห็นประจักษ์ถึงกระบวนการเกิดขึ้นของวิญญาณ ซึ่งเป็นรหัสสำคัญแห่งการเกิดใหม่ของชีวิต กล่าวคือทุก ๆ เซลล์ในชีวิตล้วนแล้วแต่มีวิญญาณและเกิดขึ้นโดยมีอำนาจของจิตเป็นเครื่องนำทาง

จากทัศนะเกี่ยวกับการตายแล้วเกิดใหม่ของทั้งสามท่านได้แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ตายแล้วต้องเกิดใหม่อีกแน่นอน ซึ่งเป็นความคิดเห็นที่มีความสอดคล้องกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกว่า ตราบใดที่มนุษย์ยังไม่หมดกิเลส กล่าวคือ บรรลุนิพพาน มนุษย์ตายแล้วเกิดใหม่จริง โดยมีวิชาและตถาเป็นเครื่องตามประกอบ แต่จะเกิดเป็นอะไร อาศัยอยู่ ณ ภูมิดังใด ภูมิไหน และดำรงอัตภาพอยู่อย่างไรวินั้น ขึ้นอยู่กับผลการกระทำ (กรรม) ของตนเป็นสำคัญ พระพุทธศาสนาแม้จะปฏิเสธอุจเจตทวิภูตีสัญญาแต่ก็ไม่ยอมรับลัทธิชีวิตนิรันดร์หรือสัสสตทวิภูตีสัญญา เพราะทั้งสองลัทธิเป็นแนวคิดสุดขั้ว ไม่พุดถึงเหตุปัจจัย คือ วิชา ตถาและกรรม

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวรรณคดีทำให้เกิดความเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้ชัดเจนยิ่งขึ้นและทำให้เกิดความเข้าใจในหลักความเชื่อที่ผิดจากแนวคิดในพระพุทธศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องและเป็นบุคลิกลักษณะ(Characterization)ของตัวละครที่ปรากฏในวรรณคดีเอกของไทยสองเรื่อง คือ เรื่องขุนช้างขุนแผนและเรื่องพระอภัยมณีเท่านั้น ฉะนั้น ผู้วิจัยเห็นควรที่จะมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมให้ครอบคลุมและละเอียดมากขึ้น ในเรื่องต่อไปนี้ คือ

๑. อิทธิพลของมิจนาทวิภูตีสัญญาที่ปรากฏในวรรณคดีพุทธศาสนา
๒. อุจเจตทวิภูตีสัญญาที่ปรากฏในสังคมไทย
๓. มิจนาทวิภูตีสัญญาที่ปรากฏในวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน(ซีไรต์)
๔. มิจนาทวิภูตีสัญญาที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นของแต่ละภาค

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยศิลปากร. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. ๒๕๐๐

๔๕ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๔๕ เล่ม กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ **ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยศิลปากรในพระบรมราชูปถัมภ์. **อภิธานมัตถสังคหบาลี และอภิธานมัตถวิภา**

วินิจฉัย ฉบับแปลเป็นไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา

วิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๕.

ศิลปากร. **เสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๑-๒-๓**. พิมพ์ครั้งที่

ที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, ๒๕๑๓.

สุนทรภู่ (นามแฝง). **วรรณคดีไทย เรื่องพระอภัยมณี**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ ศุภสภา, ๒๕๐๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กัตติยานุ ชูชื่น. **ประวัติวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗.

กุหลาบ มลลิกามาตย์. **ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร :

ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๑.

คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาภาษาไทย ๔ . **เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๔ :**

วรรณคดีไทย หน่วยที่ ๑ - ๗ . พิมพ์ครั้งที่ ๒ . กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช , ๒๕๒๖.

เจ้าพระยาพระคลัง (หน). **วรรณคดี.** กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๐๗.

เจื้อ สตะเวทิน. **ประวัติวรรณคดี.** พิมพ์ครั้งที่ ๒๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา,
๒๕๙๕.

ญาณสังวร,สมเด็จพระสังฆราช. **ธรรมดุษฎี.** กรุงเทพมหานคร : มุลินีวิทยาาลัยเขตสีรินธรใน
พระบรมราชูปถัมภ์. ๒๕๔๑.

จิตมูมิ ภิกขุ(นามแฝง).**ตายแล้วไปไหน.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์. **วิญญานกับจักรวาล.** กรุงเทพมหานคร : วัชรการพิมพ์, ๒๕๔๒.

दनัย ไชโยธธา. **ลัทธิศาสนาและระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น.**
กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๔.

เดือน คำดี. **ศาสนศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
๒๕๔๑.

ตรีศิลป์ บุญขจร. **พัฒนาการการศึกษาคั่นคว่าและวิจัยวรรณคดีไทย.** กรุงเทพมหานคร :
ฝ่ายวิจัย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

ทองใบ หงษ์เวียงจันทร์. **สัมผัสที่ ๖.** พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก,
๒๕๓๖.

นงเยาว์ ชูเด็น, รศ. **วรรณคดีเบื้องต้น.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์,
๒๕๓๐.

บรรจบ บรรณรุจิ. **จิต ! มโน ! วิญญาน !.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไรรีออนสมาธิ,
๒๕๓๓.

_____ . **ปฏิจสมุปบาท.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕.

บุญมี เมธางกูร. **ชีวิตหลังความตาย.** กรุงเทพมหานคร : สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๓๒.

บุญย์ นิลเกษ. **ประจักษ์พยานตายแล้วเกิด ตอนเชิวิญญานเข้าทรง.** พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

ประจักษ์ ประภาพิทยากร, ผศ. **วรรณคดีวิเคราะห์พระอภัยมณี**. กรุงเทพมหานคร : ศรีเดชา
การพิมพ์, ๒๕๒๒.

_____ . **ความรู้พื้นฐานทางวรรณคดีและวรรณกรรมเอกของไทย**. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๕.

_____ . **รายงานผลการวิจัยพระเอกในวรรณคดีไทย เรื่องขุนแผน : พระเอกนักรบ**.
กรุงเทพมหานคร : ชัยศิริการพิมพ์, ๒๕๒๗.

ประทีป เหมือนนิล. **วรรณกรรมไทยปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สารสยาม,
๒๕๑๗.

ประสิทธิ์ กาศย์กลอน. **แนวทางศึกษาวรรณคดี ภาษาการวิจักษ์และวิจารณ์**. กรุงเทพฯ ฯ
: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.

ปัญญา บริสุทธิ์. **วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒.

เปลื้อง ณ นคร. **ประวัติวรรณคดี**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗.

แปลก สนธิรักษ์. **พิธีกรรมและประเพณี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓.

ฝ่ายการพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. **วรรณคดีไทย**. กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์
การพิมพ์, ๒๕๒๕.

พงษ์จันทร์ คล้ายสุวรรณ. **วรรณคดีและประเพณี**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รวม
สาส์น, ๒๕๒๗.

_____ . **วรรณคดีศาสนาและขนบประเพณี**. กรุงเทพมหานคร : เจริญ
รัตนการพิมพ์, ๒๕๒๘.

พร รัตนสุวรรณ. **แว่วเสียงสวรรค์ เล่ม ๑-๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
วิญญาณ, ๒๕๒๘.

_____ . **นรก-สวรรค์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๓๑.

_____ . **คำบรรยายพุทธปรัชญาภาค ๑-๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๕.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๓๒.

_____ . **พุทธวิทยา เล่ม ๑ - ๒ เล่ม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๓๒.

_____ .ตายแล้วเกิด. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูญาณ,
๒๕๓๖.

_____ . ทางรอดของชาวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๓๖.

พระพรหม ธารานุมาศ ,ผศ. **วรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
เรื่องศิลป์จำกัด , ๒๕๒๔.

พระครูภาวนาวิสุทธิคุณ (จรัญ จิตตมโม). **กฎแห่งกรรม ธรรมปฏิบัติ เล่ม ๒**.
กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๓๑.

พระเทพมุนี (วิลาส ญาณวโร). **กรรมที่ปณี**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภา, ๒๕๒๗.

_____ . **โลกนาถที่ปณี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๓๒.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **กรณีสันตติโสภ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๙.
กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

_____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙.
กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

_____ . **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗.
กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____ . **อิทธิปาฏิหาริย์ เทวดา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เฟื่องฟ้า,
๒๕๔๔.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ. **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๓.

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร). **โลกที่ปณี**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสารจำกัด,
๒๕๔๕.

พระพุทธโฆษาจารย์, **วิสุทธิมรรค เล่ม ๓** . แปลโดย พระเมธีกิตติโยดม (พิน กิตติปาโล),
และ ธนิต อยู่โพธิ์, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๔๑.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตปาโณ). **นิเทศธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
ธีรพงศ์การพิมพ์, ๒๕๓๗.

พระราชสุทธินิพนธ์มงคล (จรัญ จิตตมโม). **กรรม กับอดีตแห่งการมรณะ**. กรุงเทพมหานคร

: บริษัท คราฟแมนเพรส จำกัด, ๒๕๔๒.

พระวรวงศ์วิสิฐ. **วรรณคดีไทย**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๒.

พิชิต อัครนิล. **วรรณกรรมไทยสมัยกรุงสุโขทัย-กรุงศรีอยุธยา**. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖.

ภิญโญ จิตต์ธรรม. **ความเชื่อ**. สงขลา. มงคลกมลการ, ๒๕๒๒.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. **พระอัมมปัทมฐกถาแปล ภาค ๓**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร

: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

มาตยา อิงคนารอดและคณะ. **ประวัติศาสตร์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียน

สโตร์, ๒๕๒๙.

แย้ม ประพัฒน์ทอง (ผู้แปล). **พระคัมภีร์สุโฆธาลังการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร: รุ่งเรือง

ธรรม, ๒๕๑๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๖.

กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙.

วศิน อินทสระ. **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทองกวาว, ๒๕๓๖.

วันเนา ฐิติน. **ประวัติวรรณคดีสมัยสุโขทัยและอยุธยา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนา

พานิช, ๒๕๒๗.

วิจิตร เกิดวิสิฐ. **ปรัชญาครุฑในสมัยพุทธกาล**. กรุงเทพมหานคร : พรศิวการพิมพ์,

๒๕๓๙.

วิทย์ ศิวศรียานนท์, ดร. **วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร : สมาคมภาษา

และหนังสือแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔.

วินัย ภูระหงษ์. **รายงานผลการวิจัยพระเอกในวรรณคดีไทย เรื่องพระอภัยมณี :**

พระเอกศิลป์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,

๒๕๒๕.

วิภา กงกะนันท์. **พระเอกในวรรณคดีไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๘.

ศิริ พุทธศุภร์ และดวง พุทธศุภร์. **การเกิดใหม่และการตายใหม่ เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๕.

ศิริ พุทธศุภร์ และด้วง พุทธศุภร์. **การเกิดใหม่และการตายใหม่ เล่ม ๒.** กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๓๗.

ศรีวิไล ดอกจันทร์. **การสอนวรรณกรรม วรรณคดีไทย.** เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๒๙.

สนิท ศรีลำแดง. **ปรัชญาเถรวาท.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สนิท ตั้งทวี. **วรรณคดีและวรรณกรรมไทยเบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๘.

สมภาร พรหมทา. **คือความว่างเปล่า.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พุทธชาด, ๒๕๓๙.

สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ. **พื้นฐานวรรณคดีไทย.** กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏพระนคร,
๒๕๔๒.

สิทธา พิณภูวดล และนิตยา กาญจนะวรรณ. **ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย.** พิมพ์
ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๒๐.

สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. **เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย : วรรณคดีไทย .**
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สัมพันธ์พานิช , ๒๕๒๖.

สุชีพ ปัญญาอนุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน.** พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร
: มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

สุนทร ฌ รังสี. **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

สุวิทย์ สังโยคะ และประทีป เหมือนนิล. **ประวัติวรรณคดีไทย.** กรุงเทพมหานคร : อักษร
สัมพันธ์,

เสริมจิตร สิงหนะ. **ความรู้เบื้องต้นวรรณคดีอังกฤษและอเมริกัน.** กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๘.

แสง จันทร์งาม. **ศาสนศาสตร์.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑.

_____ . **ตายแล้วเกิดตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท.** กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

เสฐียรโกเศศ. **เมืองสวรรค์และผีसाงเทวดา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์,
๒๕๐๓.

เสฐียร พันธรั้งซี่. **ศาสนาโบราณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

เสฐียร โพนันทะ. **เวียนว่ายตายเกิด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เมืองพิมพ์, มปป.

หลวงปริญญาโยควิบูลย์. **คนตายแล้วเกิดอีกหรือไม่**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
สัมมาอาชีวศิลปมูลนิธิ, ๒๕๒๐.

หอสมุดแห่งชาติ. **ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา,
๒๕๐๖.

(๒) วิทยานิพนธ์

นางเยาว์ หนูไชยะ ณ กาฬสินธุ์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมัจฉาปฏิสนธิใน
พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๔.

พระมหาสมพงษ์ สุขุมมาโล (สิงห์สุพรรณ) “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่อง สังสารวัฏในพุทธ
ศาสนาเถรวาท” **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. ภาควิชาพุทธศาสนา
และปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในบรม
ราชูปถัมภ์), ๒๕๓๘.

พระมหาสุทัศน์ ตีสุสรวาทิ (นักรการเรียน) “อนิจจตาในพุทธปรัชญาเถรวาท” **วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาสุรเดช สุรสกุโก “อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อวรรณคดีไทย : ศึกษาเฉพาะ
กรณี เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน” **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,
๒๕๓๙.

สมภาร พรหมทา, “อัตถิตากับนัตถิตาในพุทธปรัชญาเถรวาท” **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร
ดุขฎิบัณฑิต**. สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๔.

สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร “การศึกษาเรื่องพระอภัยมณีเชิงวรรณคดีวิจารณ์แผนใหม่”
ปริญญาโทมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓.

๒. ภาษาอังกฤษ

Barua,B.M. A History of Pre-Buddhistic Indian Philosophy. Calcutta : University of Calacutta, 1921.

Edward Corze.Buddhist Thought in India. George Allen & Unwin Ltd, 1962.

Hume David, Dialogues Concerning the Natural Religion. New York : The Libraly Arton Press Ine, 1955.

Jacobson, Nolan Plinhy. Buddhism : The Religion of Analysis. London : George Allen & Unwin, 1969.

K.N. Jayatilleke. Early Buddhist Theory of Knowledge. London : George Allen & Unwin Ltd, 1962.

Phorn Ratanasuwan. Mental Health and Religion. Bangkok : Home of The Psychical Research, 1972.

Pramaha Swat Unotai. The Roles of Sammaditthi (Rigth View) in the Process of Wisdom Development M.A. thesis (Philosophy) Assumption University, 2540.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ วนิดา เศรษฐาน

เกิดเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๔๗

ประวัติการศึกษา

ครุศาสตร์บัณฑิต วิทยาลัยครูสวนดุสิต

ปัจจุบัน จบการศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร

มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

ข้าราชการบำนาญ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ